

ACADEMIA ROMÂNĂ
Institutul de Istorie „George Barițiu”

GELU NEAMȚU

„Noi și maghiarii”.

Câteva aspecte importante privind

**Revoluția românilor de la 1848-1849 din Transilvania,
intenționat ignorate până acum**

Ediție îngrijită de
Ela Cosma și Vasile Lechințan

EDITURA ECOU TRANSILVAN
Cluj-Napoca
2017

Colecția: *ISTORIE*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAMȚU, GELU

Noi și maghiarii: câteva aspecte importante privind revoluția românilor de la 1848 – 1849 în Transilvania, intenționat ignorate până acum / Gelu Neamțu; ed. îngrijită de Ela Cosma și Vasile Lechințan. Cluj-Napoca: Ecou Transilvan, 2017

ISBN 978-606-730-299-8

I. Cosma, Ela (ed.)

II. Lechințan, Vasile (ed.)

94

© Gelu Neamțu

Editura ECOU TRANSILVAN, Cluj-Napoca, 2017

Toate drepturile sunt rezervate.

Reproducerea integrală sau parțială a acestei ediții fără acordul scris al Editurii Ecou Transilvan și al autorului este interzisă, considerată ediție pirat și se pedepsește conform legii.

e-mail: office@edituraecou.ro

telefon: 0745.828.755; 0364730441

www.edituraecou.ro

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU”

Gelu Neamțu

•

NOI ȘI MAGHIARII

**CÂTEVA ASPECTE IMPORTANTE
PRIVIND REVOLUȚIA ROMÂNILOR
DE LA 1848-49 DIN TRANSILVANIA
INTENȚIONAT IGNORATE PÂNĂ ACUM**

**Ediție îngrijită de
Ela Cosma și Vasile Lechințan**

**Ecou Transilvan
2017**

CUPRINS

<i>Cuvântul editorilor</i>	7
Gânduri mai vechi și mai noi despre cercetarea Revoluției românilor de la 1848-49 din Transilvania la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca	15
1. Maghiarii văzuți de români și de ei înșiși	29
2. Ce a însemnat 15 martie 1848 pentru românii ardeleni	49
3. Pregătirea revoluției - zece ani de cenzură a gazelor lui George Barițiu	60
Anexa: „Trecutul și viitorul acestor foi”	70
4. Primele semne ale Revoluției Române de la 1848 din Transilvania	74
5. 3/15 Mai 1848, văzut din perspectiva fiecărui deceniu de până la Unire (1848-1918)	79
6. Situația preoțimii ardeleni la 1848-49	85
7. Un arhimandrit cu dragoste de neam - Patrachie Popescu	92
8. Personalitatea lui Simion Bărnuțiu și Revoluția română de la 1848 din Transilvania	104
9. Organizarea armatei populare românești la 1848-1849	120
10. Secuții - vârful de lance al trupelor kossuthiste	141
11. Duplicitatea lui Kossuth care ordonă atacarea românilor în timpul tratatelor de pace	164
Anexa: Ecce Homo - Un cuvând de activitate al lui Avram Iancu	168
12. Scriitorul moldovean Alecu Russo în închisoarea de la Cluj meditează la caracterul lui Kossuth	173
13. Generalul Bem - mercenarul lui Kossuth	182
14. O completare esențială la testamentul lui Avram Iancu	215
15. Refugiații din Transilvania iau drumul Munteniei	220
16. Distrugerea documentelor, pentru a-i elimina pe românii ardeleni din istorie	233

CUVÂNTUL EDITORILOR

Viața profesională a istoricului Gelu Neamțu (1 martie 1939 – 1 martie 2017) se leagă intrinsec de Institutul de Istorie „George Barițiu” al Academiei Române din Cluj-Napoca. Exceptând primii doi ani după absolvirea Facultății de Istorie-Filosofie a Universității clujene (1961) - petrecuți ca dascăl la Poieni și director de școală la Agârbiciu, ambele localități din județul Cluj (1961-1963) - întregul său curs al vieții s-a desfășurat în matca Institutului, la colectivul de studiere a documentelor Revoluției de la 1848 în Transilvania, de la angajare (1963) până la pensionare (2009), iar după aceasta, până la trecerea sa la cele veșnice (2017), în calitate de coordonator științific de doctorate (2003-2017), sub aceeași egidă a Institutului „George Barițiu”, ca IOD (instituție organizatoare de doctorate) în cadrul Academiei Române. (Vasile Lechințan, *Gelu Neamțu – cronologie selectivă*, în: „Profesioniștii noștri. 11. Istoricul Gelu Neamțu la 75 de ani”, coordonator Ioan Lăcătușu, ediție îngrijită de Vasile Lechințan și Vasile Șt. Tutula, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2014/2016, p. 15-22.)

De aceea, nu este deloc întâmplător faptul că volumul de față, încredințat în urmă cu câteva luni de către autor Editurii Ecou Transilvan, se deschide și se încheie cu *Gânduri mai vechi*

și mai noi despre cercetarea Revoluției românilor de la 1848-1849 din Transilvania la Institutul de Istorie "George Barițiu" din Cluj-Napoca și, implicit, despre documentele pașoptiste ale românilor ardeleni, chestiuni care l-au preocupat intens de-a lungul întregii sale cariere de cercetare.

Până la urmă, cartea în ansamblul ei este dedicația lui Gelu Neamțu, adresată Institutului său drag și unic.

Așa cum putem desprinde din *Cercetător științific I dr. Gelu Neamțu - Bibliografia selectivă a operei științifice*, realizată de Mihaela Bedecan (în: „Biografii pașoptiste (4). Omagiu dedicat istoricului Gelu Neamțu la împlinirea vârstei de 75 de ani”, volum de studii coordonat de Ela Cosma, Academia Română, Institutul de Istorie „George Barițiu”, seria Biografii Istorice Transilvane, tom VIII, Editura Argonaut - Cluj-Napoca, Symphologic Publishing - Gatineau, 2014, p. 21-46), în perioada 1966-2013 Gelu Neamțu a semnat 365 de titluri de lucrări depistate de bibliografă, ce reflectă: 123 de studii publicate în reviste istorice de specialitate; 80 de studii publicate în reviste de cultură; 4 studii publicate în reviste militare - nefiind însă incluse articolele semnate de Gelu Neamțu și apărute în „Vitrării - Lumini și Umbre” din București, care ar trebui identificate și adăugate bibliografiei; 17 articole publicate în ziare; 68 de studii publicate în volume de specialitate; 2 broșuri apărute în „Bulletin of the Center for Transylvanian Studies”; 3 capitole în tratate de istorie, a câte circa 200 de pagini fiecare; 50 de recenzii și prezentări de cărți; 14 prefețe și postfețe; 15 volume și ediții de documente alcătuite ca editor și coeditor; 7 volume de documente coordonate; 9 volume de autor în colaborare (1994-2013); 15 volume de unic autor (1995-2013).

Din această impresionantă bibliografie, care va trebui completată cu lucrările tipărite în anii 2014-2017, reiese că Revoluția românească de la 1848 din Transilvania a constituit preocuparea de căpetenie a istoricului Gelu Neamțu. Dânsul a abordat tematica pașoptistă în: 106 studii publicate între 1968-2013; 1 capitol de tratat; 1 cronologie și o bibliografie a Revoluției transilvănene de la 1848; 10 recenzii; 10 prefețe și postfețe; 10 ediții de documente; 3 volume coordonate; 4 cărți de autor în colaborare; 6 cărți de unic autor. (Ela Cosma, *Istoricul Gelu Neamțu – Biografia operei*, în: "Biografii pașoptiste (4). Omagiu dedicat istoricului Gelu Neamțu la împlinirea vârstei de 75 de ani", volum citat mai sus, p. 13-16.) Se adaugă astăzi volumul de față, al șaptelea, volum de unic autor, închinat de Gelu Neamțu Revoluției pașoptiste.

Întrucât autorul nu a apucat să-i dea cărții el însuși "bunul de tipar", imediat după moartea sa, editorii au preluat corecturile cărții și îngrijirea ediției. Cu siguranță, autorul, cu mâna sa, ar fi adăugat corecturilor varii completări de date și informații, precum și actualizări bibliografice.

De dragul verității, pe care Gelu Neamțu și-a asumat-o în documentele istorice și în interpretarea lor, consemnăm adăugirile și precizările de mai jos, cu referire la studiile ce compun acest volum aproape testamentar, dar extrem de ancorat în zilele prezentului pe care îl trăim.

Introducerea, *Gânduri mai vechi și mai noi despre cercetarea Revoluției românilor de la 1848-1849 din Transilvania la Institutul de Istorie "George Barițiu" din Cluj-Napoca*, nu este altceva decât o pură confesiune, judecând și după formula finală uzitată de către Gelu Neamțu, aidoma lui Simion Bărnuțiu: *Dixi et salvavi animam meam*.

Numeroase alte amintiri, unele mult mai plăcute decât cele din volumul de față, ca și memorii, legate de Institutul de Istorie din Clujul deceniului șapte al veacului trecut până în actualitate, sunt oferite, spre completare, în interviul acordat lui Vasile Lechințan de Gelu Neamțu. (Vasile Lechințan, *Dialog cu istoricul Gelu Neamțu la 75 de ani*, în: „Profesioniștii noștri. 11. Istoricul Gelu Neamțu la 75 de ani”, coordonator Ioan Lăcătușu, ediție îngrijită de Vasile Lechințan și Vasile Șt. Tutula, Centrul European de Studii Covasna-Harghita, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2014/2016, p. 23-68.)

Studiul 1. *Maghiarii văzuți de români și de ei înșiși* face referire la Ioan Slavici și la cele șase *Studii asupra maghiarilor*, elaborate de autorul romanului *Mara* și al nuvelor *Moara cu noroc* și *Pădureanca*. Studiile au fost tipărite în „Convorbiri literare” (1871-1873). Numele ultimului studiu din cele șase, *Noi și românii*, a fost preluat de editori ca supratitlu al cărții de față, și anume cu ghilimelele de rigoare, întrucât formularea îi aparține lui Ioan Slavici. De altfel, textul menționat al lui Gelu Neamțu a apărut într-o primă formă, prescurtată, în revista „Iancule Mare”, nr. 59, din iulie 2005, p. 40-47, sub titlul *Unguri și români: să ne cunoaștem mai bine*. Articolul din revistă se deschide cu o primă frază, înlocuită acum cu altele trei, privind perceperea românilor și maghiarilor în *mass-media* de astăzi. Mai lipsesc în reviste și alte pasaje și fraze, intermediare și finale, astfel că studiul pe care-l dăm tiparului în volumul de față completează și augmentează articolul din 2005.

Studiul 6. *Situația preoțimii ardelene la 1848-1849* trimite, în nota 7, la lucrarea lui Gelu Neamțu, *Unitatea religioasă – aspirație majoră a românilor din Transilvania în timpul revoluției de la 1848-1849*, care precizăm că a apărut în volumul „Ana Grama – cercetător, etnomuzeograf și arhivist la 70 de ani”,

coordonator Ioan Lăcătușu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2010, p. 148-170.

Studiul 8. *Personalitatea lui Simion Bărnuțiu și Revoluția română de la 1848 din Transilvania*, redactat de autor fără note bibliografice și critice de subsol, impune cele mai multe note din partea editorilor acestui volum.

Să menționăm că preocuparea vizavi de apartenența lui Simion Bărnuțiu la masonerie s-a exprimat în studiul lui Gelu Neamțu, *A fost sau nu Simion Bărnuțiu francmason la 1848?*, publicat atât în "Acta Musei Porolissensis", tom XXII, 1998, p. 397-411, și în "Limes", I, nr. 2-3, 1998, p. 27-39, cât și în volumul reeditat "Masoneria în Transilvania. Repere istorice", coordonatori Tudor Sălăgean și Marius Eppel, ediția a III-a, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2010, p. 122-135.

Gelu Neamțu consideră "binevenit un plan vast de editare a unor lucrări închinare marelui gânditor al revoluției românilor de la 1848", totuși a omis câteva lucrări însemnate referitoare la opera bărnuțiană, la editarea ori reeditarea acesteia, cum ar fi: Ioan Chindriș, *Simion Bărnuțiu. Suveranitate națională și integrare europeană. O hermeneutică de texte*, Imprimeria "Ardealul", Cluj-Napoca, 1999; Simion Bărnuțiu, *Discursul de la Blaj și scrieri de la 1848*, ediție îngrijită de Ioan Chindriș, prefața Ion Rațiu, Uniunea Mondială a Românilor Liberi, Cluj-Napoca, 1990; Simion Bărnuțiu, *Știința dreptului*, ediție îngrijită și ediție critică după manuscris inedit de Ionuț Isac, Florica-Elisabeta Nuțiu și Varga Attila, Editura Ardealul, Târgu Mureș, 2010.

Când amintește "lungul și dezagreabilul proces al episcopului Lemeni cu o serie dintre cei mai luminați profesori blăjeni și studenți de frunte" (1843), Gelu Neamțu arată: "Dintr-o banală încălcare de rit, cu totul nesemnificativă, se

naște un proces «național-bisericesc», foarte puțin studiat, dar extrem de interesant prin finalitatea sa.” De fapt, actele însele ale procesului lemenian au fost descoperite, recent, în Arhiva Primațială din Esztergom de către Daniela Deteșan, care a editat documentele respective în *Dosarul procesului lemenian*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007; alăturând apoi documentelor interpretarea lor, în: Daniela Deteșan, *Procesul lemenian (1843-1846)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2008. De altfel, Gelu Neamțu a cunoscut demersurile autoarei amintite, oferindu-i o lectură critică și publicându-și recenzia la Daniela Deteșan, *Dosarul procesului lemenian*, în “Steaua”, LIX, nr. 1, Cluj-Napoca, 2008, p. 53-54.

Studiul 9. *Organizarea armatei populare românești la 1848-1849* a fost publicat, pentru prima oară, cu un titlu mai larg: Gelu Neamțu, *Organizarea armatei populare românești și conducătorii ei în Transilvania la 1848-1849*, în limba română, în: “Armies, Commanders, Leaders in Transylvania (1848-1849) / Armate, comandanți, conducători în Transilvania (1848-1849)”, coordonator Ela Cosma, *Biografii Istorice Transilvane*, tom VII, Editura Argonaut - Cluj-Napoca, Symphologic Publishing - Gatineau, 2013, p. 224-239; în limba engleză: Gelu Neamțu, *The Organization of the Romanian Folk Army and Its Commanders in Transylvania (1848-1849)*, în același volum, p. 13-27.

Pentru studiul 12. *Scriitorul moldovean Alecu Russo în închisoarea de la Cluj meditează la caracterul lui Kossuth*, a se consulta și Gelu Neamțu, *Alecu Russo în temnițele Clujului la 1848*, în: “Mituri și legende din tradiția multimilenară a Clujului”, coordonator Ioan Silviu Nistor, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2012, p. 69-77.

Studiul 13. *Generalul Bem – mercenarul lui Kossuth reia, sub titlu nou, studiul mai vechi semnat de Gelu Neamțu, Mitul lui*

Bem în istoriografia română, în vol.: "In Honorem Viorel Faur", ediție îngrijită de Corneliu Crăciun și Antonio Faur, Editura Universității din Oradea, Oradea, 2006, p. 248-272, inclusiv anexele.

Acestea din urmă, împreună cu celelalte proclamații transilvănene, cu epistolarul și descrierea campaniei generalului Bem în Transilvania pașoptistă, au fost redată într-o ediție critică, cunoscută și citată de Gelu Neamțu, alcătuită de Ela Cosma, *Nouă luni în Transilvania (decembrie 1848 - august 1849). Generalul Józef Bem în corespondență, proclamații, documente*, Biografii Istorice Transilvane, tom V, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011.

În studiul 15. *Refugiații din Transilvania iau drumul Munteniei*, se face trimitere, în nota 14, la Gelu Neamțu, *Români și secui la 1848-1849 (Relații oglindite în 9 documente)*, în: "Itinerarii istoriografice. Studii în onoarea istoricului Costin Feneșan", coordonatori Dumitru Țeicu și Rudolf Gräf, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2011, p. 323-338.

Valoarea testamentară a cărții de față se exprimă, fără îndoială, în doza cea mai mare de subiectivism și de angajare personală pe care am întâlnit-o în opera istorică publicată de Gelu Neamțu, în scrierile sale științifice, și nu publicistice, de până acum. Într-o oarecare măsură, acest volum reiterează teme, motive și personalități predilecte ale autorului, grupate în jurul ideii Revoluției pașoptiste românești din Transilvania, pe care le filtrează însă prin prisma propriei sale interpretări și metodologii.

Întregul demers stă, ca o ultimă descătușare, sub semnul memorialisticii militante și al libertății depline de expresie. Renunțând la autocenzură, Gelu Neamțu dă glas învățăturilor

sale asupra istoriei trecute și îngrijorărilor privind istoria care nu trebuie să se repete.

Este autenticitatea ultimativă – omenească, subiectivă, dar onestă cu sine însuși – a istoricului aflat în pragul mării treceri. Este, parcă, eliberarea de ultima datorie asumată față de strămoși, românii ardeleni, și față de jertfa lor pentru realizarea idealului național.

*

Aducem mulțumiri celor care au răspuns, prompt și cu toată dăruirea, inițiativei noastre de a edita această carte-testament a domnului Gelu Neamțu, contribuind financiar la apariția ei.

Au contribuit următorii: Marin Balog, Marius Banciu, Victor Bercea, Ela Cosma, Ioan Lăcătușu, Vasile Lechințan, Emil Luca, Sebastian Pârvu, Iulian Sălăjan, Vasile Tutula, colegii de la Institutul de Istorie “George Barițiu” din Cluj-Napoca, colegii de la redacția revistei “Vitrării”.

Le mulțumim, de asemenea, celor fără de care, în mod tehnic, cartea nu ar fi putut apărea: lui Horia Cosma, care a realizat coperta, Evei Precub, care a preluat migăloasa tehnoredactare, și, mai cu seamă, inimoasei Nadia Fărcaș-Baciu, directorul Editurii Ecou Transilvan.

Toți cei enumerați, precum și numeroși alții au adus, astfel, un semn de apreciere și dragoste față de cel care a fost și rămâne o personalitate a istoriografiei românești clujene și naționale,-istoricul Gelu Neamțu.

Cluj-Napoca, 2 aprilie 2017
Ela COSMA, Vasile LECHINȚAN

GÂNDURI MAI VECHI ȘI MAI NOI DESPRE CERCETAREA REVOLUȚIEI ROMÂNILOR DE LA 1848-49 DIN TRANSILVANIA LA INSTITUTUL DE ISTORIE „GEORGE BARIȚIU” DIN CLUJ-NAPOCA

Indiferent câte momente importante ar avea istoria românilor din Transilvania, în Sectorul de istorie modernă al Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, Revoluția din 1848 a fost și este considerat momentul cel mai important. Pentru studierea lui, a luat naștere în cadrul Sectorului un colectiv de editare a unei colecții de documente privind revoluția de la 1848-1849 din Transilvania.

Se voia continuarea cercetărilor lui George Barițiu, patronul Institutului nostru. Personalitatea și opera sa oglindesc sbuciumata epocă trăită și recreată de pana sa măiastră, cu celebrul său stilou de aur, dăruit de doamnele românce din Budapesta, actualmente dispărut.

Îndemnurile lui George Barițiu la colecționarea documentelor privind revoluția română au fost lansate chiar în timpul desfășurării respectivelor evenimente, atât în „Foaie pentru minte...”, cât și în „Gazeta de Transilvania”.

În „Foaie pentru minte...” din 17 septembrie 1848, prin articolul *Din Câmpul lui Traian*, Barițiu îi sfătuiește pe abonați să păstreze cu grijă exemplarele foilor brașovene, să

nu le lase să se piardă, deoarece „niciodată nu le vor mai putea completa și se vor căi”.

Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă, vol. II, se bazează tocmai pe documentele adunate de G. Barițiu și de alții care i le-au pus la dispoziție.

Sunt de remarcat apoi și gazetele „Transilvania” și „Observatoriul”, tot ale lui George Barițiu, pe care, în timp, le-a transformat în adevărate „Arhive” ale Revoluției de la 1848, pentru că, să nu uităm, atunci s-a ars și s-a distrus tot ce era document românesc. S-a ars în piețele publice până și „Gazeta Transilvania”, iar după revoluție am depistat trei ordine de distrugere a documentelor românești care mai rămăseseră întregi în arhivele parohiale sau ale administrației oficiale. Categorie, „cineva” dorea foarte tare ștergerea din istorie a acestui oropsit popor valah, răpindu-i până și lumina modestelor sale documente care comunicau lumii întregi că există și că, la fel ca orice popor conștient, luptă și el pentru libertate.

După Marea Unire și mai ales după Dictatul de la Viena, în 1944-1945, când Institutul nostru se întorcea la Cluj din trista pribegie de la Sibiu, Silviu Dragomir, Ioan Lupaș și alții se îndreaptă cu multă preocupare spre documentele și personalitățile revoluției române de la 1848, încercând să realizeze cu obiectivitate, pentru istoriografia română, ceea ce istoricii maghiari făcuseră deja demult cu subiectivism pentru istoria maghiară, falsificând tot ce se putea falsifica, adică poziția românilor, slovacilor, croaților, sașilor ș.a. Cu alte cuvinte, tot ce nu era maghiar și tot ce nu simțea ungurește era contrarevoluționar. În sfârșit, se inaugurează astfel seria de „Studii și documente privitoare la Revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-1849”, vol. I-II-III, Sibiu-Cluj, Tip. Cartea Românească, 1944-1946, plus volumul de interpretare (V, partea I) „Istoria revoluției”: *În ajunul revoluției. Primăvara libertății. Mișcarea politică la*

românii din Banat și Ungaria până în toamna anului 1848, Cluj, Tip. Cartea Românească, 1946, 409 p. datorate lui Silviu Dragomir. Urma să mai apară vol. V, partea a II-a și un volum IV de documente.

Misteriosul vol. V, partea a II-a nu este încă, din păcate, cunoscut, dar se pare că el există undeva, la cineva...

Apariția volumului *Avram Iancu* de Silviu Dragomir, în 1965, a fost un moment care m-a marcat profund ca tânăr cercetător intrat la Institut în urma unui concurs în 1963.

Era o vară fierbinte în '65. Directorul adjunct de pe vremea aceea, Victor Chestesiu, umbla agitat prin tot Institutul, de jos până sus și de sus până jos, ținând în mână volumul proaspăt tipărit. Era tulburat și nervos. M-a prins în biroul mare din mijlocul etajului I, unde se afla și Jordáki Lajos. Bombănea revoltat: „O carte naționalistă! Un istoric burghez!...” După care, împreună cu Egyéd A., cu Benkő S. și cu Jordáky L. intra în nesfârșite conciliabule, la care personal, ca tânăr cercetător, să nu zic „mucos”, nu mai aveam acces...

Acuzațiile de „naționalism”, care pe atunci erau foarte grave, plouau la toate ședințele și tov. Cheresteșiu a mobilizat exemplar întregul sector de istorie modernă pentru a da o lovitură nimicitoare punctului de vedere românesc.

Bineînțeles, Benkő și Egyéd luptau și ei cu avânt pe baricade împotriva „naționalismului” românesc... reprezentat de această carte „monstruos” de adevărată a lui Silviu Dragomir...

„Ideal” pentru ei ar fi fost să-l poată băga pe S. Dragomir înapoi în închisoare, dar nu se mai putea, deoarece în 1962 se întorsese singur în țărâna din care a purces. Soluția proiectată era aceea de a produce o lucrare *monumentală* care să o îngroape pe cea a lui S. Dragomir. Ceea ce se și

întâmplă după un an, când tov. Victor Chereșteșiu naște în chinuri groaznice, rescrisă de 5 ori, „Adunarea Națională de la Blaj”, București, Ed. Politică, 1966, 672 p., bazată pe documentele colectivului nostru. Gurile rele spuneau că adevărații autori erau de fapt cei doi „consilieri” ai directorului adjunct.

Ciudățenia lucrării era că, dacă citeai printre rânduri, constatai că de fapt românii n-au avut revoluție..., ba mai mult, au fost chiar contrarevoluționari.

Cu chin și vai, după 11 ani, în 1977, se nascu și moderna colecție de *Documente privind Revoluția de la 1848 din Transilvania*, bilingvă (maghiară și română), cu documente selecționate de „frații noștrii” la Budapesta și de tov. V. Chereșteșiu la Viena. În general erau rapoarte ale oficialităților, care prezentau lucrurile din teritoriu prin prisma lor (negăsindu-se aproape niciodată anexele incriminate de ei și emenate de la români). De frica Securității, uneori, mai apărea totuși și câte o anexă care să-i incrimineze pe dominanți; acum mă întreb însă dacă o astfel de metodologie de publicare masivă a unui singur punct de vedere și a „nu găsi” mereu documentele care susțin și celălalt punct de vedere, nu este totuși o formă de cenzură, de falsificare? Oricum, selecționarea întreprinsă de vorbitorii de limbă maghiară trebuia făcută în așa fel încât cititorul să fie convins că românii nu au avut o revoluție, ci o *răscoală* și, dacă se poate, chiar o atitudine contrarevoluționară față de Marea Revoluție Ungară. De altfel, dacă-mi amintesc bine, cred că cei doi figurează ca urmăriți de Securitate pentru activitate revizionistă și numele lor apar în volumul *Securitatea și naționalitățile* a d-lui Nastasă.

Târziu, foarte târziu, am înțeles aceste manopere, după ce numele meu apăruse pe volume. Mai precis în 1992, când apare volumul V, care, nemaiputând fi modificat, este *cenzurat* de șeful meu, Egyéd Akos, care pe cât i-a stat în

putință a încercat să dreagă busuiocul. Din fericire, *dovada* am regăsit-o la mutarea Institutului de pe Napoca 11 pe Kogălniceanu 12-14 în anul 2010...

Oricine va citi câteva note din cele eliminate din vol. V va înțelege direcția în care a mers cenzurarea făcută de Egyéd Akos imediat după „revoluția” din 1989, când a reușit să scape de sub „strânsoarea” academicianului Ștefan Pascu.

Eliminarea notelor și a unor părți din regeste a fost făcută între decembrie 1989 și septembrie 1990. În ea intră atât notele, cât și cele 198 de regeste ale volumului V.

Reproducem doar câteva note eliminate, pentru că ar fi prea complicat să dăm și textul documentelor. Acestea se găsesc în volumul V:

(p. 34): “Autorul scrisorii, contele Wesselényi Miklós, se arată grăbit pentru a avea certitudinea că Dieta cu caracter feudal întrunită la Cluj în 29 mai va vota «unirea» Transilvaniei cu Ungaria”.

(p. 577): “Acest document merită să vadă lumina tiparului deoarece baronul Perényi Zsigmond, în calitatea lui de împuternicit al guvernului de la Pesta, deși nu precizează că entuziasmul pentru *uniune* l-a întâlnit în rândurile maghiarilor din Cluj și din dieta stărilor privilegiate, a sesizat în ansamblul delegaților români trimiși de Adunarea de la Blaj sentimente naționale înflăcărare, opuse celor afișate de episcopul Lemeni”. [Ne oprim aici, deși e mai lungă tăietura].

(p. 606): “Baronul Wesselény se referă la adeziunea stărilor privilegiate ale maghiarilor și secuilor din dieta de la Cluj față de *uniune* și nu la voința generală a majorității populației Transilvaniei, care era antiunionistă”.

(p. 786): “Pentru autorii raportului, exponenți ai nobilimii maghiare conservatoare din comitatul Hunedoara,

populația românească, covârșitor majoritară, constituie «elementul antipatriotic», iar românii, sașii și sârbii ar fi fost străini”.

(p. 843): Documentul este interesant fiindcă, după cum recunoaște însuși baronul Perényi, noua lege electorală urmărea de fapt perpetuarea poziției dominante a aristocrației maghiare și menținerea românilor în stare de inferioritate din punct de vedere politic; totodată relevă strădania acestor lideri de a împiedica un front comun antiunionist între sași și români și în același timp de a evita accentuarea animozităților dintre secui și români”.

Rezumatele documentelor (regeștele cum le spunem noi), care în general trebuie să arate corect și complet conținutul documentelor din volum (în cazul de față volumul V) pentru o mai bună orientare a celui ce consultă documentele, au fost “cenzurate” cam în același sens ca și notele.

Vom da doar două exemple:

Documentul *nr. 116* (Sibiu, 31 mai 1848), care este o adresă a Universității Săsești din Sibiu către Magistratul orașului Brașov:

“Prin atitudinea sa [Magistratul din Brașov] a sfidat solidaritatea națională a sașilor, care s-ar fi cerut afirmată mai mult ca oricând pentru apărarea autonomiei și drepturilor populației săsești. Totodată a nesocotit și cerința națiunii române de a nu se lua în discuție și a nu se vota *uniunea* până când nu va fi reprezentată proporțional în dietă. În tot cazul, locuitorii din Brașov nu au dreptul să-și aroge atribuțiile comesului «națiunii» [săsești] și nici acelea ale Universității din Sibiu, care reprezintă voința tuturor scaunelor și districtelor săsești”.

Și, în fine, documentul *nr. 171* (Aiud, 3 iunie 1848). Este o adresă a comitelui suprem al comitatului Alba de Jos, baronul Bánffy Miklós, către guvernatorul Teleki. Îi descrie

împrejurările în care a avut loc în 2 iunie 1848 "incidentul" de la Mihălț. "Incident" care, de fapt, fusese un *masacru*.

Iată textul suprimat: "Din relatare rezultă rezistența îndârjită pe care mihălțenii au opus-o în 1 iunie încercării de pătrundere în comuna lor a detașamentului militar de represiune; rezistența a continuat și în ziua următoare cu sprijinul locuitorilor din satele învecinate, când, pe motivul că s-a tras în ei, grănicerii secui și-au descărcat armele în mulțime, omorând 15 iobagi și rănind alte câteva zeci".

Concluzia o poate trage orice cititor "nepreocupat", cum zicea Barițiu. Trebuia ascuns caracterul antidemocratic al "uniunii", adică al *anexării* Transilvaniei la Ungaria și *crimele* regimului feudal maghiar împotriva românilor.

Cenzurarea *registrelor* și a *notelor* din punct de vedere al *istoriografiei ungare*, deși documentele erau publicate de Academia Română bilingv (ceea ce era un efort material apreciabil), nu a fost făcută numai după revoluția din 1989, ci și (aproape de necrezut dacă nu ar exista dovada, și în 1982!*, adică foaia de șpalt, îngălbenită de vreme, dar pe care se văd clar tăieturile din nota care nu trebuiau să ajungă sub ochii cititorului).

Pentru conformitate, reproduc nota de la pagina 450 din volumul III, cu textul cenzurat de șeful meu, și, în continuare, aceeași notă de la pagina 450 din același volum, așa cum am revenit asupra ei:

---

* Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania, vol. III, 13 aprilie-14 mai 1848, sub redacția acad. Ștefan Pascu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1982.

Textul
cenzurat
de șeful
de sector

¹ V. doc. 266. Documentul demonstrează că baronul Wesselényi Miklós a fost unul din „creierii” nobilimii liberale maghiare, care a acționat pentru uniunea necondiționată a Transilvaniei, în vederea caracterului etnic românesc și a justetei revendicărilor românilor privind dreptul lor la autodeterminare și la o viață politică proprie; ~~astăzi, este o nouă dovadă că uniunea a fost visul unei minorități privilegiate și nu voința majorității populației Transilvaniei~~; documentul reflectă, de asemenea, faptul că nobilimea vedea în uniune unica soluție de a-și salva monopolul puterii economice și politice.

² Cf. doc. 272.

450

Textul
lăsat
de mine

¹ V. doc. 266. Documentul demonstrează că baronul Wesselényi Miklós a fost unul din „creierii” nobilimii liberale maghiare, care a acționat pentru uniunea necondiționată a Transilvaniei, în vederea caracterului etnic românesc și a justetei revendicărilor românilor privind dreptul lor la autodeterminare și la o viață politică proprie; ~~astăzi, este o nouă dovadă~~ că uniunea a fost visul unei minorități privilegiate și nu voința majorității populației Transilvaniei; documentul reflectă, de asemenea, faptul că nobilimea vedea în uniune unica soluție de a-și salva monopolul puterii economice și politice.

² Cf. doc. 272.

450

Orice istoric serios, și care cunoaște epoca, poate confirma scandalul care s-ar fi iscat dacă i-aș fi arătat d-lui Ștefan Pascu respectiva pagină.

De fapt ce voiau să *ascundă* colegii noștri?

Simplu. Confrunțați cele două texte. Se voia să se *ascundă*: 1) „caracterul etnic românesc al Transilvaniei” și 2) „totodată, este o nouă dovadă că uniunea a fost visul unei minorități privilegiate și nu voința majorității populației Transilvaniei”.

Nu trebuie să fii un savant ca să constăți cu ochiul liber tentativa de falsificare a istoriei Transilvaniei.

Un alt moment care a “zguduit” Institutul nostru de Istorie a fost lansarea, în 1986, a *Istoriei Transilvaniei* la Budapesta.

N-am să descriu amănunțit reflectarea acestui eveniment asupra istoricilor clujeni, deoarece am mai făcut-o în *Argument* la Zeno Draia, *Note critice privind istoriografia maghiară și română*, Argonaut, 2006. O să reproduc doar pe scurt esența momentului.

Îmi amintesc de conferințe peste conferințe ținute la noi la Institut, la Biblioteca Universitară și în alte instituții. Era o indignare generală, sinceră pentru unii, și prefăcută pentru

alții. "Ungurii voiau Ardealul", se spunea în derâdere, și nu pentru a-l duce în geamantan la Budapesta, cum o repetau ca papagalii cei săraci cu duhul, ci pentru a fi din nou stăpâni acolo, așa cum au fost și în 1940-1944. Noțiunea de *loialitate* nu a fost punctul forte al foștilor grofi și baroni nici după 1918, nici după 1944, nici după 1989. Dimpotrivă, *duplicitatea* în epoca modernă a fost introdusă și consființită de Kossuth Lajos, când în timpul tratativelor de pace cu românii, în 1849, trupele sale îi atacă pe aceștia. Astăzi se știe că generalul polonez Henryk Dembinski a comentat extrem de negativ în memoriile sale acest gest dezonorant al lui Kassuth (Anastasiu Iordache, *Din memoriile generalului Henryk Dembinski. Despre relațiile dintre români și unguri la 1848-1849*, în "Revista istorică" t. IV, nr. 11-12, 1993, p. 1133-1137).

Era clar că această "operă" încerca să creeze un climat revizionist. Se lucra din greu la destrămarea României. Pentru noi, încă tineri pe atunci, era o ciudată provocare.

După o conferință de protest, în biroul meu de la Institut, care era ceva mai spațios, se adunase aproape întregul Sector de istorie modernă. Intră șeful de sector (dr. Acațiu Egyed atunci), care, radios și mulțumit, picior peste picior, ne explică satisfăcut, ce bine că a apărut această *Istorie* la Budapesta, pentru că acum Institutul nostru *nu va mai fi desființat*, cum umblase zvonul, deoarece va fi nevoie de noi ca să răspundem atacurilor istoriografiei ungare...

Iar noi, cei tineri, eram bucuroși că nu vom rămâne șomeri...", ce *noroc* am avut că a apărut acest volum..."

Mult după 1989 am înțeles *rostul* acestui zvon perfid... și am mai înțeles de ce directorul Institutului de pe acea vreme, acad. Ștefan Pascu, îi numea pe unii colegi maghiari, cât în glumă, cât în serios, "coloana a cincea" ...; de altfel, dânsul era convins că și respectivii au participat, în secret, fără a-și pune semnătura, la redactarea *Istoriei Transilvaniei*...

Dar acestea sunt doar amintiri disparate dintr-o epocă frământată. Să fim însă drepecți, nici epoca de după 1989 nu a fost una liniștită.

În vara anului 1996 am reușit să public o carte la care țineam foarte mult, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, 200 p., cu o introducere de prof. univ. dr. Nicolae Edroiu.

Avea un motto pe care l-am găsit în scrierile lui George Barițiu și pe care îl consideram atunci de mare actualitate: "Lipsa de apărare puternică în cazuri și timpuri în care te poți apăra și tot nu o faci, este dăunătoare și culpabilă, ea denotând lipsa de ambiție nobilă, slăbire a simțirii naționale, lene și nepăsare".

Am avut șapte recenzii elogioase și una nedreaptă.

Cartea o scrisesem pe nerăsuflăte. Era ca o descătușare, ca o eliberare în a spune tot ce decenii de-a rândul, ca și alți istorici, n-am putut spune.

Eram animat de spirit revoluționar. Parcă Simion Bărnuțiu mi-ar fi purtat condeiu.

Pe coperta IV i-am și pus portretul deasupra cuvintelor sale nepierioare:

"Acum nu mai e cenzură: a pierit amica întunericului de înaintea razelor libertății și patroana despotismului s-a stins cu rușine din împărăție. De acum înainte nu va mai aștepta scriitorul cu lunile și cu anii întregi după oarecâte foi care le dedese unui omorător de minte omenească ..."

Cum, ușor-ușor, din 1990 și până azi, s-a impus o cenzură, din ce în ce mai parșivă și mai ticăloasă, mi-am zis că nu e inutil să revin asupra subiectului.

Am urât întotdeauna cenzorii și am considerat că un supranume de "*omorător de minte omenească*" este cel mai inspirat care li s-a putut da vreodată. Eram sincer și plin de avânt, așa că m-a pus păcatul să scriu într-o notă (90, p. 165-166) o scurtă "istorie" a unui document în care un "nobil

nemernic din Sântioana pe nume Benkő” a preferat să-și ardă iobagii de vii când aceștia au refuzat să-i mai presteze robote (p. 50).

Dau cu dedicație la colegi cartea, cum era firesc. Și surpriză. În 7 noiembrie 1996, pe la ora 10, domnul Egyed intră în birou la mine, verifică documentul în cauză și-mi spune pe un ton sinistru: “Benkő Samu o să te dea în judecată”. Eu am zis: “Să mă dea”. A fost ca un duș rece. În viața mea nu am fost amenințat cu judecata și nici nu am participat la niciun proces.

Pe de altă parte, eram și măgulit. Cartea apăruse în condiții extrem de modeste și doar în 500 de exemplare.

Dacă mi se intenta un proces pentru carte, aveam șansa nesperată ca editura să mi-o republice în 5000 de exemplare și cine știe, poate și în engleză... Dar se vede că de aceasta și-a dat seama și partea cealaltă, deci totul a rămas în ceață...

Treptat-treptat, târziu-târziu, mi-am dat seama că în cei 47 de ani dedicați muncii de cercetare în Institutul de Istorie și apoi în colectivul de editare a documentelor Revoluției de la 1848 s-a dus o luptă surdă, corp la corp și aproape la baionetă pentru fiecare document...

A învins cine a fost mai șmecher și mai viclean, pe un material selecționat de cei care aveau acces la arhivele de la Budapesta... Acum, la pensie, retrospectiv, descopăr noi și noi fațete triste ale colecției noastre de documente...

Una însă, pe care am descoperit-o nu de mult, dar care trebuia să-mi sară în ochi încă din 1977, este traducerea (aproape de fiecare dată) a cuvântului oláh = “valah”, cu *român*. Este o falsificare gigantică, trecută cu vederea până astăzi.

De ce este ea gravă?

Simple, *românii au cerut* în protocolul Adunării Naționale de la Blaj, în ședința a II-a din 16/4 mai 1848, prin vocea

vicarului Șuluțiu, la punctul 1, "ca de aci înainte în lucrările legale ale celorlalte națiuni transilvane și în limbile lor, românii să se numească *români*, ear nu *oláh* și *walach*".

Bun, și atunci unde-i falsificarea?

Traducându-se aproape peste tot cu *român*, se maschează faptul real că disprețuitorul *oláh* = *valah* a fost folosit în continuare. Se creionează impresia falsă că oficialitățile maghiare, în "mărinimia" lor, au împlinit acest modest deziderat al românilor de a nu mai fi denumiți cu un cuvânt ce purta în el o puternică încărcătură de dispreț, care și azi mai izbucnește din când în când, cu diverse ocazii...

Această uzanță perversă a fost hotărâtă între traducătorii documentelor, înainte de intrarea mea în colectiv, scăpând chiar și atenției acad. Șt. Pascu.

Dar câte și mai câte momente interesante, palpitate chiar, a mai înregistrat istoria Institutului nostru...

Va scrie-o cineva vreodată?

Nu a fost o viață ușoară, nici epoca nu a fost una prea liniștită, dar satisfacțiile muncii de cercetare sunt imense. Și eșecurile la fel.

Tot după pensionare, am avut surpriza de a afla despre apariția unui volum de documente din 4 martie până în 26 iunie 1848, intitulat: *Documenta Neglecta* de Benkő, editat de Magyar Országos Levéltár [Arhivele Naționale Maghiare], Budapeșt, 2008, 457 p.

Istoria acestor documente neglijate este destul de simplă pentru cele mai multe dintre ele. În arhiva Sectorului de Istorie Modernă, care publica documentele Revoluției de la 1848 din Transilvania, se aduceau o mulțime de documente de la alte arhive din țară sau de la Budapeșta și Viena. Ele se împărțeau pe diverse probleme: iobăgie, uniune, dietă șamd. În volumele pe care le pregăteam pentru tipar, fizic, nu puteau intra *toate* documentele aduse și atunci se făcea o

selecție și cele mai importante sau semnificative intrau, altele rămâneau în dosare.

Desigur, documente în limba maghiară erau foarte multe. Ele erau aduse și selectate de colegii noștri maghiari (cum am mai spus). Când erau vreo 10-15 documente maghiare pe aceeași temă, dâșii alegeau 3-4 pentru publicat și restul se depozitau în dulapurile noastre. Cum, necum, domnia sa a găsit între documentele rămase nepublicate (și altele pe care presupun că le-a depistat domnia sa) vreo 204 documente pe care le-a publicat acum (în 2008). Din păcate, nu sunt cine știe ce valoroase, iar abordarea în Introducerea la volum a unui conflict Cheresteșiu - Pascu, erijându-se în judecător, susținând cauza unei părți, atunci când partea cealaltă nu se mai poate apăra, mi se pare a fi o atitudine nu tocmai obiectivă.

În fond, istoria e așa cum o scrii tu. Nu-i așa?

La urma urmelor, și o mulțime de documente românești au rămas nepublicate.

Unul dintre ele mi-l amintesc perfect pentru că am reușit totuși să-l public până la urmă. Documentul este următorul:

“De la Sibiu [5 iunie 1848]. Crânceniile ce au făcut frații soldați secui și gardistele maghiare din Aiud cu rumânii din Obreza și din Mihaltz sunt grozave și nespusă: căci frații soldați săcui și unguri au omorât cincizeci 50 de rumâni, o sută 100 au rănit de moarte. Numărul celor ce i-au făcut a sări în apă, bărbați, prunci, femei este neștiut.

Femeile vergurile [fecioare - n.n.] le-au violat și așa violate le-au străpuns cu panganetele [baionetele - n.n.] prin naștere.

Asta e frățietatea ungarilor, așa vor face ei cu noi.

Suntem prin ei provocați.

B[ătrâneanu] A[lexandru].”

Originalul la Arhivele Naționale Maghiare, Budapesta,

Fond C.P. Nr. 11074/1848.2.

Fotocopia la Institutul de Istorie G. Bariț din Cluj-Napoca, nr. 264/1848. Fotocopia a fost redescoperită de colegul Ioan Bolovan într-un dosar al colectivului de editare a documentelor Revoluției de la 1848 din Transilvania, pe care scria "Eliminate"; adică urma să nu fie publicat în volum, ca nefiind demn de interes (la nota 111 bis în volumul meu *Fuța necunoscută a revoluției române de la 1848-1849 din Transilvania*, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2004, p. 129).

Cred că redescoperirea din întâmplare a acestui document de către mai tânărul meu coleg dl. dr. Ioan Bolovan în dosarul cu documente "eliminate" (dosit într-un dulap de fier), are și ea semnificația ei.

Munca la editarea documentelor Revoluției române de la 1848 va trebui încredințată unui *NOU Silviu Dragomir*, excelent traducător, fără de a cărui obiectivitate, dragoste de neam și de adevăr, acest "colectiv" (ce cuvânt și acesta!) nu mai are nicio rațiune de a mai exista.

E imposibil totuși ca o astfel de personalitate să nu se fi născut încă. Câteva concursuri severe ar putea scoate la iveală un cercetător de un asemenea calibru de care are atâta nevoie Institutul nostru și istoriografia română.

Se pare că între timp un astfel de personaj chiar s-a format (mă gândesc la cercetătoarea științifică I. dr. Ela Cosma, cu două doctorate și premiul Academiei, și la colegul meu Marin Balog).

Dixit et salvavi animam meam...

MAGHIARII VĂZUȚI DE ROMÂNI ȘI DE EI ÎNȘIȘI

În atmosfera tihnită, occidentală, a cafenelei Troidl de pe strada Wollzeille din Viena, s-a plămădit proiectul uneia dintre cele mai ieșite din comun lucrări ale lui Ioan Slavici, de fapt, unul dintre primele studii românești de imagologie comparată. În vara anului 1870, redactorul *Convorbirilor literare*, Iacob Negruzzi, cucerit de poezia lui Eminescu, vine la Viena pentru a-l cunoaște pe genialul poet.

Locul unde știa că-l va întâlni pe Eminescu era desigur cafeneaua Troidl atât de frecventată de studenții români din Viena și apreciată pentru abundența ziarelor din monarhie și din lumea largă¹.

După întâlnirea cu Eminescu, era inevitabilă și întâlnirea cu apropiatul prieten al acestuia, Ioan Slavici. Către români, urmează nesfârșite discuții între cei trei care dezbat printre altele deosebirile de caracter dintre români și maghiari. Era o temă care se bucura de interesul celor doi studenți români (Eminescu abia publicase în *Federațiunea* cele trei articole semnate Varro – *Să facem un congres, În unire e tăria și Ecuilibrul*. Pentru cel din urmă, Eminescu a fost împrinosuat de judele de instrucție în afacerile de presă ale tribunalului distructului Pesta²). Se pare că în *Ecuilibrul*,

---

¹ I. Crețu, *Mihai Eminescu. Biografie documentară*, Ed. pt. Literatură, București, 1968, pp. 75; 96-97.

² G. Neamțu, *Eminescu împotriva dualismului*, în *Tribuna*, V, nr. 4, nr. 2108 din 27 febr. 1994, pp. 1, 7.

Eminescu a folosit date din materialul adunat de către Ioan Slavici despre armata monarhiei³.

Din discuții a mai reieșit că nu numai Eminescu și Slavici erau interesați a cunoaște mai adânc spiritul maghiar, ci și Iacob Negruzzi, ceea ce însemna de fapt cercul junimist și în sens mai larg, tema ar fi putut fi de interes, în general, pentru cititorii *Convorbirilor literare*.

În legătură cu acest subiect delicat, Iacob Negruzzi, ar fi dorit chiar și o comparație între spiritul maghiar și cel al românilor. Dezbaterea asupra studiului propus de I. Negruzzi, s-a încheiat cu trecerea lui în obligația lui Ioan Slavici care în afară de faptul că-i cunoștea până-n rărunchi pe unguri (între care a crescut și ale căror școli le-a frecventat), vorbea impecabil limba maghiară⁴, simțindu-se totodată atras și de cercetarea sociologică și psihologică (așa cum recunoștea el mai târziu, în timpul redactării acestei lucrări).

Proiectul îl realizează cu greu, cu întreruperi, amânări și mari întârzieri, între 1871 și 1873, în mai multe numere din *Convorbiri literare*⁵, sub titlul *Studii asupra maghiarilor*, împărțite astfel: I. *Punct de purcedere*, II. *O privire peste trecut*, III. *Individualitatea maghiară*, IV. *Cultura maghiară*, V. *Constituțiunea maghiară. Guvernul maghiar*, VI. *Noi și maghiarii*. Acest capitol e împărțit în două: A) *Raport psihologic* și B) *Raport politic*. În continuare dispune și de o *Încheiere*.

³ M. Eminescu, *Opere*, IX, Publicistică 1870-1877, Ed. Acad. București, R.S.R., 1980, pp. 521-532.

⁴ I. E. Todoruțiu și Gh. Cardaș, *Studii și documente literare*, I, București, 1931, p. 327.

⁵ *Convorbiri literare*, Iași, V, nr. 10 din 15 iulie 1871 și an. VII, nr. 8 din 1 nov. 1873.

Între timp, publică în *Albina*⁶ *O mică întregire la Studii asupra maghiarilor* sub titlul: *Politețea maghiară*.

Pentru deceniul VIII al secolului al XIX-lea este un studiu extrem de modern de Imagologie comparată, fapt destul de neobișnuit pentru o vreme când o astfel de analiză nu constituia o modă cum pare să fi ajuns astăzi. Caracterul unilateral al cercetărilor imagologice de acest fel, poate fi constatat și numai prin parcurgerea bibliografiei de specialitate. (Și dacă tot am făcut această remarcă, se impune să precizăm totuși că cercetarea imagologică de azi se referă aproape exclusiv la imagologia privind pe români. Nu veți găsi cercetări imagologice privind pe maghiari. Nu știm nici un caz în care cineva să fi preluat cercetarea lui I. Slavici și s-o fi dus mai departe; cu atât mai puțin vom găsi vreo cercetare în care să se facă vreo comparație între imaginea celor două popoare).

Pentru a redacta aceste studii, Ioan Slavici a citit și s-a documentat enorm. A făcut-o însă și ca politicianii români să știe cum să trateze cu maghiarii deoarece nu este un secret pentru nimeni că în diplomație, în viața politică ș.a.m.d. este esențial să cunoști cât mai bine individualitatea și psihologia partenerului.

Aceasta explică și avalanșa de studii imagologice de după 1989 în care românul este disecat până în măduva oaselor pentru a-l face cât mai bine cunoscut, chiar și în reacțiile cele mai intime, pentru a deveni o adevărată carte deschisă, fără secrete, în mâna oricărui partener străin care să-i poată exploata cât mai eficient eventualele slăbiciuni și care să poată folosi în același fel și eventualele calități. Abia la 37 de ani după lucrarea lui I. Slavici despre *Noi și maghiarii*, unde între protagoniști erau românii ardeleni, Constantin Rădulescu-Motru, în 1910, descrie *Sufletul*

⁶ *Albina*, Pesta, VIII, nr. 67 din 2/14 sept. 1873, p. 2-3.

*neamului nostru. Calități bune și defecte*⁷ însă privind în special pe românii extracarpatici, într-o celebră conferință cerută la Ateneul Român. Comparând cele două lucrări, constatăm că între ele apar o serie de deosebiri, pe care ar merita să le studiem într-o cercetare viitoare.

Pentru a mă documenta cu ocazia acestui demers, am căutat în bibliografia contemporană ceva despre *Sufletul maghiarimii ardelenne. Calități bune și defecte* (desigur în limba română, dar ca un făcut, nu am găsit nici măcar un titlu asemănător).

La doi ani după publicarea ultimului capitol din *Studii asupra maghiarilor*, în ziarul *Orientul Latin*⁸ din Brașov, apare o lucrare amplă intitulată *Românii și maghiarii*, fără autor (dar din corespondența Lapedatu, Densușianu și Teofil Frâncu reiese că toți trei au contribuit la ea)⁹ care nouă ni se pare că în unele părți se inspiră și din lucrarea lui Ioan Slavici. În plus, are un comentariu interesant despre studiile de imagologie privind pe români. După *Orientul Latin* expunerea slăbiciunilor acestora la cunoștința partenerului duce la o mai lesnicioasă manipulare a lor, dându-le posibilitatea străinilor să provoace chiar în sânul acestora neînțelegeri și dezbinări, și astfel să îi sfărâme cu propriile lor arme.

Avertizează că „Siguranța și netemerea ce i-o procuri față de tine, după ce l-ai lăsat, d-oparte să te studieze până în rinichi, să-ți descopere slăbiciunile și să le adaoge”, ar putea să dezbine puterile românilor. Procedând în acest fel

⁷ Constantin Rădulescu-Motru, *Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte*, Ed. Anima, București, 1990, p. 5-15.

⁸ *Românii și maghiarii, Reproducțiune din Orientul Latin*, Brașov, 1875.

⁹ G. Neamțu, *Date noi privind gazeta brașoveană "Orientul latin" (1874-1875). În Ștefan Meteș la 85 de ani. Studii și documente arhivistice*, Cluj-Napoca, 1977, p. 471-474.

se face posibil să li se infiltreze românilor pe toate căile și cu toate mijloacele demoralizarea și să li se corupă simțul „de drept și demnitate națională”, preț de mai multe generații¹⁰.

Despre cum a evoluat împlinirea proiectului din vara anului 1870 găsim date valoroase și în corespondența lui Mihai Eminescu avută cu Iacob Negruzzi.

În scrisoarea din Viena 16/4 septembrie 1870, adresată redactorului *Convorbirilor*, Eminescu îi relatează acestuia că a vorbit cu Ioan Slavici despre articolele asupra ungarilor și să acesta și-a programat câteva luni pentru scrierea lor – mai precis până la Crăciun.

Aceste *Studii* se pare că au constituit pentru Ioan Slavici o adevărată provocare, pentru că tocmai citise în *Convorbiri* studiile istorice ale lui A. D. Xenopol: *Cultura națională, Istoriice civilizațiunii și Studii asupra stării noastre actuale*. Și după cum scrie Eminescu în aceeași scrisoare, „bietul om s-a cam descurajat”, pentru că „simțea că n-o să poată scrie niciodată astfel; dar, concluzionează poetul, aceasta a fost totodată impulsul de căpetenie care-l va face să vă dea niște articole într-adevăr bine scrise și corect cugetate”¹¹.

În 6 februarie 1871, Eminescu îl mai informează pe I. Negruzzi că în curând „Studiile” lui Slavici¹² vor fi gata. În scrisoarea din 16 mai 1871, tot din Viena, M. Eminescu îi trimite, copiat de mâna lui introducerea (Punct de purcedere) și schița istorică (O privire peste trecut) a *Studiilor* lui Ioan Slavici. Îl roagă totodată pe Negruzzi să corecteze orice ar crede că e de prisos sau rău exprimat, dorința aceasta fiind a autorului însuși și îl anunță că de fapt lucrarea este gata în mare, având doar nevoie de o corectură finală. Scrierea aceasta, mai notează poetul, este atât de

¹⁰ *Românii și maghiarii...*, p. 164-165.

¹¹ I.E. Torouțiu, Gh. Cardaș, *op. cit.*, p. 314.

¹² *Ibidem, Ibidem*, p. 315.

lungă, încât tipărită separat ar forma un volum destul de considerabil. Întreabă dacă textul lui Slavici nu s-ar putea tipări și separat pentru a putea fi răspândit în măsură mai mare. Bineînțeles „dacă tipărirea separată nu-i unită cu cheltuieli mari”¹³, încheie prudent Eminescu.

Dar să vedem pe scurt, ce-i scrie autorul, I. Slavici, redactorului *Convorbirilor*.

În scrisoarea sa din Viena, 27 aprilie 1871¹⁴, Slavici mărturisește că „Studiul social e elementul meu, aș putea zice atmosfera mea spirituală”, dar că, un studiu atât de serios cere timp, ori el trebuie să se și întrețină, iar într-o altă scrisoarea spune clar și cu oarecare disperare că aceasta e o lucrare care nu-i aduce nici un ban¹⁵, ceea ce pentru situația sa materială este inacceptabil, sugerându-i în acest mod lui Negruzzi că ar putea să-i ofere ceva drepturi de autor. Totuși, târâș-grăpiș, el scrie foarte mult despre maghiari. Scrie, șterge și iară scrie. Are gata 30-40 de coale, deci o lucrare destul de amplă, însă nu este mulțumit de ea. I se pare opera unui spirit confuz, dar este sigur că destinatarul v-a găsi totuși în paginile ei „doară mult bun și frumos”¹⁶. Norăm aici și observația lui Eminescu din 16 mai 1871, că „sistema creată de Slavici e cam forțată și că omenirea nu e tocmai un organism așa perfect, precum susține el, deși nu se poate nega cauzalitatea în istorie”¹⁷.

În 7 iunie 1871, tot din Viena, Ioan Slavici, după ce se scuză iarăși pentru încetineala cu care înaintează lucrarea, face o apreciere de substanță asupra ultimei părți *Noi și maghiarii* (care totuși nu era încă gata) reieșind ce sfâșieri

¹³ *Idem, Ibidem*, p. 320-321.

¹⁴ I.E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, II, București, 1932, p. 181.

¹⁵ *Idem, Ibidem*, II, p. 197.

¹⁶ *Idem, Ibidem*, II, p. 181.

¹⁷ *Idem, Ibidem*, II, p. 321.

interioare îi provocase acest capitol: pe de o parte el vede starea negativă concretă de la 1871, însă constată că românii și maghiarii prin „pozițiunea lor topografică și raportul lor social cu celelalte națiuni din jurul lor îi silesc a fi amici”¹⁸. Mai are însă îndoieli serioase cu privire la această amicitie; treptat îndoielile se estompează și în timp ele vor ajunge să se șteargă.

În 30 martie 1872, I. Slavici îi comunică lui Negruzzi că a văzut numărul 24 din *Convorbiri* în care este publicată o parte din *Studii despre maghiari* și este mulțumit. Promite pentru mai târziu „tratatul” *Noi și maghiarii* dar vrea mai întâi să elimine din el influența lui Schopenhauer pe care tocmai atunci îl citise și care pur și simplu l-a copleșit¹⁹.

În 28 septembrie 1872, Slavici îl anunță pe Negruzzi că „nefericitele” *Studii despre maghiari* le va rescrie pentru că totuși nu e mulțumit de ele. Vrea să elimine aspectul filosofic din aceste studii, cu toate că el se simte chemat tocmai spre cercetarea psihologică și filozofică.

În 22 ianuarie 1873, din Arad, Slavici îi mai face o mărturisire redactorului ieșean: „Cetește studiile asupra maghiarilor și vei vedea – cum au fost ele scrise – Este un lucru – furișat. Ca și când mi-ar fi stat cineva la spate și mi-ar fi zis: Scrie, măi”²⁰. Ceea ce reflectă faptul că *Studiile despre maghiari* au fost scrise sub presiunea unei acute crize de timp la care I. Slavici face de mai multe ori aluzie.

Este o realitate care poate fi ușor percepută citindu-i corespondența printre rânduri.

Nu-i mai puțin adevărat, că sunt și pagini care parcurgându-le ai senzația aproape materială că timpul s-a

¹⁸ *Idem, Ibidem*, II, p. 183.

¹⁹ *Idem, Ibidem*, II, p. 184.

²⁰ *Idem, op. cit.*, II, p. 199.

oprit în loc, a înghețat; dar desigur, aici avem de a face cu arta și talentul maestrului.

În realitate, trecerea lui Slavici prin viață a fost una vertiginoasă în ciuda aparenței de calm, echilibru și liniște deplină. El a fost spiritul activ care mereu s-a implicat în ceva.

În acest sens nutrim certitudinea că vraja genialității lui Eminescu care l-a atins în acei ani, a lucrat în el tot restul vieții, și dorința sa ardentă de autodepășire care l-a urmărit mereu, tot în acea vrajă și-a avut izvorul.

În fine, la 8 martie 1873, din Arad, Slavici îi scrie ușurat lui Negruzzi că a terminat și ultima parte din *Studii asupra maghiarilor*²¹. Și cu aceasta să vedem foarte pe scurt care este imaginea maghiarului văzut de Ioan Slavici între 1870-1873.

Scrie mai întâi că maghiarii sunt un popor alcătuit de stat, au o conștiință națională exacerbată și, respingând în parte unele influențe europene, ei își păstrează o excepțională originalitate.

Afirmă că limba lor este frumoasă (deși greu de pronunțat pentru străini) nu prin armonia sunetelor ci prin coloratura ce i se dă prin accentuare. Despre dragostea de frumos a maghiarului, subliniază: „Când vedem pe maghiari cu pinteni pe cisme și cu pană la pălărie, ne este peste putință ca să nu urmăim că are gust, fie acela, după părerea noastră chiar și bizar. El nu poartă pintenii și pana pentru că are trebuință de ele: le poartă pentru că cu pinteni și pană îi place. În acest place zace fondul: un semn că maghiarul nu este mulțumit cu simpla îndestulare fiziologică ci el caută în plăcere îndestularea sufletească. O pipă frumoasă, un pieptar cu bumbi mulți, un focos lucrat cu măiestrie ori un buhai încurbat îi este maghiarului mai scump decât neamțului un car cu patru boi” [sb.n. G.N.].

²¹ *Idem*, loc. cit.

Aceasta înseamnă - scrie Slavici în continuare - că maghiarul știe să se ridice peste banalitatea vieții zilnice la o viață mai frumoasă.

Maghiarul are un mod original de a-și prepara mâncarea. El nu mănâncă numai să-și stâmpere foamea ca neamțul, el o face de plăcere.

Firea maghiarului e viforoasă (vezi acel „szilay” intraductibil), care îi împinge simțămintele spre marginile pasiunii mistuitoare. Apoi, el lucrează foarte intens - într-o oră cât neamțul în trei. „În urma maghiarului este însă acel element ușor, care face din muncă o petrecere plăcută”.

„Fondul viețuirii maghiare este o nestâmpărată sete pentru a gusta plăceri”. Făcând o sinteză a firii maghiarului, Ioan Slavici mai scrie: „Destulă putere productivă, afecte viforoase, o voință tare, energie în lucrare și-o puternică conștiință de unitate națională”. La care mai adaugă două aliniate extrem de pozitive pentru imaginea de ansamblu a maghiarului, dovadă a unei obiectivități exemplare:

„Neîncetatele lupte ce maghiarii aveau să poarte cu vecinii lor, au strâns legăturile între oameni, întărind conștiința lor de unitate între sine și au oțelit pe poporul unit atât în trup ca și în suflet, dându-i o rară capacitate de răbdare.

Rezultate acestor lupte, de altă parte a dat sufletului maghiar acea tărie pe care numai conștiința de putere poate să o producă.

Maghiarul este hotărât, mândru, energic, generos. El nici în cele mai fatale momente nu-și pierde credința în bine; pentru aceea când e vorba de faptă, nici când nu-i lipsește curajul: toate aceste trăsături ale caracterului său, sunt rezultate istorice, întocmai precum temeiul lor, conștiința de putere este o urmare a rezultatelor ce au avut maghiarii în viața lor. După o viață atât de bogată în fapte ca cea

maghiară, mai ales un popor cu o vie închipuire, trebuie să se privească pe sine ca pe o ființă superioară”.

Cam acestea ar fi pe scurt „calitățile bune” ale poporului maghiar, cum ar spune Constantin Rădulescu-Motru. Dar să aruncăm o privire scurtă și asupra defectelor maghiarilor, pe care I. Slavici le cunoștea ca nimeni altul.

Scrie că, deși acum 1000 de ani maghiarii au intrat în Europa păscând și prădând ca un popor „sălbatec, liber și neînfricat”, astăzi „ară, seamănă și seceră”, „se ocupă cu industria, cu comerțul, cu literale”. Acesta, remarcă Slavici este rezultatul influențelor europene. Împrejurările sociale ale Europei i-au constrâns pe maghiari la o viață și la o gândire nouă, iar astăzi, îi vedem lângă noi ca pe o națiune europeană²².

Slavici are și rezerve. Maghiarii au și rezistat influențelor europene, pentru că ei și-au păstrat o oarecare originalitate asiatică „până în cele mai neînsemnate trăsături”, ceea ce conferă maghiarilor „O antipatie naturală”, față de europeni. Dar această „antipatie”, Slavici o percepe ca pe o laudă, pentru că o consideră a fi un fel de „garanție a originalității” lor.

Examinând asiaticitatea maghiarilor, Ioan Slavici conchide că ei sunt un popor oriental, cu fantezie bogată, cu zel extravagant și cu efecte extreme.

Slavici revine din nou la acel „szilay” (intraductibil) prin care „maghiarul exprimă deodată, ce noi nu suntem în stare prin perioade întregi. Toate extremitățile afectelor bune și rele limba maghiară le exprimă prin acest singur cuvânt. În realitate «szilay» nu-i decât atributul calului bun și sănătos; maghiarii au făcut însă abstracțiune din el și azi îl vedem figurând pretutindenea. Viforul turbat e «szilay fergeteg»; pasiunile viforoase sunt «szilay kápzelem», o vorbire plină

²² I. Slavici, *Stulii asupra maghiarilor*, p. 230.

de pasiune e «szilay berszéd». Așa merge apoi asta până la nemărginire. «Szilay» va să zică extremitate în toate”²³.

După ce a explicat principalele sensuri ale lui «Szilay», precum și importanța deosebită a acestei noțiuni, Slavici susține că maghiarul e cel mai bine caracterizat dacă zicem că el e „szilay” în toate²⁴, făcând apoi o afirmație care poate părea paradoxală: maghiarul e demn de compătimire în virtuțile sale și demn de admirație în viciile sale. Explicația este, susține Slavici, că în „caracterul lui [al maghiarului] vedem cele mai frumoase virtuți publice și private schimbându-se repede și nemijlocit în pasiunile cele mai mârșave”.

După care, analizează cauzele naționalismului maghiar exacerbat. Și spune: „Înconjurat fiind maghiarul de cele mai eterogene elemente, conștiința națională se dezvoltă în el mai mult decât în oricare națiune a lumii civilizate: oricare maghiar, de la aristocratul încarnat până la țăranul fălos, simte, cum că el e parte a unui întreg; și conștiința aceasta comună e adeseori așa de puternică, încât e în stare de a absorbi chiar și conștiința individuală.

Și totuși, naționalismul maghiar e mai departe de idealul naționalismului decât oricare altul: el a căzut în extremități și nu e mai mult virtute, ci viciu: - cea mai frumoasă virtute, viciu!

Naționalismul maghiar se manifestă în două forme; în o prețuire preocupată a tot ce e maghiar; și în o disprețuire oarbă a tot ce e străin și nemaghiar.

Un dispreț amestecat c-o adâncă compătimire îl ocupă pe fie-ce om serios văzând divinizarea oarbă cu care

²³ *Idem*, op. cit., p. 231.

²⁴ *Idem*, op. cit., p. 239: “Individualitatea maghiară”.

maghiarul voește a da un nimb sublim la tot ce e maghiar*. «Magyar» e pentru maghiar sinonim cu «perfect», tot ce e maghiar e mai bun; și tot ce e mai rău, prin aceea că e maghiar, devine cât se poate de bun, – «Magyar» va să zică idealul omului sau omul perfect.

Să luăm însă câteva forme concrete, câteva expresiuni mai generale ale limbii maghiare, în care vom vedea apriat reflexul acestui naționalism divinizator:

Magyar Isten ca să zică D-zeu maghiar și va să-nțeleagă: D-zeu adevărat.

«Magyari világa» «lume maghiară» «lume fericită».

«Magyar élet» «viață maghiară» «viață fericită».

«Magyar jog» «drept maghiar» «drept bun».

«Magyar igazság» «dreptate maghiară» «dreptate sfântă».

«Magyar szabadság» «libertate maghiară» «libertate adevărată».

«Magyar ebéd» «prânz maghiar» «prânz mănos».

«Magyar beszél» «vorbește maghiarește» «vorbește logic, bine, frumos».

«Amúgy magyarosan» «sieși maghiarește» «cum se cade».

Să fie destul dintre multe aceste puține, cred că și prin acestea noțiunea va fi destul de clarificată”.

Ioan Slavici mai oferă o serie de exemple savuroase cum „francezii au câștigat Alsacia luptându-se «ungurește» sau parizienii au luptat cu un eroism «adevărat maghiar» ș.a.m.d. și aceasta, precizează el, „nu-i maliție la maghiari, e o preocupățiune nemăestrită, maghiarul nu poate pricepe lucrurile într-alt chip decât cum le pricepe”²⁵.

---

* Aceasta este și “meteahna” pe care a constatat-o I.L. Caragiale, pentru naționalismul maghiar. Vezi săpunul învelit în roșu, alb și verde.

²⁵ I. Slavici, *Studii*, p. 140.

Slavici mai povestește apoi și din experiența sa de viață. Relatează o conversație cu mai mulți intelectuali maghiari pe marginea științei la germani și maghiari: „După o dispută lungă și viforoasă am putut izbuti ca oamenii numai să-mi conceadă că germanii au scris mai mult decât maghiarii, nu însă și mai bine decât ei. Ei nu găsesc niciun motiv logic, de ce să poată scrie un german mai bine decât un maghiar; ca și când maghiarul n-ar fi tot așa om ca și germanul!” și comentează în continuare: „Până aici ajunge cel mai nepreocupat maghiar, - ba încă merge și mai departe. El îmi va concede cum că Théâtre français și teatrele de curte ale Germaniei sunt foarte bune; nu poate însă nici decum pricepe, cum pot fi acestea așa de bune ca maghiar nemzeti «szinház».

Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Goethe, Schiller, Kant și Schopenhauer pot fi oameni foarte cuminți și de treabă; însă n-au putut fi un Petöfy, un Vörösmarthy, ori ceilalți luceferi maghiari”.

În ce privește poziția față de istorie a maghiarilor, I. Slavici nota:

„Mai curioasă decât toate e credința istorică a maghiarilor. Attila, Arpad, Kinizi și Hunyady sunt focularele izoriei întregii lumi. Aceștia au fost «magyar hösök» va să zică eroi în înțelesul adevărat al cuvântului. Vom vedea apoi fapte de însemnătate europeană puse în cadru maghiar și bărbații de frunte ai istoriei universale lăudați prin aceea, că faptelor lor li se pune atributul «maghiar».

O altă față a naționalismului - șovin maghiar, derivat dintr-o prea mare încredere în sine, este disprețul față de popoarele conlocuitoare.

„Maghiarul nu urăște pe nime (afară de neamț); el disprețuiește numai. Toate popoarele conlocuitoare cu ei au

unul ori mai multe atribute disprețuite de aceștia; ei au pentru fiecare națiune o colecție de anecdote batjocoritoare; ba chiar și însuși numele simple ale națiunilor din Ungaria sunt în limba maghiară atribuite și predi[cate] de batjocură.

Așa se zice d. es:

A német hunczut = neamțul e blăstămat

Az oláh naponsült = românul e fript la soare

A ráczt vad = sârbul e sălbatec

A tot nem ember = slovacul nu-i om

A zsidó bírdös = jidanul pute

Bugyogós sváb = șvab cu fundoi

Medve = urs = român

Piszkos = spurcat = slovac

Csehi = bohem = gunoi de om etc.

De aici vine apoi, că voind maghiarii să se batjocorească unul pe altul își atribuiesc numele cutărei națiuni vecine.

Te oláh medve! Te vadráczt! Te tót! = Ebadta németje!
Csehczó! Etc. De aici provin cele mai multe capete sparte.

Urmarea acestei înjosiri sistematice fu, că din partea vecinilor ei se priviră ca un ce mai înalt, ci că și din partea vecinilor ei fură priviți tot asemenea. Românii, sârbii și slovacii se rușinară de numele lor până în timpii mai recentii; iar cât pentru nemți, jidani [evrei], rusneci și o mare parte a slovacilor, nici azi nu este pentru ei v-o insultă mai mare decât de a le zice că sunt ceea ce sunt. Din cauza asta românii pretind de a fi numiți «románok» în loc de «oláhok» și serbii «szerbek» în loc de «rácztok». Tristă e logica care-i ascunsă în această pretențiune: de aceste cuvinte e legată suvenirea unei înjosiri naționale²⁵.

---

²⁵ George Barițiu are constatări asemănătoare atunci când scrie despre relațiile maghiarilor cu naționalitățile nemaghiare. Societatea maghiară, remarca Barițiu, "își permitea față cu cei de alte naționalități cuvinte care-i vătăma până în suflet. Expresiuni ca «neamț-porc de câine,

Acesta e caracterul public al maghiarului. Cel mai nalt principiu al lui e naționalismul. Maghiarul e patriot mare; ne înșelăm însă dacă credem că patriotismul său e patriotism adevărat; el nu e decât atunci patriot, când poate identifica patriotismul cu naționalismul (sb.n. G.N.).

«Magyar haza» e pentru el sinonim cu «magyar nemzet»; – atunci când aceste două nu pot fi sinonime, maghiarul e naționalist și nu patriot, e maghiar și nu ungurean; fie o instituțiune cea mai favorabilă pentru binele public, maghiarul e inamicul ei până la moarte, dacă ea nu favorizează totodată și interesele particulare ale națiunii maghiare.

În viața sa socială – privată maghiarul e pe atât de amabil pe cât e de periculos. Nu este doară popor ale cărui petreceri să fie mai cordiale, mai plăcute și mai nesilite decât ale maghiarului: el e sincer până la extremitate, ospitalier în înțelesul adevărat al cuvântului și amical fără nici o rezervă. [...] Fantezia lui vie, sufletul plin de simțiri, inima generoasă, fac societatea maghiarului foarte plăcută. Pretudindenea unde el apare în societate cu însușirile acestea, el e o arătare binevenită.

Să nu pierdem însă nicicând din vedere că maghiarul e asiatic. Afectele lui sunt viforoase, dulceața lui e nesigură și periculoasă. El nu are simțăminte ci numai pasiuni. Un cuvânt nevinovat, un gest neînsemnat e în stare să producă o revoluțiune în toată ființa lui pân-aci amabilă și să-l pue într-un moment, într-o stare psihică, pe care germanul o caracterizează așa de bine prin vorba

---

valah-tâlhar, armean gâmbetz, jidov-mizerabil» (Jakab Elek), le puteai auzi foarte des chiar și în cercurile cultivate ale societății maghiare. Proverbul că «păsatul nu este mâncare, nici slovacul nu este om» se înrădăcinase aproape ca o credință”. (G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei...*, II, Sibiu, 1890, p. 64-64).

«unzurechnungsfähig». Și aci nu este vorba de clase ori de cultură.

Nu este petrecere, joc, ori ospăț țărănesc, care să nu înceapă cu sărutări și să nu sfârșească cu capete sparte. Am văzut apoi avocați pălmuindu-se naintea tribunalului cu ocaziunea apărării cauzelor, și aristocrați spărgându-și capetele cu tacul de biliard. Toate acestea nu sunt un scandal, ci numai scene simple: oamenii se împacă și petrec mai departe.

Naționalismul e atmosfera maghiarului în viața privată tocmai ca-n cea publică, scenele neplăcute se nasc mai cu seamă din el. E destul a zice d. es. cum că un român, german sau oricare altul e om de treabă spre a strica o petrecere maghiară. Maghiarul în privința asta e foarte sensibil. Încât pentru conștiința de drept, în maghiar nu e dezvoltată decât conștiința de drept public: fiecare maghiar își cunoaște drepturile publice, el fură însă și ucide fără a-și face scrupule.

Ambițiunea și aroganța, cele două fundamentale însușiri ale maghiarului sunt în strânsă legătură cu naționalismul lui. Deja în arătarea exterioară a lui vedem exprese aceste însușiri. El umblă cu capul pe sus, cu fața senină; are o privire liberă – adeseori impertinentă, un umblet sigur și peste tot gesturi și maniere afectate; asupra vorbirei și conduitei lui planează înfumurarea; cu un cuvânt, el nu se sfiește nicicând de-a exprima prin faptă ori cuvânt, că el e în conștiința mărimii sale și a mișeliei celorlați²⁶. Așa

---

²⁶ Slavici putea găsi în presă chiar autoaprecieri maghiare care să dezvăluie și aspecte negative ale profilului lor spiritual și atunci și mai târziu. Una dintre cele mai sincere dezvăluiri a fost mărturisirea din *Egyetértés* în numărul de la 14 iunie 1899: “Noi, maghiarii, stăm foarte ciudat în ceea ce privește excesele de putere, vătămarea libertății personale și voinicia, îndată ce nu este vorba despre eul propriu”. [...] Precizându-se: “În fiecare din[tre] noi zace o bună doză din firea

e maghiarul țăran de la plug și așa aristocratul din parlament. Față de aceste însușiri ale națiunii sale, unul din cei mai deșteptați maghiari zicea cu câțiva ani înainte: «nu știu, e țăranul maghiar mai mare aristocrat, ori aristocratul mai mare țăran». («Nem tudom nagyobb aristocrata e a magyar paraszt, vagy nagyobb paraszt a magyar aristocrata»)²⁷.

Din aceste puține observații ne vom putea compune întregul individualității maghiare²⁸. Să nu condamnăm pe

---

tiranului. În unii mai mică, în alții mai mare. Mai mare este în noi înclinarea spre a porunci, decât a asculta. Dacă avem modru și dacă ni se dă puterea în mână, încercăm și noi de noi pentru a ne valida propria voință. Cu dreptul altuia nu prea ne batem capul, și dacă suntem destul de tari, nu-l respectăm”.

²⁷ Chiar o mare personalitate a maghiarilor, cum a fost Pusztai, când vine vorba despre caracterul național al națiunii sale, recunoaște că acesta este “compus din o mare cantitate de vanitate, faloșie și manie de a se mândri, care însă nici decât nu este asemenea cu acea frumoasă virtute care îndeamnă la fapte mari, și nu are nimic a face cu marea încredere în sine a națiunilor mari, cari au săvârșit de acele fapte”. (*Tribuna*, Arad, XI, nr. 90 din 20 apr./3 mai 1907, p. 3).

²⁸ Este util să știm că încă la 1848, *Gazeta de Transilvania* (XI, nr. 87 din 23 oct. 1848, p. 350), încercând să explice izbucnirea războiului civil notează: “turbata trufie a ungarilor e preste tot unica și singura pricină a nenorocirilor patriei”. Această “turbată trufie” fusese răspândită în Ungaria și Transilvania de către ideile intolerante ale lui Kossuth Lajos. Și credem că nu e de prisos să aflăm părerea lui Ioan Slavici despre kossuthism (care a făcut atâta vreme parte integrantă din individualitatea maghiară), ca mod de existență; iată cum îl vede el: “Kossuthismul e și el o pornire împotriva desfășurării firești: ceea ce a voit Ludovic Kossuth și ceea ce voesc închinătorii lui de azi, n-are să se întâmple niciodată, iar ceea ce ei voiesc să împiedice, se va întâmpla neapărat mai curând ori mai târziu, căci e în natura lucrurilor să se întâmple”. [Aceasta este și una din numeroasele sale predicții privind unirea tuturor românilor] (*Tribuna*, Arad, XIII, nr. 200 din 17/30 sept. 1909, p. 1).

acești oameni, căci ei sunt demni de compătimire; - nu este doară națiune, în care să se întrunească atâtea virtuți frumoase, ca în această națiune asiatică, însă virtuțile ei sunt urcate până la acea extremitate unde o virtute devine viciu, - și de asta trebuie să-i plângem. Atâta spirit, energie și curaj, atâta putere de faptă se pierde la acești oameni în viforul pasiunilor!

Acești oameni nu pot fi pentru mine și mai cu samă pentru societate un pericol. Ei sunt și așa putea zice că după stingere ființa lor nu va lăsa nici o urmă. «A magyar szalma tiiz» (maghiarul e foc de paie) o zice foarte caracteristic proverbul lor poporal, în ei nu este nimic adevărat, nimic permanent; în întreaga lor ființă nu este nici o putere intrinsecă. E frumos însă acest caracter pentru acela care-l privește din depărtare, fără ca prin o nenorocită coincidență istorică, să fie silit a purta și neplăcerile lui. Ei sunt asemenea acelor fenomene trecătoare ale naturei, care cu atâta sunt mai frumoase, cu cât sunt mai trecătoare, ca curcubeul, ca aurora boreală. În aceste însă nu e nimic real, nimic, adevărat, ele nu sunt în urma urmelor decât o părere. Studiați caracterul maghiar și veți găsi că e floare foarte bizară, cari nu are nici în natură nici în împrejurimile ei sociale suficiente condițiuni de existență; un edificiu fără temelie, un ce în fine, care poartă fermeii pierii sale sub un vâl frumos și înșelător. Nu-l iubiți, nu-l urâți: admirați-l - și-l deplângeți”.

Investigația pe care am făcut-o rememorând câteva aspecte din *Studiile* sale despre maghiari o vom extinde când vom analiza și comparația dintre profilul spiritual al maghiarilor și al românilor. Deocamdată încheiem observațiile lui Ioan Slavici cu concluzia pe care el o trage în toamna anului 1873 în completarea finală a *Studiilor* sale:

„În sfârșit poporul maghiar este singurul popor în orientul Europei, cu care, prin poziția noastră socială

suntem avizați să trăim în bună înțelegere. Interese pozitive, chiar chestiunea de existență ne leagă pre unii de alții. N-avem un singur vrăjmaș, până nici nefericitul dualism de astăzi, care nu ar fi totodată și al maghiarilor vrăjmaș; n-avem un singur amic sincer, care nu va fi odată și al maghiarilor amic... Interesele vitale sunt tot acelea, fie orice; noi ne vom împăca.

Tocmai pentru aceea este însă de trebuință ca să cunoaștem pre acest popor, cu care ne-a împreunat - întâmplarea, istoria și sincer, chiar și astăzi sincer și rezolut să combatem viciile lui. Ce nu pricepem, ce el nu pricepe: că va veni o vreme, când va trebui să lucrăm împreună.

Până atunci doară se vor mai îmblânzi maghiarii... Dacă nu: să știm cel puțin că nu sunt îmblânziți.

Ioan Slavici³⁰.

În cele câteva spicuiuri, noi n-am făcut decât să deschidem o cercetare imagologică care avea o prea săracă bibliografie (sau aproape deloc) și ne-am gândit în final să atragem atenția nespecialiștilor (specialiștii știu) că aceste observații aparțin lui Ioan Slavici și nu celui care le înregistrează.

Precizarea o consider absolut necesară, cunoscând o situație extrem de interesantă; aceea a d-lui Fey László care a „îndrăznit” să scrie în revista 22, XI, 2001, nr. 20, un articol intitulat: *Rădăcinile șovinismului maghiar antiromânesc*.

Urmarea a fost că în presa maghiară și în presa maghiară de limbă română a fost declanșat un tărăboi imens (de către un nespecialist, evident), deși dl. Fey László n-a atins nici măcar cu „o floare” susceptibilitățile maghiare.

Și m-am gândit: dacă domnul Fey László, bine intenționat, a fost tratat în acel mod, cum va fi oare tratat marele nostru scriitor ardelean Ioan Slavici, care i-a

³⁰ *Albina*, Pesta, VIII, nr. 67 din 2/14 sept. 1873, p. 2-3.

cunoscut atât de bine pe maghiari, i-a înțeles, i-a iubit și i-a respectat. Aceasta în ideea că și din dezvăluirile sale se pot depista multe din rădăcinile șovinismului maghiar antiromânesc. O ultimă cercetare mai adaugă niște concluzii interesante de la un adânc cunoscător al sufletului unguresc, Nicolae VasIU:

„Oameni cu două fețe sunt mulți în lume, dar popoare asemănătoare cu acest tip de oameni sunt puține. Poporul maghiar în istoria sa milenară din Europa a creat o adevărată școală a ipocriziei, având mari beneficii teritoriale de pe urma ei. Școala ipocriziei a încercat să-i prindă pe români în mreaja ei, începând cu secolul al XIV-lea, prin Biserica romano-catolică și prin cea protestantă.

Școala ipocriziei a căutat să-i domine pe români prin sărăcia impusă lor de clasa aristocratică maghiară feudală, începând cu secolul al XVIII-lea. Școala ipocriziei a pus ca factor inhibitor în calea progresului românilor limba maghiară, începând cu sec. al XIX-lea.

Școala ipocriziei a transformat ideile generoase ale umanității: libertatea, egalitatea, fraternitatea, începând cu 1848, în zăbrelile ale închisorii în care trebuia să piară națiunea română, contopindu-se în masa ungurească, incapabilă de a se înmulți în mod natural”.¹

Valoroasă rămâne însă concluzia lui Ioan Slavici (și o reiterăm) că „va veni o vreme, când va trebui să lucrăm împreună”.

---

¹ Nicolae VasIU, „Considerații asupra evenimentelor naționale...”, Ed. Napoca Star, 2014

CE A ÎNSEMNAT 15 MARTIE 1848 PENTRU ROMÂNII ARDELENI

Mereu mi-am pus întrebarea ce a însemnat *cu adevărat* 15 Martie 1848 pentru românii din Transilvania, deoarece istoriografia maghiară și aceea impusă de Mihail Roller la noi în perioada stalinistă au făcut din această zi un *mit*.

În fapt, momentul 15 Martie a fost expresia împletirii unor idei liberale cu idei conservatoare-naționaliste cultivate cu mult înainte de 1848 și care atunci au atins apogeul.

Programul revoluției ungare elaborat în 15 Martie 1848 conținea 12 puncte, dintre care 11 se regăseau și în programul revoluției românilor din Transilvania, formulat în 15 Mai 1848 la Blaj.

Al 12-lea punct prevedea uniunea Transilvaniei la Ungaria, adică *anexarea* unui teritoriu care nu făcea parte din Ungaria și care a și constituit germenele unui război civil nimicitor.

Uniunea forțată avea drept scop să salveze dominația etnică a aristocrației maghiare din Transilvania, care se găsea într-o netă inferioritate numerică față de români.

De altfel, Kossuth Lajos conștient de iminenta prăbușire a feudalismului, prevestea (încă din 16 august 1846) că „Dacă miile de nobili și-ar pierde averea, iar naționalitatea

lor s-ar reduce, cea mai mare parte a milioanele care i-ar ocupa locul, nu va mai fi maghiară”¹.

Se impunea deci *intensificarea deznaționalizării* celorlalte etnii și concomitent *intensificarea naționalismului maghiar*, atât în Ungaria, cât și în Transilvania.

Veștile despre izbucnirea evenimentelor de la 15 Martie ajung în Transilvania cam în 6-7 zile. La Cluj, o primă manifestație are loc în 21 martie, când studenții maghiari demonstrează cu 12 steaguri roșu-alb-verde pentru a-și sublinia adevărată la cele 12 puncte de la Pesta. De atunci încolo, culorile roșu-alb-verde s-au identificat în așa măsură cu uniunea încât maghiarii și românii de o potrivă le-au și numit: „*simbolul uniunii*”.

Exaltarea naționalistă din orașele maghiare și secuiești nu cunoaște margini: se fac demonstrații zgomotoase sub lozinca: „*uniune sau moarte!*”

De cele mai multe ori aceste demonstrații iau forme șovine; demonstrații nesocotesc sentimentele naționale ale românilor și sașilor, forțând pe români și pe sași să-și pună cocarde maghiare care simbolizau uniunea².

Erau cazuri, în timpul războiului civil, când secuii executau pe loc orice persoană care nu purta cocarda simbolică „roșu-alb-verde”, considerând că respectivul se opunea uniunii³.

Realitatea demonstrată de documente arăta însă că 70 % din populația Transilvaniei se opunea la uniunea care la urma urmelor era un *act de trădare* izvorât din frica de

¹ Silviu Dragomir, *Studii și documente privitoare la revoluția românilor din Transilvania în anii 1848-49*, V, Cluj, 1946, p. 14.

² V. Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, București, Editura politică, 1966, p. 194.

³ G. Neamțu, *Simboluri naționale în timpul Revoluției de la 1848 din Transilvania*, în D. Prodan, *Puterea modelului*, Cluj-Napoca, 1995, p. 173-189.

adevărata democrație care se prăvălea ca un tsunami peste grofii și baronii feudali ce încălcau de secole orice drept omenesc al iobagilor.

Un exemplu relevant de cum înțelegeau autoritățile principiul democratic al libertății presei este scrisoarea guvernatorului Teleki, care, la 23 martie 1848, îi scria cancelarului Jósika: „Unii tineri nechibzuiți au vociferat pentru libertatea presei dar după ce le-am explicat celor cu mai multă judecată că cenzura nu se poate desființa, din cauza presei române și germane, chiar în interesul maghiarilor, tinerii s-au liniștit”⁴.

Aristocrația și autoritățile maghiare intuind că uniunea va fi o nucă prea tare pentru ea, încearcă să lege desființarea iobăgiei de acceptarea uniunii. Reacția nu s-a dovedit a fi cea scontată de autorități. Au fost sate care au refuzat desființarea iobăgiei dacă ea este legată de uniunea Transilvaniei la Ungaria. Refuzul de a mai presta robota începe în fapt imediat după Adunarea Națională de la Blaj din 3/15 Mai 1848 și în popor se considera că iobăgia a fost desființată de către împărat, de către Simion Bărnuțiu și de către episcopul Andrei Șaguna.

Deși oficial iobăgia a fost desființată în 18 iunie 1848 de „Dumineca Sfintei Treimi”, dată fixată de către dietă, românii n-au vrut să accepte ideea că evenimentul s-a produs din mila domnilor, ci pentru că în epoca modernă deschisă de revoluție, aceștia nu o mai puteau menține, sau cum spunea poporul „i s-a plinit timpul!”, „i-a venit vremea”.

Ședința dietei de la Cluj în care s-a proclamat formal desființarea iobăgiei (6/18 iunie 1848), este descrisă extrem de plastic și sugestiv de către un martor ocular (Ioan Oros alias Rusu).

⁴ Arhiva istorică Filiala Cluj, fondul Jósika fidei comisionale. Apud V. Cheresteșiu, *op. cit.*, p. 190.

Iată cum o prezintă acesta: Cu o voce metalică, tunătoare aproape, Wesselény Miklós își rostește discursul. După terminarea discursului – își amintește Oros – corpul dietal și publicul «numai printr-o strigare nădușită și scurtă, așa zicând printr-o mârâitură de „să trăiască” (eljen) au dat expresiune bucuriei sale silite. Wesselényi s-a iritat și le-a zis că la cuvintele de ștergere a robotelor și dijmelor a crezut că o să-i crape urechile de strigătele de „să trăiască” pe care le va auzi; însă cu părere de rău a observat că aceea numai printr-o mârâitură lină („lossu morai altal”) ați exprimat-o, din care trebuie să conchid că și în viitor ați voi a susține robotele”⁵.

Multe speranțe sincere s-au legat de 15 Martie 1848, mulți români erau edcați la școli maghiare și în spirit maghiar și credeau dacă nu în „Primăvara popoarelor”, cel puțin în „spiritul timpului”.

Masa mare a românilor ardeleni a îmbrățișat însă drumul arătat de Simion Bărnuțiu și Avram Iancu, drumul propriei revoluții și al egalității reale între fostul stăpân și fostul iobag. Dar trebuie înțeles și momentul istoric. Nu se putea transforma dintr-o dată mentalitatea unui stăpân de iobagi obișnuit să domine, într-o mentalitate de simplu cetățean. Punctul 12 (uniunea), mentalitatea de stăpân și șovinismul exacerbant au influențat și au grăbit izbucnirea războiului civil din Transilvania. Blestemul acestui război civil s-a concretizat în circa 40.000 de morți (cifra e în curs de cercetare), în sute de sate devastate și incendiate.

Ca expresie a intoleranței religioase față de români, au fost arse complet 41 de biserici ortodoxe și 30 de biserici greco-catolice (și 12 biserici greco-catolice arse parțial). Biserici ortodoxe jefuite în întregime au fost 319, iar biserici

---

⁵ Ioan Oros alias Rusu, *Memorii*, Text îngrijit de I. Ranca, București, 1989, p. 46.

greco-catolice 396. Deci au fost rase de pe suprafața pământului 71 de biserici românești, numai pentru că erau românești și complet jefuite 715 biserici românești, numai pentru că erau românești⁶.

Nu e de mirare că un jude primar, Buci Mihái, intrând cu pipa aprinsă în biserica din Hunedoara, în 11 aprilie 1849, spărgând și stricând totul în jur, printre sudalme, zicea că „Dumnezeul românilor o murit”⁷.

În 25 martie 1848, când știrea despre evenimentele de la Pesta ajunge și la Târgu Mureș, cancelistul român Samoil Poruțiu se adresează colegilor săi maghiari: „Fraților, pentru ce pretindeți că toate sunt numai ungurești? Haid’ să zicem și să jurăm pe *Dumnezeul popoarelor!* Aceste puține cuvinte au fost respinse cu dispreț și zgomot teribil”⁸.

Cele două documente (cu Buci și Samoil Poruțiu) nu sunt întâmplătoare; la 1848 dar și mai târziu, *Dumnezeu* era perceput de maghiari ca fiind exclusiv „Dumnezeul mare al ungarilor”.

Iată cum consemnează aceasta un document inedit până azi și emis după un an de la 15 Martie 1848. Documentul ordonă sărbătorirea zilei de 15 Martie 1849 și bisericilor ortodoxe și greco-catolice (un fel de „dragoste cu de-a sila”).

Reproducem documentul, care poate fi grăitor nu numai pentru etnia lui Dumnezeu, ci și pentru clarificarea etniei *libertății* care s-a câștigat la 15 Martie 1848.

Este ordinul comisiei militare din Târgu Mureș către consiliul orașului Târgu Mureș pentru a sărbători ziua de 15 Martie (documentul este din 12 martie 1849).

⁶ Gelu Neamțu, „Religia română” în *Transilvania 1848-1849*, Ed. Argonaut, 2010, p. 27.

⁷ Arhiva Consistoriului Sibiu, nr. 265.

⁸ Ilie Dăianu, *Cronica anului 1848*, [f.a.], p. 11-12.

„Către consiliul orașului liber regesc Târgu Mureș

15 Martie 1848, ziua de naștere a *libertății ungurești* [sb.n.], e însemnată fiindcă a acordat drepturi umane milioanei și a scos în evidență o națiune, care s-a impus de atunci în atenția Europei. A făcut să răsară un semizeu [e vorba de Kossuth Lajos - n.ns.], care punând stăpânire pe mâna dreaptă și prin aceasta pe puterea națiunii, a fost în stare să apere timp de un an fătul libertății și să păstreze națiunea în puterea ei plină de curaj și în neistovită pregătire. Ziua aceasta a creiat patrioți, care în curând s-au prefăcut ca prin farmec în washingtoni maghiari și au devenit în războiul pentru libertate distrugători de oști.

Un an s-a strecurat și această națiune trăiește încă și va mai trăi, căci are un dumnezeu, care a dăruit sălaș străbunilor săi, care a susținut-o timp de un mileniu în mijlocul milioanei de bătălii, care i-a restituit libertatea jefuită și care nici anul trecut n-a lăsat-o să se scufunde în potopul plin de intrigi al pismei. Către această ființă cerească, către *dumnezeul mare al ungarilor* [sb.ns.] trebuie să se îndrepte la apropiatul 15 martie cererea și rugăciunea de mulțumire, implorând ajutorul său pentru fericirea națiunii. Aceasta urmează să se aranjeze de către consiliu prin intermediul preoților respectivi. Se dispune totodată ca orașul să fie luminat în acea zi seara, iar duceanurile să se închidă.

Din ședința comisiei de ocârmuire militară din Târgu Mureș, la 12 martie 1849.

conte Lazar Dionisie

locot. colonel⁹”

⁹ Serviciul Județean Târgu Mureș al Arhivelor Naționale, Fond Primăria orașului Tg. Mureș, Dosar Nr. 1799/1849.

Și ca să încheiem cu această ciudățenie pentru noi, românii, să vedem ce spune marele ziarist slovac Gustav Augustini la sfârșitul secolului al XIX-lea (1899).

Într-un articol intitulat „*Ura națională*”¹⁰, el arată că pentru un popor creștin este o adevărată „*aberație*” a avea „*Dumnezeu național*” - adică un „*Dumnezeu al maghiarilor*” („*a magyarok Istene*”). Făcând o incursiune în psihologie, Gustav Augustini se întreabă dacă nu cumva în acest fenomen al *Dumnezeului național* se găsește explicația pentru „*ura națională?*”

Ura, disprețul pentru alte popoare, șovinismul, indiferent ce susține istoriografia națională maghiară, s-au manifestat din plin în războiul civil.

Am putea da numeroase exemple, dar nu e locul aici. Vom menționa doar 2-3 mai grăitoare și mai puțin cunoscute.

Unul ni s-a părut extrem de eclatant, acela al execuțiilor de la Uioara, când 150 de români au fost împușcați. După fiecare împușcătură, românului mort i se striga: „No, acumă cântă *Deșteaptă-te române!*”¹¹ (Acest cântec național era deja cântat peste tot în Transilvania începând cu vara anului 1848).

Un alt exemplu zguduitor, care denotă și el dispreț pentru „dreptul ginților”, este executarea prizonierilor de război români. Reiterăm: cazurile au fost numeroase. Aici îl dăm doar pe cel din Iernut.

Bethlen János junior, comisarul gubernial al scaunului Mureș, sesizează pe comandantul trupelor militare că în 28

¹⁰ *Tribuna Poporului*, III, nr. 20 din 28 ianuarie/9 februarie 1899, p. 1.

¹¹ Enea Hodoș, *Din corespondența lui Simion Bărnuțiu și a contemporanilor săi*, 1944, p. 120.

octombrie 1848, la Iernut au fost spânzurați 23 de români *prizonieri de război* (fără aprobarea unui consiliu militar)¹².

Comisarul atrage atenția că astfel de practici „ar putea degenera într-un război de exterminare etnică”. Din păcate, din octombrie 1848 și până în 13 august 1849 războiul acesta a și devenit un război de exterminare etnică (sau poate fi numit un război pentru „libertatea ungurească”).

În acest sens am mai putea menționa două momente semnificative. Sunt destul de bine cunoscute luptele din Munții Apuseni și mai ales tratativele lui Ioan Dragoș, ca și atacul mișelesc al maiorului Emeric Hatvani. Silviu Dragomir n-a avut voie să spună direct cine s-a făcut vinovat de respectivul atac al lui Hatvani chiar în timpul tratativelor de pace cu românii, dar printre rânduri o face destul de lămurit: „Dragoș - scrie S. Dragomir - îl conjurase (pe Kossuth) să-i publice ultima scrisoare, în caz că desfășurarea acțiunii i-ar fi fatală” [...] „Kossuth însă nu s-a socotit dator a servi dreptate crainicului păcii nici chiar dincolo de mormânt...” Și S. Dragomir încheie cu o concluzie surprinzătoare din care reiese că I. Dragoș a fost pur și simplu o victimă: „Nu încapă nici o îndoială că deputatul român era sincer hotărât să servească interesele politicii de împăcare chiar cu jertfa vieții, dar a căzut înfrânt datorită dublului joc al lui Kossuth”¹³ (sb.n. G.N.).

Dublul joc al lui Kossuth în această tragedie este confirmat mai nou, pe bază de documente de arhivă și de o sursă care până acum nu a intrat în circuitul istoriografic. Este vorba de memoriile generalului Henryk Dembinski, care l-a cunoscut bine pe Kossuth și, care în memoriile sale,

¹² Elena Mișu, *Pagube materiale și umane la 1848-1849 în protopopiatul ortodox al Târgu Mureșului*, (lucrare în manuscris).

¹³ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ed. a II-a, Ed. Științifică, București, 1968, p. 186.

i-a analizat cu obiectivitate calitățile și defectele. Referindu-se la tratativele de pace româno-maghiare, Dembinski consemnează: „Puțina franchețe a caracterului său îl înfățișează ca în acest caz, în care el s-a făcut vinovat de un act de reacredință din cele mai nedemne, când, în disprețul deplinelor puteri date deputatului Dragoș pentru a trata cu românii din Transilvania, el autoriza pe foarte faimosul Hatvany să atace fără veste pe aceiași români care, văzându-se trădați, masacrară pe propriul lor compatriot Dragoș, crezându-l în mod necesar un complice al lui Kossuth și Hatvany, și puseră pe acesta din urmă pe fugă, exterminând detașamentul care-i fusese încredințat de Kossuth pentru această josnică întreprindere, încredințat numai pentru că Hatvany, un veritabil șarlatan, l-a asigurat că românii cu ușurință puteau fi supuși. Astfel deci, nici o considerație, lipsă de loialitate, de calm pentru viitorul țării, pentru a termina cu prietenie discuțiile cu o parte notabilă a populației”¹⁴.

Celălalt moment a fost ordinul lui Kossuth către generalul Josef Bem de a lua *ostateci* pe principalii conducători ai „răzvrătirii săsești”, care vor trebui „neîntârziat condamnați la moarte”, precum și ordinul de a rade de pe suprafața pământului orașul Sibiu. Bem nu a executat cele două ordine, ba mai mult, i-ar fi declarat colonelului Kiss: „Am cucerit un oraș și vreau să stăpânesc un oraș, nu un morman de cenușă și dărâmături”¹⁵.

În închisoarea Primăriei de la Cluj, remarcabilul scriitor Alecu Russo a petrecut ceva timp și, înafară de a redacta

¹⁴ Anastasie Iordache, *Din memoriile generalului Henryk Dembinski. Despre relațiile dintre români și unguri la 1848-1849*, în „Revista istorică”, tom IV, 1993, nr. 11-12, p. 1137.

¹⁵ Ela Cosma, *Presa săsească și revoluția în Transilvania la 1848/1849*, Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 130.

memorii către autorități și scrisori către prieteni, a redactat și o serie de cugetări, mai toate în legătură cu revoluția ungară, dar și cu „semizeul” din fruntea ei (desigur, fără să declare acest lucru, pentru că în acel caz n-ar mai fi ieșit de acolo).

Iată câteva cugetări extrem de semnificative:

- „Oamenii libertății sunt pentru respectul și neviolabilitatea omului; falșii patrioți sunt pentru măsurile de sânge, de inchiziție, de turburare” („turbare”).

- „Zelul degeneră în patimă și patima în nedreptate. Judecătorii extraordinari, tribunalele excepționale, puterile discreționare, etc. nu fundează libertatea, ci terorismul”. [În această cugetare este evident că se referă la „tribunalele de sânge” din Transilvania].

- „Terorismul naște despotismul în numele libertății! Despotismul naște o suferință surdă ce deschide în inimi izvoare neseceate de ură și de răzbunare”¹⁶.

Recapitulând și concentrând tema dezbătută trebuie să constatăm că pentru români 15 Martie 1848 a însemnat un pas spre a declanșa propria lor revoluție. S-a alcătuit un program revoluționar în 16 puncte. S-au afirmat conducători destoinici care au reușit să blocheze maghiarizarea și să respingă uniunea. S-a realizat desființarea iobăgiei între 15 mai și 18 iunie, când formal a fost acceptată și de dietă.

Revoluția democratică a românilor din Transilvania nu a reușit însă din păcate să ocolească războiul civil, deoarece punctul 12 al programului maghiar era menit să salveze dominația etnică a aristocrației maghiare, o minoritate care a fost sprijinită cu trupe militare din afară.

Toate aceste puncte, și altele pe care nu le-am cuprins aici, au fost însă sintetizate genial de același distins scriitor

---

¹⁶ Al. Russo, *Scriseri postume*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, [f.a.], p. 149-150.

Alecu Russo, care a ajuns să cunoască temeinic adevărata situație din Transilvania.

El îi scrie lui Vasile Alecsandri: „În Ungaria liberă mi-am pierdut libertatea! Strigătul maghiar: „*Eljen szabadcág* însemnează lanțuri pentru români”¹⁷.

În concluzie, mesajul lui 15 Martie 1848 pare a fi: „lanțuri pentru români!”

Așa a și fost din 1867 până în 1918 și din 1940 până în 1944. Din 1989 și până azi, de nenumărate ori, *politica a învins istoria*. Dar dacă românii au învățat ceva din istorie, cu ocazia aniversării zilei de 3/15 Mai 1848, ziua *Revoluției românilor* va trebui să fie sărbătorită grandios, iar preoții ambelor confesiuni românești vor trebui să se roage pentru zecile de mii de români care și-au vărsat sângele pentru libertate, egalitate și fraternitate, deoarece, așa cum spunea George Barițiu, sângele lor nu este cu nimic mai puțin prețios decât al altor popoare.

Cele câteva gânduri sintetizatoare adunate pentru aceste eseu sunt bazate pe documente; aceasta a fost situația istorică reală din acea vreme și noi istoricii nu trebuie să mai lăsăm să ni se falsifice istoria sau să fim aburiți, iar frații maghiari este politic corect să-și asume și ei trecutul lor și să se împace cu el.

Aceasta este istoria și nu poate fi schimbată.

Ce putem schimba, totuși, este relația de azi dintre maghiari și români, care trebuie să fie una de respect și toleranță. Respectul și toleranța să fie însă *reciprocă*, pentru că așa cum a prezis Ioan Slavici, „*va veni o vreme când va trebui să lucrăm împreună*”¹⁸ și acea vreme a venit, deci socot că acum ne putem ruga împreună la „Dumnezeul popoarelor”.

¹⁷ *Idem, ibidem*, p. 144.

¹⁸ *Albina*, Pesta, VIII, nr. 67 din 2/14 sept. 1878, p. 2-3.

PREGĂTIREA REVOLUȚIEI - ZECE ANI DE CENZURĂ A GĂZETELOR LUI GEORGE BARIȚIU 1838-1848

Cenzura, în general, are mai multe fețe.

Una dintre ele, cum a fost și aceea din Transilvania, pentru foile lui George Barițiu, a avut un caracter exclusiv etnico-politic.

Nicăieri în lume acest gen de cenzură nu s-a manifestat mai brutal, silnic și abuziv decât în Transilvania.

De ce?

Pentru că aici stăpână era o minoritate. Aristocrația maghiară.

În Transilvania, majoritatea o constituia românii. Românii munceau pământurile, românii plăteau impozite, românii dădeau majoritatea recruților.

În schimb, românii *nu* erau egali în fața legii, românii *nu* aveau drepturi politice, *nu* aveau limba recunoscută, nici confesiunea recunoscută, românii *nu* aveau nici drepturi omenești.

În consecință, valahii trebuiau controlați, ținuți în frâu, dar mai ales ținuți în întuneric.

Această determinare nedreaptă a minorității nu se putea împlini fără o cenzură aspră pentru firavele gazete românești *Gazeta de Transilvania* (1838) și *Foaie pentru minte, inimă și literatură*, cărora George Barițiu, un român inteligent, generos și de mare caracter le-a dat viață și care a

marcat profund secolul pe care l-a parcurs; un titan al culturii noastre născânde.

A și fost supranumit „Nestorul” presei românești.

De seamă a fost și Timotei Cipariu cu al său *Organ al luminării* (1847), transformat apoi în *Organul Național* (1848). Din păcate mai puțin cunoscut ca ziarist.

Cei doi mari oameni de cultură români au avut un rol imens în dezvoltarea spiritualității românești, mai ales până la revoluția din 1848 pentru că, luptând cu cenzura, au dat românilor un minim de educație politică. Pentru ca „ziua cercării” pe care românii o așteptau ca pe Mesia, să nu-i găsească pe români nepregătiți, „fără principii, fără patriotism, fără virtute publică și privată”, cum spunea George Barițiu atât de plastic¹.

Cenzura preventivă (politică) de până la 1848, Barițiu o aprecia numai cu puțin mai blândă decât aceea de sub scutul rusesc al țarului Nicolae I. Din punct de vedere etnic însă, dominanții ar fi dorit ca presa românească să nici nu existe.

Iată de ce, în acest sens, funcționarul Péterffy de la Guberniul din Cluj susținea că „însăși existența de foi periodice românești oricât de inocente la părere” constituia un serios pericol pentru dominanți².

Aceste declarații erau întărite de o triplă cenzură: una la Brașov, în localitatea în care apăreau *Gazeta* și *Foia*, a doua la Cluj, la Guberniu și a treia la Viena exercitată de către cancelarul aulic al Transilvaniei, Jósika Sámuel³.

¹ *Foaie pentru minte...*, nr. 10 din 8 martie 1848, p. 74.

² George Barițiu, *Foi comemorative*, p. 17.

³ Gelu Neamțu, *Din activitatea redacțională a lui George Barițiu, la "Gazeta de Transilvania" în timpul revoluției de la 1848-1849, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Historia, I, 1987, p. 14-15.*

George Barițiu a avut ciocniri serioase cu cenzura în 1840⁴, în 1844⁵ și una foarte gravă în 1845, când a fost chemat la ordine de baronul Jósika, care îi porunci să dea publicului român o lectură „inocentă și sănătoasă” deoarece, susținea cancelarul aulic al Transilvaniei, scrierile politice pot fi „periculoase” pentru români⁶.

Cam ce fel de presă ar fi dorit Jósika să citească românii, o descrie savuros George Barițiu în *Foaie*, arătând că ea ar fi fost asemănătoare cu cea din țările în care tiparul zăcea „sub jug de fier” (de parcă în Transilvania feudală n-ar fi fost la fel - aici Barițiu a vrut să facă pe neștiutorul) și unde „... bietelor gazete nu le este iertat a-și umple coloanele decât mai vârtos cu umblarea timpului, cu rodirea pământului, cu vânzări și cumpărări, cu fenomene de ale naturii și altele ca acestea, la care mai adaugă câteva știri din afară, nici calde, nici reci”⁷.

Și totuși, în ciuda acestor opreliști, piedici, îngrădiri, constrângeri, cu toată rigoarea neîndurată a triplei cenzuri, cu toată neadormita vigilență a „sergenților de la finanțe și a poliției de pașapoarte, cărți și ziare, ideile și teoriile propagate în Franța pătrundeau și în alte țări *ca prin aer* [s.n.]. Librari și alți neguțători erau pedepsiți cu amenzi în bani sau cu închisoare căci strecurau în țară cărți și ziare oprite; urmau călcări [percheziții] de domiciliu și de bolte [prăvălii], confiscări cu ridicata; nu se putea însă opri de tot călătoria persoanelor dintr-o țară în alta, și călătorii dacă li

⁴ *Gazeta de Transilvania*, nr. 43 din 20 octombrie 1848, p. 172.

⁵ *Ibid.*, nr. 47 din 12 iunie 1844, p. 185-186.

⁶ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, Sibiu, 1889, I, p. 637.

⁷ *Foaie pentru minte...*, nr. 36 din 4 septembrie 1848, p. 281-286.

se confiscau cărțile la fruntarie, le rămâneau ideile în capetele lor, care nu se puteau confisca”⁸.

Este aprecierea fabuloasă a lui George Barițiu și o găsec cea mai reușită caracterizare a ineficienței, ba chiar a eșecului cenzurii în general. Este unică și tot atât de sugestivă ca și etichetarea cenzorului de către Simion Bărnuțiu cu titlul de „omorâtor de minte omenească”.

Cred că în nici o limbă cunoscută nu există o sintagmă mai potrivită, mai adecvată, mai apropiată de adevăratul conținut al îndeletnicirii de cenzor⁹.

Este de remarcat în epocă și rapiditatea cu care cancelarul aulic de la Viena, Jósika Samu, i-a recomandat guvernatorului Teleki József, încă la 18 martie, o atenție specială față de presa românească, în condițiile în care era conștient că menținerea pe mai departe a cenzurii (deci în forma veche) nu va mai fi posibilă¹⁰.

Și, într-adevăr, după câteva zile de la „recomandarea” lui Jósika, unii tineri, numiți de guvernatorul Teleki „nechibzuiți” au manifestat la Cluj, în fața guberniului, pentru „libertatea presei”, dar după ce Teleki le-a explicat „celor cu mai multă judecată” dintre „tinerii nechibzuiți” că „cenzura nu se poate desființa, din cauza presei române și germane, chiar în interesul maghiarilor, tinerii s-au liniștit”¹¹.

Acesta era răspunsul lui Teleki către Jósika.

⁸ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei ...*, Sibiu, 1890, II, p. 6.

⁹ Simion Bărnuțiu, *Raporturile românilor cu ungurii și principiile libertății naționale*, în *Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania*, IV, sub redacția acad. Ștefan Pascu, Ed. Academiei R.S.R., București, 1988.

¹⁰ *Revoluția de la 1848-1849 din Transilvania*, I, sub redacția acad. Ștefan Pascu, V. Cheresteșiu, Ed. Acad. R.S.R., București, 1977, p. XX.

¹¹ V. Cheresteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj*, București, 1966, p. 190-191.

Cred că acest text exprimă cât se poate de clar substratul etnic al cenzurii autorităților maghiare din Transilvania.

În fapt, acest eveniment care nu a fost deloc unul mărunț, ci unul cât se poate de semnificativ, se constituie într-un exemplu convingător de egoism național. Autoritățile au preferat să mențină formal, de fațadă, cenzura asupra ziarelor lor maghiare numai pentru a putea ține sub un control sever pe cele românești și germane!

Înțelegând că până la urmă va sosi totuși vremea când și gazetele românești vor trebui să devină cu adevărat libere, se mai încearcă o stratagemă.

Ministrul de interne al Ungariei, Szemere Bertalan, scria de la Buda în 25 mai 1848 amicului său, baronul Kemény Dénes: „Tu să fii bun să câștigi gazeta românească și preoții români pentru cauza maghiară”. Cauza maghiară era uniunea Transilvaniei la Ungaria, respectiv anexarea Transilvaniei de către Ungaria contra voinței românilor majoritari.

Ministrul mai sublinia că în acest scop „nu avem voie să fim zgârciți”¹². Cu alte cuvinte, se recurge și la corupție.

În iulie 1848, comisarul Vay Miklós îi oferă și el lui George Barițiu o tipografie nouă de 6.000 de fl.¹³, numai să nu se opună uniunii, însă fără nici un succes. Barițiu continuă să susțină linia democratică a majorității românești.

Și, într-adevăr, „spiritul timpului”, care nu însemna altceva decât „spiritul democratic”, nu putea fi stăvilit de nicio forță contrarevoluționară. După adunarea de la Blaj din 3/15 Mai 1848 și până în 3 martie 1849 când editarea *Gazetei* va înceta pentru un timp, cenzorii n-au mai cutezat „a-și exercita profesiunea omorâtoare de drept, de libertate și lumină” (cum spunea S. Bărnăuțiu în marele său discurs).

---

¹² *Documente privind revoluția de la 1848...*, IV, p. 524.

¹³ G. Barițiu, *Foi comemorative*, p. 21-22.

Cel ce va răsfoi *Gazeta* – mărturisește chiar redactorul ei – „va cunoaște îndată diferența dintre n[umerii] cenzurați și dintre cei liberați de cenzura preventivă, redactați numai cu privire la împrejurările actuale de atunci, după cum adecă se schimba situațiunea și precum cereau interesele națiunii”¹⁴.

În iulie 1848 va dispărea de pe frontispiciul *Gazetei* și detestata formulă umilitoare, simbol al triplei cenzuri: „Apare cu preainaltă voie”¹⁵.

Dar dacă cenzura prealabilă nu mai funcționa, mai rămăsese un alt gen de cenzură, aceea fizică, dură și irațională, care s-a exercitat asupra *Gazetei de Transilvania* începând cu luna iunie, când *Gazeta*, pentru a fi redusă la tăcere, a fost arsă *inchizitorial în public*¹⁶, pentru ca în acest fel să nu mai știe nimeni că în Transilvania au fost români cu aspirații, cereri și pretenții și astfel românii, pe cât posibil, să fie eliminați chiar și din istorie.

Această formă barbară de cenzură etnică era considerată de G. Barițiu „cel mai invederat testimoniu” despre justetea programului pe care îl urma, care evident era programul revoluționar românesc de la Blaj în 16 puncte.

Și ca o concluzie generală a luptei lui Barițiu cu cenzura, îi asigură pe dominanți că totuși „*Soartea națiunii române se va hotărâ în București și în Iași, iar nu în Cluj, nici în Blaj, nici în Buda*” [sb.n.]¹⁷.

Dar să revenim la cenzură.

În sfârșit, împăratul a decretat desființarea cenzurii, dar și cele 12 puncte ale revoluției ungare prevedeau desființarea

¹⁴ Idem, *op. cit.*, p. 19-20.

¹⁵ *Gazeta de Transilvania*, nr. 56 din 8 iulie 1848, p. 229.

¹⁶ *Ibid.*, nr. 44 din 31 mai [calendar vechi-de fapt 12 iunie] 1848, p. 181.

¹⁷ *Ibid.*, nr. 43 din 27 mai [c. v.] 1848, p. 177.

Este regretabil că Adrian Marino nu a finalizat vasta sa sinteză „*Libertate și cenzură în România*”, Ed. Polirom, 2005.

cenzurii! Trebuia deci găsită o altă cale prin care, „legal” (în ghilimele), să li se poată pune pumnul în gură naționalităților nemaghiare, mai ales românilor care se opuneau anexării Transilvaniei la Ungaria.

Spiritul inventiv al lui Kossuth Lajos a găsit imediat soluția salvatoare pentru dominanți: *cauțiunea!*

Cine dorea să editeze un ziar în Ungaria (deci și în Transilvania anexată) trebuia să plătească o cauțiune imensă, prohibitivă pentru naționalități.

*Organul Luminărei*¹⁸ anunțase încă din 7 aprilie 1848 regulamentul (provizoriu) pentru tipărirea de ziare dat de ministrul de interne al Austriei în 31 martie 1848. Avea 88 de paragrafe. Paragrafele 5-8 se refereau la cauțiunea în bani pentru jurnalele care apăreau mai mult decât de 3 ori pe săptămână și care a fost fixată la 2.000 fl., iar pentru celelalte gazete la 1.000 fl.

În Ungaria, însă, cu mult mai săracă în capital decât Austria, cauțiunea a fost fixată de Kossuth la 5.000 fl. și 10.000 fl. Așa stând lucrurile, Simion Bărnuțiu și George Barițiu se adresează românilor într-o circulară a Comitetului națiunii la 1 noiembrie 1848 (din Sibiu) întrebând firesc, de ce dacă dominanții spun că drepturile sunt comune, ale tuturor și că le-au împărțit deopotrivă cu românii, se cer totuși 5, 10-20 mii de fl. de la cel ce „vrea să ridice o tipografie?”.

În acest caz, susțin cei doi fruntași români, „numai Kossuth ar putea deschide tipografie...”¹⁹.

În iulie 1848, Timotei Cipariu merge la Pesta la Comisia Regnicolară cu un memoriu, în care ca redactor se pronunță și

¹⁸ *Organul Luminărei*, nr. 67 din 7 aprilie 1848, p. 377.

¹⁹ Nicolae Popea, *Memorialul Arhiepiscopului și Metropolitului Andrei baron de Șaguna 1840-1873*, I, Sibiu, 1889, p. 204.

el în problema cauțiunii²⁰. Este un document absolut nou, necunoscut până azi, aflat în dosarele din colecția de documente 1848 ale lui S. Dragomir a Institutului de Istorie „G. Barițiu” din Cluj-Napoca²¹.

Documentul tradus (de Silviu Dragomir) este cu mari lacune pentru că originalul văzut de el notează că era deteriorat. În ce privește cauțiunea impusă de Kossuth, documentul are următorul conținut:

„Referitor la cauțiune: mintea omului nu poate să conceapă că într-o epocă liberă și într-o țară constituțională, acum, când noile libertăți sunt roadele gândirii libere, tocmai această gândire și scrisul să fie aruncate în asemenea lanțuri, care nu pot fi elaborate de rațiune, ci numai și numai de mamona.

Toate păcatele și chiar și cele mai îngrozitoare fapte, sunt pedepsite fără nici o excepție după ce ele au fost comise; când omul devenind deja nemernic le săvârșește în cunoștință de cauză și cu voință.

Ori, numai sârmanul scriitor și în speță unul politic să fie pedepsit anticipat și încă cu o pedeapsă nemeritată, pe care în majoritatea cazurilor, el ca reprezentant al unei clase abia supraviețuitoare, este incapabil de a o acoperi, numai dacă tocmai nu-și oferă sufletul și libertatea gândirii în serviciul clasei mai lipsite de orice spirit.

Aceasta este o măsură botezată: libertatea presei; o măsură mai apăsătoare decât cenzura; o libertate despotică ce profanează sfântul nume de libertate.

---

²⁰ Documentul purta următorul titlu: „Memoriul lui Cipariu către guvernul maghiar în legătură cu doleanțele poporului roman și modalitățile de conviețuire cu celelalte popoare din Transilvania”.

²¹ Documentul va fi reprodus integral în lucrarea *“Timotei Cipariu, ziarist al revoluției române din 1848”*, în curs de redactare.

Națiunea română din Ardeal are și un alt motiv ca să se ridice cu toată forța împotriva acestei prese libere încătușate.

Dacă ne gândim bine, această cauțiune este atât de uriașă, încât nu cred că în Transilvania s-ar găsi un singur român care să aibă poziția și banii necesari pentru înființarea unui organ politic” [...]

[...] „Subsemnatul fiind și el redactor al unuia dintre cele două organe de presă, declar anticipat, că în cazul în care dvs., D-le ministru, nu veți mijloci o schimbare în această direcție, voi fi nevoit să închid ziarul.

Dar totodată voi arăta și motivul: de ce oare în această slăvită epocă a libertății este incomparabil mai greu pentru o națiune săracă sau pentru o persoană să scoată un ziar, decât în perioada mult blestemată a cenzurei?

Dar să știți că acest lucru nu va stîrni idei strălucite în sărmanul popor român față de libertatea mult slăvitei epoci de aur și față de liberalismul legilor maghiare.

Și dacă ne gândim la ideile formate de presa periodică maghiară din Transilvania despre libertatea presei atunci când vine vorba de celelalte organe ardeleno nemaghiare [sic].

Presa maghiară își revendică cele mai nelimitate libertăți.

Atacă cu cele mai necruțătoare acuzații, bănuieli, amenințări și alte arme nedemne nu numai persoane, ci uneori și națiuni întregi.

Prezintă fapte eronate, născociri false; și face acest lucru cu cea mai furioasă ură națională, cu ironie și maliție.

Celorlalte națiuni însă nu le permite nici măcar o expresie mai tare formulată în autoapărare fără să nu arunce toate răutățile asupra *calomniatorilor* și a *instigatorilor* - în lipsă de alte motive de inculpare.

Cam astfel se prezintă spiritul presei libere din Ardeal.

Iar cine nu crede aceste lucruri, n-are decât să răsfoiască orice număr din *Kolosvári Híradó* și *Ellenőr*, unde va găsi

calomnii, ironii și defăimări la adresa națiunii noastre. Dacă națiunea noastră și-ar fi permis [să scrie la rândul ei] doar o zecime din ele, am fi poate de mult spânzurați sau așezați în același loc cu ucigașii și bandiții. Ori de asemenea presă liberă să-i ferească Dumnezeu pe toți oamenii cinstiți.

Dacă situația va continua și pe mai departe, sărmanul jurnalist român ar face mai bine dacă și-ar tăia degetul, sau chiar mâna întreagă, decât să pună mâna pe condei, care oricum mai devreme sau mai târziu îi va periclita avuția, onoarea și viața”.

La prima vedere sintagma lui Timotei Cipariu „*presa liberă încătușată*” pare a fi un nonsens. Contradicție în termeni.

Dacă privim însă lucrurile mai adânc, vom vedea că în timp ce T. Cipariu scria (presupunem cu deplinul acord al lui George Barițiu) și ducea memoriul națiunii române la Pesta, remarcabilul scriitor moldovean Alecu Russo, aflat în închisoare la Cluj, îi scria lui Vasile Alecsandri: „*În Ungaria liberă mi-am pierdut libertatea*”.

În vara anului 1848, Alecu Russo ajunsese să cunoască perfect situația din Transilvania și Ungaria.

O și transpune într-o formulă genială care definește exact și profund starea de fapt, esența celor două revoluții, română și ungară: „*Eljen Szabadság [Trăiască libertatea] spune el, înseamnă lanțuri pentru români*”²².

Iată cum cele două expresii aparent contradictorii 1. „*presa liberă încătușată*” și 2. „*Eljen Szabadság*” = „*lanțuri pentru români*”, seamănă atât de mult, sintetizează două realități istorice paradoxale dar incontestabile în conținutul și înțelesul lor adânc:

1. Presa maghiară la 1848 era liberă pentru că „*libertatea*” era exclusiv maghiară – presa românească era „*încătușată*”, pentru că era românească.

²² Al. Russo, *Scrieri postume*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, [f.a.]

2. În 1848-49 libertatea era considerată ca fiind doar „maghiară” și astfel era și numită în toate mediile, în presă, în documente, în societate.

Deci, dacă dominanții voiau să se mențină la putere în Transilvania, minoritate fiind, automat îi suprimau și oprimau pe români.

Și cu aceste scurte, apăsate dar necesare explicații ajungem la concluzia finală: cenzura în general și mai ales cenzura etnico-politică falsifică istoria, falsifică faptele, falsifică gândurile, falsifică viața, falsifică totul.

ANEXĂ

Trecutul și viitorul acestor foi

Al treilea semestru încă-și împlinește cursul său de când, „Gazeta de Transilvania” și „Foaea pentru minte, inimă și literatură” să citesc în publicul românesc. Vreme puțină cu adevărat, însă mi se pare că, pentru influența ce o avu asupra-ne, cu atâta este mai vrednică de a cugeta îndărăt la dânsa. Atunci când toți bărbații noștri cei mai departe văzători privea cu jale cum, după ce în țările vecine, cele de un sânge cu noi, în urma celor mai nouă schimbări politicești, nația aceasta își îmbrățișază limba sa (singura pavază a vieții unui popor), cu o ferbințeală mai nainte necunoscută, bucurându-să de produsele literaturii sale, noi aici nu putem să avem de acele nici o cunoștință mai deaproape; atunci când ceilalți ai noștri compatrioți, singuri îngrijați de viitoarea noastră soarte, aștepta, ca doară puternicul duh al veacului ne va mișca odată și pe noi ca să nu mai rămânem de a mai contribui împreună cu celelalte nații nu numai fizicește dar de aci nainte mai mult și moralicește la fericirea generală a patriei și a tuturor fiilor ei: în aceste împrejurări, părințeasca noastră Stăpânire, după adâncă sa înțelepciune de a ști să

fericească popoarele sie supuse, bine încredințată, cum o nație, un popor, un neam cu atâta este mai anevoie a-l ferici stăpânindu-l, cu cât este mai ne-nvățat și mai sărac de idei, singur la simpla rugămintă a unor oameni privați să indusă a slobozi tipărirea unor foi publice românești. Așa este, în veacul acesta, când românul de nimic nu e mai sărac, decât de cărți folositoare scrise în limba sa, din care să să poată procopsi citindu-le, nici un mijloc nu era atât de întocmit a strecura idei mântuitoare, idei despre patrie, nație, stăpânire, supunere și ascultare legiuită, despre moralitate, legi ș.a. precum era astfeliu de *organe publice*, care pe lângă ce să pot câștiga atât de eftin, apoi să și primesc cu o înlesnire, cu care cărțile tipărite nu le putem avea niciodată.

Ce făcură oamenii noștri privind acest dar de și dorit, însă puțin nădăjdut? Eu cunoscu mai vârtos două plase de duhuri din vremea aceasta. Unii îndată la început primiră foile cu desăvârșită încredințare, cumcă ele în toate părțile vor fi apucate tot cu aceeași râvnă a d-lor, și cumcă ori care va cunoaște fără îndoială folosul lor, fie acele cum să fie deocamdată; iar alții stătură puțințel judecând împrejurările întreprinderii (care trebuie să mărturisim că era delicate) și deșteptând în piepturi o teamă că nu să va face ispravă. Însă câteva luni la mijloc, și atât redacția, cât și editorul să văzură de cele mai multe părți îmbărbătați și la vremi grele mângăiați. O mulțime de bărbați zdraveni din toate provinciile românești spre cea mai mare bucurie a Redacției acestor foi începură să propovăduiască la ai săi maximele sale ce le avea de mai nainte, cum că adecă: toate ideile și cunoștințele primite în vreo limbă streină nu să pot odată lăți cu atâta folos, cu cât să lătesc în limba suptă cu laptele mumei noastre; cum că limba românească, cunoscută la câteva milioane de suflete, și anumit în doauă provincii curat

românești*, vorbită din amvonul preoțesc, precum și din catedra profesorească, vorbită și scrisă în divanuri judecătorești, precum și răsunată în urechile ostășimei naționale, nu poate mai mult să fie nădușită în veacul al nouăsprăzecelea dând loc alte oarecăreia, pe care ar fi să o învețe acest popor; cum că românul de nu s-ar ocupa cu tot dinadinsul a-și îmbogăți și înfrumuseța limba sa, el, prin aceasta s-ar face nevrednic de a mai fi pomenit în rândul națiilor Europei; cum că limba românească să poate fără stricarea altora și trebuie a se cultivi, din pricină că este de o mie de ori a ușor a ferici o nație (destul de lătită) lucrând și învățându-o în limba ei însuși, decât pierzând mulțime de ani a o dezrădăcina pe aceea, și iarăși trebuind veacuri până să înveți altă limbă, care poate întru nimic nu să potrivește cu firea ei și care lucru a-l și cerca să împotrivescă drepturilor omenimei; mai încolo cum că nici o limbă a Europei nu să poate îmbogăți și curăți cu atâta ușurătate precum limba noastră, care la toate lipsele ei are izvoare bogate, de unde să să împrumute; mai pe urmă cum că frumuseța limbei românești și hotărâta voie a românimei de a și-o păstra din veacuri în veacuri nu va suferi niciodată apunerea ei. Într-acesta chip publicul românesc informat cu încetul despre adevăratele sale trebuințe, și până când ar mai vedea încă alte canale de procopsință, primii pe aceste ale noastre cu destulă râvnă. În cele două provincii ajutară la aceasta vrednicile de cea mai fierbinte recunoștință osteneli ale altora mai nainte de noi; iar în provinciile austriace lăudatele pilde ale compatrioților, precum și pregătirile multora din români în școlile patriotice. Așa eu văz astăzi pe românii din aceste

---

* În Țara Românească și în Moldova asemănându-le cu alte țări sunt foarte puțini lăcuiitori care să vorbească limbe streine, încât numărul lor, nu-l socotim că ar trage ceva în cumpăna patriotismului și a naționalității.

țări, atât de cunosători al curatului său interes, încât nu mă îndoiesc, că de ar înceta a mai eși foile noastre, ei nu s-ar oridhni până n-ar mijloci (ori unde) renașterea lor iarăș. De mă înșel, aceasta îmi va spuneo viitorul. Însă mulțimea articolilor eșiți din deosebite condeie românești și tipărite până acum într-una din foile noastre, interesul acel viu, ce-l tot mai arată învățații noștri pentru acest organ ce s-au făcut oarecum al lor, precum și dovedirea până acum dată, cum că limba noastră fără a întâmpina mari greutăți, poate fi limbă politică, filosofică, iuridică ș.c.l. precum era până acum teologicească, mă întăresc în a mea părere și pe de aci nainte. Din parte-ne, atât Redacția cât și Editorul acestor foi rămân cu hotărârea de a nu părăsi publicarea lor până atunci, până când n-ar fi ele părăsite însăși de cătră publicul cetitoriu; - alte neprevăzute furtune nu le socotim; căci care din noi este în stare a ridica vălul și a privi în viitoriu!

Într-aceea Redacția și de aci n-ainte să va sili a rămânea următăreață (!) maximelor sale până acum declarate*.

Editorul din parte-și încă să gătește în două, trei luni, atât a înnoi slovele foilor, cât și a trage de sub teasc o hârtie mai gustuoasă ce însă până acum îi era cu neputință.

Să pășim dar, Domnilor, cu inimă veselă și cu nădejdi însuflețitoare și în semestrul al patrulea!**

G. Bariț, Redactor

* O făgăduință făcută de a împărtăși prin aceste foi mai multe producturi de ale bărbaților literați din Moldova și Țara Românească ne este cea mai împovărătoare. Cu toate aceste în Sem.[estru] ce vine nu vom lipsi a publica câteva pericope din Auctorii clasici, carii putem să zicem că s-au tradus, în românește mai bine decât în multe alte limbi ale Europei, când să afla acele în starea limbei românești din ziua de astăzi.

** Foae pentru minte, inimă și literatură, nr. 26 din 25 iunie 1839, p. 206-208.

PRIMELE SEMNE ALE REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848 DIN TRANSILVANIA

La 22 februarie 1848 izbucnește revoluția în Paris, doborând regimul regelui Ludovic Filip de Orléans. Luptele au ținut până în 25 februarie, la ele luând parte și N. Bălcescu și alți tineri români aflați acolo la studii.

Victoria revoluției de la Paris aprinde mișcarea revoluționară din statele germane.

La Praga, revoluția izbucnește în 11 martie, la Viena în 13 martie 1848 se prăbușește regimul lui Metternich. La Pesta în 15 martie.

Ideile revoluției din Franța *pătrund în Transilvania* însă cu mult timp înainte, după mărturiile lui G. Barițiu, fruntaș al revoluției române care, extrem de sugestiv, arăta că în pofida rigorii neîndurătoare a cenzurii și cu toată vigilența poliției de la graniță „...cărți și ziare, idei și teorii propagate în Franța pătrundeau” în Transilvania „ca prin aer”. Librarii și alți negustori primesc amenzi, li se fac percheziții la domiciliu sau în prăvălii, li se confiscă ziarele și cărțile și unii sunt chiar pedepsiți cu închisoare, dar, arată mai departe Barițiu, călătorilor cărora „li se confiscau cărțile la fruntarii, le rămâneau ideile în capetele lor, care nu se puteau confisca”.

Fruntașii români, ca Timotei Cipariu, intuiesc deja apropierea revoluției. Într-o celebră scrisoare din 10-15 martie către G. Barițiu, canonicul blăjean scria: „Vezi ce grozăvii se templară la Paris. Sunt cu nerăbdare, oare poșta

proximă aduce-ne-va jurnale din Paris, și ce s-a mai tâmplat. Mie mi se pare că această tâmplare a scuturat din țâțâni toată starea Europei și de nu se va așeza Franța cu rege constituțională poate să ajungem timpurile din 1789”.

Era o predicție, o convingere că nici Transilvania nu va fi ocrotită de acest orcan (furtună).

Și, într-adevăr, îngrijorat, guvernatorul Transilvaniei, Teleki Jozsef, îl convocă urgent pe episcopul de Blaj, Ioan Lemeni, la Cluj, pe 15 martie 1848, pentru a „se consfătui cu privire la evenimentele neașteptate”.

Presa săsească din Brașov fierbea și ea, semnalând că în oraș circulă „cele mai curioase știri”, despre abdicări și altele, care nu pot fi amintite deoarece poșta din 14 martie nu a adus nici un ziar de la Viena.

La 15 martie în Pesta se lansează manifestul cu cele 12 puncte, în care la punctul 12 se prevedea: *Uniunea Transilvaniei cu Ungaria*, despre care, până și un istoric maghiar contemporan, acad. Acațiu Egyed spunea: „punctul cu privire la uniunea Transilvania cu Ungaria fără mențiunea consultării poporului român, majoritar în Transilvania, conținea virtual sâmburele conflictelor naționale”.

Tot acum se eliberează și deținuții politici din Pesta (Vasváry și Petöfi). Se anunță în mod eronat (cu voie!) că a fost eliberat și românul Eftimie Murgu. Ceea ce, evident nu era adevărat.

El va fi eliberat cu greu, abia în 8 aprilie 1848, de către mai mulți tineri aflați în Pesta, în frunte cu Sigismund Pop (ajutați doar de Nyári Pál), cu următorul comentariu al „Gazetei”: deunăzi, în 15 martie, când au fost eliberați deținuții politici „pentru ce nu se scăpă și Murgu? Au numai pentru că el nu era ungar sau neamț, ci român? Robie nemeritată, de a ține numai trei minute, este crimă în contra omenimei, și noi credem că lui Murgu îi vor fi căzut mult

mai grele cele 24 de zile din urmă ale robiei sale, decât cei 3 ani trecuți în neagra sa temniță ...”.

În 16 martie Timotei Cipariu și Ioan Lemeni sosesc la Cluj, iar *Gazeta de Transilvania* scria: „Crunta și fioroasa revoluțiune din Paris, însoțită de totala cădere a tronului, și de fuga regelui, nu e nici o îndoială că va scutura și va cutreiera toată Europa, începând de la staturile cele mai mari și până la cele mai mici și neputincioase; rezultatele acestor evenimente cumplite și – cel puțin până la așteptata moarte a lui Ludovic, cu totul neașteptate – vor fi mult mai străbătătoare, decât ale celor de la 1830”. Și făcând aluzie la o intervenție militară rusească, „*Gazeta de Transilvania*” mai scria la 16 martie: „Pe aici iar să lăți o faimă [zvon] spărietoare din părțile moldovo-române. ... Să fim mai bărbați. Căutați la evenimente în față!”

Nu numai fruntașii mișcării naționale române prevedeau mari schimbări, ci și cei maghiari. Astfel cancelarul aulic din Viena, Josika îi expune guvernatorului Teleki în 18 martie 1848 temerile că evenimentele revoluționare din Viena și Pesta vor avea repercusiuni și în Transilvania. Recomandă supravegherea îndeosebi a presei românești (vai, ce nenorocire pentru stăpânii feudali), căci a slăbit censura.

În 20 martie, cancelistul Ioan Pușcariu îi scrie din Sibiu lui G. Barițiu, completând știrile despre revoluția din Viena. Tot în această zi, maghiarii din Cluj se agită pentru a se alipi Ungariei (atât moderații, cât și radicalii, respectiv consevatorii și liberalii).

În 22 martie, la Brașov românii prezintă o petiție prin care cer drepturi civile egale cu ale sașilor.

Tot în zbuciumata lună martie, cancelarul aulic Josika îl pune în gardă pe guvernatorul Transilvaniei, Teleki, că noile zguduiri politice (printre care și cea de la Bratislava) vor distruge nemeșimea maghiară, punându-se chiar *piatra de temelie a pieirii elementului maghiar*, deoarece pe români și pe

sași nu-i mulțumește nici guvernul responsabil ungar, nici numele lui Kossuth.

La 25 martie au loc manifestațiile de la *Târgu-Mureș*, unde canceliștii români fac opinie separată, cerând desființarea iobăgiei fără despăgubire, iar la Blaj, în aceeași zi, tânărul revoluționar Teodoran declară la o conferință ținută acasă la T. Cipariu, cu vocea sa de bas, pătrunzătoare, respingând propunerile anterioare care prevedeau fie cerere la împărat, fie ca românii să nu se mai *roage*, ci să *pretindă*: „Ba nu, onorată conferință! Noi nici nu cerem, nici nu pretindem, ci să luăm ce este al nostru ...”

În fine, cel mai important eveniment revoluționar pentru românii din Transilvania, are loc la Sibiu în noaptea de 24-25 martie 1848, când Simion Bărnuțiu va redacta manifestul său multiplicat de juriștii ce plecau în vacanță și pe care l-au răspândit în toată Transilvania. Autorul declara românilor: „adunați-vă în jurul principiului național; de aici să porniți, acesta să-l pretindeți înainte de toate; chiar pentru aceea *nici o uniune cu ungurii nu o discutăm*.”

Ungurii vor zice: uniți-vă mai întâi cu noi și apoi vă vom da asta și asta.

Mai dăunăzi ziceau ungurii: învățați-ne limba, apoi vom da drepturi. Auziți, fraților, la idei sucite! Cine i-au împoterit pre ei ca să lege drepturile de limbă sau uniune. Nu le credeți, vreau a vă înșela; răspundeți-le, proclamați pe nația română, lăsați-o în dieta Ardealului prin reprezentanți aleși de români, după numărul nației voastre, lăsați pe români la județele comitatelor, districtelor, scaunelor și atunci vom vorbi și noi ca nație și voi ca nație”.

Altă lună, și mai fierbinte, își arată alte semne ale timpului, ale revoluției, luna aprilie cu manifestul lui Anton Pumnul din 12 aprilie în care-i chema pe români la prima mare Adunare de la Blaj, din Duminica Tomei (30 Aprilie), act revoluționar de primă importanță pentru desfășurarea

revoluției românilor din Transilvania, atingând apoi apogeul cu Adunarea de la Blaj în 3/15 mai.

Iată pe scurt, *primele semne* care au răvășit osificatele stări de lucru feudale din Transilvania, aducându-i pe români în prim-plan, întărindu-le identitatea națională și conștiința națională, precum și conștiința forței lor. Ar fi putut fi semnele unui mesaj de înțelegere dacă și mentalitățile foștilor stăpâni s-ar fi schimbat la fel de repede cum s-au schimbat și vremurile.

Astăzi vremurile sunt tot în schimbare, desigur, la alt nivel istoric, dar învățămintele sunt aceleași. Dacă în urmă cu 150 de ani am fost adversari, bine ar fi astăzi, pe baze democratice, să nu ratăm șansa de a fi prieteni.

Și aceasta înseamnă a scrie istoria cinstit, așa cum a fost, și în nici un caz așa cum o doresc cercurile revizioniste maghiare, iar aroganța vechilor stăpâni e timpul să dispară după un secol și jumătate, la fel cum a dispărut și supușenia iobăgească, deoarece – să se știe odată pentru totdeauna – că *românii nu vor mai fi în veci iobagi în țara lor!*

3/15 MAI 1848, VĂZUT PRIN PERSPECTIVA FIECĂRUI DECENIU DE PÂNĂ LA UNIRE (1848-1918)

„Zi de 15 Mai 1848! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag! Tu minunași lumea și îi arătași că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor”¹. Scria Nicolae Bălcescu în 1850 la Paris, cu regret în suflet că el n-a putut fi la Blaj. Dar, însemnează el într-o notiță: „Noi vrem să ne unim cu Țara”. Bălcescu vede această strigare ca pe o minunată destăinuire a lui Dumnezeu, care a vorbit de-a dreptul în inimile aleșilor săi, poporului și poeților, care, „fii ai inspirației divine, avură la 1848 conștiința întâmplărilor viitoare”, pentru că „numai ei citiră și destăinuiră ceea ce era scris în fundul inimii fiecărui român: *mântuirea de orice domnire străină prin Uniunea națională!*”.

Atât sărbătoarea din 3/15 Mai, cât și Ideea unirii cu Țara, care a erupt atunci la 1848, au trecut prin multe ipostaze de-a lungul deceniilor până la Unirea cea Mare. Dacă se urmărește evoluția acestui eveniment, sărbătorirea lui an de an, vom putea obține o diagramă precisă dar copleșită de zbuciumul evenimentelor anuale. Dar dacă vom urmări semnificațiile acestei sărbători din perspectiva fiecărui

---

¹ N. Bălcescu, *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848 și Puterea armată și arma militară la români*, București, f. a. p. 10-11.

deceniu de până la unire, piscurile și abisurile imensei diagrame a istoriei acestei sărbători – ideile se vor vedea mai profunde și mai distincte, ecoul și rezonanța lor mai amplă și mai gravă.

Să luăm deceniile pe rând și să sintetizăm până la esență fiecare 3/15 Mai din capul fiecărui deceniu. Datele le vom căuta desigur, în presa națională românească, al cărei plus a bătut cu intensitatea pe care i-o permiteau stăpânii zilei, uneori depășind-o.

Începem, evident, cu 3/15 mai 1858. Acest prim deceniu aparent este trist, pentru că neoabsolutismul domină și, deci, nu se putea face politică; în presa românească nu transpiră nimic ce ar putea fi luat drept o aniversare. Spun aparent pentru că românii se bucurau că maghiarizarea, care la 1848 se prăvălise peste ei, încetase – cum scria atât de plastic Moise Sora Noacu în 6 septembrie 1849: „Aici au încetat maghiarismul, fie-i țărâna cât de grea! Și somnul etern”. Era cel mai mare câștig al revoluției românilor din Transilvania: au respins uniunea și au stopat maghiarizarea. Foștii iobagi munceau acum pentru ei înșiși, iar tinerii români învățau în limba lor maternă, numărul școlilor românești creștea din zi în zi.

În numărul din 15 Mai 1858 al „Gazetei Transilvaniei”, Iosif Roman, un mai vechi corespondent al ei, descria vizita la Beiuș, Băița, Hălmagiu, Arad, Timișoara ș.a. a principelui Albrecht, guvernatorul Ungariei, însoțit de episcopul V. Erdeli. A produs mare senzație faptul că principele s-a oprit la Răbăgani și a stat de vorbă cu preoții și cu poporul în limba lui, adică în românește.

Și Iosif Roman încheie relatarea cu o „șopârlă”, dacă vreți, a speranței într-un viitor luminos: „Dea Dumnezeu ca după această rază măreață să lucească câmpiile poporului acestei provincii, și în toată privința să li se deschidă câmpii

cei frumoși cari apar și în natură în luna Mai”². Și tot „Gazeta” informa că în Brașov „tinerimea școlară românească își serbă” cu multă plăcere „maialele” cu jocuri de tot felul și încheie oarecum subversiv pentru acea vreme: „Vrea nu vrea cineva a aproba jocurile eroice romane, ele tot sunt și vor rămânea o suvenire națională” moștenită³.

Trecuse un deceniu de la revoluție, dar stăpânirea nu voia să știe nimic de ea și nu-și lăsa nici popoarele să-și facă bilanțul. Dar în ciuda acestei situații, ideile democratice și visul de unire dospea fără răgaz în sufletele nobile române. Și acum, odată cu regimul liberal (1861), se iviră cu adevărat zorile unei speranțe, iar cu Dieta din Sibiu, 1863, românii aveau de-acum o mare promisiune. Totul se prăbușește în 1867, când dualismul și-a înhățat cu aviditate prada transilvană, așa încât în 3/15 Mai 1868, la Blaj, la două decenii după revoluție se lansează *Pronunțamentul*, acel act de curaj care a fost în fapt o repetiție generală pentru Memorand. Gazeta „Federațiunea” scria: „3/15 Mai 1848 – Această zi e „sfântă pentru toată inima românească, în această zi de sărbătoare națională” [...] „acum 20 de ani s-au frânt legăturile servitului națiunii noastre”. Memoria acestei zile „nu se va șterge până ce va viețui suflet de român pe pământ”⁴.

La peste încă un deceniu, în 1878, George Barițiu era atât de supărat pe regimul dualist ungar încât nu vrea să scrie nimic despre revoluție în gazeta sa „Observatoriul”. Notează doar că: „Nu am voit să scriem la locul acesta [despre] 3/15 Mai, pentru că acea zi în Transilvania geme de 11 ani sub anatema, sub blestem greu, asemenea celui ce durase mai înainte alți 11 ani, între 1849 și 1860”. Blestemul

² „Gazeta Transilvaniei”, nr. 38 din 15 mai 1858, p. 150.

³ *Ibidem*, nr. 36 din 7 mai 1858, p. 142.

⁴ „Federațiunea”, I, nr. 68 din 4/16 mai 1868, p. 265.

era dualismul – adică uniunea Transilvaniei la Ungaria, cât despre ideile din 1848 ele „s-au falsificat așa de tare, încât nici că le mai cunoști; ideilor și lucrurilor li s-au dat cu totul alte semnificații”⁵.

După patruzeci de ani⁶, „Tribuna” făcea o analiză pertinentă a evenimentelor de la 1848 și constată că atunci conducătorii politici ai momentului au ascultat de popor – acesta a hotărât atitudinea națională așa încât, atunci, la 1888, recomandarea gazetei românești era: politicieni români, faceți și azi la fel, dați-vă silința să aflați care sunt „sentimentele românilor celor mulți” și țineți seama de ele. Și editorialul se încheie în același ton: „Să sperăm că acest adevăr va ajunge de aici înainte la cea mai generală recunoaștere și că nu-și va mai face nimeni absurda iluziune, că poate să-i facă pe români fericiți, fără ca să-și fi dat mai-nainte seama cum vreau ei înșiși să se fericească, și fără ca să țină seama de voința lor”.

Desigur, semicentenarul sărbătorit la 3/15 Mai 1898 este momentul în care toată modesta presă românească, în frunte cu „Gazeta Transilvaniei”, trece în revistă semnificațiile, realizările și neîmplinirile ideilor clamate la 3/15 Mai 1848. La 50 de ani de la revoluție, în fața unui veac care se încheia, „Gazeta” își puneă întrebarea: „De unde am pornit și unde am ajuns”. Drumul fusese lung și plin de greutate, dar feudalismul ruginit fusese înlăturat. Principiile „drepturilor omului și ale libertății, egalității și frățietății proclamată de marea revoluție franceză” își făceau loc pe întreaga suprafață a Europei. Sufletul mișcării de la 1848 a fost „ideea de naționalitate”, sintetizează „Gazeta Transilvaniei”, arătând că bărbații politici români „șes mai departe firul de la 3/15 Mai 1848” și luptă împotriva maghiarizării forțate.

⁵ „Observatoriul”, I, nr. 20 din 8/20 mart. 1878, p. 2.

⁶ „Tribuna”, V, nr. 99 din 3/15 mai 1888, p. 393.

Programul de la 1848, mai scrie „Gazeta”, a fost inspirat de genul bun al românismului și din el se vede: „iubirea neclintită către neam, limbă, lege și moșie”. Și ca o chintesență a tuturor analizelor făcute temeinic, seria de articole cu titlul *După cincizeci de ani* se încheia profetic, cu gândul la acea năzuință a poporului la carea se referise Bălcescu în 1850: „Nu este putere pe lume care să ne poată împiedica de a lua cu toții în această zi sărbătorească în viața poporului nostru, ferma hotărâre de a primeni gândurile noastre și de a le îndrepta cu putere spre o muncă și luptă roditoare pentru întărirea conștiinței noastre naționale și pentru izbânda românismului”⁷.

Mai trece un deceniu, se mai sfârșește un secol și în 1908, aniversând 3/15 Mai, „Tribuna” de la Arad este mai aproape parcă de Sfânta Unire; editorialul ei scris de Liviu I. Dan are o premoniție extraordinară. Deși nu poate sărbători triumful ideilor de la 1848 – și autorul este chiar disperat de lipsa de eficiență a luptei –, totuși mai are puterea să filosofeze: „Oare o să mai aibă neamul acesta credincios și necăjit încă o zi de înviere?”

A fost! Va fi? Nu știm! Răbdăm și așteptăm.

Și astăzi, în sfânta zi de libertate, să lăsăm la o parte mizeria vieții de toate zilele și pe altarul suferințelor noastre să depunem o lacrimă! Dumnezeu, ocrotitorul celor părăsiți și mângâietorul celor ce suferă gândind la el, să deie ca lacrima aceasta să fie roditoare! Să se desprindă din ea lupta întrupării idealului nostru, să vie încă o dată acea zi de sărbătoare când în tăcerea amurgului de seară vor sosi de departe, foarte departe, glasuri de clopote, sunet de buciume, când în zări vor flutura steaguri și toată obștea neamului nostru va putea sărbători încă o dată izbândirea

⁷ *Ibidem*, V, nr. 96 din 2/14 mai 1898, p. 1.

unui gând pribeag, întruparea acelu vis neînplinit, de-a
cărui jale

„...ne-au răposat
Și moșii, și părinții” ...

Și atunci n-o să mai plângem ...”

Nu cred că exagerez nici o fărâcă dacă afirm că acest Liviu I. Dan a văzut 1 Decembrie 1918 cu ochii minții și l-a descris ca pe o speranță care TREBUIA să se realizeze, așa cum N. Bălcescu nădăjduia și el la 1850, când scria că poporul și poezii, ca fii ai inspirației divine, „avură la 1848 conștiința întâmplărilor viitoare” [...] „și numai ei citiră și destăinuiră ceea ce e scris în fundul inimii fiecărui român: Mântuirea de orice domnire străină prin Unitatea națională!”

În 1918, în luna mai, nu se sărbătorește deloc 3/15 Mai, căci era încă domnia cnutului lui Tisza István și a jalnicelor trădări ale lui Vasile Mangra, dar nu va trece mult și totul se va prăbuși, ca un castel din cărți de joc și chemarea „Bălgradului” se va întrupa în acea ÎNVIERE la care visa Liviu I. Dan în mai 1908.

Și așa au izbândit ideile de libertate și unitate națională, care au izbucnit în acea „Zi de 15 mai 1848! Zi de lumină, de libertate și de mărire română”, cum o definea atât de inspirat Nicolae Bălcescu.

SITUAȚIA PREOȚIMII ARDELENE LA 1848-49

La 1848 românii din Transilvania (Banat și părțile vestice) nu aveau o aristocrație propriu zisă, așa cum declarase și S. Bărnăuțiu în discursul său din 2/14 mai de la Blaj; românii erau un popor *democratic*. Totuși, funcțiile superioare ale unei clase de mijloc erau îndeplinite de preoți.

Aceștia erau persoanele chemate să lumineze poporul și să-l îndrume pe căile moralității și ale prosperității.

Din păcate, preoții erau doar un pic mai răsăriți decât iobagii din punct de vedere economic, pentru că vremurile nu le-au permis să acumuleze prea multă avere. Dar chiar și așa, ei erau ascultați cu respect și supunere. Drama lor, dar și a „Turmei” lor, cum am zice, era că aceasta, deși numeroasă, era împărțită în două. Enoriașii nu înțelegeau ei prea bine importanța celor patru puncte despărțitoare, vedeau însă că despărțirea în două confesiuni îi făcea mai slabi în lupta lor cu molohul deznaționalizator.

Experiența „desăgirii” (cum o numea atât de sugestiv, G. Barițiu) nu dăduse roadele scontate, motiv pentru care la adunarea din 3/15 mai 1848 de la Blaj, s-au auzit voci insistente care cerea reunirea religioasă a tuturor românilor.

Cei doi episcopi, ortodox și greco-catolic erau extrem de diferiți: Ioan Lemeni, deja în vârstă, pătruns până în rărunchi de boala desgustătoare a servilismului, nu știa ce să mai facă pentru a introduce cât mai repede limba maghiară în biserică pentru a-i maghiariza pe români. În palatul

episcopal, limba română nu-și mai găsea loc, motiv ascuns pentru care avusese loc și oribilul proces lemenian și înlăturarea din seminar a celor mai buni fii ai românilor, în frunte cu Simion Bărnuțiu.

Andrei Șaguna, tânăr, plin de energie, cu personalitate și carismă, era privit cu respect și speranță de *toți* românii, adică și de greco-catolici, nu numai de ortodocși. De altfel în multe alte zone ale țării, românii reveneau la ortodoxism, iar el visa deja la Marea Unire.

În ultimii ani, de când documentele de la 1848 se publică tot mai intens, avem revelația unor fenomene surprinzătoare, petrecute la Adunarea Națională de la Blaj.

Așa este unul dintre ele, necunoscut până acum, dar publicat de curând, pe care doresc să-l prezint foarte pe scurt. Este vorba despre un proces-verbal întocmit cu ocazia investigării începute în 30 iunie 1848 la Icelandul Mare, din comitatul Turda¹.

Vicecomitele Boér Simon și prim-judele locțiitor Wiski Ferentz interoghează pe sătenii din Icelandul Mare care au luat parte la Adunarea Națională de la Blaj.

Se interoga cu maximum de interes de ce sătenii refuzau acceptarea uniunii Transilvaniei cu Ungaria. În 2 iunie, un alt sat făcuse la fel, Mihalțul, care a respins și el uniunea și a ieșit un măcel care a zguduit Transilvania din temelii².

Acum, în 30 iunie, sătenii din Icelandul Mare refuză să accepte chiar și documentul care le anunța desființarea iobăgiei în schimbul acceptării uniunii.

¹ M.O.L., Budapesta, Fond. Az 1848-49-i Minisztériumi Levéltár. Rendőri osztály, nr. 649/1848. Apud: *Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania*, VIII, coordonator Gelu Neamțu, Ed. Academiei Române, București, 2007, p. 351-356.

² Gelu Neamțu, *Evenimentele de la Mihalț din vara anului 1848*. În: *Istoria României. Pagini transilvane*, Dan Berindei coordonator, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 1994, p. 244-281.

Chifor Șanta, greco-catolic, de 40 de ani, declară răspicat: „vrem să ne unim cu Țara Românească și Moldova, cum ne-au pus să jurăm de douăsprezece ori la Blaj; ne ținem și acum de acest jurământ, iar acest lucru ne-a fost spus de episcopul nostru de la Sibiu, Andrei Șaguna” (vă rog să observați că este vorba de un greco-catolic). Deci, completează Șanta, noi „nu acceptăm ordine venite din Ungaria”. „Așteptăm ordine de la Blaj”. Este una dintre cele mai vechi dovezi că Andrei Șaguna visa încă de la 1848 la Marea Unire.

Ortodoxul Iuon Moldovan, de 29 de ani, îmbogățește conținutul interogatoriului cu următoarea declarație „Bărnățiu, Șaguna și Alexandru Pop [Al. Papiu Ilarian] ne-au pus să depunem jurământ; și noi ne ținem de acest jurământ în orice situație. Acești domni ne-au mai spus atunci, că toate taxele și tricesima au fost desființate și avem voie să trecem în Moldova”.

Ceva asemănător mărturisește și ortodoxul Șofron Moldovan, de 30 de ani: „Noi, atunci [la Blaj-înțelegem-G.N.], am spus că nu țineam cu Ungaria, că ea este o țară separată, noi ținem cu Moldova și cu Țara Românească”.

Ștefan Halbeș, ortodox și el, confirmă că i-a auzit pe săteni vorbind că se vor uni cu Moldova și Țara Românească.

Filimon Șopterean (26 de ani), un *greco-catolic*, de data aceasta, declară că el totuși nu se consideră „unit”, întrucât Șaguna l-a pus să jure de 12 ori împotriva [unirii], deci, „noi - precizează Șopterean - ne supunem ordinelor venite de la Sibiu, de la Șaguna.”

Și, în fine, greco-catolicul Todor Mărginean, poate să spună doar că, la Blaj, a depus un jurământ de fidelitate față de Ferdinand [al V-lea, împăratul] și că „Șaguna ne-a pus să jurăm de 12 ori că nu vom fi uniți sau neuniți, ci vom fi ca și

cei din Moldova și Țara Românească". Iată, Adunarea Națională de la Blaj într-o dublă lumină nouă.

Până acum știam numai că lui Nicolae Bălcescu i s-a spus că pe Câmpul Libertății de la Blaj, românii au aclamat „Noi vrem să ne unim cu Țara”! Formulă care s-a și transformat într-un clișeu. Dar, iată că arhivele susțin din plin această realitate, adăugându-i și aspirația unirii confesionale!

La nici o lună după Adunarea de la Blaj, episcopul Ioan Lemeni face o plângere la Ministerul de Interne că preotul ortodox din Dobârlău, George Ioan, și teologul Ioan Popa, întorcându-se de la Adunare le-au spus enoriașilor că la Blaj s-a hotărât că de acum înainte va fi o singură biserică și anume, cea de răsărit, cu drepturi egale și independentă de celelalte biserici³.

Un alt denunț, trimis din partea episcopului Lemeni prin baronul Perényi Zsigmond, îl informa pe ministrul de interne că, într-adevăr, Șaguna avea intenția sau dorința de a-i uni pe toți „românii transilvăneni ortodocși sub conducerea sa ca mitropolit”⁴. Și ca să-și dovedească loialitatea față de autoritățile dominante, în 2 mai 1848 imediat după Adunarea din Duminica Tomii (30 aprilie), i se adresează guvernatorului Teleki József atrăgându-i atenția că în raportul care i s-a înaintat despre această primă adunare de la Blaj, în mod greșit Simion Bărnuțiu a fost apreciat drept „om al păcii și nu instigator”. Recomandă interzicerea participării lui Simion Bărnuțiu și a lui Al. Papiu Ilarian la viitoarea adunare din 15 mai 1848.

Tot în acest document din 2 mai 1848, Ioan Lemeni mai scrie: „va trebui să-mi porunciți să-i elimin din seminarul teologic pe clericii Nemeș din Poiana și Todoran din Șoimuș

³ Documente privind Revoluția de la 1848 în Țările Române C. Transilvania, VI, Ed. Academiei Române, București, 1998, p. 488.

⁴ *Ibidem*, VI, p. 128.

...” Și își încheie astfel informarea: „Milostive domn! Vă implor să luați la cunoștință prezenta informație, deoarece Simion Bărnuțiu, căpetenia celor de mai sus, este un om periculos. Cu toții amăgesc poporul că eu aș fi solicitat armata, că aș fi trădător al națiunii și altele. Mă recomand grației voastre mărinimoase și rămân, cu cel mai adânc respect, umilul serv al ilustrității voastre”⁵.

Este interesant că și în 9 mai I. Lemeni reiterează faptul că „poporul este convins că sunt trădătorul națiunii”, ceea ce, desigur, determină în popor o atitudine de neîncredere față de apelurile sale trimise din ordin gubernial⁶.

Cu privire la adunarea din 15 mai 1848 de la Blaj, I. Lemeni ține să-l mai asigure pe guvernatorul Teleki că „Dacă cineva este îngrijorat de cele ce se întâmplă, eu sunt primul dintre ei”, cu toate că el a insistat în circularele sale ca la Blaj să vină numai cei „mai culți”.

Iată, așadar, o parte din fața necunoscută dar adevărată a Adunării Naționale de la Blaj. Fenomenul pare a fi fost mult mai complex și consultând cele mai noi documente am ajuns la concluzia că idealul de *unire politică* al românilor transilvăneni cu Moldova și Țara Românească se împletea strâns cu aspirația de *unire confesională*⁷.

Drama preoțimii dezbinată s-a agravat continuu în cursul războiului civil, pentru că bisericile românești și preoții lor, indiferent de confesiune, au devenit o țintă de neocolit. Autoritățile nu făceau deosebire între ortodocși și greco-catolici: „Toți preoții români erau buni de spânzurat” se afirmă

⁵ *Ibidem*, III, 1982, p. 105.

⁶ *Ibidem*, III, p. 370.

⁷ Gelu Neamțu, *Unitatea religioasă – aspirație majoră a românilor din Transilvania în timpul revoluției de la 1848-1849*.

într-un document deja publicat⁸. Și cum să nu fie așa, când pe linia *unirii* pe care am văzut că se îndreptau românii, la Blaj se mai găsește un preot care dă o expresie extrem de plastică și adecvată situației, afirmând în public că de acum încolo „*Ardealul nu mai e Ardeal, ci România*”. O spunea Ion Munteanu din Mădărașul de Câmpie, iar contele Toldalagi Francisc, judele suprem al scaunului Mureș, care a aflat, l-a somat în 26 august pe I. Lemeni, că la cea mai mică abatere să-l pedepsească strașnic⁹. Iată-l deci și instrument al puterii.

Andrei Șaguna și alți frunțași ai românilor au avertizat în „Memorialul din 16 iunie 1848 către împărat (Viena), că *uniunea Transilvaniei cu Ungaria „nu poate fi trainică fără consultarea națiunii române!*”

Rezultatele cu adevărat dramatice ale războiului civil e bine să ni le amintim, deoarece nu ne putem arunca propria noastră istorie în foc, mai ales că – se știe – cel ce-și uită istoria, riscă să o re trăiască.

Să facem deci un scurt și rapid calcul: biserici ortodoxe au fost arse 41 și au fost jefuite 319.

Biserici greco-catolice arse în întregime 30, parțial arse 12. Jefuite în întregime 45; jefuite în exterior 5; jefuite de clopote 197; jefuite de vase și veștminte 166; jefuite de cărți 61; jefuite de bani și bucate 56; case parohiale distruse 18.

Dar să nu mai mergem pe confesiuni, și să spunem așa: au fost rase de pe suprafața pământului 71 de biserici românești și au fost jefuite 715¹⁰.

⁸ C. Feneșan, *Informații noi privind revoluția din Transilvania în vara anului 1848*, în *Sargetia*, XIV, 1979, p. 382.

⁹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj, Fond Arhiva comitatului Alba Superioară, nr. 826/1848. (Publicată pentru prima dată de istoricul Silviu Dragomir și preluată de V. Cheresteșiu fără a cita sursa).

¹⁰ Gelu Neamțu, *Din martiriul bisericii greco-catolice în timpul revoluției de la 1848-1849, în 1848. Blajul și amintirea revoluției*, Ioan Chindriș coordonator, Cluj-Napoca, Ed. Napoca Star, 1999, p. 292-314.

E cutremurător cum, în *zorii libertății*, pentru români au răsărit furcile [spânzurătorile] și țepele pe dealurile Transilvaniei.

E bine să ne mai amintim și de preoții noștri uciși pentru că aveau prea mare sete de LIBERTATE. Ei sunt martirii și eroii noștri pe care trebuie să-i cinștim așa cum face orice popor civilizată, să le ridicăm statui, să-i pomenim în rugăciunile noastre, să le facem parastase în biserici pentru că sângele lor vărsat oriunde în Transilvania nu este mai ieftin decât al oricărui alt luptător pentru libertate din lume.

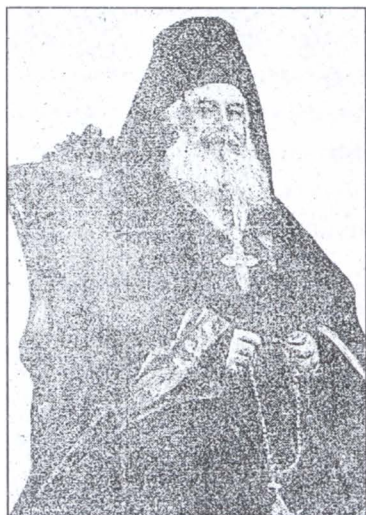
Dacă numai într-un district ca *Odorheiul* au fost uciși 147 de bărbați, 4 femei și 2 prunci (total 153), după o statistică incompletă făcută de Artemiu Publiu Alexi, câți au murit pe întreaga Transilvanie? Un calcul estimativ s-a făcut și a fost avansată cifra de 40.000, dar mai trebuiesc făcute multe cercetări.

Paralel cu cercetările trecutului trebuie să avem grijă și de prezent și să învățăm ce este aceea *toleranță*, fiindcă la 1848-1849 tocmai lipsa de toleranță a aruncat Transilvania în foc și a acoperit-o cu ruine și cimitire, precum și ipocrizia aristocrației maghiare care numea *spânzurătorile* drept *zori ai libertății*. Deci, Alecu Russo avea dreptate atunci când, din închisoarea de la Cluj, scria că „Ejen szabadsag” însemna „Lanțuri pentru români”.

Pentru a se întregi aria de cuprindere tematică a acestei comunicări, vezi și: Gelu Neamțu, *Persecuții și abuzuri împotriva unor preoți ortodocși din Transilvania în vara anului 1848*. În: *Anuarul Institutului de Istorie „George Bariț” din Cluj-Napoca*, 2002, p. 277-290.

UN ARHIMANDRIT CU DRAGOSTE DE NEAM: PATRICHE POPESCU

Patrichie Popescu s-a născut la 17 septembrie 1809, în comuna Bata, județul Caraș-Severin, într-o familie preoțească. La botez i s-a dat numele de Porfirie.

Studiile elementare și le-a făcut în comuna natală, după care la școala germană din Lipova. Studiile gimnaziale și le-a continuat la Arad și Timișoara, iar cele superioare la Seghedin, iar dreptul la Pesta.

Luptându-se cu multe greutăți, ca orice student român sărac, se întreținea dând meditații copiilor din familiile bogate, reușind să se mențină el însuși între cei mai buni studenți.

După absolvirea științelor juridice, primește vremelnic o slujbă de „jurat” (asesor) la „tabla regească” (tribunalul) din Pojon (Bratislava).

Simțind că are har, părăsește tribunalul și vine la Arad pentru a îmbrățișa cariera preoțească.

În doi ani (1835-6 și 1836-7) termină teologia la Arad și, pentru a se perfecționa în limba sârbă, devine „cancelist” la Consistoriul din Carloviț.

Cariera. Cu o astfel de pregătire, biografiile săi Teodor Botiș¹ și Gheorghe Lițiu² sunt de părere că era destinat să urce repede treptele ierarhiei bisericești. Ceea ce așa s-a și întâmplat. Ce rămânea însă necunoscut în evoluția scurtei sale vieți (53 de ani) era destinul.

La recomandarea mitropolitului Ștefan Stancovici, după ce termină noviciatul la mănăstirea Hodoș-Bodrog, în 7 noiembrie 1838 e tuns întru monahism prin fostul său profesor, arhimandritul Grigore Chirilovici, dându-i-se numele Patrachie.

A doua zi, în 8 noiembrie, episcopul Gherasim Raț îl hirotoni pe Patrachie întru diaconie. Peste un an, în 1839 fu distins cu rangul de protodiacon, iar în 1843 a fost hirotonit ieromonah.

Cu entuziasm și dăruire, Patrachie Popescu își începe furtunos cariera în Arad pe trei direcții: la Institutul teologic, unde ocupa postul de „profesor primar” (1839-1844), la Consistoriu având postul de „notar onorar” (secretar eparhial), iar pentru tinerimea de la școlile din Arad îndeplinea slujba de catihet.

Tânărul Patrachie se afla deci în plină ascensiune a carierei sale, anticipată ca una strălucită. Stăpânea limbile germană, sârbă și maghiară.

A pus din greu umărul la ridicarea nivelului de învățământ în Institut, de disciplină și de cultură. Înființează Biblioteca Institutului Teologic împreună cu colaboratorul

¹ Teodor Botiș, *Istoria Școlii Normale (preparandiei) și a Institutului Teologic ortodox român din Arad*, Editura Consistoriului, Arad, 1922, p. 527.

² Gheorghe Lițiu, *Oameni de seamă din trecutul bisericii bănățene, Arhimandritul Patrachie Popescu (1809-1862)* (Din corespondența lui inedită), în *Mitropolia Banatului*, VIII, nr. 7-8, iulie-august-septembrie 1958, p. 354-364.

său Ghenadie Popescu. Publică în acest sens un impresionant apel în „Gazeta de Transilvania” (26 februarie 1840), în care solicită de la toți românii cărți pentru luminarea zeloasei tinerimi a Institutului³.

Lupta acestui profesor idealist, vrednic și muncitor, pentru progresul neamului său atât de oropsit, devine suspectă și privită cu invidie și răutate de superiorul său, mitropolitul Iosif Raiacici, care „stăpânit de patimă șovină”, cum scria Gh. Lițiu⁴, pretextând că are lipsă de el, îl transferă la catedra de limba română a Institutului din Carloviț.

Această mutare forțată a lui Patrachie Popescu din Arad a constituit o grea lovitură dată de mitropolitul Raiacici intereselor neamului nostru.

Biograful său, Gh. Lițiu, mai scrie despre această pierdere ireparabilă că a fost deplânsă chiar și de episcopul Raț, care i-a răspuns dur mitropolitului că a fost o nedreptate și că pe un om harnic ca Patrachie, care de cinci ani muncea pe trei direcții, nu-l poate înlocui cu nimenea.

P. Popescu s-a despărțit cu greu de arădaniile săi, dând astfel ascultare mitropolitului Raiacici, care de ochii lumii, ca o compensație, îl avansă la rangul de protosinghel, asesor consistorial și prepozit al mănăstirii Iazac, iar în 1848 la rangul de arhimandrit și prepozit al mănăstirii Opova.

În timpul revoluției de la 1848-49 fu numit administrator al eparhiei Caransebeș-Vârșeț⁵.

În 3 octombrie 1848 încep frământările în Arad. Se înfruntă garda națională maghiară cu armata imperială din cetate. În 7 octombrie începu bombardarea orașului, care ținu 9 luni. La 1 iulie 1849, garnizoana Aradului, fără hrană

³ Teodor Botiș, *op. cit.*, p. 641.

⁴ Gh. Lițiu, *op. cit.*, p. 355.

⁵ *Idem, op. cit.*, p. 356.

și muniții, trebui să capituleze. Consiliul școlar orășenesc decretă în 9 noiembrie închiderea tuturor școlilor din oraș.

Episcopul Raț se retrase la Cuvin, unde hirotonea o mulțime de presbiteri și diaconi, însă în martie 1849 comisarul Ioan Dragoș sosește la Cuvin și-i comunică episcopului dizgrația guvernului ungar, silindu-l să renunțe la jurisdicția sa. Se convoacă un sinod în 17/29 martie 1849 la Chișineu.

După înăbușirea revoluției maghiare, episcopul Raț a revenit la Arad, unde în 15 august 1850, a și decedat⁶.

În timpul tulburărilor din Arad, Patrachie Popescu s-a refugiat din calea luptelor în România și apoi în Serbia, unde a vizitat mai multe mănăstiri.

După decesul episcopului Gherasim Raț, deși mitropolitul Raiacici ar fi putut să-l numească pe Patrachie Popescu în locul acestuia, îl numește doar administrator eparhial, cu „menirea de a fi un instrument al său în zădărnicierea operei de emancipare bisericească a românilor, (operă) pornită de Andrei Șaguna în Ardeal”⁷.

Deși stăpânirea îl decoră în 1851 cu „crucea de cavaler al ordinului Francisc Iosif”, iar comunitățile românești din Arad și Lipova cereau ridicarea sa la rangul de episcop, Patrachie Popescu fu înlăturat cu brutalitate de la toate cele 4 scaune episcopoești vacante în 1852 (Timișoara, Vârșeț, Arad și Buda).

Dezamăgirea românilor a fost cruntă.

Iată ce scria doctorul Atanasie Șandor, la 23 noiembrie 1852, din Arad, lui Iacob Mureșianu: „Mare lovitură simțim la propunerea de episcop din partea Sinodului sârbesc și dacă Maiestatea Sa nu ne va mângâia, atunci bag sama românii tot înjugați vor fi.

⁶ Teodor Botiș, *op. cit.*, p. 528.

⁷ Gh. Lițiu, *op. cit.*, p. 356.

Dacă nu va fi cândva Patriciu Popescu episcop, să mă credeți că tare voru simți românii aceasta; căci el multe au făcut pentru români: cât numai a ajutat Reuniunea Femeilor (din Brașov), cât au ajutat și au sprijinit literatura română; și până acum crește pe spesele sale trei studenți români, și ajută pe mai mulți cu bani, el au adus la rând Fundațiunea Paviană, care era mai uitată, el se îngrijește și de alta în folosul românilor; ei, dar dușmanii românilor toate le împiedecă aceste, ca românii tot napoi să rămâie”⁸.

Patrichie Popescu a fost și unul dintre cei mai entuziaști cititori și chiar colaboratori ai *Gazetei Transilvaniei*.

Lui Patrichie Popescu nu i se dădu nici măcar stăreția mănăstirii Bezdinului, cea aproape de Arad, de prietenii și colaboratorii săi, deși a cerut-o insistent.

I s-a dat însă stăreția unei mănăstiri sărace și uitată de lume, Gergeteg, unde și-a sfârșit prematur viața, între străini⁹.

În memoriile sale, Andrei Șaguna dezvăluie ticăloasele motive ale căderii lui P. Popescu la alegerile pentru scaunul episcopesc din 1852¹⁰. Motivul - (incredibil! și-a ascultat superiorul, pe mitropolitul Raiacici), care i-a poruncit să primească un preot unit în biserica ortodoxă, după tipic. P. Popescu a făcut-o și în loc să-l apere, Raiacici a fost atât de laș și fără suflet, încât a sprijinit regimul filocatolic față de care se făcuse „vinovat” Patrichie!¹¹

În 1855 îl mai vizitează o dată pe A. Șaguna, la care ținea enorm și care îl sfătuse pe Patrichie să nu-și asculte superiorul (caz în care ar fi fost ales episcop). Se pare însă că ascultarea față de Raiacici a fost greșeala vieții sale și astfel,

⁸ *Tara Bârsei*, X, nr. 3 din mai-iunie 1938, p. 201.

⁹ Gh. Lițiu, *op. cit.*, p. 357.

¹⁰ A. Șaguna, *Memorii*, f.a., p. 44.

¹¹ Gh. Lițiu, *op. cit.*, p. 357.

destinul i-a jucat cea mai urâtă și nemeritată festă. Patriciu Popescu, cu toate că a fost un arhimandrit cu dragoste de neam, un patriot, n-a avut totuși noroc, având de pierdut și el, și enoriașii săi români.

Scrisorile trimise din Gergeteg sunt ale unui om terminat, bolnav mereu de friguri și care nu putea ierta „ura națională” de care a dat dovadă Sinodul episcopesc din Carloviț și chiar mitropolitul său (Vezi scrisoarea din 5 ianuarie 1859)¹².

De altfel, toate scrisorile sale, publicate de Gh. Lițiu, sunt de o frumusețe aparte: candidă, dar emanând și parfumul epocii.

Biograful său, preotul Gh. Lițiu, concluzionează că P. Popescu a „căzut jertfă ideilor sale în lupta pentru despărțirea ierarhică de sârbi” dar, din păcate, n-a avut nici norocul de a vedea sfârșitul acestei lupte care a culminat cu reînființarea Mitropoliei Ardelene¹³.

În vara anului 1862, la o mână îi apărură o umflătură (o zgaibă), și după o boală chinuitoare de 3 săptămâni, în 29 august (10 septembrie) trecu la cele veșnice¹⁴.

Despre ce nu vorbesc biografiile săi mai amănunțit este circulara lui Patrichie Popescu din 14 decembrie st.v. 1850, din Arad, pentru a se face o anchetă în comitatele Arad, Zarand și Bihor pentru a se culege toate datele despre suferințele și jertfele poporului român în anii 1848 și 1849.

Rapoartele s-au întocmit după districtele propotopești, comună de comună, în conformitate cu instrucțiunile date de vicarul Patrichie Popescu, spre a se recolta „documente pentru viitorime”.

¹² *Idem, op. cit.*, p. 363.

¹³ *Biserica și școala*, nr. 44, 23 octombrie 1944, p. 348. Gh. Lițiu, *Profesorii clericali Patrichie și Ghenadie Popescul*.

¹⁴ T. Botiș, *op. cit.*, p. 666.

Iată textul circularei:

“De la administratorul diecezei Aradului. Prea bine-încuviințatului d. N.N., protopresviterului N.

În Arad, în 14/26 dechemv. 1850.

Lipsă fiind, în chip de document pentru viitorime, a se păstra în arhivul diecezan, toate daturile câte s-or putea culege despre suferințele, patimele și jertfele care pe poporul român de relegea răsăriteană, cu fatalitățile turburărilor din anii 1848 și 1849 l-au ajuns, am pre prea bine-încuviințată dta a te provoca și respective, a-ți încredința: ca, cu ajutorința submacuratei preoțimi, întru aceea că puni necruțată ustăneală, ca, în protopresviteratul Dtale, toate acele - de toată vârsta, de amândouă securile, și de fieștecare naționalitate aflătoare indiviiduuri, care - sub revoluție - în orice chip au pățimit, precum și deosebi - acelea, care, tot pe acel timp - prin puterea răsculată - s-au ucis, întru o consemnare - după formulariu sub ./ . adausă, deplin și cu toate stările împrejur să le înscrii și - după norma aceasta lucrată - conscrierea mai mult până la începutul martie 1851, nesmintit să mi-o trimiți”.

Concept redactat de Patrachie Popescu, însoțit de un formular de “**Conscrierea** acelor indiviiduuri din protopresviteratul N., care în timpul revoluției din anii 1848 și 1849, de cătră puterea răsculată au pățimit”¹⁵.

A primit zeci și zeci de rapoarte, pe care eu le-am adunat într-o carte, cu titlul: „*Documente pentru viitorime*” privind genocidul antiromânesc din Transilvania 1848-1849”, Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, p. 5-300.

Rapoartele dezvăluie niște atrocități atât de abominabile, încât ele nu au putut fi publicate înainte de 1989.

---

¹⁵ Dosarul 314 - 1850 - în Arhiva Consistoriului A.[rad].

De aceste rapoarte s-a ocupat și prof. univ. dr. Viorel Faur, în volumul I, *Românii din Crișana și evenimentele revoluționare din anii 1848-1849, Studii*, Ed, Univ. din Oradea, 2005, p. 259-321.

În încheiere, merită remarcat că nici după revoluție rapoartele nu au putut fi trimise imediat, necondiționat și nici în întregime, deoarece românii erau tot la cheremul foștilor stăpâni unguri, care i-ar fi persecutat crunt pe preoții români care ar fi îndrăznit să facă astfel de cercetări și să le mai și trimită superiorilor lor.

O astfel de *Dovadă* îndrăznește să-i trimită lui Patrachie Popescu, Arsenie Adamovici, protopopul Beiușului.

Iată raportul:

“1851 mai 26, Beiuș.

84/851. *De la protopresviterul Beiușului a' bisericii răsăritene.*

Prea onoratului Domn

Patrachie Popescu,

arhimandrit a' s. mănăstiri

Hopova și a' văcantei eparhii

a Aradului cesaro-regesc administrator.

1849, prin tulburările revoluției, în urmarea ordinăciunii prea cinstitei Domniei tale din datul 14/26 dec. 1850, sub nru. 314, nici că n-am lenevit a publica porunca; însă, căci până astăzi, nu s-au putut trimite, multe cauze am avea de a le aduce înainte, căci preoții îs nebăgători de seamă ca să-și trimită poftitele relăciuni, ba și temere au de a da înainte cauzele trecute, ca nu pentru asemenea, de la dregătorii aceia ce au făcut atunci exțesuri și

acum încă funghează [funcționează], să se iese în perzecuție sub deosăbite preteste.

Însă, cu destul greomânt, adunând conscrierea aici sub ./ cuprinsă, îndrăznesc a o așterne după provocăciunea și improbația din dat. 6 mai a.c., sub nru. 357, înaintea prea cinstitei Domniei tale. Cu deosebită reverință sunt,

Al prea cinstitei Domniei tale,

Arsenie Adamovici

prot. Beiușului.

În Beiuș, 26 mai 1851”.

Așa se scrie istoria la românii ardeleni: parcă am fi mereu sugrumați.

Și în fond de ce nu se dorea să se știe exact pierderile din revoluție și războiul civil?

Foarte simplu; pentru că o lume întreagă ar fi văzut și ar fi aflat atrocitățile îngrozitoare la care au fost supuși românii!

Dintre rapoartele trimise lui Patrachie Popescu reproducem totuși unul, la întâmplare, să se înțeleagă ce acțiune importantă a patronat arhimandritul cel fără noroc, dar conștiincios și patriot.

ANEXĂ

1851 ianuarie 26, Buteni.

Protopopiatul Buteni

1. Perva Ștefan, orașul Buteni, varmeghia Aradului, 38 (ani), legea greco-rom. neunită, român, plugariu. Prin husarii ungurești, când au reterat s-au retras cătră Boroș Ieneu, înaintea unui podrum l-au pușcat în 6-lea august 1849 vechiul călindar. Au rămas muerea văduvă cu doi prunci.

2. Faur Ioan, satul Chisindia, 35, legea greco-neunită. Detto. Precum mai din sus arată, fiindcă laolaltă or fost și o dată or și căzut, în 6-lea august 1849 - v.c. Au rămas muierea văduvă.

3. Brânza Thoader, orașul Buteani, 45. Dto, dto. Fiind la domniea de pământ cios și viind cătră casă în mijlocul drumului l-au pușcat în 6-lea august 1849, v. călindar. Au rămas muerea văduvă.

4. Bojan Thodor, Detto. 30. Dto, dto, dto. Viind cu caii de la câmp, l-au pușcat și caii cu cociea [căruța] l-au dus, în 6-lea august 1849, v.c. Au rămas muerea văduvă.

5. Hanga Igna, Dto 34, Dto, dto, dto. Viind de la arie din câmp, un husar l-au pușcat în 6-lea aug. 1849, v.c. Muierea cu 4 prunci au rămas.

6. Perva Ileana, Dto. 41. Dto, dto. Văduvă. Prin honvezi, pentru că nu le-a putut prinde un pui de găină, au pușcat-o; carea chinuind cu piciorul rupt 8 luni, au și murit. În 6-lea august 1849, v.c.

7. Perva Gheorghie, fiul mai sus numitei. Dto. 16, Dto, dto. Fiiul mai sus numitei. Acesta tot întru una pușcătura cu mumă-sa s-au împușcat și vindecându-se, au rămas bolnav; în cârjă umblă. În 6-lea august 1849, v.c.

8. Agrijan Thoma, Dto. 60. Dto, dto. Plugari. Pe acesta l-au pușcat prin mîină și i-au rupt mîna și s-au vindecat; bolnav. În 6 aug. 1849, c.v.

9. Țucra Zaharie. Satul Bârsa, 62. dto, dto, dto. Acesta, pentru că au zis să înceteze de la jefuiri, în mijlocul drumului l-au pușcat. În 7-lea august 1849, c.v.

10. Vesa Ristă, satul Zeldiș, 46. Dto, dto. Birău în Zeldiș. Acesta, pentru că au primit scrisori din Ardeal ca să țină cu împăratul, prin oastea ungurească, de Gal s-au pușcat și înaintea cășii lui l-au pușcat. În 18-lea septembrie 1848, v.c.

11. Băbuța Onu, Satul Rău, 43, Dto, dto. Birău. Pentru că s-au înțeles cu scrisori de la Ardeal, viind oastea majarilor [maghiarilor] la satul Iosași, pârât fiind de notarășu' locului, Șimon Márthon, prin judecata lui Gal și Boțco, în câmpul Iosașului s-au spânzurat în 18-lea octombrie 1848, v.c.

12. Stănilă Van, satu Mădrijești, 66. Dto, dto. Birău. Viind oastea ungurească la Iosași și pârât fiind de notariul locului, Șimon Márthon, pentru că ar fi primit nește scrisori din Ardeal ca să rămâie credincioși casei Austriei, și - ducându-se el singur - de bună voia sa - sub judecata lui Gal și Boțco, la Josasi s-au spânzurat în 18 octombrie 1848, v.c.

13. Tolci Ristea, satul Almaș, 22. Dto, dto. Plugar. Pentru că n-au vrut să stea legat să-l ducă cătană la oastea ungurească, la honvizi, așa l-au și pușcat și așa prin slobozenia de la Gal - l-au îngropat. În 18-lea octombrie 1848, v.c.

14. Groza Symeon [Simion Groza], satul Gura Honții, 50 - Dto, dto. Preot. Precum din extractul repositiilor, prin Constantin Copiean dat, parohul din Almaș: În anu' 1848, ziua 18 octom., prin judecata lui Gal și Boțco, în spânzurători ș-au luat sfârșitu' vieții.

15. Lambert N., orașu' Buteni, 48, romano-catolic. Ișpan domnesc la moara domnească. Viind în lagăr, la moara domnească, oastea majgară și băgându-se în ocolu' domniei, la moară, acest ișpan fiind neamț și neștiind a vorbi cu husarii, l-au și pușcat și, două zile stând în șanțu morii, după aceea l-au îngropat. Cu această ocazie, noaptea, pe la miezul nopții, în 6-a august 1849, v.c., au aprins moara.

Original sub a: Conscriere acelor cari de legea răsăriteană g.n.u. [greco-neunită] și de alta în protoprezviteratul Buteanului au pătimit în anii 1848-1849, sub revoluție.

Dat în Buteni, 26 ianuarie 1851, prin mine Gavriil Julani, m.p. protoprezviter – fascicula 314-1850 în A.Cons. A. [Arhiva consistoriului Arad – n.ns. G.N.]

*

Și când te gândești că nu demult, un politician maghiar scria fără pic de rușine „[...] pentru că ura este veșnică. De mințit se poate minți oricând. Despre 40.000 de victime în rândul românilor la 1848-49, despre sute de sate românești incendiate. *Nici un cuvânt nu este adevărat.*[sb. ns. G.N.]¹⁶

Pentru acest autentic urmaș al maiorului Gál și al lui Boțco de la 1849 se pare că într-adevăr „ura este veșnică”.

În fapt el este un simplu manipulator, ce exprimă poziția istoriografiei maghiare, care nu vrea sau nu poate să-și asume istoria adevărată. Ignoră orice noi cercetări și orice dovezi care îi sunt defavorabile.

---

¹⁶ Székely hirmondo, nr. 39 din 20.02.2013, p. 2. Magyar Lajos, „Reînvierea mamușilor”.

PERSONALITATEA LUI SIMION BĂRNUȚIU ȘI REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848 DIN TRANSILVANIA

Dacă Avram Iancu a fost brațul înarmat al revoluției românilor din Transilvania, fără îndoială, Simion Bărnuțiu a fost creierul (ideologul) acestei revoluții.

Personalitatea sa plăsmuită din spirit și voință, impresionând cu ochii săi mistuiți de focul naționalității, și-a câștigat un loc nepieritor în Pantheonul națiunii noastre, între personalitățile cele mai de frunte, pentru că *lui* i se datorează în cea mai mare parte fundamentarea filosofico-politică a renașterii noastre naționale de la 1848-1849.

Ținută într-un con de umbră, personalitatea sa nu s-a bucurat de o cercetare pe măsura importanței sale. Istoriografia rolleriană (reflex al istoriografiei maghiare) și cea neorolleriană din regimul trecut au acreditat ideea falsă că S. Bărnuțiu ar fi mai degrabă simbolul „naționalismului - șovin” decât al bunei înțelegeri și al toleranței. Etichetarea este nedreaptă, tendențioasă și răuvoitoare, deoarece nici acțiunile sale, nici gândirea sa nu a conținut nimic șovin, ci doar național - acel naționalism sănătos la care nici un popor ce vrea să trăiască nu poate renunța. Bărnuțiu a fundamentat deci un naționalism moderat, echilibrat și bazat pe recunoașterea tuturor drepturilor înscrise în *Declarația drepturilor omului din 1789*, urmărind recunoașterea națională și politică a românilor din Transilvania, opunându-se astfel legitim unui naționalism

maghiar cu *adevărat agresiv*, al cărui obiect final declarat deschis era deznaționalizarea rapidă (în 10 ani) și completă a românilor din Transilvania. Scop căruia i se opune încă din 1842, în celebrul său articol „*O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă*”.

Subliniem, deși ideea națională e ideea sa centrală, niciodată „naționalismul” lui nu alunecă în șovinism. Pentru a ilustra și mai bine această aserțiune, iată ideile esențiale din Marele său discurs, pentru a judeca lectorul singur corectitudinea celor afirmate mai sus - în speță ce cere el românilor: Dacă vor să fie respectați de ceilalți, românii - spune Bărnuțiu, să aibă conștiința drepturilor lor proprii, scuturând servilismul care nu le poate aduce decât dispreț. Bărnuțiu își dă seama că popoarele sunt părți ale omenirii, egale între ele, fiindcă aceeași natură le-a făcut pe toate. E convins apoi - ca și Bălcescu - că națiunea nu e chiar idealul suprem, fiind numai un mijloc spre umanitate, prin intermediul ei putându-se lucra cel mai bine pentru fericirea genului omenesc și înaintarea sa. Dragostea către omenire trebuie să rămână deci țelul suprem și în fața ei și a posterității ca în fața unui tribunal suprem. Cei care calcă comandamentele morale și spirituale de bază, urmează să răspundă. Acestea sunt idealurile sale avansate a căror apologie o face și în alte scrieri ale sale - luminarea, progresul și cultura, libertatea, egalitatea și justiția care trebuie să domnească în raporturile dintre indivizi, și nu fanatismul, barbaria, despotismul, privilegiile și persecuția. Se înțelege deci de ce ideile sale nu au plăcut feudalilor din timpul său, dar nici regimului trecut. Renașterea Europei, spune el de la început, referindu-se la evenimentele din 1848, se face prin *libertate și lumină*; căci „numai până unde ține dreptatea ține și umanitatea; dincolo de dreptate locuiesc fiare sălbatice”. Tot el va spune că, incontestabil, cultura e puterea cea mai tare pe pământ. Bine ar fi să fie

convins de acest adevăr simplu și astăzi cei ce au posibilitatea și mijloacele de a o stimula și promova.

Cu asemenea idei, nu e de mirare că în jurul său s-a creat o confuzie voită, personalitatea sa fiind învăluită într-o nedreaptă și nemeritată uitare și tăcere, cu câteva onorabile excepții. Așa se explică și faptul că studiul cel mai serios al *vieții și ideilor* lui S. Bărnăuțiu rămâne acela al lui George Bogdan-Duică din 1924. Mai menționăm cercetările lui Radu Pantazi, *S. Bărnăuțiu, Opera și gândirea*, din 1967, prețioasa corespondență a lui I. Maniu către S. Bărnăuțiu, publicată de Coreolan Suci, *Europeanul Bărnăuțiu*, de D.D. Roșca în 1944, excelențele studii ale regretatului profesor ostracizat George Em. Marica. Mai de curând, Ioan Chindriș a editat un strălucit eseu privind hermeneutica istorică a „Discursului” lui S. Bărnăuțiu. În ciuda acestor titluri și a încă unora mai mărunte, noi, istoricii, din perspectiva anilor scurși de la moartea sa, considerăm bibliografia drept inadmisibil de săracă. Ar fi binevenit un plan vast de editare a unor lucrări închinare marelui gânditor al revoluției românilor de la 1848-1849. Să facem azi ce nu s-a făcut ieri; urmașii să se arate mai vrednici decât înaintașii. În cele ce urmează, să stăruim însă asupra unei microbiografii a marelui om politic, jurist, filosof, estetician și istoric, microbiografie care să ne permită a cunoaște mai bine și mai adânc gândirea și lupta sa în slujba neamului din care s-a născut.

Simion Bărnăuțiu s-a născut în 2 august 1808, deci în zodia Leului, la Bocșa Română, județul Sălaj, dovedind principalele calități ale zodiei sale – curajul și noblețea. A murit în drum spre casă, în Hida sau Treznea, tot în județul Sălaj, la 28 mai 1864, pe când se întorcea bolnav de la Iași, în Transilvania lui dragă.

A trăit deci 56 de ani; puțin pentru baremul de azi al speranței de viață, dar am putea spune că realizările și

teniunea la care și-a trăit viața au compensat din plin dispariția sa prematură.

Era fiul lui Ioan Bărnățiu, cantor și învățător sătesc, și al Anei Oros, fiică de preot provenind din alte generații de preoți. Asemenea celorlalți șapte frați și surori, a învățat mai întâi la școala din satul natal, ultimii doi ani (1818-1820) făcându-i la Șimleu. Apoi timp de cinci ani a urmat cursurile liceului piarist din Carei, iar la Blaj, între 1826 și 1829, teologia. El avusese de gând, înainte de a merge la Blaj, să se pregătească pentru cariera juridică, dar i-au lipsit mijloacele. Dând dovadă de o inteligență sclipitoare, este reținut ca arhivar, prefect de studii și vicerector al Seminarului Teologic; în 1831-34 a profesat la liceul pentru istorie și filosofie. Din acești ani datează primele începuturi ale activității sale publice. Convins că numai limba este garanția viitorului și scutul de apărare al existenței unui popor, S. Bărnățiu începe să-și țină cursurile în limba română la liceu și seminar, câștigându-și astfel o faimă binemeritată, în loc de a le ține în latină și de a vorbi numai ungurește, cum se preconiza de către autorități și de către episcopul greco-catolic Ioan Lemeny.

La 1834 a fost însărcinat de episcop cu funcția de notar consistorial (și secretar personal al episcopului). În această funcție, prin activitatea și purtarea sa modestă, câștigă inimile întregului cler unit, dar mai ales are ocazia unică de a-l studia de aproape pe cel ce avea să-i devină dușman neodihnit, pe episcopul Ioan Lemeny. Vede și cunoștea din respectiva poziție tot ce se petrecea în culisele înaltului cler greco-catolic din Transilvania.

Scârbit de descompunerea moravurilor de la curtea episcopală, amărât și jignit până în adâncul sufletului de maghiarizarea ce se furișa pe nesimțite, dar ferm, până în palatul episcopal din Blaj, susținută cu slugărnicie și

devotament de Ioan Lemeny, în 1839 cere cu insistență și primește catedra de filosofie în liceul din Blaj. Acum putea să-și desfășoare talentele sale înnăscute, căci în această calitate, începu să deștepte în tinerii săi ascultători sentimentul național românesc adormit, pregătind astfel generația de luptători de la 1848.

Cursurile în limba română produsă o mare prefacere în sufletul tineretului român, ce sorbise până la el numai din cultura maghiară, în plină renaștere și ea. Pe de altă parte, atitudinea sa revoluționară se pare că a produs scandalizarea celor ce se aflau în relații strânse cu autoritățile maghiarizatoare și care își pierduseră de mult sentimentele naționale românești. Bărnăuțiu începu să devină de pe acum un potențial pericol real pentru regim, deoarece prin cursurile sale dovedea că limba română atât de urgisită în acele vremi era capabilă să exprime ideile cele mai înalte și că se putea expune într-însa orice ramură a științei, fie ea cât abstractă și de superioară.

Ascultătorii cursului de filosofie, predat de tânărul profesor Bărnăuțiu (avea doar 31 de ani), primiră principii filosofice solide, în limba lor proprie, sentimente mai nobile, cu adevărat morale, începură a cunoaște și a înțelege drepturile naturale imprescriptibile ale omului și în același timp ale individualității naționale, sporindu-și astfel dragostea de limbă și de neam. Prin intermendiul lui S. Bărnăuțiu destinul îi pregătește astfel pe tinerii români pentru apostolatul și martiriul de la 1848.

Când în 1842 Dieta feudală maghiară voi să elaboreze legea potrivit căreia în 10 ani nimeni să nu poată ocupa nicio funcție politică sau religioasă dacă nu va ști limba maghiară, introducându-se, în același timp, limba maghiară în biserică, precum și în toate școlile de toate gradele, Bărnăuțiu, atât de firav și de blând îndeobște, fu motorul principal al unui protest memorabil pe care notabilitățile Blajului îl făcură

împotriva celui păcătos proiect de lege, ce urmărea de fapt stoparea dezvoltării culturii naționale române și neantizarea politică a acestei națiuni. Acum scrie el „*O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă*”. Tot atunci a mai scris un articol care a făcut multă vâlvă prin liberalismul său, îndreptat împotriva celibatului clerical (ce devenise de fapt o ipocrizie crasă).

În Bărnăuțiu se ghicea deja de pe acum, cu ușurință, „dizidentul”, reformatorul, omul incomod. Ceea ce, evident, i-a adus două tentative de lichidare fizică, odată în piața Blajului pe la ora 9 seara, prin ciomăgire, și alta prin strangulare în propria sa locuință din Blaj, după miezul nopții. Să ne închipuim că nu a fost o tentativă de crimă politică ar fi, credem, o naivitate ce nu ar ține seama de logica istoriei. George Bogdan-Duică îl bănuiește, în spatele acestor atentate, pe energicul rector Basiliu Rațiu, dar marii bănuți mai sunt încă doi: însuși episcopul Lemeny (prin vreo unealtă, desigur) sau autoritățile (tot prin vreun interpus plătit care, în treacăt fie spus, la 1848, după câteva zile de la agitațiile din 25 martie de la Târgu Mureș, emit un fel de „mandat de arestare” pentru Avram Iancu și alți câțiva tineri considerați „periculoși” pentru regim. Adică, vreau să spun că regimul le cunoștea activitatea în detaliu și îi știa exact pe cei ce vor și deveni înfocați oponenți ai lui încă de la începutul începuturilor revoluției românilor din Transilvania.

Oricum, problema este atât de interesantă, încât merită tratată și numai speculativ.

În această stare de fierbere și tensiune, în Blaj intervine în 1843 și în viața lui S. Bărnăuțiu lungul și deplorabilul proces al episcopului Lemeny cu o serie dintre cei mai luminați profesori blăjeni și studenți de frunte. Dintr-o banală încălcare de rit, cu totul nesemnificativă, se naște un proces „național bisericesc”, foarte puțin studiat, dar extrem de

interesant prin finalitatea sa. Al. Papiu Ilarian va spune despre el că dacă *Gazeta de Transilvania* a educat și a format *oastea revoluției române*, procesul a format pe acei tineri nemuritori care s-au pus în fruntea mișcării naționale românești, pe conducătorii revoluției de la 1848. Tinerii exmatriculați la 1846 și profesorii concediați deveniră, la 1848, prefecții și tribunii românilor. Simion Bărnuțiu aflându-se în tabăra opusă episcopului, va fi și el înlăturat. Atunci se îndreaptă spre facultatea juridică săsească de la Sibiu pentru a se instrui în scopul apărării cauzei naționale, unicul scop al vieții sale.

În momentul izbucnirii revoluției, în martie-aprilie 1848, Simion Bărnuțiu era pregătit a intra în luptă. În confuzia generală dintre români, alimentată copios de unele articole din presa românească sever cenzurată și din cea maghiară ostilă, precum și direct de regim, când românii s-au împărțit între unioniști și antiunioniști (în parte și aceștia șovăitori), S. Bărnuțiu, prin manifestul din 24/25 martie 1848, aprinde făclia care va călăuzi pe români spre libertate și independență națională, spre adunările naționale de la Blaj.

Cuprinsul proclamației se rezumă la următoarele: „congres național român; libertate individuală prin ștergerea iobăgiei; libertate națională prin reșezarea națiunii române în drepturile sale de a avea dregători și deputație națională în dieta țării; așadar, nicio uniune cu Ungaria, până când românii nu vor fi tratați ca o națiune liberă, pentru că și republica nu este decât un despotism afurisit fără de naționalitate” - spunea el. În final, toți românii de toate clasele, preoții, nobilii, regimentele, deci poporul întreg este chemat să lucreze într-un singur spirit, într-aceiași cuget, după respectivele idei.

Foaia pentru minte... a lui George Barițiu, alt corifeu al revoluției, îl chema pe autorul proclamației să „pășiască la mijloc, să se arate calea dreaptă mântuitoare, să ne ia de

mână și să ne zică: veniți încoace, aici să stați, de aici să porniți, cutare să voți, aceasta să pretindeți înainte de toate”, adică îl invita pe Bărnăuțiu să se pună în fruntea revoluției, ceea ce el a și făcut. Mii de exemplare ale manifestului său, copiate de mână de către tineretul studios român din Sibiu, împânziră Transilvania. Manifestul a produs un efect extraordinar, românii se deșteptară în toate părțile, adoptară punctele cuprinse în el, devenind în scurt timp programul politic al revoluției românilor din Transilvania. În primul rând manifestul lui Bărnăuțiu avu ca efect imediat Adunarea Națională din Dumineca Tomei (30 aprilie 1848), adunare ce a pregătit Marea Adunare Națională din 3/15 mai de la Blaj și pe Bărnăuțiu îl consideră ca fiind unul dintre cei mai importanți conducători. „Omul poporului” - cum îl numea *Organul luminării*, era așteptat de către vreo 6000 de oameni dornici să asculte că vremea feudalismului a apus și că spiritul timpului însemna *libertate* și *demnitate* și pentru ei. La ora 2 după amiază, când a sosit, Bărnăuțiu a fost primit cu vivate și fluturări de pălării. Mulțimea s-a repezit să-i deshame caii de la căruță și să-l ducă în triumf. Atunci Bărnăuții rosti memorabilele sale cuvinte ce au rămas săpate în eternitate, ca să dovedească oricui noblețea sufletului său și a revoluției române: „Fraților, acum nu este timpul să băgăm pe oameni în jug ci să-i scoatem; lăsați dară să tragă vitele, că voi ați tras destul, și acum să fim oameni liberi.” Aceste cuvinte înălțară însuflețirea și mai mult, iar poporul desprinsă caii și totuși se înhămă la căruță, pe care o trase până în curtea seminarului. Nu puține temeri au fost atunci că cel ce a plecat alungat și umilit din Blaj și se întorcea acum în triumf, se va răsbuna pe conștiințele mărunte ce-și trădaseră neamul. Mulți credeau că a venit să reînceapă lupta bisericească (ceea ce se pare că se și aștepta din partea

inamicilor națiunii). Îi liniști însă pe toți. Românii aveau nevoie de unitate și nu de dezbinări confesionale.

De pe scările bisericii catedralei din Blaj, Bărnăuțiu cuvântă poporului astfel: „a venit timpul ca iobăgia să se șteargă și românii să fie puși în drepturile lor ce li se cuvin”, ca unei națiuni majoritare în Transilvania. Pentru aceasta trebuia însă luptă unită și să dea dovadă că sunt demni de libertate. Întrebă poporul dacă-și cunoaște oamenii (adică pe conducători) și după răspunsul afirmativ îl sfătuie să-i asculte și să-i urmeze. În încheiere anunță adunarea cea națională pe 3/15 mai 1848. Așa, Bărnăuțiu, ca un mare politician sau cum spun textele vremii ca „îngerul păcii”, prin atitudinea și vorbele sale ca și prin îndrumările date celor ce se alipiseră învățăturilor sale, aduse concordie între români, dezbinați destul prin politica „machiavelistică” ce-i desăgea în uniți și neuniți, iar la respectiva vreme în unioniști și antiunioniști. El declară și în adunarea din 3/15 mai, că românii trebuie să se ocupe de cauza lor politică și să lase cauza religioasă pe seama conștiinței fiecăruia ca o chestiune pur personală. Deși în această problemă putem vorbi și despre o conspirație (necunoscută până azi), care urmărea înlăturarea episcopului Lemeny de pe scaunul episcopal, în cazul că nu renunță la cele 4 puncte care despart cele două confesiuni-greco-catolică și ortodoxă. Scopul era crearea unei noi religii - *religia română*, cerută de mai multe sinoade protopopești și de mai multe personalități, chiar și de preoți simpli și susținută de o mișcare vastă de revenire a multor sate greco-catolice la ortodoxism. Proiectul a fost însă abandonat tocmai pentru a nu obține o reacție opusă, o și mai mare dezbinare. Așa încât, la Adunarea din biserică, atunci când își ține Discursul și se strigă „unitate religioasă pentru toți românii”, Bărnăuțiu răspunde înțelept și politic că *încă n-a venit vremea*. În decursul zbuciumatei sale istorii a mai fost un moment când s-a crezut că totuși „a venit vremea”. A

fost după marea unire din 1918. Dar se pare că nici atunci nu venise. Pe urmă în 1948 deși tot nu-i venise vremea, Moscova a ordonat-o și s-a executat unitatea religioasă românească. Dar aceasta e o altă poveste, poate tot atât de spinoasă ca și aceea a complotului ce voia să instaureze la 1848 „religia română”.

Dar să stăruim puțin asupra cunoscutului său discurs. Lecturile sale filosofice și juridice, presiunea mentalităților antrenate în conflagrația ideologică europeană l-au ajutat să facă tabula rasa cu toate preceptele dreptului forței și-al cotropirii, descoperind că nu în Diploma Leopoldină își au izvorul și legitimitatea prerogativele românilor ardeleni, ci în dreptul natural de esență creștină, pe care suflul revoluției europene îl trezea la o nouă viață. Ideile dreptului natural s-au impus la 1848 cu forța cu care vedem că se impun și astăzi, sub ochii noștri drepturile omului, variantă evoluată a dreptului natural. Pe temeiul acestui drept, oratorul de la Blaj fulgeră împotriva ungarilor, acuză cercurile conducătoare considerându-le atentatoare la viața națiunii române. Cu ce greșeau ungurii la 1848, ca să merite energica înfruntare a lui Bărnăuțiu? Ultimul punct al programului lor revoluționar, uniunea Ardealului cu Ungaria (al 12-lea) din 15 martie, nu era decât un pas dintr-un demers mai larg, acela al edificării „marelui” statut național ungar. Nostalgicii aristocrați visau refacerea imperiului eteroclit al Coroanei Sfântului Ștefan, regele întemeietor care considera că o țară cu o singură limbă e un lucru de nimic. Dimpotrivă, tânăra partidă a lui Kossuth Lajos dorea să pună pe picioare un stat modern, unitar și național (însă uninațional!), cu un aspect înșelător de stat democrat. Bazați pe faimosul lor drept istoric, de cuceritori cu sabia ai Ardealului, ungurii își reclamă aici calitatea de proprietari, inclusiv competența de a contopi Principatul cu

Ungaria, pe visatele ruine ale Imperiului Austriac, fără consultarea românilor. Dorințele acestora în mod ipocrit sunt considerate împlinite prin abolirea constituției medievale și reforma vieții sociale, pe care ungurii le oferă cu mare mărinimie compatrioților majoritari din Transilvania. Bărnăuțiu cenzurează acest avânt cu observația că „Dreptul rezelului cuceritor nu naște proprietate, ci numai posesiune”. Dimpotrivă, „Ardealul e proprietate adevărată a națiunii române, care a câștigat cu bună dreptate înainte cu vreo mie șapte sute de ani și de atunci până astăzi o ține și o apără și o cultivă cu multă osteneală”. Iată, așadar, esența încrâncenării de la 1848 între români și unguri: nu lupta pentru drepturi, ci lupta pentru Ardeal; dar nu numai în sensul supremației uneia sau alteia dintre etnii, ci a proprietății asupra teritoriului în baza moralității istorice pe care dreptul natural o impunea. Aceasta în viziunea românilor. Era un salt istoric incontestabil. Nu este deci de mirare că atunci când se declară independența națională, S. Bărnăuțiu cere și teritoriu pentru români acolo unde sunt majoritari. Alții, nu știm încă cu mare precizie cine, (probabil episcopii), și-au dat seama că aceasta va aprinde imediat flăcările războiului civil, și l-au convins pe Bărnăuțiu să renunțe deocamdată la această revendicare. Discursul său a constituit însă și o mână întinsă către unguri și încă de pe picior de egalitate, atunci când le promite amicitia românilor dacă vor recunoaște libertatea națiunii române, precum pretind ei de la români ca să le recunoască libertatea lor.

În ziua următoare (3/15 mai), tot Bărnăuțiu citește și jurământul solemn al revoluționarilor. Timp de aproape un an el se află în centrul tuturor acțiunilor revoluționare: este președinte al Comitetului Național de la Sibiu și apoi al Comitetului de Pacificațiune, care organizează Transilvania ca pe o Țară Românească, uzând de cele mai democratice

prevederi electorale - vot universal, egal, direct și secret! Se ocupă de recrutarea și organizarea luptătorilor, scrie proclamații. Cităm una care dovedește că și în cele mai critice momente ale revoluției era gata a întinde mâna pentru încheierea unei păci (înțelegeri), iar în caz că nu ar fi fost posibil, măcar să imprime o moderație războiului. Iată cuvintele sale: Români se ridică pentru „libertatea și egalitatea tuturor națiunilor”, pentru patrie, pentru împărat. Dacă trebuie să intrăm în război se spune, „unul împotriva celuilalt, să cruțăm cel puțin sentimentele proprii omenesți!” Și păstrând rezerve pentru o eventuală pace, Bărnuțiu mai spunea: „Să facem posibilă, prin umanitate, legarea păcii”. „Dacă nu putem să ne unim sub ideea politică a drepturilor și a libertății, lăsați-ne cel puțin ca împreună să cunoaștem ideea umanității”. Din dragoste pentru omenie, mai cere Bărnuțiu, ungerii și secuii să nu comită „acte de grozăvie”, deoarece atunci și românii se vor vedea siliți să plătească cu aceeași monedă,

În martie 1849, după înfrângerea mișcării se refugiază în Țara Românească, de unde după arestări și eliberări succesive, ajunge la Viena. Un an și jumătate a urmat aici cursurile Facultății de drept, după care, din octombrie 1852, se înscrie la aceeași facultate a universității din Pavia, obținând doctoratul în 1854. În ianuarie 1855, Bărnuțiu este chemat profesor la Iași, unde va preda filosofia. Fusese chemat de către ministrul Mavrogheni și de A. Treboniu Laurian, ca să ocupe catedra de filosofie a gimnaziului academiei din Iași; (fosta Academie Mihăileană) aici ia parte activă la reorganizarea învățământului din țară. Ține cursuri de drept roman, de drept natural, privat, public, de logică și psihologie. Susține aceleași idei liberale, unele chiar revoluționare, ca la 1848, câștigând numeroși adepți. Entuziasmați de ideologia sa, aceștia înființează gruparea

politică Frațiunea liberă și independentă, care număra printre membrii ei pe G. Panu, Șt. Micle, A. Fătu, A.D. Holban și I. Creangă.

Deși departe de ai săi, Bărnăuțiu urmărea cu atenție dezvoltarea evenimentelor din Transilvania și Austria, întreținând o vastă corespondență cu cei de acasă. În decembrie 1864, boala i se agravează, insomniile sunt interminabile, corpul e acoperit de ulcerații. Simțindu-și sfârșitul aproape, telegrafiază nepotului săi, Ioan Maniu, care veni la Iași să-l transporte acasă la Bocșa, dar, așa cum am mai spus, pe valea Almașului, în drum spre casă, își dădu sufletul aflându-se în brațele nepotului său. Era în 16/28 mai, anul de grație 1864.

Vestea morții lui Simion Bărnăuțiu la numai 56 de ani a îndurerat întreaga suflare românească, iar în Sălaj a fost un adevărat doliu național.

Acum, în încheiere, nu ar fi de prisos a prezenta și un portret al său făcut de cei care l-au cunoscut îndeaproape. Iată-l.

Bărnăuțiu era de statură mijlocie, de o constituție fragilă; capul îi era proporțional armonios cu corpul; fața lunguiață, trăsăturile ei foarte plăcute, simpatice chiar. Privirea blândă și modestă; ochii mari, căprui, plini de inteligență și seninătate. Întreaga sa fizionomie exprima puritatea moravurilor sale. Vocea lui era profundă însă plăcută. Nu vedea bine la distanță și sănătatea i-a fost întotdeauna șubredă deși, culmea ironiei, toată viața a urmat maximele cele mai înțelepte privind hrana și igiena.

Acesta era omul.

Despre operă, rezumativ, mai putem releva câteva aprecieri. Fără a fi avut o concepție filosofică proprie, Bărnăuțiu a contribuit în mod substanțial la răspândirea, în cultura noastră a unor idei de largă circulație în filosofia europeană de la începutul secolului al XIX-lea. În ansamblu,

opiniile sale derivă din filosofia kantiană și din raționalism, fiind adaptate în funcție de cerințele vieții sociale românești. Fire de teoretician, el preferă uneori raționamentul logic. Adept al formei de guvernământ republicane, Bărnăuțiu a fost un antomonarhic convins și un inamic statornic al servituților feudale. Credea în libertatea și egalitatea originară a tuturor oamenilor, pe care le susținea cu argumente din *Declarația drepturilor omului* din 1789. Bărnăuțiu și-a răspândit ideile prin cursurile sale. În cursurile sale a folosit traduceri din Savigny, Rottek, Ihning, Krug, ș.a.

El mai difuzează o seamă de idei estetice care au pregătit înțelegerea ideilor junimiste: delimitarea specificului artei și stabilirea deosebirilor dintre frumos, adevăr și bine. În cursurile sale de estetică, precum și în alte împrejurări, Bărnăuțiu a reliefat identitatea dintre frumosul și adevărul estetic și a condiționat reușita unei opere de sinceritatea trăirii interioare a creatorului. Nu este poate de prisos a releva un fapt deosebit de interesant cu privire la puterea de predicție a lui Bărnăuțiu. El a prezis ajungerea pe culmi a poeziei românești – citez: „Când va răsări ăst Luceafăr pe cerul Daciei, bătrânii ei vor întineri de bucurie, fetele ei vor corona cu flori pe îngerul care va cuteza a lua vâlul străin ce le întunecă acum grațiile, feciorii-l vor purta în triumf ca pe un mare erou, poporul îi va eterna memoria cu mormânt de neuitare, care i-l va înălța în inima sa cea recunoscătoare, ca restauratorului tinereților din solul fecundat de cugetul și simțirea generației pașoptiste”. Bărnăuțiu confirmă strălucit acest lucru. Dacă există în scrisul românesc un cuvânt prevestitor al apariției Luceafărului, este deci al lui S. Bărnăuțiu.

Ar mai fi poate trei aspecte la care ne vom referi, în fugă, pentru că am observat un anumit interes pentru ele. 1. A fost sau nu antisemit S. Bărnăuțiu? 2. A fost fransmason? și 3.

Care a fost atitudinea sa în privința chemării rușilor în Transilvania?

În 1848 este exclus ca S. Bărnățiu să fi avut sentimente antisemite, pe considerentul că, atât românii, cât și evreii se găseau în aceeași situație de tolerați în Transilvania. În plus, evreii stabiliți în masa poporului român au mers alături de români în revoluția lor – au fost și voluntari în armata lui A. Iancu, unii au fost și ei executați de tribunalele de sânge sau au căzut în lupte alături de cei 40.000 de mii de români.

2. Problema dacă a fost francmason sau nu, am discutat-o cu acad. Cornelia Bodea, pe când trăia, și dânsa era de părere că *nu*. Aceasta la 1848, dar mai târziu, la Iași, *da*. Am scris și un studiu mai larg asupra acestei chestiuni.

3. În fine. Atitudinea sa față de chemarea rușilor în Transilvania a fost următoarea. La ședința Comitetului româno-săsesc de la Sibiu din 30 decembrie 1848, în care s-a discutat această chestiune, Bărnățiu și Barițiu se declarară contra chemării acestui ajutor, cerând înarmarea poporului spre a se decide, prin arme, procesul secular între români și unguri, iar nu prin arbitriul oarecuiva. Șaguna, care primea rapoarte zilnice despre atrocitățile trupelor maghiare, susținea chemarea rușilor, ca o forță de contrapondere în scop umanitar, împotriva unui inamic care și-a declarat pe față intenția de a făptui un genocid. Numărul de 40.000 de victime ale românilor, dintre care numai 10.000 au murit pe câmpul de luptă, îl și confirmă de altfel.

Campania neloială, postumă, a lui Titu Maiorescu lui Simion Bărnățiu, a perturbat vreme de câteva decenii încadrarea organică a moștenirii în rândul valorilor culturii noastre. Această umbră s-a risipit însă treptat, odată cu ultimele pâlپări ale junimismului. Istoria a confirmat de atunci, în rânduri repetate, valoarea intuițiilor lui Bărnățiu, puterea sa de pătrundere în viitor.

Faima sa de profet în țara lui rămâne ca un corolar al vieții și operei sale, în egală măsură exemplară.

Lecția lui Bărnăuțiu este una mereu actuală, acum desigur mai mult ca oricând. Iată de ce, în mod științific, critic, și benefic trebuie să-l cunoaștem, deoarece, așa cum spunea Oactavian Paler, în articolul său „Între naționalismul de grotă și „europenii” de nicăieri” (1996), în urma unei propagande antiromânești susținută din exterior și din interior, poporul român a ajuns într-o situație extrem de gravă. Citez: „identitatea noastră, a populației majoritare, a românilor din România e mai în primejdie, poate azi, decât a minorităților din România”.

Nimeni nu este perfect, n-am încercat să facem un zeu din Simion Bărnăuțiu, dar am vrut să-l înțelegem în diversele sale ipostaze.

Și dacă viața lui poate fi o pildă pentru noi, mesajul ei se desprinde parcă de la sine: toleranță, înțelegere, curaj, noblețe, demnitate în tot ceea ce facem, muncim, gândim și aspirăm. Să avem mereu în vedere, ca și el, că nimic nu este mai presus de *INTERESUL NAȚIONAL*.

ORGANIZAREA ARMATEI POPULARE ROMÂNEȘTI LA 1848-1849

Originea conflictului

De la începutul mișcărilor revoluționare, românii s-au pronunțat împotriva punerii în aplicare a legii statariale (a stării de asediu), emisă de Dietă la 24 aprilie 1848 și adusă la cunoștință de Guvernul Transilvaniei. În același timp, românii s-au opus și ridicării a mii de spânzurători și țepe în jurul satelor românești¹. Reprezentanții de frunte ai românilor și românii în ansamblul lor, au respins pretenția Ungariei, înscrisă în punctul 12: „Uniunea Transilvaniei cu Ungaria”, prevăzută și în proclamațiile de la Pojon (Bratislava) și Pesta din 15 martie 1848. Această respingere fermă s-a făcut și la Blaj în 3-5/15-17 mai 1848. La punctul 16 al Petiției Naționale se prevedea expres: „Națiunea română cere ca conlocuitoarele națiuni nicidecum să nu ia în dezbateră cauza uniunii cu Ungaria, până când națiunea română nu va fi constituită și organizată cu vot deliberativ și decisiv în camera legislativă, iar din contră, dacă dieta Transilvaniei ar voi totuși a se lăsa la pertractarea acelei

---

¹ Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Editura Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, p. 24.

uniuni de noi fără noi, atunci națiunea română protestează cu solemnitate”².

Românii se vor lupta din răspuțeri pentru a avea și ei drepruri egale cu celelalte națiuni din imperiu, ceea ce se va și întâmpla prin adoptarea Constituției din 4 martie 1849, sancționată de împăratul Francisc Iosif I-ul, la Olmütz prin care se anulează „uniunea” Transilvaniei la Ungaria, iar teritoriile Crasna, Solnocul de Mijloc, Zarandul, Cetatea de Piatră, precum și orașul Zalău au fost redade Transilvaniei în urma răpirii lor în 1848 de către Ungaria.

Românii se vor aduna în cadrul celor trei Adunări Naționale de la Blaj (aprilie, mai, septembrie 1848) luând o serie de măsuri pentru preîntâmpinarea unor conflicte în Transilvania, ceea ce, până la urmă nu s-a putut evita, așa încât, sporind teroarea kossuthistă, românii au fost obligați să treacă la autoapărare militară, să-și recruteze și să-și organizeze o armată.

Organizarea armatei populare românești

Oastea populară a românilor din Transilvania s-a înființat în baza punctului nr. 10 al Petiției Naționale, adoptată la Blaj, în ziua de 4/16 mai 1848. La acest punct al Petiției Naționale se prevedea: „Națiunea română cere înarmarea poporului sau gardă națională spre apărarea țării dinlăuntru și din afară, armata română să-și aibă ofițerii săi români. La acestea a spus canonicul Rațiu că până stau grănicerii să li se îndrepte abuzurile pentru moșii și din o familie să se ia numai unul, cum a fost la început; mai încolo, ca grănicerii să se unifice cu garda națională când se

---

² Alexandru Papiu Ilarian, *Istoria Românilor din Dacia Superioară*, II, Târgu Mureș, 2005, p. 429-430.

va înființa aceasta”³. Așadar, se avea în vedere o continuitate prin grija față de elementul grăniceresc.

Confirmat și de adunările ulterioare ale poporului român, acest program a fost „Petiția Națională” de la Blaj în 16 puncte, considerată de către români Programul lor revoluționar și constituia „baza juridică a alcătuirii puterii armate a Românilor [...]”.

Înființarea oastei țărănești s-a făcut în situație de forță majoră, de către Comandamentul General al Armatei de la Sibiu. Acesta a ținut seamă de cererile românilor din adunările de la Orlat (10-11 septembrie), Blaj (13 septembrie), Năsăud (10 iulie, 13-14 septembrie), Sibiu (15-28 decembrie), cât și de articolul 22 al Constituției ungurești cum „recunoaște însuși împăratul, în răspunsul dat delegației românilor la 23 iunie 1848”⁴.

În baza celor arătate mai sus s-a conșcris pe parohii întreaga populație bărbătească, de la 18-25 ani, care după Barițiu s-ar fi urcat la 195.000 oameni. Nu tot acest efectiv a putut fi chemat sub arme. Nefiind date oficiale nu se poate stabili efectivul exact avut sub arme de români. Autorii care se ocupă de această chestiune, variază în aprecierile lor de la 50.000 la 200.000 oameni” (ultima cifră, evident, este mult exagerată n.n.)⁵.

Teritoriul locuit de români a fost împărțit în 15 prefecturi, în fruntea cărora au fost puși câte un prefect și unul sau mai mulți subprefecți. Fiecare prefectură trebuia să formeze câte o legiune, al cărui efectiv varia în raport cu

³ Idem, *op. cit.*, p. 429-430.

⁴ *Memoriile Arhiepiscopului și Mitropolitului Andrei Șaguna din anii 1846-1871*, p. 18.

⁵ *Der Winter-Feldzug des Revolutions Krieges in Siebenbürgen in de Jahren 1848 unde 1849 von Osterreichischen Veterannen*, p. 72; Vezi și George Barițiu, *Părți alese....*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 375.

populația din cuprinsul prefecturii. Din punct de vedere administrativ, legiunile depindeau de Comitetul Român de Pacificațiune din Sibiu, iar din punct de vedere operativ erau sub ordinele Comandamentului Militar al Transilvaniei”⁶.

Prefectul era administratorul prefecturii (legiunii) și Comandantul acesteia. Prefectul era ajutat de unul sau mai mulți viceprefecți. Legiunile erau organizate în tribunate (1000 oameni), centurii (100 de oameni), decurii (10 oameni). Acestea erau comandate de tribuni, centurioni și decurioni. Tribunatul este similar cu batalionul, centuria cu compania, iar decuria cu grupa. Așadar, avem de a face cu o organizare după sistemul armatei romane. Unele legiuni și-au luat chiar denumiri romane: „Auraria Gemina” (vezi Legiunea a XIII-a); „Auraria et Salinae”, „Prima Blasiana”, „Ulpia Traiana” (Hațeg), iar unii comandanți și-au latinizat numele: Constantin Romanu Vivu, Axente Severus, Ioan Jovitza Brad ș.a. Numărul luptătorilor unei legiuni a variat de la 3.000-4.000, până la 10.000-12.000 de oameni⁷.

O mare parte dintre prefecți, dar mai ales viceprefecți, tribuni și centurioni au fost preoți. George Barițiu apreciază numărul preoților mobilizați în decursul revoluției și al războiului civil, la peste 2500⁸.

---

⁶ Generalul Radu R. Rosetti, *Un episod din anii 1848-1849 în Transilvania. Apărarea Munților Apuseni în primăvara și vara anului 1849*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, IV, 1926-1927, 1929, p. 81-126; Vezi și George Barițiu, *Părți alese...*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 375.

⁷ Gelu Neamțu, Vasile Tutula, *Aspecte militare și pagini memorialistice despre revoluția și războiul civil din Transilvania*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2008, 264 p.

⁸ Cf. George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, ediția princeps, vol. II, p. 57. Apud Radu R. Rosetti, care folosește peste tot ediția din 1890 a „Părților alese”.

Cât privește luptătorii din cele 15 legiuni (prefecturi), aproximativ 10.000 erau știutori de carte⁹, iar abia vreo 2000 știau să mânuiască armele. Alături de preoți au participat învățători, avocați, funcționari. Prefecții aveau vârste cuprinse între 20 și 38 de ani; Iancu avea 24 ani, Axente Sever 27, Andreica 21, Buteanu 27, Balint 38, Dobra 31, Moldovan 24, Solomon 28, Vlăduțiu 20, etc¹⁰.

Pregătirea tehnică militară a prefectilor, viceprefectilor, tribunilor, centurionilor era modestă, însă toți cunoșteau zonele și locurile, munții, și dealurile mult mai bine decât adversarul. Pentru o mai bună coordonare a lor, pe lângă legiuni, au fost repartizați câte un ofițer de la Regimentele 1 și 2 Grăniceri, de la Orlat și Năsăud.

Recrutarea și echiparea

Din cauza lipsei de arme, contingentele nu au putut fi recrutate în întregime, ci în funcție de nevoi, pe zone și direcții¹¹.

Armata țărănească era una întemeiată pe principiul recrutării și constituirii teritoriale a luptătorilor care erau foarte buni cunoscători ai terenului din zonă, și erau bine adaptați climei aspre din timpul iernii, mai ales în Munții Apuseni, dar și în zona de podiș și câmpie. Masa aceasta mare de oameni (luptători) s-a confruntat în situația de început a războiului civil cu probleme deosebit de grele privitoare la: cadre și personal, norme de organizare, mijloace de trai și cazare, posibilitatea de a fi instruiți luptătorii în baza unor principii tactice adecvate, lipsa

---

⁹ Idem Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 90.

¹⁰ Cf. Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 91.

¹¹ Apud Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 88-89.

cadrelor militare (ofițeri, subofițeri, gradați de specialitate), lipsa regulamentelor militare pentru instruire și conservare. S-au dovedit a fi însă deosebit de conștiincioși, răbdători și înțelegători față de noua situației militare creată.

Generalul Anton Puchner a detașat pe lângă fiecare legiune ofițeri profesioniști de la Regimentele 1 și 2 Grăniceri români, de la Orlat și Năsăud. Mai trebuie să precizăm și că, pe lângă unele legiuni au mai acționat și câțiva militari de carieră, fugiți din principatele românești, ca: George Adrian (mai târziu general), Dincă (mai târziu căpitan), Ioan Ciurileanu, care servise în armata austriacă, dar și a unor tineri boieri, ca Ion Bălăceanu, Racoviță, ș.a.¹².

Fiecare luptător venea cu arme albe de acasă: secure, coase, țapine, măciuci, îmblăcie, lănci, furci etc. și cu mâncare (merinde) pentru 3-4 zile. Serviciul logistic și de intendență era aproape inexistent, la fel ca și cel medical.

Pulberea, capsele și gloanțele s-au procurat, fie prin cumpărare din comerț, fie de la armata austriacă, fie de la depozitele minelor. Gloanțele și cartușele le făceau oamenii de trupă singuri. Munițiile se purtau de cele mai multe ori pe cai samarizați (samare, fișiaguri)¹³.

În luna octombrie 1848, cu mare greutate, Comandamentul General al Armatei de la Sibiu a dat românilor 1200 arme de foc¹⁴, deși acestea erau din abundență. Ca dovadă, în bătălia de la Sibiu, pierdută de imperiali la 11 martie 1849, trupele generalului Iosif Bem au capturat din depozitele cetății: 21 tunuri, 1 milion de patroane (gloanțe) de pușcă, 6000 proiectile de tun, 5000 de

¹² Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 88-89.

¹³ Apud Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 95.

¹⁴ Cf. George Barițiu, *op. cit.*, tom. II, p. 315; Radu R. Rosetti, *op. cit.*, p. 94.

arme (puști, pistoale), multe săbii, baionete, 150 de cântare pentru praful de pușcă, alimente și veșminte militare¹⁵.

Explicația proastei dotări cu arme pentru români

Proasta dotare a armatei populare românești a avut ca efect un număr uriaș de victime, mai ales în cadrul populației civile, care nu a putut fi apărată. Explicația proastei dotări cu arme pentru români are două cauze:

- A. Filomaghiarismul unor generali și ofițeri austrieci și
- B. Teama habsburgilor că românii vor lupta pentru Dacoromânia, ceea ce, parțial a și „transpirat” în unele documente.

Iată ce spun pe scurt atât de grăitoarele documente.

1. În interogatoriul luat lui Ion Oprea din Ștei, acesta recunoaște că toate câte le-a săvârșit au fost din “fidelitate către împăratul și pentru regatul românesc dedus din proclamația lui Avram Iancu”. “Vina” aceasta a înființării Dacoromâniei se pare că era cea mai îngrozitoare; ea ducea invariabil la ștreang, cum l-a dus și pe Ion Oprea, care, atestă procesul verbal, a “îndrăznit” să “promoveze răscoala consătenilor săi, să viseze în țara Ungurească despre înființarea unui regat roman”¹⁶. Odată cu el sunt condamnați la moarte prin ștreang și Ioan Toma, fost preot în Poenar, și Pavel Feier, preot ortodox, care, și ei, au oferit o mână de ajutor pentru înființarea “unei puteri străine”, adică un regat dacoromân.

2. Tribunalul Ioan Nobili (fost Nemeș) din Armeni, capturat și el, va fi condamnat la moarte de către tribunalul statarial și pentru faptul că voia să încerce «totul pentru

---

¹⁵ Apud George Barițiu, *op. cit.*, vol. II (1994), p. 467.

¹⁶ B.A.R., Ms. rom. 1059, f. 121 și 121 v.

restabilirea «imperiului dacoromân», instaurând administrația românească în baza proclamației lui Iancu și Buteanu¹⁷.

3. Adam Goleș din Brad era considerat și el un “agitator” de frunte. Procesul-verbal cu interogatoriul său este și el document de primă mână. Recunoaște fără nici o ezitare că: “El a împărțit proclamațiile românilor și a stăruit pe lângă popor să se răscoale împotriva ungarilor. Acuzatul recunoaște “vina” că a îndemnat poporul la răscoală, dar aceasta a făcut-o numai și numai pentru că după ideea răspândită la ei, era proiectat să se înființeze pentru români un regat românesc deosebit”.

4. Nicolae Petrovici, tot din Brad, plin de curaj, recunoaște întru totul, fără nicio rezervă, toate acuzațiile care i-au fost aduse, mărturisind în fața tribunalului de sânge că el și consătenii săi români, săturându-se de stăpânirea ungurească, consideră că este “glorios” a întemeia un regat român, restituind ideea “imperiului romano-dac”. Mărturia curajoasă l-a dus și pe Nicolae Petrovici tot la ștreang.

5. În fine, preoții ortodocși Grozav Sinisie din Aciuța și Farkas Pavel din Pleșcuța, recunosc și ei că “aveau convingerea că planul instaurării dominației poporului valah în spiritul proclamației lui Avram Iancu este dreaptă”.

Deși toți cei enumerați până acuma și-au dat viața și pentru restaurarea imperiului Dacoroman, cercetătorii n-au reușit să depisteze, să descopere acea “misterioasă” și “electrizantă” proclamație a lui Avram Iancu¹⁸.

¹⁷ *Procese politice antiromânești care au zguduit Transilvania în toamna anului 1848*, București, Ed. Viitorul Românesc, 1995, p. 184-185. (Volum îngrijit de I. Chindriș și G. Neamțu).

¹⁸ Gelu Neamțu, *Avram Iancu. Mit. Realitate. Simbol*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2012, p. 90-91.

Prefecții și legiunile lor în revoluția românilor din Transilvania la 1848-1849

În cele ce urmează dăm o sinteză pentru prefecții și legiunile lor în revoluția românilor din Transilvania de la 1848-1849.

Varianta I-a.

La ultima Adunare de la Blaj, a treia (3/15-13/25 septembrie) se stabilesc 5 prefecturi:

1. **Ioan Brad** – prefectura Sibiu
2. **Ioan Axente** – prefectura Blaj
3. **Avram Iancu** – prefectura Câmpeni
4. **Vasile Moldovan** – prefectura la Chirileu, în comitatul Turda
5. **Alexandru Bătrâneanu** – prefectura Câmpiei, spânzurat la Cluj¹⁹

Varianta a II-a

Deoarece Comitetul Național Român și-a dat seama că arondarea prefecturilor este mult prea extinsă, la 3 octombrie informează Comanda Generală de la Sibiu despre o nouă arondare, de data aceasta în 15 prefecturi (15 legiuni):

1. **Ioan Axente Sever** – *Legiunea I-a* (districtul Blajului) “Prima Blasiana”
2. **Vasile Moldovan** – *Legiunea a II-a* (ținutul Mediașului și al Cetății de Baltă)

---

¹⁹ Nicolae Popea, *Memorialul arhiepiscopului și metropolitului Andrei baron de Șaguna*, I, Sibiu, 1889, p. 162. Vezi și I. Chindriș, *Începuturile prefecturii Câmpiei la 1848*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, XXVIII, 1987-1988, p. 41-42.

3. **Florian Micaș** - *Legiunea a III-a* (ținutul Mureșului - cu sediul la Iernut)

4. **Alexandru Bătrâneanu** (Alexandru Chioreanu, i se mai spunea și Baternai) - *Legiunea a IV-a* (în Câmpie) "Campestra". Reorganizată în decembrie 1848, Prefectura Câmpiei va deveni a XIII-a.

5. **Grigorie Mihăilașiu** (locotenent) - *Legiunea a V-a* (comitatul Solnocului Interior)

6. **Atanasie Moț Dâmbul** - *Legiunea a VI-a* (districtul Chioarului)

7. *Legiunea VII-a* - Comitatul Dăbâca

8. *Legiunea VIII-a* - Cluj și jur; pentru ultimele două legiuni se amână numirea prefectilor deoarece zona era controlată de gărzile naționale maghiare.

9. **Avram Iancu și Simion Balint** - *Legiunea a IX-a* - întreaga zonă a Munților Apuseni. Prefectura „Auraria Gemina” și Prefectura „Salinelor” (Turda).

10. **Ioan Buteanu** - *Legiunea a X-a* (Comitatul Zarand), spânzurat în Zarand, la Iosășel.

11. **Nicolae Solomon** - *Legiunea a XI-a* (Comitatul Hunedoara)

12. **Constantin Romanu-Vivu** - *Legiunea a XII-a* (ținutul Reghinului), ucis lângă Târgu Mureș

13. **Ioan Iovian Brad** - *Legiunea a XIII-a* (districtul Sibiu și Făgăraș)

14. **Eliseu Armatu** - *Legiunea a XIV-a* (comunele românești ale comitatului Alba Superioară)

15. **Ioan Bran** - *Legiunea a XV-a* (țara Bârsei) Prefectura Brașovului. Deoarece Ioan Bran era membru al Comitatului Național Român și stătea la Sibiu, comanda legiunii i-a revenit lui **Constantin Secărianu**²⁰.

²⁰ Silviu Dragomir, *Studii privind istoria revoluției române de la 1848*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 186-213. Îngrijită de Pompiliu Teodor.

Varianta III-a

Pe data de 15 decembrie 1848, când toți prefectii și tribunii au fost numiți, apare o listă cu 18 prefecturi:

1. (Brașov) Bârsei, Prefect **Bran**, vice-prefect **Constantin Secărianu**.
2. Făgăraș, Prefect **Ioan Brad**, vice-prefect **Puianu**.
3. Sibiu, Prefect **Ioan Brote**, vice-prefect **Coste**.
4. Sebeș, Prefect **Dionisie Pop Marțian**, vice-prefect **I. Pop**.
5. Hațeg (Ulpiei Traiane), Prefect **Nicoară Solomon**, v. pref. **Casariu**.
6. Submontană, Prefect **Petre Dobra**, împușcat la Abrud, vice-prefect **Demian**.
7. Crișana, Prefect **Ioan Buteanu**, vice-prefect **Aviron Telechi**.
8. Auraria-Gemina, Prefect **Avram Iancu**, vice-prefecți - **Boer, Băncilă, Prodan**.
9. Legiunea Prima Blăjiană - Prefect **Axente Sever**, vice-prefect **E. Todoran**, apoi **Teslovan**, mai târziu **Maior**.
10. Târnavelor, Cetatea de Baltă, Prefect **Macariu Moldovan**, vice-prefect **Lăscudeanu**.
11. Mediaș, Prefect **Moldovan**.
12. Legiunea erbaciană, Prefect **I. Armatu**, vice-prefecți **Nicoară Barbu și Georgiu Roman; Coman, Gregorianu**.
13. a Câmpiei, Prefect **Bătrâneanu** [era deja spânzurat în 3 octombrie 1848; a fost primul prefect al acestei Prefecturi], apoi **[Florian] Micheșiu**, vice-prefect **I. Hodoș Castorianu**, mai târziu **Validuțiu [Vlăduțiu]**.
14. a Reghinului, Prefect **Constantin Romanu-Vivu**.
15. Auraria și Salina, Prefect **Valențe (Balint)**.
16. Clusiana, Prefect **[Florian] Micheș**, vice-prefect **I. Hodoș Castorianu**.
17. a Desiului, Prefect **Al. Pop**.

18. a Bistriței, Prefect **Iacob Papiu Modestu**²¹.

La diferiți autori apar prefectii în funcție de varianta numărului de prefecturi pe care au citat-o.

Se știe că unele prefecturi nu fuseseră organizate în teritoriu, cum a fost de exemplu prefectura „Erbaciană” a lui **Eliseu Armatu**, a Bârsei, a Făgărașului, a Clujului ș.a.

Vasile Turcu, preot în Cătina și protopop al Palatcei, a fost numit tribun în Câmpie, prefectura V-a, înainte de a fi spânzurat la Cluj (aproape de Someșeni)²².

Cea mai completă listă în care sunt menționați prefecti, viceprefecti, tribuni, vicetribuni, centurioni, decurioni și alți luptători de frunte este **lista lui Silvestru Moldovan, alcătuită înainte de 1900**²³.

---

²¹ Ioan Chiorean, *Documente inedite privind organizarea administrativă a românilor în revoluția de la 1848 din Transilvania*, în vol. *In memoriam Avram Iancu*, Tg. Mureș, 1972, p. 62-76. Vezi și Enea Hodoș, Simeon Balint. *Viața și luptele lui în Munții Apuseni ai Ardealului la 1848-1849*, București, 1913. Cf. Liviu Ursuțiu, *Un document privind organizarea administrativă a românilor în revoluția de la 1848 din Transilvania*, în *Acta Musei Napocensis*, VI, 1969, p. 593-611.

²² Ioan Chindriș, *Începuturile prefecturii Câmpiei la 1848*, în *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca*, XXVIII, 1987-1988, p. 39-79. Vezi și Ioan Chindriș și Gelu Neamțu (ingrijitorii volumului), *Procese politice ...*

²³ *În Panteon. Mormintele marilor noștri bărbați de la 1848-1849* [Reeditare], Cluj, 1929, p. 78-91. Vezi anexa. Reprodusă și de Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, II, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 1063-1068.

ANEXA

PREFECȚI, TRIBUNI, CENTURIONI, DECURIONI DIN OASTE POPORANĂ ROMÂNĂ TRANSILVANĂ

Aiudean Clemente, tribun în prefectura lui Iancu (e în viață, pensionar în Câmpeni).

Albini Vasile, vicetribun, a organizat pe românii din cercul Cunței, la 1890 [trăia] în Cut.

Alexe, Albăcean, a eselat în lupta dintre Rogoșel și Vișag la 1849.

Andreica Mihai, tribun în pref. lui Iancu, în urmă denumit prefect al Zarandului în locul lui Buteanu, a eselat în mai multe lupte (e în viață, locuitor în Câmpeni).

Anghel Ioan, căpitan în Cricău.

Antoneli Ioan, vicetribun, apoi căpitan în pref. lui Axente Severu; la 1872 ales de canonic în Blaj, + la 1888.

Ardelean Vasile, tribun în prefectura Sibiiului.

Ariton, tribun în prefectura lui Axente.

Armat Elisei, tribun pe la Sighișoara, după revoluție a emigrat în România.

Aurarian (Aranyosi) Ioan Galgoți, vicetribun în pref. lui Balint, a eselat în lupta de la Gura Ampoței.

Axente Severu, alias Ioan Rațiu-Baciu, prefectul legiunii I primare, cu reședința în Blaj (e în viață, locuitor în Brașov).

Băcilă Ioachim, viceprefect la Alba-Iulia, + în Sibiu la 1884.

Bălaș, vicepref. la Cricău.

Balint Ioan vicetribuni în prefectura Salinelor, au eselat la atacul de

Balint Vasile despresurare a Alba Iuliei

Balint Simeon, prefect al Salinelor, cartierul general l-a avut în Ocolişul Mare, + la 1880 în Roșia.

Băncilă Petru sen., tribun în pref. Sibiiului (Rășinari).

Barbeș Constantin, preot în Gura Râului, căpitan.

Barbu, centurion în pref. lui Axentc.

Barițiu Alesandru, vicepref. în pref. lui Balint.

Barna Ioan, tribun în pref. lui Axente.

Barna Iosif, tribun în pref. lui Axente, omorât de aiuzeni la 25 octomvrie 1848 între Băgău și Sîn-Crai.

Baternai (Bătrîneanu) Alexandru din Balda, cleric și jurist, tribun pe Câmpie, arestat în Bărâi și executat la Cluj (aproape de Someșfalău) la 3/15 octomvrie 1848.

Begnescu Nicolae, tribun în pref. lui Iancu, cântăreț escelent. Tyrteul luptătorilor de la 1848, care prin cântecele sale adeseori înveselea și încuraja la luptă pe soții săi de arme.

Bererelu Ioan din Valea Lupșei, centurion în pref. lui Balint, a excelat în lupta de la Iara, la 14 ianuarie 1849.

Bianu Vasile, tribun în prefectura lui Axente.

Bistrean Alexandru, centurion în pref. lui Iancu.

Blăjeanu, viceprefect, a escelat în lupta de la Cricău în 1849.

Bleanca, student din Năjlac (Noșlac), decurion în pref. lui Axente, a escelat la atacul de noapte de la magazinul de praf de pușcă de la Alba Iulia, la 1849.

Boantă Petru, teolog din Șeușa, tribun în prefectura lui Moldovan, omorât la 1848.

Boeriu Alexandru, din Lechința, tribun.

Boeriu Ioan de Scoreiu, primarul Abrudului, fost viceprefect în prefectura lui Iancu, + la 1867.

Bogățeanu Ioan, a escelat în lupta de la Gura Ampoștei.

Boteanu (Bottyan), prefect la Cluj.

Brad Ioan sau **Iovian**, prefect în scaunul Sibiiului, apoi la Făgăraș, + la 1890 ca căpitan austriac pensionat.

Bratu Simeon, student, decurion în pref. Sibiiului.

Brote Ioan, prefect în ținutul Sibiiului, + 1871.

Brote Petru, stud. în drept, centurion (ofițer) în escadronul de husari rășinăreni, + 1897.

Bucur, paroh în Galda, tribun, a escelat în lupta de la Cricău.

Bucureștean Nicolae, decurion în pref. lui Balint, a escelat în lupta cu Kemény la Abrud.

Buteanu Ioan, prefect, și administrator al comit. Zarand, fu spânzurat de Hatvani, la Iosășel, la 23 mai 1849.

Cacovean Ioan de la Ciugudiu, vicetribun în pref. lui Balint, a escelat în lupta de la muntele Bedeleului.

Cândea (Chendi) Alexandru, cancelist la tabla reg., tribun în pref. lui Iancu, spânzurat în 1848 la Hălmagiu.

Cioran Bucur, student, centurion în pref. Sibiului.

Ciurileanu Ioan frați, fiii preotului din Ciurila, ambii tribuni în prefect. lui Balint, au

Ciurilean Vasile escelat în lupta cu Kemény la Abrud. Ioan servise în armata austriacă.

Corcheș Ioan, vicetribun, apoi tribun în pref. lui Iancu.

Corcheș Nicolae, tribun în prefect. lui Iancu, eroul de la Fântânele, + la 1885.

Crățan Grațian, vicetribun în pref. lui Balint.

Dămian George, tribun la Zlatna, a escelat în un atac la Balșa.

Daniil I., vicetribun în prefectura lui Balint.

Dărăban Dionisie, tribun în prefect. lui Iancu.

Delean Ioan, centurion în prefectura lui Axente.

Dendiu Ioan, tribun la Roșia de pe Secaș.

Desianu, tribun în pref. lui Axente.

Dinca [Bălșan], centurion (venit din București), mai târziu căpitan în armată.

Dobra Petru, prefect la Zlatna; prefectura nu și-a putut-o organiza, a fost omorât la 8 mai 1849 în Abrud.

Eftimie, morar în Bedeleu, centurion, a escelat în lupta de la Bedeleu.

Faur Ioan, tribun, în lupta cu Kemény la Abrud a comandat pe buciumani; mai târziu a emigrat în România, de prezent e stabilit de mai mulți ani în Craiova, unde are un pensionat de băieți.

Filip Matei, din Albac, fost sergent în oastea împărătească, la 1848 era septagenar, a fost comandantul albăcenilor în lupta dintre Rogoșel și Vișag în 1849.

Fodor Vasile, tribun în pref. lui Balint, a escelat în mai multe lupte, precum la Râmeții Ponorului, la Trascău etc., + la 10 aprilie 1865 în Hălmagiu.

Fodorean Ioan, paroh în Cărpiniș, a escelat în lupta cu Kemény.

Frâncu Amos, tribun, a escelat în lupta de la Valea Dosului și Gura Ampoitei, + 1891.

Gavril Todor, centurion în pref. lui Iancu, a luat parte la luptele de pe Someș (Fântânele).

German, tribun în pref. lui Axente.

Gomboș Ioan, paroh, tribun în pref. lui Iancu, a escelat în lupta cu Kemény, a apărat strâmtoarea de la Găina.

Grigorescu Antonie, viceprefect în prefectura lui Nic. Solomon, a luat parte la o expediție în Zarand contra insurgenților.

Groza Istrate, tribun.

Groza Simeon din Rovina, preot, viceprefect în pref. lui Buteanu, a escelat în luptele cu Hatvani și Kemény la Abrud, + 1885.

Hidvégi, tribun în pref. lui Solomon.

Hodrea Bucur, decurion în prefectura Sibiiului.

Hulea Ioan din Henig, paroh în Cisteiu, tribun în pref. lui Axente.

Iacob, centurion în pref. lui Iancu, a escelat în luptele cu Kemény la Abrud, + la Alba-Iulia în 1894.

Iambor, fost soldat în armată, decurion primar al lui Iancu, a eselat la Cernița la venirea lui Hatvani în 1849.

Iancu Avram, prefectul legiunii Aurarie Gemine; cartierul general îl avea în Câmpeni, + la 10 septembrie 1872 în Baia de Criș.

Iancu, decurion primar în pref. lui Avram Iancu, a eselat în lupta cu Hatvani.

Ispas, Albăcean, a eselat în lupta dintre Rogoșel și Vișag, în 1849.

Iulian Todor, centurion în pref. lui Axente, a eselat la atacul de despresurare al Alba-Iuliei.

Jurcă Todor din Roșia, gardist (vânător) al lui Iancu, a eselat în lupta cu Kemény.

Lăscudean Florian din Cucerdea, viceprefect în prefectura Câmpiei, rănit de moarte la Alba-Iulia și răposat acolo în 1849. Lăscudean a fost rănit în ocaziunea intrării în cetatea Alba-Iuliei, prin cordonul rebelilor, alor 85 lănceri români, conduși de vicepref. Ioan Maior. Axente, descriind această retragere, zice: "Florian Lăscudean fiind greu rănit de o sabie vrășmașă, după trei zile de dureri cumplite a răposat acolo în cetate. Aci merită a se observa că din cauză că acest brav tânăr a participat la armarea poporului, familia sa întreagă a fost exterminată de către rebeli ..." (*Raport*, p. 64).

Măcelar Ilie, tribun la Mercurea.

Maior Ioan, tribun și apoi viceprefect în prefect. lui Axente, joacă rol la Zlatna și conduce o ceată de 85 de legionari români în cetatea Alba Iuliei.

Maiorescu Adam, alias **Trifu**, decurion în pref. lui Axente.

Martian Pop Dionisiu, prefect la Sebeșul-săsesc. La 1857 a trecut în România, unde a dezvoltat o lucrare însemnată pe terenul statistice, + în München (Bavaria) la 1865.

Mateiu George, centurion în pref. lui Iancu. A reputat o

victorie la Jurcuța la 6 aprilie 1849.

Micaș Florian, prefect în Câmpie (în 1848 a stat 5 luni în închisoare în Oșorhei [Târgu Mureș]). + la 16 martie 1876 în Bistrița.

Moga Iosif, tribun la Ofenbaia [Baia de Arieș], a luat parte la expediția de la Huedin în Coc.

Moldovan N., tribun, căzut în lupta cu Kemény la Abrud.

Moldovan Vasile, prefect de Târnave, legiunea III, + 1 Ian. 1895 în Boziaș.

Molnar, alias **Morar**, tribun, împușcat de Hatvani în Abrud în mai 1849.

Morar Samoilă, centurion în pref. lui Iancu.

Muncaciu Grigorie, decurion în pref. lui Balint, a escedat la Bedeleu [Izvoarele, AB] și Valea Poienii.

Munteanu Iulian, tribun în pref. lui Axente.

Munteanu Vasile, tribun în pref. lui Axente.

Munteanu Ioan, paroh în Bedeleu, centurion.

Murășan Grigorie, decurion primar în pref. lui Balint.

Murășan Ioan, decurion în pref. lui Balint.

Murășan Nicolae, viceprefect (în un timp făcea servicii între Zdrapți și Mihăileni, la Butean).

Mușescu G., vice-tribunul Ampoiului (Zlatna).

Neagoe Ioan, centurion în prefectura lui Axente (Broșteni)

Negu I., centurion în prefect. lui Axente.

Nemeș Ioan, învățător în Abrud, spânzurat de rebeli la 1848 în Baia de Criș.

Nemeș Ioan, centurion în Roșia pe Secaș.

Nemeș Vasile, tribun în pref. lui Balint.

Nicola, fiul parohului din Geoagiu, centurion, a escelat la Bedeleu.

Nicola Matei, tribun, joacă rol la Ponorul Remeții (e în

vieață, avocat în Abrud).

Niculiță Ioan, centurion în pref. lui Axente.

Olteanu Iacob din Vaideiu (de pe Câmpie), tribun în pref. lui Moldovan, a eselat în lupta de la Fântânele.

Pinciu Ioan din Rășinari; cancelist la tabla reg., vicetribun în pref. Sibiiului.

Pop Ioan, tribun în pref. lui Axente.

Pop Nicolae, tribun în pref. lui Axente.

Pop Vasile, preot în Mesentea, tribun prins și torturat în mod bestial de husarii ungurești, + 26 dec. 1859. Pe crucea de la mormânt acest vrednic preot și-a gravat cu mâna sa, până era în viață, următoarele versuri semnificative: *În al pământului sân/Zace leul cel bătrân.*

Pop Vasile, fiul preotului din Nasna, teolog, spânzurat în 1848 la Medeșfalău [Mureșeni, MS].

Popa George, căpitan pens., administrator al districtului Blaj, ia parte la un atac la Blaj.

Popoviciu Alexe din Sântă Măria, tribun în pref. lui Moldovan.

Popoviciu Dionisie, vicetribun în pref. lui Iancu.

Procopie Ioan, căpitan de vânători în pref. lui Axente, + în Râmnicul Vâlci (România).

Prodan Simeon, preot, viceprefect în pref. lui Iancu, cu cartierul geberal în Măgina; după revoluție a fost acuzat cu aprinderea Aiudului și arestat, dar în urmă eliberat, + 1852 în Teiuș și înmormântat în Alba-Iulia.

Rațiu Ioan din Turda, tribun în pref. lui Balint, + 1883.

Rațiu Partenie, vicetribun în pref. lui Balint.

Repede Nicolae, paroh în Geoagiu, a dat ajutor însemnat tribunului Vasile Fodor la atacul de despresurare a Alba-Iuliei.

Roman [Constantin, Romanu Vivu], jurist, prins de insurgenți și omorât între Oșorhei [Târgu Mureș] și S. Georgiu [Sângeorgiu de Mureș] la 1848.

Roman George, viceprefect.

Roșu Palaghia, țărancă din Mărișel, mama centurionului Roșu; a condus femeile din Mărișel la un atac victorios din muntele Grohot în 12 martie 1849.

Roșu, centurion în pref. lui Iancu, comandantul mărișelenilor în lupta din 12 martie 1849.

Rozor Antoniu, vicepref. Albei de Jos.

Rusu Ioan din Budiu, tribun.

Salca Simeon, tribun în pref. lui Axente.

Sângerean Petru, a escelat în lupta de la Gura Ampoitei.

Săcărean Constantin, vice-prefect al pref. din Țeara Bârsei, a format un escadron de călăreți români din Săcele, Brașov și Țeara Bârsei.

Silaghi-Sălăgean Iosif, de loc din Bichiș, tribun în pref. lui Buteanu; a luat parte la mai multe atacuri în Sălagiu, Bihor și Zarand.

Simonis (Simoniciu) Vasile din Sărmașul Mare, tribun pe Câmpie, prins de comitele Kemény în Bărăi, unde mersese cu Baternai pentru orgaizarea tribunatului, și spânzurat la Cluj (aproape de Someșfalău) în 3/15 octomvrie 1848.

Solomon Nicolae, prefect în comit. Hunedoarei (Hațeg), după revoluțiune a emigrat în România, + în București la 1875.

Spălnăcean Ioan, centurion în pref. lui Axente.

Stan George, din Jurcuța, căzut în lupta de la Jurcuța în 6 aprilie 1849.

Șerban de la Cacova, vicetribun în pref. lui Balint.

Șuluțiu-Sterca Dionisie de Cărpeniș, la 1847 a fost cadet în Italia; la 1848 a organizat Garda Națională în Abrud și Abrud Sat, al cărei căpitan a fost și care a făcut mari servicii, + 17 iunie 1897 în Turda ca jude trib. pens. Și-a testat toată averea (40 000 coroane) școalei române gr. cat. din Turda.

Șuluțiu-Sterca Ioan de Cărpeneș, tribun, tatăl lui Dionisie Șuluțiu și al istoricului Iosif Șuluțiu (Sibiu) și frate cu mitropolitul Alexandru Șuluțiu, a făcut mari servicii românilor la 1848. El a fost sufletul operațiilor militare, de al cărui sfat ținea cont lăncu. El a organizat spitale în casele țăranilor, se îngrijea de proviant și muniție; este inventatorul legendarelor tunuri de lemn. + la 1 iulie 1858 ca pensionar în Abrud Sat.

Tămaș Iosif din Săn-Mărgita, tribun în pref. lui Moldovan.

Tămășescu din Daia, tribun în pref. lui Axente, căzut în un atac la Blaj, în 3 februarie 1849.

Tănase Moise, tribun în Apoldul Inferior.

Telechi Aviron, cancelist la tezaurariat, tribun în pref. lui lăncu.

Telechi Dionisiu, vicetribun în pref. lui Balint.

Teslovan (Tacit) Ioan, viceprefect în pref. lui Axente.

Todoran Eliseu, teolog de Blaj, tribun în pref. lui Axente, omorât de aiuzeni între Băgău-S. Crai în 25 oct. 1848.

Tordășan Amos, tribun în Ofenbaia.

Turcu Vasile, paroh în Cătina și protopop al Palatcei, prefect în Câmpie, prefectura V, a fost spânzurat în Cluj (aproape de Someșfalău), în 23 octomvrie 1848.

Vințan, tribun în pref. lui I a n c u, dispus în Zarand.

Vlad Niculae, tribun în pref. Sibiului.

Vlăduț Niculae, prefect în Câmpie, + în Bogata-de-Mureș.

Zorca Iacob sen., căpitan în Vădeni.

(*Publicație*: Silvestru Moldovan, "În Panteon. Mormintele marilor noștri bărbați de la 1848-1849", reeditare, Cluj, 1929, p. 78-91)

SECUII - VÂRFUL DE LANCE AL TRUPELOR KOSSUTHISTE

Subiectul este imens. Pe această temă se pot scrie zeci de cărți. O bibliotecă.

Și la urma urmelor, cred că niciodată nu vom cunoaște în toate amănunțele integral suferințele românilor din această zonă a țării, desfășurate în anii cei mai zbuciumați ai Transilvaniei secolului XIX.

Dar chiar dacă nu le putem cunoaște și cuprinde pe toate, vom încerca, pe bază de documente, să lămurim câteva aspecte care, acum, ni se par mai importante.

1. Vom exemplifica astfel consemnarea unor furturi, jafuri, incendieri, omoruri făptuite de secui.

2. Vom dezvălui o încercare de colonizare cu secui a regiunilor de frontieră Bran, Turnu Roșu și Vulcan.

3. Oprimarea preoților români a fost una din țintele principale ale secuilor kossuthiști la 1848-49.

Documentele pe care ne bazăm cercetarea se află la arhivele din Cluj-Napoca și la Arhiva Consistoriului Ortodox din Sibiu.

1. În literatura de specialitate, secuii se fac mai cunoscuți în vara anului 1848, când la Turda au început să aplice principiul democratic al *egalității*.

Numai că, acest principiu salutar, ei l-au înțeles și l-au aplicat prin tăierea părului la fete și bărbați. Românii purtau pe atunci plete. Secuii și ungurii, nu. Deci, pentru a fi *egali*,

trupele de secui din Turda s-au apucat să terorizeze populația românească, mândră de pletele ei.

Violent, zgomotos și crâncen, trupele secuiești își pun definitiv amprenta asupra istoriei Transilvaniei în 2 iunie 1848 la Mihalț.

Masacrul a fost îngrozitor, au murit (oficial) 9 români și un secui după izvoarele maghiare și 50 de români după izvoarele românești*.

Violențele nu s-au oprit la Mihalț.

În 12 septembrie 1848, 60 de husari secui din Viișoara sub comanda locotenentului Csuták și o unitate de husari secui de 30 de oameni comandați de căpitanul Baumgarten, precum și 130 de infanteriști secui din Agârbiciu [Viișoara] și Câmpia Turzii vor lua parte la invadarea comunei Luna (Arieșului) și uciderea a 30 de săteni, care se opuneau recrutării în armata lui Kossuth.

---

* „De la Sibiu [5 iunie 1848]. Crânceniile ce au făcut frații soldați secui și gardistele maghiare din Aiud cu rumânii din Obreza și din Mihalz sunt grozave și nespusă: căci frații soldați săcui și unguri au omorât cincizeci 50 de rumâni, o sută 100 au rănit de moarte. Numărul celor ce i-au făcut a sări în apă, bărbați, prunci, femei este neștiut.

Femeile vergurile [fecioare – n.n.] le-au violat și așa violate le-au străpuns cu panganetele [baionetele – n.n.]] prin naștere.

Asta e frățietatea ungarilor, așa vor face ei cu noi.

Suntem prin ei provocați.

B[ătrâneanu] A[lexandru].”

Originalul la Arhivele Naț. Maghiare, Budapesta Fond. G.P. Nr. 11074/1848.2

Fotocopia la Institutul de Istorie „G. Barițiu” din Cluj-Napoca nr. 26478/1848. A fost redescoperită de colegul Ioan Bolovan într-un dosar al colectivului de editare a documentelor revoluției de la 1848 din Transilvania, pe care scria: „Eliminate”; adică urma să nu fie publicată în volum ca nefiind demnă de interes.

Un alt moment în care trupele secuiești se disting prin cruzime este nimicirea orașului Reghin și cu el a încă 100 de sate românești în cap de iarnă.

Momentul este mai cunoscut așa că vom cita doar două documente eminate de la generalul Puchner [Sibiu, 2 decembrie 1848] și un apel al Consistoriului episcopesc din Blaj 7/19 dec. 1848. [Vezi anexa I-II].

Istoriografia maghiară a accentuat mereu cât au furat, jefuit și omorât românii, trecând sub tăcere omorurile a 40.000 de români, furturile și jafurile făptuite de unguri și secui.

Abia azi, după ce în 1996 am inițiat pentru prima dată după revoluția din 1989 cercetarea în această direcție, au apărut primele rezultate notabile. Unul dintre ele este „Revoluția transilvană de la 1848-49. Date, realități și fapte reflectate în documente bisericești ortodoxe 1848-1850” sub coordonarea lui Dumitru Suciu, autori: Al. Moraru, Iosif Marin Balog, Diana Coroi, Cosmin Cosmuța și Loránd Mádly, Ed. Asab, București, 2011, 588 p.

În anexa VIII, se poate vedea mai ales cum știau să fure și să jefuiască secuii kossuthiști.

O precizare se impune aici. Mult timp (în epoca lui Roller) s-a spus cât de bine s-au înțeles românii și maghiarii (secuii) în satele mixte.

A fost o *minciună uriașă*. Cu excepția a 1-3 cazuri (discutabile și acelea), *toate* documentele consemnează că vecinii din satele care au fost atinse de nebunia șovinismului kossuthist, au fost în fruntea jefuitoarelor și oprimatorilor românilor.

O altă *minciună gigantică* a fost aceea pusă în circulație de Trócsányi Zsolt, care încearcă să mute problema transilvană de pe plan *național* pe social. El scrie că istoricii burghezi români, vrând să producă dezbinare între români și maghiari (secui) susțin că peste tot trupele secuiești au fost

trimise de General Kommando la cererea moșierilor (citește feudalilor), în același scop, pentru a creea animozități între români și maghiari. (*Az Erdélyi Párasztság Története 1780-1849*, Budapest 1956).

Nu. Este fals. E o mistificare, cu scopul de a exonera de vină pe agresori. Din cele 8 volume de *Documente 1848* publicate și din cele câteva în manuscris, reiese că în absolut toate cazurile *secuii* sunt chemați *explicit special* împotriva românilor pentru că în grănicerii români și soldații polonezi, grofii și baronii nu mai aveau încredere.

2. Un fenomen istoric aproape necunoscut este planul de a coloniza cu secui regiunile de frontieră Bran, Turnu Roșu și Vulcan, la 1849.

Planul a fost conceput de castelanul cetății Tălmaciului, Albert Varadi, care constată în 9 mai 1849 că aceste vremuri tulburi sunt propice pentru a-i coloniza pe secui în zonele de la trecători, unde s-au dat lupte și au ars sate întregi, cu scopul de a-i izola pe români de frații lor de peste Carpați [vezi anexa IV și V].

3. În fine, cel de al treilea *mesaj* al cercetării de față este acela de a constata că *preoții* români (ortodocși și greco-catolici) au constituit ținta cea mai căutată a opresiunii. De ce preoții? Pentru că ei știau că dacă înlături *păstorul*, *turma* se va risipi [vezi anexa III, VII și VIII].

Situația preoților din Trei Scaune este zugrăvită magistral de Petru Pop, protopop al Haromsecului [la 14 (26) septembrie]849], într-un document redactat la Brețcu. Poate unul dintre cele mai zguduitoare documente [vezi anexa IX].

Sper ca din cele câteva documente (9 documente) să fi reieșit cu limpezime cele 3 *mesaje* din această scurtă dar densă cercetare, care trebuie bine *cunoscute* și *înțelese*. Interesantă și grăitoare este și anexa nr. VI, pentru că din aceasta reiese că foștii feudali au încercat să stoarcă de la

populație „sume de bani extraordinar de mari, fără judecată”, pentru pagube legal neconstatate, ceea ce însemna de fapt tot o metodă de jaf.

S-a furat, s-a jefuit și s-a omorât de către kossuthiști în proporție infinit mai mare decât au făcut-o românii; *puterea și armele* erau în mâna lor.

Al doilea mesaj: spaima de puținătatea numărului lor în Transilvania i-a împins să *colonizeze* și la 1849 ca și înainte, ca și mai târziu, la 1940-1944.

În fine, *Scrisoarea* protopopului de Haromszek (Trei Scaune), Petru Pop, cred că este o piesă de antologie care a *sintetizat o stare de fapt reală*.

Cele *trei mesaje esențiale* trebuie să dea de gândit tuturor și trebuie să se știe odată pentru totdeauna că numai înțelegerea și toleranța reciprocă din partea ambelor părți este salutară.

Din ISTORIE trebuie să și ÎNVĂȚĂM.

ANEXA I

1848 decembrie 5, Sibiu.

Comitetul națiunii române face cunoscută proclamația lui Puchner, referitoare la cererea de ajutoare pentru cei arși din Reghin, în vederea organizării unei colecte.

Cătră Comitetul de pacificațiune al românilor

În urmarea întâmplărilor celor triste care au lovit țara Ardealului, prin întricele unei partide facțioase, nu numai că orașul Reghen au ars cu totul, precum se știe din gazetele publice, pentru aceea căci s-au supus înălțatului împărat și au rămas cu totul credincios, ci încă mai multe sute de sate

românești s-au prădat, s-au aprins, s-au pustiit și s-au nimicit, într-un mod barbar, prin rebeli.

Lăcuiitorii acestor sate nenorocite sunt acum, prin jăfuirea averii și a caselor lor, așa de tare lipsiți, cât ei și acum în vreme de iarnă, fără de ajutoriu grabnic al confrăților lor, ar cădea în cea mai mare deznădejde și ticăloșie. Spre ușurarea și grabnica îmbunătățire a nenorociților acestora, aflu cu cuviință a orândui o colectă în bani, bucate, vașminte și alte lucruri corespunzătoare, care toate să se însemneze pe consignații separate pentru lăcuiitorii din Reghen și alte sate precum și pentru românii cei arși. Drept acea toate jurisdicțiunile districtelor au a denumi o comisiune care să puie în lucrare colectele și cât mai în grab să le aducă la îndeplinire. Colectele în bani să se trimită la general-comando, iară despre bucatele și alte lucruri adunate trăbuie să se facă iară la general comando arătare, de unde apoi să va numi locul unde să se trimită acelea. Toate colectele de bani și alte daruri adunate să vor publica prin gazete și pentru împărțirea cea dreaptă a acelora între nenorociți se va denumi o comisiune.

Fiind eu încredințat, precum că Comitetul cu totul este aplecat și cu mare credință cătră cauza cea dreaptă și sfântă a înaltului tron și a patriei și simte o adâncă și ferbinte condurere la nenorocirea tuturor acelora, pe carii partida cea facțioasă pentru îmbrățișarea acelei cause, care noi o cunoaștem de dreaptă și sfântă și o apărăm împreună, i-au jefuit de toată averea și i-au adus la lipsa cea mai de pre urmă. Așa dară eu provoc comitetul ca în înțelesul arătat să ordinez prin prefecți și tribuni colectele pomenite pentru cei nenorociți, prin dușmana partidă, și rezultatul să se arate îngrab la general-comando.

Fiind însăfârșit de lipsă a ști câte sate române sunt arse și în ce district se află acelea, pentru ca pe acolo să se poată denumi o comisiune la care să se trimită colecte spre

împărțirea la cei nenorociți. Comitetul va face despre această înștiințare cât mai curând.

Sibiu, 2 decembrie 1848 Puchner

m.p. F.H.L.

Această înaltă și grațioasă demândare o vor publica prefectii tribunilor, aceștia centurionilor [poruncă], iară aceștia, înțelegându-se cu preoții, cu judecii și jurații comunităților, vor îndemna pe credincioși spre a da ajutoriu fraților lor celor nenorociți.

Comunitățile și alți făcători de bine vor da banii și celelalte daruri la centurioni și vice-centurioni, aceștia le vor da în seamă tribunilor și vice-tribunilor, aceștia prefectilor și vice-prefectilor legiunilor, banii îi vor trimite prefectii la Comitet și Comitetul îi va da la înaltul general-comando, iară celelalte lucruri se vor pune sub grijă bună în sate, făcându-se arătare despre toate la înaltul general-comando.

Toți primitorii vor da adevărul la aceia de la care au primit bani sau alte lucruri. Numele dăruitorilor să se însemneze ca să se publice prin gazete întru pomenirea facerii de bine.

Sibiu 5 decembrie 1848 Comitetul națiunii române

Simeon Bărnuz, președinte,

A.T. Laurianu, Tim. Țipariu,

Nicolae Bălășescu,

Ioanne Bran, Florian Micaș

Satul

Numele și connumele În argint Bucate

binefăcătorului fr. cr. grâu cucuruz alte daruri

Bibl. Acad. Rom., Fil. Cluj, Secția de mss. și doc. Fond III, pachet 15 (Revoluția de la 1848), mapa 1.

ANEXA II

Blaj, 7/19 decembrie 1848.

Consistoriul din Blaj comunică clerului să facă înscrieri pentru ajutor material pe seama celor ce au avut de suferit la Reghin de pe urma distrugerilor făptuite de secui.

Onorate în Cristos frate!

Înălțatul general-comando înțelegând cum că opidul [târgul] înfloritoriu Szász-Regen și peste 100 alte sate românești avură de a pății cele mai groaznice de pradări și aprinderi de la rebelii secui, numai pentru neclătita sa credință și supunere către prea bunul său împărat, în 2 decembrie a.c. sub nr. 4797 se îndura a demanda ca pe sama nenorociților și în cea mai mare confuziune și sărăcia adușilor frați ai noștri, precum și a concetățianilor aceluia carii prin ștergerea opidului Szász-Regen, asemenea celor dintâi rămase fără locuință și fără pâine în timp de iarnă, să se culeagă în toată țara milă în bani, fructuri, vestminte sau orice alte lucruri acestui scop creștinescu corespunzător, supunând ca tot binesimțitoriul concetățean și creștin cu îndoită bucurie se va folosi de ocaziunea de a putea îndeplini strânsa sa datorință către oricare în primeșdia adus al său frate dându-le mâna de ajutoriu aceluia, carii căzură sacrificiu cauzei noastre cea drepte.

Mila se va culege din partea onor frăției tale pe lângă o consignațiune în care se însemna numele contribuentului, precum și bani, bucatele, vestmintele, sau orice alt lucru și ori din a cărui parte s-ar contribui spre ușurința și ajutarea celor nefericiți. Bani culeși, dinpreună cu consignația, se vor trimite la veneratul Consistoriu, ca de aci să se poată trimite la înălțatul general-comando; fructurile însă și orice alte lucruri, pentru pomeniții nenoriciți contribuite, se vor ține

acasă până când înaltul general comando văzând cantitatea și calitatea aceloră din consignația mai sus pomenită, va orându-i locul unde să se ducă și să se păzească până la altă rânduială.

Tot feliiul de ajutori ce se va da, precum și numele tribuentului, se va publica prin Organul din Sibiu, iară împărțirea celuiași între săraci se va efeptua prin o comisiune deosebită. Care lucru desteritatei frăției tale încredințându-l rămânem

A frăției tale de binevoitori în Cristos frați

Blaj 7/19 decemvrie 1848. Consistoriul episcopesc.

Bibl. Acad. Rom., Fil. Cluj, Secția de mss. și doc. (Astăzi la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale).

ANEXA III

Sibiu 29/17 decembrie 1848.

Protopopul ortodox al Turzii, Ștefan Dembian, își plânge suferințele avute de la săcui și relatează despre pagubele suferite de comunele: Cheța, Vaidasâg [Gura Arieșului], Cucerden, Feldioara și Decea¹.

Măria Ta prea luminată doamnă Episcoape, mie milostiv stăpân!

Milostiva poruncă a Mării Tale de sub nr. 496 a.c. 1 dec. și a Excelenței sale General Comando B. Puchner o am primit în 12 dec. pentru oamenii cei păgubiți de vrăjmași; eu m-am silit a face destul acestei milostive porunci, însă

---

¹ Cheța (azi Chețani, MS), Vaidasâg (Gura Arieșului, AB) și Cucerdea, azi în jud. Mureș, Feldioara (azi Războieni-cetate, AB), iar Decea în jud. Alba.

întârzierea mea au fost aceasta precum arată consignația datumului satelor din care luminat se va vedea, despre care lucru dau această smerită relație înlăuntru a satelor Cheța, Vaidasâg, Cucerdea, Feldioara, și Decea, sub slovele acestea închise A, B, C, D, E, F², la care să-ți fiu de față fiind fieștecare om păgubit în cunoștința sufletelor au arătat înaintea Bisericilor satelor și a vecinilor lor. Care consignație prin această smerită relație le aștern Prea luminatului Scaunu Episcopesc de față fiind și eu.

Pe lângă care smerită relație cu plecăciune sunt, al Prea luminat Măriei Tale plecată slugă,
Ștefan Dembian prot. n.u. Turzii

Măria Ta prea luminate Doamne Episcoape, mie milostiv stăpân!

Pe lângă această umilită jalbă cu mare suspin și plângere arăt înaintea preaosfinției tale paguba și batjocura care au făcut săcuii cu mine, venind în satul nostru, șezând două zile la noi, pe mine m-au pus la ariște și în noaptea aceea s-au dus la casa mea și mi-au luat 50 de R-fl. de argint. Pe lângă aceea cu un cuvânt mi-au zdrobit 4 lăzi și tot ce au aflat într-însele, contractul, care au ținut 900 adică nouă sute de R. fl., arhivumul protopopesc și toate din casă, care eu nu le poci nici descrie. În noaptea aceea, după ce am scăpat de la ariște³, m-am dus acasă și au venit a doua zi ziua și mi-au dus 40 de ferii de vin, 2 ferdele de brânză și tot ce au aflat la casa mea sărsamuri de care și de plug țiitoare. Și mi-au bătut preoteasa într-atâta chip, cât numai vie o au lăsat, precum tot satul nostru știe și mărturisește. Pentru care mă rog milei celei părintești a măriei tale aceasta a mea tristă și păgubitoare jalbă a o arăta înaintea excelenței sale general-

---

² Nu s-au aflat la dosar.

³ arest.

komando, că un preot sărac și cu 7 prunci lângă mine să vă milostiviți de prea multă paguba mea și săracă inima cea stricată a mi-o mângăia.

Umilit fiu,

Ștefan Dembian,

paroh la Agârbici [Viișoara] și protopop n.u. Turdei

Arhiva Consistoriului Sibiu 76 (115).

ANEXA IV

Tălmaci, 8 mai 1849

Castelanul cetății Tălmaciului, Albert Vásadi, propune directorului moșiilor de stat colonizarea de secui în regiunile de frontieră ale Branului, Turnului Roșu și Vulcanului și arată modalitățile cum se pot ele îndeplini.

De la castelanul moșiei și ținutului Tălmaci.

Către directorul regnicolar al moșiilor statului.

Cu prilejul petrecerii mele în Sibiu am arătat domnului director părerea mea despre paza și întărirea prin colonii săcuesti a ținuturilor periferice și a pasurilor, de la frontiera statului nostru cu Muntenia (adecă Branul, Turnul Roșu și Vulcanul). Acum, fără a mă repeta, motivez:

a) În prezent e chiar o epocă prielnică colonizării, deoarece e de notorietate publică faptul că mai mulți dintre locuitorii ținuturilor periferice amintite au pribegit din cauza împrejurărilor prezente, și-au abandonat locuințele, mai multe localități au fost arse de tabărele austriace și muscălești, astfel că evaluarea erarială se poate îndeplini acum cel mai economic.

b) Deoarece primul regiment român a încetat să ființeze, din pricina faptelor sale reacționare, bunurile posedate de acesta, adecă munții, morile etc., trebuie să fie cât mai

curând sechestrare de către stat, pentru ca venitele lor să ușureze pe cetățenii, care au trecut prin taberele patriei și să contribuie la aprovizionarea armatei ce staționează în ținuturile periferice. Socotesc că colonizările din ținuturile amintite, evaluările și lucrările de sechestrare a bunurilor regimentului desființat (în vederea reducerii cheltuelilor) se pot executa și de către o comisiune, dacă domnul Csány, comisarul regnicolar cu depline puteri, nu dispune să se acorde de autoritățile superioare, civile sau militare, asistență pe seama comisiilor conduse de domnul director.

Tălmaci, 8 mai 1849.

Váradi Albert

castelanul moșiei și ținutului Tălmaci

Arh. cons. din Trans., Nr. 2984.

ANEXA V

Cluj, 14 mai 1849

Directorul domeniilor statului raportează comisarului regnicolar propunerea castelanului de la Tălmaci în ce privește colonizarea de secui în ținuturile românești de la frontieră.

De la directorul domeniilor statului.

Domnului Szentiványi Carol, comisar regnicolar cu depline puteri. Castelanul domeniului și ținutului Tălmaci, Albert Váradi, propune în raportul aici anexat colonizarea și întărirea cu săcui a ținuturilor și pasurilor dinspre Muntenia: Bran, Turnu Roșu și Vulcan. După părerea mea este de competența domnului comisar regnicolar cu depline puteri a lua dispoziții în această materie, de aceea comunic raportul menționat, demn de atenție, pentru a se dispune cele necesare.

Cluj, 14 mai 1849.

Gyergyai Samu

Arh. cons. din Trans., Nr. 2984.

ANEXA VI

22 mai 1849

Dlui Ugron István, comisar al guvernului

Prin petiția aci anexată, ce ni s-a adresat în numele întregii populații din comuna M. Péterlak, ni se arată stăruitor, că moșierii din acea localitate, pretextând că au suferit diferite daune, încearcă să încaseze de la populația care se plânge, sume de bani extraordinar de mari, fără a fi ascultați și fără judecată; și că numai intervenind petiția către mine s-a putut suspenda executarea; drept urmare, transpun această petiție, dlui comisar al guvernului invitându-l să dispună, ca daunele afirmativ suferite de moșierii pretensivi, să fie constatate de către judecătoria de pace potrivit normelor stabilite și publicate în întreagă țară de comisarul regnicolar al guvernului, investit cu depline puteri, alcătuindu-se un tablou autentic al acestor daune; rămânând ca în virtutea aceluiași norme să se poată decide de urmă, că cine și în ce măsură e obligat să restituie acele daune, aranjamentul făcându-se în așa fel, ca să nu mai rămână nici un motiv de plângere, iar până atunci să nu se mai facă nici o încercare de încasare abuzivă de la petiționari.

La 22 mai 1849

Răspuns populației din M. Péterlak; pe hârtie separată.

Petiționarii sunt invitați să se adreseze dlui comisar al guvernului Ugron István, căruia i s-a trimis petiția lor pentru a dispune cele necesare.

Arh. cons. din Trans., Nr. 3284-849.

ANEXA VII

Nadeșul Românesc, 2 sept. 1849.

Protopopul Turzii de Jos, Zaharie Matei, descrie patimile sale pe timpul insurgenților maghiari, cerând ajutor căci a ajuns acum, după jaf și suferințe, la sapă de lemn.

Prea Cinstit Consistoriu!

Nu am voit a nu înștiința Slăvitul Consistorium și despre nenorocita mea întâmplare din vremea această tulburată.

Prin luna lui decembrie trecut, de cum am venit acasă de la adunarea din Sibiu, până la sfârșitul lui iulie în casa mea nu am dormit, ci cu fiarele cele sălbatice prin crăpăturile pământului și prin păduri am viețuit, dar până și pe acolo m-au căutat ungerii să mă prindă și să mă ucigă; în Biserică, din șase zile ale lui ianuar până în 14 iulie nu am intrat, în mai multe rânduri săcui din vecinele sate și din scaunele Odorheiului și Mureșului m-au căutat să mă prindă și cea mai mare parte din dobitoace, boi, cai, vaci și alte multe instrumenturi de casă mi le-au răpit și veșminte, iară văzând Comisia că cu săcui nu mă pot prinde, m-au dat în mâna Varmeghiei și așa au ridicat solgăbirăul locului lakab Imre oameni din patru sate vecine ungurești și pe la mijlocul postului Paștilor, pe la miezul nopții, cu o parte au înconjurat satul, cu alta iosagul meu și m-au căutat peste tot locul, prin fântână, prin fundul grajdurilor doar mă prind, găurele cele de șoareci și atunci puține dobitoace și alte averi ce mi-au mai rămas de săcui, toate mi le-au confiscăluit și

până în Vinerea Paștilor cu câte 8 unguri mi-au străjuit casa și aceia încă ce au putut tot a furat și au dat poruncă, cum că la cine se va afla celezii de la casa mea sau ceva avere ascunsă, să va împușca și i se va lua moșia. Și așa mi-au fost siliți preteasa și copiii pe ulițe a umbla și nici în casă nu îndrăzneau semenii a o primi. Iar în Vinerea și Sâmbăta Paștilor au venit un căpitan Imbresi Iosef și ce au putut, fân, paie au vândut, ce nu au vândut au poruncit de au venit iară din vecinele sate și au încărcat peste 30 (treizeci) de care grâu, cucuruz, ovăz, lemne, tot felul de unelte și bărbătești și femeiești din casă: pat, haine, oale, blide, linguri, lăzi și cuiele de prin pereți le-au tras, numai cât nu mi-au aprins casa. Cu un cuvânt, nimic nu mi-au lăsat și le-au dus la Sântioana și le-au vândut cu licitație și mi-au biciuluit [evaluat] casa și dulapurile și toate locurile din afară (fiindcă nu șed pe locul megiaș al meu) și au vrut să le cumpere ungurii și să-mi lapede preteasa și copiii în ulița satului. Și cu mare greutate, printr-un nepot al meu s-au cumpărat pe sama mea pe lângă 50 r.fl. w.w. până în primăvara viitoare.

Mai încolo, cu umilință îndrăznesc a înștiința și despre aceasta slăvitul Consistorium că preotul de la Sarpatac [Glodeni, MS] Leon Cornea au răposat în Turda la prinsoare în temniță, iar pe preotul de la Gornești și filia lui Câmpul Oii, Ioan Brejan, la Sântioana l-au împușcat Comisia și acum acele parohii se află vacante. Pe lângă care umilită înștiințare cu cea mai adâncă plecăciune sunt, al Prea Cinstiului Consistorium, umilită slugă,

Zaharie Matei, protopop

Pe verso, referat din ședința Consistorială de la 22 sept./4 oct. 1849: Să se adreseze referentul protopop către comandantul districtului, iar pentru stațiile parohiale vacante să se facă candidație.

Arhiva Cons. Ort. Sibiu, nr. 38.

ANEXA VIII

Satulung 5/17 septembrie 1849.

Preotul Ioan Martinovici descrie pagubele cauzate la Săcele de năvălirea secuilor.

Înalt Prea Sfințite,

Cu umilință îmi iau îndrăznire a așterne Prea luminat Măriei Tale aici alăturata specificație și cu conștiința [...] paguba ce mi-au făcut săcuii de la Haromsek [trei scaune] dimpreună și cu conțelegerea săcuilor din loc la 26 noiembrie 1848, care după ce au ridicat armele asupra monarhului și bunui nostru Împărat, apoi pe supușii lui cei credincioși, precum în alte părți așa și aici i-au tratat în chipul cel mai crud și neomenesc, omorându-i și prădându-i de toate averile lor, între care și pe mine subscrisul nu m-au cruțat, jefuindu-mă și prădându-mi toată puțina stare adunată din tinerețele-mi, așa încât număroasa-mi familie simte lipsa mai mult ca oricând altădată.

Căci noi preoțimea, după ce n-avem nici un fix și poporeni, de la care avem așa puțină stolă, împrăștiati de rebeli prin țara românească, parte nu vin pe la casele lor din mai multe pricini: precum circulația, contribuția și altele, iară cei mai mulți din pricina sărăciei, că n-au cu ce trăi, fiindu-le stările deprădate: așa încât pot zice cumcă tagma preoțească din Săcele este supusă de a suferi mai mult decât în oricare altă parte a țării, din pricină că moșie ei n-au, nici un fixum și nici un fel de simbrie sau plată hotărâtă de nicăirea, ci atârnă numa de la bunăvoința, de multe ori și de la capriciul poporenilor simpli, care însă și aceasta este expusă la feluri de întâmplări ca și în timpul de față, prin

---

* Document deteriorat.

urmare trebuie să suferim mai mult decât putem, că nu avem unde ne plânge și cine să ne ușureze greutățile.

Drept aceea, cu adâncă supunere căzând, rog grația Prea luminat Măriei Tale ca să te milostivești a lua în părintească considerație și această a mea pentru mine destulă pagubă, a ordona și a mijloci unde se cuvine, ca, la vremea sa, să mă despăgubească de ceea ce, ca unul ce n-am meritat așa ceva, ci aceasta am trebuit să sufăr numai pentru că am vrut să-mi păzesc credința și depusul jurământ cătră Monarhul.

La care, sperând părinteasca îngrijire și mângăiere, rămân al Prea luminat Măriei Tale, prea plecat și umilit serv,

Preotul Ioan Martinovici

parohul local

Arh. Cons. Ort. Sibiu, nr. 152.

Specificație

Despre paguba și jaful ce mi-au făcut secuii de la Haromszek dimpreună cu secuii din loc la 26 nov. 1848 cu ocazia năvălirii la Săcele.

70 gălete, mai multe feluri de bucate - 490

12 care de fân - a 20 Rfl.w. - 240

10 stânjini de lemne - a 8 " - 80

2 vaci cu viței - 200

2 porci îngrășați - a 30 " - 60

1 car de boi ferecat - 80

3 lanțuri - a 5 " - 15

1 castăn de nuc - 40

4 " fărâmate - 60

1 ¹/₂ slănină și untură 15 kgr. - 50

1 masă de scris în care a fost și 32 zloți - 367,20

2 mori de cafea - a 5 " - 10

2 cântare de fier - " 10 " - 20

2 lămpașe de cleștar - " 9 " - 18

2 tipsii de făclii - " 2 " - 400

- 1 pălărie și un potcap cu toc - " 2,30 " - 18
- 5 oca de sămânță de iarbă - 12,30
- 8 fiară de aramă de haine - " 10 " - 20
- 1 pereche piuliță de aramă și 1 ceas - 15
- 1 ceasornic de masă cu spătar, fărâmat - 50
- 2 oglinzi - " 10 " - 20
- 4 țuțeturi de talere de porțelan - 20
- 6 tasuri mari de supă - " 3 " - 18
- 5 icoane - " 6 " - 30
- 2 cocoși de păuni și 2 găini - 50
- 2 curcani și 6 curci - 20
- 3 cocoși și 12 găini - 8
- 4 stupi cu miere - " 10 " - 40
- 15 saci de lână și pânză - " 1 " - 15
- 1 puțină de carne de oaie sărată - 16
- 4 șteanduri cu lapte acru - " 5 " - 20
- 8 găleți de brânză - " 4 " - 32
- 20 oca de cașcaval - " 0,5 " - 16,40
- 2 țoale de lână - " 8 " - 16
- 30 coți de pănură - 21
- 1 plapomă - 10
- 20 oca lână spălată - 40
- 5 lăcate - 5
- 7 ploști de 6, 4, 3 și 2 cofe - 15
- 40 găleți de cartofi - 58,13
- 1 căldare mare și 1 mică - 20
- 400 verze - 16
- 20 oca sare - 4,30
- 4 site, 6 troci - 15
- 2 răzători - 3
- 6 piepteni de lână - 5
- 1 butoi cu 10 vedre de vin - 40
- 8 vedre rachiu de prune - 40
- 4 sfeșnice de aramă - 10

- 5 părechi de mucuri - 5
- 3 tuțeturi de cuțite - 30
- 3 tuțeturi de linguri și cositor - 30
- 6 cuțite mari - 6
- 4 sape și 3 săpoaie mari - 14
- 1 pilotă de fulgi - 10
- 4 perii - 16
- 2 chingi bune de piele - 10
- 1 frâu nou nemțesc - 12
- 2 căpestre cu lanțuri - 12
- 2 furci de fier - 5
- 3 tigăi de aramă - 12
- 1 castăn mic de lemn de nuc fărâmat - 12
- 6 topoare, 2 barde, 4 herăstraie, o frigare - 30
- 8 sfredele mari și 10 mici - 15
- 1 cușbăl de chiu, 2 clește, 2 vătrare - 10
- 18 ferestre mari și mici fărâmate, reparația - 66
- 1 flașnet mare de Viena - 30
- 1 tavă pentru cafea mare - 13
- 4 broaște de uși - 32
- 3 uși stricate, reparația - 15
- 1 cuptor fărâmat - 10
- Mai multe fierării mărunte de casă - 15
- Suma sumaru - Rfl.w. - 3280,13

Această specificație este paguba ce mi-au făcut-o secuii de la Haromzsek, împreună cu săcuii de la noi, la 26 nov. 1848 și scrisă la Satulung în 8/12 septembrie 1849.

L.S. Ioan Martinovici

paroh local

Arh. Cons. Ort. Sibiu, nr. 152.

ANEXA IX

1849 septembrie 14 [26?], Brețcu.

Petru Pop, protopopul Trei-Scaunelor descrie suferințele preoților și populației românești în timpul revoluției.

Măria ta, prea luminate și prea sfințite, doamne episcoape!

După ce o auzirăm cu adevărat că mila atotputernicului dumnezeu și-a întors fața cu împlînzire și ne-a mîngîiat și pe noi cu venirea bunului nostru părinte în oblăduitorul scaun, noi oile risipite, care eram împrăștiati de lupii cei turbați, despre care tiranie oarecînd m-am fost umilit a mă tîngui la 28 ale lunii trecute august, anul curent, cînd și atuncea și acuma ne avînd altcuiva a ne jelui trista și cu totul în sînge vopsita, ticăloșită starea noastră, în care ne aflăm și pînă în ceasul de față locuitorii români din Haromszek, dar mai afund băgați preoții. Oh, durere, oh, vai, că pe noi ne amenință o amară tiranie nu numai lumească-trupesc, ci și sufletească, că noi și acum pentru religie (care și așa era abia îngăduită) de față sîntem cu nesuferitoarea tiranie amenințați și nu numai de către alții de alte religii, ci încă acum fiindcă oarece stricați și de cei de un neam și o religie cu noi într-atîta, de pînă și în biserici nu sîntem siguri-fiind de vrăjmașii religiei tare îmbătați de vinul mîniei lui dumnezeu și poporeni noștri. Care numai în a mia parte se poate vedea din aicea cu mare supunere așternuta în patru dărabе jeluirea a unuia din cei mai simpli, a popii Mihai Cichi din Nagy Ajta [Aita Mare], care mai de un an se poartă de gît legat.

Maria ta, prea luminate doamne și stăpîne, rog mila părintească a mărilor voastre, mîngîia-ne măcar cu un cuvînt că noi pe aicea n-au fost destul că după ce nimărui nimic făcînd, cine ce au vrut au luat, am lăsat tot, apoi izgoniți am

fost și scăpare nicăiri căpătînd, robiți, jefuiți de avere, de sănătate, mulți și de viață, cu bătaie de joc tunși, de credința religiei cu amenințări cu pierderea vieții despărțiți, luat-ni-a ce-am avut tot, am stat pînă în gît în focul gheenii și trupește și sufletește. Că au pătimit cred și confrății, cari, lasîndu-și casele și toate au fugit prin țări stăine, iară suferirea noastră a fost înmiită, că noi nici n-am fugit, nici n-am stat, ci numai am ars și nicie un minut n-am avut bun acum a șaseprezecea lună, de cînd am fost la Blaj din poruncă, pentru care patimi dacă n-am avea nici o socotință și nici o milă de mîngăiere nici acum, batăr cu un cuvînt, alta nu putem gîndi, ci ca niște deznădăjduiți.

Noi cei din Haromszek locuitori romîni, care nimic biruim din pămîntul care l-au zidit dumnezeu pentru oameni, noi sîntem cel mai urgisit norod al lui dumnezeu și lepădătura tuturor oamenilor (și pentru ce aceasta? Nu putem cu mintea noastră să o cunoaștem) – nice că putem cu slobozenia noastră a ne ajuta unde și la cine să năzuim, să câștigăm cea mai puțină sprijineală, fiind de cei de pe aicea de toți împunși să cădem în prăpastie. Mai avem o nădejde, mila stăpânească a prea luminat măriei voastre, ca pe lângă ce am avut și am pierdut tot, acum să nu pierim și sufletește, că patimile sfinților au fost numai trupești iară ale noastre și trupești și sufletești și amenințătoare și pentru pruncii cei nevinovați. Rânduielile bisericesti, starea presbiterilor, toate bunurile bisericesti cu de față fapte arătate că nu sunt ale religiei noastre, domnii poruncesc, le tractează după ale sale plăceri, noi nu avem nici un cuvînt dintre ale religiei noastre, ci la derogăția cinstei către dumnezeu suntem exilați, batăr noi aici n-am făcut nici o răsculare asupra nimărui noi și poporeni noștri nu s-au atins de nimic al nimărui iar ai noștri sunt bătuti, jefuiți de avere și de viață apoi. Mai nedreptățite suflări ale lui dumnezeu decât noi, nu se află pe fața a tot

pământul. Și mai defăimată preoție ca preoția română din Haromszek în toată lumea nu este, care o pot eu zice și cu documenturi vrednice de crezut pot adevărați, care de nu voi putea (fiind ascultat) să cad în cea mai mare negrație.

Prea milostive stăpâne de au putut fi pe lume tiranii, cu care s-au tirănit oamenii pe dinafară și pe dinăuntru, suntem și noi mai presus, preoția din Haromszék cea românească. De aceea, cad cu genunche plecate în fața brațelor părintești ale prea luminate mărilor voastre să vă milostiviți batăr cu un cuvânt a ne mângâia: ce nădejde de scăpare putem avea și ce putem aștepta și de la cine atâră soarta și starea noastră și preoția? Că nouă pe aicea ni se vestește că preoții sunt hotărâți a fi sub bățul domnilor de dinafară a face poslanie la drum, a da porție, a da aruncul spre hrana ostașilor, a da gloabe ce se aruncă pentru răscularea rebeliei maghiare, la toate ne pun, ne iau cu deasila, așa atât obștește pentru noi preoții, cât și pentru tirănitul și jefuitul de avere și de sănătate, precum a tuturor a noastre, așa și a simplului popa Mihai Csiki să vă milostiviți a face milă și rânduială ca mai întâi tiranul de gociman din Nagy Ajta și cu a lui tovarăși (din a căruia pricină nici un popă nu poate sta acolo) a se pedepsi pilduitor și simplul preot a se putea trage în filia sa Aita medie, a i se da slobozenie, unde mai suflă această creștinătate.

La care așteptând părinteasca milă și poruncă, cu plecată cinstire, sunt, al prea luminat mărilor voastre, plecată slugă

Petru Pop, protopop al Haromszekului

Arh. Cons. Ort. Sibiu, nr. 66.

Cererea preotului Mihai Csiki:

Prea cinstite părinte protopoape!

Cu mare plecăciune și rugare mă rog prea cinstit sfinției tale pentru ce am fost grăit, pentru parohie. Să mă ierți că după ce am veit acasă din Brețcu am văzut răspunsul luminat

măriei sale, unde zice că cinstitul părintele Ioan Buha are a cuprinde parohia sa Brețcu, iar cinstitul părinte Mihai Csiki să fie mulțumit cu parohia sa N. Ajta, care or căpătat fieștecare pe calea legii. Și eu văzându-mă pe mine tot bolnav, m-am gândit să nu mă mai arunc încoace și încolo. Parohienii din Ajta Mică s-au pus cu mare rugare către mine să nu-i las, că ei mi-or îmbuni sîmbria, precum s-au și făgăduit că mi-or da o ferdelă de toamnă, o ferdelă de primăvară și câte un car de lemne, care făgăduință s-au și întărit prin contract bun. Și eu sunt mai bucuros să mă duc între ei cu șederea, că sunt oameni de cinste. Dară la Ajta nici decum nu mai voiesc să mă duc cu șederea niciodată, nici altă dată. Pentru pricina aceasta că și casa parohiei este afară de sat, în câmp, unde nu este nici un vecin, cu care să te mîngâi vreodată. Alta, iar poporenii nu țin la cinste pe păstoriul lor cel sufletesc, numai de bațocură, precum se dovedește că și ceilalți preoți cu ei n-au putut ședea precum au răspuns și acum înaintea poporenilor din Ajta Mică, că ei sîmbrie nu mi-or da, că cine șade în casa parohiei plătește în taxa căsii cărămizi și o cărămidă sau și două mi-or da și așa mă bațocoresc ei pe mine cu toate celea, care nu este cu putință a suferi nimenea.

Pentru care cu mare plecăciune mă rog prea cinstiei tale să te milostivești mai sus pomenitele arătări a lua pe părintească inimă și a mijloci la prea luminatul scaun episcopesc să întărească parohia Ajta Mică de materă așisderea și șederea mea, că de aicea mai aproape se află și satele filiei în care trebuie a sluji. Aștept milostiv răspuns și rămân plecată slugă

Mihai Csiki

Arh. Cons. Ort. Sibiu, nr. [ad 66].

DUPlicitATEA LUI KOSSUTH CARE ORDONĂ ATACAREA ROMÂNILOR ÎN TIMPUL TRATATIVELOR DE PACE

Mersul tratativelor de pace dintre români și unguri din mai 1849 este în general cunoscut.

Românii din Munții Apuseni sufereau crunt de foame. Munții erau înconjurați de un cordon militar puternic și nu se putea face nicio aprovizionare.

Deci un armistițiu sau o pace ar fi fost salutară pentru români dar ar fi folosit și ungarilor care ar fi putut să-și folosească trupele blocate în munți, în altă parte.

Deputatul Ioan Drágoș¹ își asumă riscul de a duce tratativele.

Este un capitol extrem de nebulos.

Unii istorici susțin că Ioan Drágoș a fost un fel de kamikadze fidel lui Kossuth, alții afirmă că a fost o *victimă* a lui Kossuth.

Și într-un caz și în celălalt *misiunea* sa de a-i atrage pe români într-o capcană a fost îndeplinită.

Nu era ceva neobișnuit; amnistia acordată de Bem devenise tot un fel de capcană.

În epocă, dar și mai târziu, istoricii maghiari, dar și destui istorici slujitori sinceri sau nesinceri ai prieteniei

---

¹ Numele lui Drágoș, îl scriem cu accent deoarece istoricul maghiar Spira György susține că aceasta ar fi fost dorința acestuia: “De pe tărâmul celălalt, Ioan Drágoș ne vorbește din nou”, în *Anuarul Institutului de Istorie Cluj*, XXII, 1993, p. 99-117.

româno-maghiare, oportuniști, carieriști, au încercat să susțină că vinovat pentru atacul asupra românilor în timp ce se duceau tratative de pace cu Ioan Drágoș împuternicitul lui Kossuth Lajos, este chiar Ioan Drágoș sau Hatvani.

Evident că acest punct de vedere a servit intereselor politice. Nu era permis să superi naționalitatea conlocuitoare a maghiarilor și atunci s-a ajuns la falsificarea istoriei, deși toate documentele duceau la concluzia că ordinul de atac asupra românilor în timpul tratativelor de pace l-a dat nimeni altul decât Kossuth Lajos!

Aceasta o scrisese Silviu Dragomir în 1924, dar după ani de închisoare comunistă, când a scris al doilea volum despre Avram Iancu (în 1965) nu putea risca să o mai spună deschis, însă cât i-a stat în putere a încercat s-o sugereze (era cenzurat capitol de capitol). Și a făcut-o destul de bine când citează scrisoarea lui Hatvani din 7 mai 1849 în care îi raportează lui Kossuth: "Am expus în scrisoarea mea de ieri [6 mai] motivele care m-au determinat să atac Abrudul în conformitate cu instrucțiunile primite, pregătit la bine și la rău, fără să mai aștept sfârșitul tratativelor deputatului Dragoș"

Desigur, cenzorului i-a scăpat că instrucțiunile primite nu puteau veni decât de la Kossuth!

L-am cunoscut pe cenzor și ca tânăr cercetător reușit de curând la concursul de la Institutul de Istorie, cunoșteam și atmosfera de acolo precum a celor mai influente personalități de pe vremea aceea: Egyed, Benkő și V. Cheresteșiu care au intrat imediat în panică la apariția cărții lui Silviu Dragomir. Parcă ar fi explodat o bombă cu napalm în incinta Institutului.

Pentru cercetări viitoare vom puncta pe scurt bibliografia cea mai importantă care clarifică gradul de vinovăție și dezvăluie nivelul de duplicitate al lui Kossuth Lajos:

1) Iosif Sterca Șuluțiu, *Cum se face istoria ardeleană*, în *Transilvania*, XXI, nr. IV din aprilie 1900.

2) T.V. Păcățian, *Cartea de Aur*, I, 1904.

3) Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Inst. de Arte Grafice "România Nouă", București, 1924.

4) Silviu Dragomir, *Ioan Buteanu prefectul Zarandului 1848-1849*, Ed. Casei Școalelor, București, 1928.

5) Cornelia Bodea, *Revoluția de la 1848-1849 în Transilvania și Ungaria văzută de John Paget*, în *Studii și Materiale de Istorie Modernă*, II, Ed. Acad. R.P.R., 1960.

6) Mai pe ocolite o spune și Ștefan Pascu în *Avram Iancu*, Ed. Meridiane, București, 1972.

7) Alexandru Roman, *Reprivire scurtă la lupta între români și maghiari*, text scris de mână, publicat de Dorin Pop în *Familia*, Oradea, Seria III, a. IV, 1937, no. 9, (text semnat de dr. Viorel Câmpeanu, Satu-Mare). Publicat și în: *Memorialistica Revoluției de la 1848 în Transilvania*, îngrijită de Nicolae Bocșan și Valeriu Leu, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1988.

8) Anastasie Iordache, *Din memoriile generalului Henryk Dembinski. Despre relațiile dintre români și unguri la 1848-1849*, în *Revista istorică*, tom. IV, 1993, nr. 11-12.

9) *Raportul prefectului de legiune Avram Iancu*, vezi în anexa acestei cărți.

10) I. Lupaș, *Avram Iancu*, în *Anuarul Institutului de Istorie Națională*, III, 1924-1925, p. 54.

Poate acest text din urmă este cel mai lămuritor dintre toate, deoarece aici, Ioan Lupaș prezintă reacția directă a lui Avram Iancu la evenimentele din mai 1849.

Iancu semnează un memoriu-răspuns adresat "fraților maghiari" din Câmpeni la 15 iulie 1849 în care, în cuvinte surprinzător de potolite declară verde-n față "fraților maghiari": "Totuși, vă spunem cu cea mai umană sinceritate, nu ar fi târziu a ne dobândi de amici, dacă ați pipăi odată, calea prin care se poate asta, *dacă ați dovedi în*

practică mărinimositatea, despre care atâta vă place, a predica, însă noi, spunând adevărul limpede, ne cam temem a vă crede d-voastre, deoarece aievea ne-am înșelat. - Crezut-au bravii noștri bărbați Buteanu și Dobra, și căzură jertfă ascuțișului teroristic. Cu adevărat, ați putea voi înoda aci o scuză, că căzură din furia soldaților, sau negliobia lui Hatvani pricinui aceasta - însă aceasta scuză e deșartă și fără de temei, deoarece nu Hatvani ne înșela pe noi, ci acela întru care voi v-ați odihnit, căruia voi, cu crezământ deplin, i-ați pus fericirea voastră în mână, ca să o așeze pe viitor.

Acela, care e capul vostru, și președintele țării ungare, acela, acela vezi ne înșală pe noi, și acela e Ludovic Kossuth, dupăcum puteți vedea aci din aclusele, și exdiametro opusele lui două scrisori, semnate cu literile A și B, cari au de a trece și prin un examen critic european”.

Cele două scrisori diametral opuse erau A. Împuternicirea dată lui Ioan Dragoș pentru a duce tratative de pace și B. Ordinul către maiorul Hatvani de a-i ataca pe români în timpul tratativelor de pace.

Numai cine e orb sau răuvoitor nu vede duplicitatea lui Kossuth Lajos.

Și pentru a nu crede că o anumită atitudine față de români este nouă sub soare, iată ce scrie în raportul său maiorul Emeric Hatvani despre sfârșitul respectivelor tratative: “Abrudul acum era numai ruine; râulețul din vale, cari au căzut pradă mâniei fără cruțare a acestui soi neuman. Între cei uciși se afla și deputatul Dragoș, care a fost prea temerar a se încrede în cinstea acestui popor de bandiți”².

Este ceva atât de specific încât nu necesită să mai facem niciun comentariu.

² Nichi Lazăr, *Arhiva revoluției ardelenne din anii 1848-49*, în *Hotarul*, Arad, III, 1936, nr. 9-10. Semnalat de dr. V. Câmpeanu.

ECCE HOMO!*

- Un cuvânt de activitate al lui Avram Iancu - Comunicat de S.C. Dan

Acuma, când în politica noastră se vorbește foarte mult de unitate în sentimente, acuma când din toate părțile ni-se aruncă vorba - ca un păcat - că voim înnoirea stărilor dela 1848, este interesantă și actuală scrisoarea ce urmează mai la vale.

Cred că e de puțini cunoscută până acum. Ea este răspuns la faimoasa somație a lui Hatvani, care începe astfel: „Oláhok! A magyarok Istene megelégelte a gyilkaitok alatt lehullott honfiak számát, az orozva kiontoti magyar vér bosszuért kiált az égrel!...”

Comparați nobleța!

Singură scrisoarea aceasta, în stilul lapidar și greoi al acelor timpuri, ajunge, mai luminos decât orice biografie, pentru a mărturisi cine și ce a fost Avram Iancu al nostru.

Un visător, un idealist universal - al marelui umanism!

Libertate, egalitate, frățietate.

Fraților maghiari!

Ascultați cuvintele, purcese din adâncul sufletului unui român sincer.

Aceste sfinte principii ne treziră din adâncirea în care ne apăsără varvarii sute de ani; pentru aceasta am ridicat cereri la locurile cuvenite; pentru aceasta, ca să ne fie recunoscute, am ridicat arme, ne-am vărsat sângele, și a ni-l vărsa pentru libertate suntem răsculați, până va mai curge sânge în vinele noastre. Deie-și și părerea Europa, judece popoarele civilizate noi ne luptăm pentru libertatea noastră, cea asuprită, de-a veacurilor nedreptate.

---

* *Tribuna*, Arad, XI, nr. 105 din 11/24 mai 1907, p. 1-2.

Fraților! Crede-ne-ți nouă, că noi prealuminat vedem, și prea hotărât credem, că în aceste două Patrii surori, maghiarul de existență și viitor nu poate vorbi fără român, nici românul fără maghiar. Credem și prealuminat vedem, că *preste noi, și preste voi, azi mâne vrea să dee mâna un element gigantic, care în scurt timp ne va îneca, și nu vor românea altele, decât urmele existenței noastre. Amândouă părțile, vedem că pericolul ne amenință, încă de aproape, și totuși nu ne putem înțelege. Nu știu din ce pricină, pizma, sau doară superbia, își învârtie sabia între noi și voi, ca nici în agonie să putem vorbi deaproape.*

Noi, cu durere privim la scena, ce s-a întâmplat în această patrie, și în care și noi am fost siliți a lua cea mai mare parte, însă, să credeți domnilor, că răscularea noastră nu s-a întâmplat prin amăgirea Austriei (după cum dv. rău sunteți informați) ci pe noi ne-a răsculat nerecunoașterea naționalității politice, tirăniile și barbariile conservativilor și aristocrațiilor transilvani, maghiari, cari, poporul în această epocă nu le-a mai putut suferi, și de cari inteligența s-a scârbit cu totul - am fost siliți a ridica arme, a le purta în contra aceluia care mai deaproape ne tirănește, și se vede a ne apăra existența politică, despre ce va mărturisi istoria, punând vină, cu-i va fi drept.

Ne provocași în numele națiunei maghiare, să depunem armele, ba să le ridicăm împotriva tiranilor și asupritorilor comuni. Crede-ne frate, că cu cea mai mare sfâșiere a inimei trebuie să mărturisim, că noi armele până acuma pe drept le-am întrebuințat în contra apăsătorilor noștri, însă prin aceasta nu vrem a deonesta caracterul întregii națiuni maghiare, nu, de aceasta ferească Dumnezeuul popoarelor. Ci voim a Vă trezi pe voi, și a vă arăta, că între voi este vermele care vă roade rădăcina, și vă sapă temeiul unui viitor, pe care vi-l puteți promite etern. În senatul vostru s-a ivit pizma întrupată, și ca sicca clodiana, sub veșmânt își împrăștie veninul său, ca să

nu vă puteți câștiga simpatia unui popor, dela natură compact, spre a nu se putea nimici în moment, ba nici în timp*, și ca să nu vă puteți însuși sincera prietenie, a unui popor din secolii virtuos, după cum l-ați putut vedea, și ca mână lipsită (?) de arme, și după cum vi-l vor mai dovedi vouă timpurile cele critice, care vă amenință în viitor.

Fraților! *Spiritul de care e pătrunsă și însuflețită Europa ca un impuls mai elastic străbat la sufletul nostru, decât la al oricărei națiuni, care a mai văzut până acum raza libertății. Libertate, egalitate, frățietate, aceste principii sunt deviza noastră, acestea tesaurul și cel mai sfânt obiect, pentru care și cu care trăind suntem gata a da mâna cu cei mai nedumeriți vrăjmași ai noștri, și a le promite cel mai sincer ajutor, ce se poate aștepta dela vr'un popor european, iară de aceste principii lipsiți, cu cea mai bărbătească serioșitate suntem hotărâți din început, a ne bălțui sângele până la cel din urmă român. Însă aceste principii le pretindem dela oricine, garantate pe temeiul existenței națiunilor, și nu suntem îndestulați, văzând însemnate numele lor pe scrisori private, nici auzindu-le numai sunetul cel dulce, pe la urechile noastre, ca un echo fără de simțire. Voi ne îmblați cu marinimositatea națiunii noastre, ne somați la reîntoarcere, făgăduindu-ne drepturi, și iertarea pătatelor politice (atâta, încât nu ne-am putut, ba ici nu ne vom putea convinge, că păcatul politic ne-ar îngreuna vr'odată), însă din contră, de nu vom voi, sau mai bine zicând de nu ne vom convinge, estirpațiune prin foc și fer! (Focului și ferului cu mijloace omogene vom păși în contra!)*

Noi, fraților, într'atâta suntem de sinceri, încât toate promisiunile voastre private le credem, însă - durere! - când târziu sunt astfel de promisiuni către noi îndreptate, *dupăce cercându-le nu le-am dogândit, căutându-le nu le-am putut*

---

* Adecă, prea compact, pentru ca să poată fi nimicित etc. - S.D.

afla, după ce ne-am macelat, după ce preoțimea și partea inteligentă s-au debilitat, jertfindu-se nu prin arme, după cum poftesc legile unui războiu uman, ci prin furci, (bitófa!) după ce în poporul nostru a apus spiritul amicitiei către voi, și s-a încuibat o aversiune înconștientă, într'atâta, încât el, fără de amăgirea cuiva, mai voește a primi sabia oricărui tiran din Europa de ajutor împotriva voastră, cu cari firea ne-a așezat în una patrie, ca împreună să asudăm cultivându-o și împreună să gustăm dulceața fructelor ei. Durere, de trei ori durere, că voi, cari cu pași uriași credeți că stați înaintea noastră în cultură, acestea nu le-ați prevăzut, și în loc de a vă câștiga amici sinceri cu mijloace blânde și dulci, ați răpit în dreapta sabia teroristică neroniană și ați primit modul de trădare, al infernalului Calligula. Totuși, vă spunem cu cea mai umană sinceritate, nu ar fi târziu a ne dobândi de amici, dacă ați pipăi odată calea prin care se poate asta, *dacă ați dovedi în practică mărinimositatea, despre care atâta vă place a predica*. Însă noi, spunând adevărul limpede, ne cam temem a vă crede d-voastre, deoarece aievea ne-am înșelat. - Crezut-au bravii noștri bărbați Buteanu și Dobra, și căzură jertfă ascuțișului teroristic. Cu adevărat, ați putea voi înoda aci o scuză, că căzură din furia soldaților, sau neghiobia lui Hatvani pricinui aceasta, - însă aceasta scuză e deșartă și fără de temei, deoarece nu Hatvani ne înșela pe noi, ci acela întru care voi v'ați odihnit, căruia voi, cu crezământ deplin, i-ați pus fericirea voastră în mână, ca să o așeze pe viitor.

Acela, care e capul vostru, și președintele țării ungare, acela, acela vezi ne înșală pe noi, și acela e Ludovic Kossuth, după cum puteți vedea aci din acludele, și exdiametro opusele lui două scrisorio, semnate cu literile A și B, cari au de a trece și prin un examen critic european.

Acum oare nu cu drept cuvânt am putea striga cu poetul: «accipe nunc danaum insidias, et crimine ab uno disce omnes», - însă noi nu voim să facem salt în concluzele noastre, ci mai dorim să ne convingem din contră, ce iarăș dela voi atârână.

Pe scurt: voim iară a vă spune, și exclamăm de credeți (!) în cer un Dumnezeu și pe pământ o patrie, luați alte mijloace de a trata cu noi, convinge-veți deplin, că între noi și voi armele niciodată nu pot hotărî, însă nu întârziați, ca să nu se îplinească în voi cuvintele scripturei: «că va intra mirele, și voi nu veți avea untdelemn în candelile voastre.»

Dat în Câmpeni, 15 Iulie 1849.

Avram Iancu,
Prefect

SCRIITORUL MOLDOVEAN ALECU RUSSO ÎN ÎNCHISOAREA DE LA CLUJ MEDITEAZĂ LA CARACTERUL LUI KOSSUTH

Puțină lume mai știe astăzi că remarcabilul scriitor moldovean Alecu Russo, cel care considera literatura drept „expresia vieții unei nații”, la 1848 a zăcut timp de mai multe săptămâni în temnițele Clujului.

Nici-o urmă. Informația nu apare nici în ghidurile turistice ale orașului, nici în vreo „istorie” a Clujului.

Oare de ce?

Dar să ne oprim din constatări și să începem a depăna firul legendei adevărate...

Un tânăr de 29 de ani, zvelt, înalt și suplu, vioi și sprinten, educat în Elveția, în principii democratice, Alecu Russo se implicase destul de adânc în mișcarea revoluționară din Moldova îndreptată împotriva lui Sturdza. Eșuând mișcarea, Russo se găsi între proscriși.

Se văzu obligat să părăsească Moldova, așa încât se îndreptă spre Bucovina. De aici luă drumul Vienei pentru a face propagandă în favoarea unirii Principatelor române; renunțând să se mai ducă la Paris, unde dorise inițial să ajungă.

Cu mai mulți camarazi și prieteni care veneau de la Paris, părăsește capitala imperiului la bordul unui vapor cu aburi, străbătând căile Dunării albastre.

Pe puntea vaporului, desigur, se afla un mare număr de maghiari înarmați. Entuziaști, zgomotoși și plini de „visuri de cucerire”, cum istorisește Vasile Alecsandri.

Acum are loc o întâmplare de rău augur pentru sejurul său în Ungaria și Transilvania.

Vreun membru al gălăgioasei societăți de pe vas, care probabil știa românește sau franțuzește, cu aroganța tipic nobiliară se adresa românilor: „No! Domnilor, vreți să vă dați nouă pentru ca să vă scăpăm de turci? Noi suntem gata să intrăm în Moldova, precum au intrat și strămoșii noștri...”

La care distinsul scriitor răspunde zâmbind: „No! Știți d-voastră pentru ce Moldova-i o țară mănoasă?... Pentru că pământul ei a fost îngrășat cu leșurile strămoșilor voștri!” Evident, era o aluzie și la campania lui Matei Corvin...

Vasile Alecsandri comentează: „Acest răspuns închise gura maghiarilor, însă Russo avu mai târziu a suferi multe daune din partea autorităților ungurești”.

În Transilvania stă o vreme la Sibiu. Aici îl prinde ordinul guvernului ungar, care instituie cea mai severă supraveghere asupra românilor din Moldova și Muntenia, ca nu cumva să ia contact cu românii ardeleni și să-i îndemne la unitate, la realizarea Dacoromâniei, coșmarul de dintotdeauna al dominanților.

De aici, de curiozitate, se repede până la Blaj pentru a lua parte la ampla Adunare Națională din 3/15 Mai 1848.

La Blaj cunoaște mulți fruntași ai națiunii și își burdujește geamantanul cu mai multe copii ale Programului revoluționar românesc. Purcede să-l ducă și fraților din Bucovina. Drumul spre Cernăuți și-l alesese prin Dej.

Greșeala vieții lui.

Dejul, un mic orașel pe Someș, a cărui populație maghiară era complet fanatizată de kossuthiști.

De altfel teroarea domnea la tot pasul. Orașele și satele, subliniază Alecsandri, erau „ilustrate cu numeroase

spânzurători și țepe". Iar în toată Ungaria domnea lozinca: „Fii ungar ori moartea...” Și pe tot locul unde a pătruns „libertatea maghiară” a însoțit-o starea de asediu, cum precizează Russo în scrisoarea către Nicolae Bălcescu din Sibiu, 4 iulie 1848.

Poate e semnificativ să menționăm că, în aceeași scrisoare din Sibiu către Nicolae Bălcescu, Russo visează cu ochii deschiși ca orice pașoptist, la un mare popor românesc unit pe un „pământ românesc”, „cu o mare capitală, care s-ar chema Roma, dacă vrei, cu mari piețe numite Piața Poporului, Piața Traiană, Piața lui Ștefan, Piața lui Mihai, Piața Moldovei, Piața Banatului, Piața Ardealului!”

În vara anului 1848, ca „analist politic”, el vede că „Desfacerea Ungariei este inevitabilă...”, așa încât ultimele ei mijloace de a se menține sunt „spânzurătorile (furcile), violența și terorismul”.

În Dej, arestarea se produce la denunțul unei vigilente kossuthiste fanatizate, care l-a văzut făcând semne misterioase... Cui? Întrebare pe care și-o pune și el în protestul către comisarul guvernului din Cluj, dar care rămâne fără răspuns.

Mai înșiră aici încă 5 suspiciuni, pentru care a fost arestat:

1. „Sunt român!”
2. „Corespondența găsită în valiza mea este în limba franceză!”
3. „În acea corespondență nici nu se pomenește numele de Ungaria!”
4. „Trebuie să fiu emisar rus!”
5. „Trebuie să fac parte din comitetul croato-slovaco-sârbo-valaco-saxon format contra Ungariei!”

La Dej i se pregătește imediat „un alai de naționaliști-gardiști” care să-l ducă la Cluj, la comisarul Vay Miklós,

considerat de către români, în epocă, drept „zdrobitorul de valahi”.

O zi a stat Alecu Russo în Dej. Autoritățile au fost dure cu el. Dar azi, când brutalitatea dominanților (cu excepția anilor 1940-1944) a devenit o tristă amintire, spre cinstea lor, dejenii i-au ridicat statuie în inima Dejului românesc.

Nu știu ce i s-a scris pe soclu, dar eu cred că nimic nu ar fi fost mai potrivit decât geniala sa concluzie despre revoluția ungară, care constituie în fapt chintesența evenimentelor de la 1848-49: „*Eljen a szabadság* înseamnă lanțuri pentru români”.

Această formulă profund logică și fără egal în istoriografia noastră, cu certe valențe filosofice, a fost înscrisă în celebrul bilet trimis lui Vasile Alecsandri din închisoarea de la Cluj.

Bănuim că la Cluj a stat în arestul polițienesc al orașului în „casele lui Trandafir” care se aflau în centrul orașului (piața Unirii) și erau mai curate, pentru o clientelă mai aleasă.

Chiar dacă locația temniței nu ne este cunoscută cu precizie, putând fi închis și la Casa comitatului (azi str. M. Kogălniceanu), știm absolut exact că din Dej a fost dus la primăria din Cluj (clădirea veche a primăriei clujene care era deja construită la 1848 și care se află pe bulevardul Eroilor).

Aici, la primărie a fost interogat amănunțit (și hârtiile traduse) de către baronul Vay, care fiind mai deștept decât „naționaliștii-gardiștii” din Dej, cu „mustăți exagerate și pinteni extrem de lungi”, cum i-a descris A. Russo, și-a dat seama că are în față un viitor om politic important al românilor din Moldova și nu l-a oprimat prea tare, mai ales că nu avea nici un motiv real - actele erau în ordine, iar scrisorile și celelalte înscrisuri nu conțineau nimic compromițător, decât lucruri cunoscute.

În cele 6 sau 8 săptămâni cât timp a fost arestat, pașii l-au purtat pe Russo („însoțit onorabil”) prin tot Clujul, iar întreținerea sa a costat ceva bani (8 florini de argint).

La un moment dat s-a intenționat să i se vândă hainele și tot ce avea în bagaje pentru a se recupera banii. Însă deoarece nu i s-a putut reproșa nimic, s-a renunțat.

Cetățean al Clujului fiind, mă doare sufletul să constat că după atâtea interogatorii, amenințări și tracasări suferite de Alecu Russo, care în cele 6 (sau 8) săptămâni s-au desfășurat în localul Primăriei clujene, autoritățile se comportă cu indiferență totală și astăzi față de valorile noastre românești, numai pentru că sunt românești.

La Cluj, antiromânismul a ajuns astăzi la cote incredibil de înalte. Cozile de topor se înmulțesc ca și ciupercile după ploaie (deși se vede cu ochiul liber că este secetă).

Poate aceste autorități vremelnice nu sunt în stare să se ridice la nivelul celor din Dej și în aceste vremuri de criză nu au bani să ridice o statuie pentru Alecu Russo pe locul în care a fost statuia *honvedului* din centrul Clujului, însă să pună măcar o „plăcuță” (că tot sunt la modă „plăcuțele”), în care să se consemneze că și acolo a fost un loc de „tortură” pentru un patriot român care visa la Dacoromânia! Nu vă grăbiți să spuneți că exagerez atunci când bănuiesc că motivul desconsiderării, la Cluj, a personalității lui Russo îl constituie faptul că a fost român, pentru că peste drum de vechea primărie a fost cartierul general al lui Josef Bem, a cărui armată a omorât mii de români și care atunci când a plecat din Transilvania a plecat cu regretul de a nu fi putut ocupa Munții Apuseni și să-l captureze pe Avram Iancu.

Mercenarul general polonez trebuia să aducă Transilvania la picioarele lui Kossuth și pentru a putea executa acest rapt teritorial a declarat că el pentru români

(care luptau pentru salvarea propriei ființe naționale) nu are decât *tunuri și gloanțe*.

Deci vă dați seama că peste drum de o *placă memorială*, închinată unui mercenar în slujba forțelor răului, nu poate sta o *altă placă memorială*, mai ales dacă aceasta ar fi dedicată unui mare patriot român.

Surpriză. „Gurile rele” au și lansat zvonul că primăria are un plan secret de înlăturare a plăcilor memoriale închinare eroilor români și instituțiilor românești.

Motivul?

Palatele și castelele grofilor și baronilor din Cluj sunt *monumente istorice* și prin lege nu se poate modifica înfățișarea fațadelor punându-se *plăci memoriale* pentru valahi.

*

Se cuvine și un scurt Post Scriptum.

În închisoare, Alecu Russo nu avea prea multe de făcut așa că, bazându-se pe calitatea sa de excelent observator, a început să redacteze o serie de cugetări, pe care Vasile Alecsandri le considera adânci și valoroase.

Desigur, scria numeroase scrisori către amici și memorii către autorități, cu scopul de a-și rezolva situația în care se afla.

Multe din cugetările sale s-au pierdut.

Dintre cele 25 de cugetări publicate de Vasile Alecsandri, 7 sunt dedicate *falsului patriotism*.

De ce în temnițele Clujului Alecu Russo se gândea la *falsul patriotism*?

Cine știe citi printre rânduri își dă seama de ce.

Cugetările sunt de fapt idei distilate privind revoluțiile pe care le parcurgea.

Ele au o strânsă legătură cu anunțul paradoxal pe care i-l face în celebrul bilet pe care i-l scrisese lui V. Alecsandri

(probabil în 10 iulie 1848): „Iubite A... În Ungaria liberă mi-am pierdut libertatea”.

Deși în protestul către Consiliul de Război din Cluj, Russo semnează în calitate de „Cunoscut de aproape al marelui Kossuth”, nu-l cruță deloc. Dimpotrivă, multe din cugetările sale despre *falsul patriotism* parcă sunt adresate direct „semizeului” naționalismului șovin ungiuresc.

Câteva din *cugetările* lui A. Russo privind falsul patriotism, scrise în intervalul (9/10 iulie, 14 sau 28 august 1848) sunt valabile și acum, în 2011.

Iată ce cugeta autenticul patriot român despre *falșii patrioți* din vremea lui:

„1. Fiecare revoluție trebuie să nască un adevăr pe lume, și fiecare criză prin care a trecut omenirea a produs un bine sau germeul unui bine, dar nimic până acum nu a putut să desființeze falsul patriotism.

Falsul patriotism este masca egoismului în timpuri de tulburare.

Aceia care speculă libertățile popoarelor, care nu au alte principii decât interesul personal, alt Dumnezeu decât pre sine însuși, altă profesie de credință decât *noi prin noi și pentru noi*; aceia care nu cred nici în popor, nici în libertate, nici în sacrificiuri, nici în devotament¹, se acopăr cu haina patriotismului în zile de lupte, în zilele cele mari ale popoarelor. Ei par că fac sacrificiuri, dar nu sacrifică nimica, ci pun la dobândă.

*

2. Frazele sunătoare ale acelor ce grăiesc mult ascund adese ori precugetări urâcioase. Adevărații oameni ai poporului, aceia care gândesc ca dânsul, vorbesc puțin, lucrează cât pot și plâng, când alții tot grăiesc! Poporul

---

¹ În text “devotamânt”.

sufere și geme; poporul lucrează, poporul nu grăiește decât prin tăcerea lui.

Când adevărații oameni ai poporului au grăit și cu umărul poporului au răsturnat o lege despotică, un rege, o instituție nedreaptă, falșii patrioți se îndeasă la paradă, apucă partea cea mai mare... și atunci devin lucruri neauzite, de care națiile se rușinează mai pe urmă.

*

3. Sub cuvântul de *adevăr* și de *bine comun*, falșii patrioți sună în toate părțile, și în sânul gloatelor se găsesc oameni buni, însă slabi de minte, care se exaltă la vorbele lor, se răspândesc prin țară și tulbură conștiința concetățenilor.

Gloatele sunt îndurătoare, căci ele simt puterea lor.

Toate popoarele au asemănare între ele, căci au aceleași suferințe; ele au instincturi generoase.

Hulă și blestem asupra celor ce înșală popoarele!

*

4. Oamenii libertății sunt pentru respectul și neviolabilitatea omului; falșii patrioți sunt pentru măsurile de sânge, de inchiziție, de turburare².

*

5. Adese ori aceia care strigă în contra aristocrației sunt niște aristocrați ascunși în sdrențele demagogiei, niște falși patrioți.

Acești aristocrați de uliță, de noroiu, de patimă sunt cei mai aprigi dușmani ai libertății. Ei decretează legile de proscripție, ei măsură și vând libertatea ca o marfă; ei aruncă pietre oamenilor de pace și de onoare³; ei acuză de trădare pe cine nu vrea să scoboare în rândul lor.

Adevărații patrioți sunt senini, căci adevărul este senin ca cerul zilelor frumoase; sunt îndurători, căci libertatea este

---

² În text "turbare".

³ În text „onor”.

mizericordioasă; sunt dreți, pentru că libertatea este însăși dreptatea.

Evanghelia este cartea libertății. Hristos nu a zis: „Ucideți pe aceia care nu vreau să creadă în mine”; Hristos a zis: „Cuvântul este pentru toți acei care vreau să-l asculte”.

Dacă Hristos s-ar coborî astăzi pe pământ, falșii patrioți l-ar răstigni în numele libertății.

*

6. Dacă aș avea să-mi fac testamentul politic, aș zice concetățenilor mei:

„O, fraților, alegeți judecători buni!

„Oprți birocrăția de a deveni o putere despotică; căci ea nu trebuie să fie decât *servitoarea* publicului care o plătește.

„Astupați-vă urechia la glasul falșilor patrioți. – Astfel țara va fi scăpată de trădători și de călăi”.

*

7. Printre instituțiile moderne, garda națională este una din cele mai frumoase și tot o dată mai periculoase.

O gardă națională inteligentă, serioasă, lipsită de fanatism politic reprezintă siguranța⁴ publică, ordinea, respectarea legilor, libertatea individuală și nedependința patriei.

O gardă națională neinteligentă devine instrumentul orb al falșilor patrioți. Ea poate să pue în pericol libertățile publice, înlocuind despotismul tronului prin despotismul uliței.”

⁴ În text „securitatea”.

GENERALUL BEM - MERCENARUL LUI KOSSUTH

Personalitatea generalului Bem este destul de bine cunoscută și cel mai adesea a fost și este prezentată într-o lumină de legendă străbătută de un puternic fior romantic.

Istoriografia maghiară îl divinizează.

Bem este „luptătorul pentru libertatea popoarelor”, este „eroul”, este „salvatorul”. Înfațșat mereu la superlativ, mitul pare de nezdruncinat, așa încât nu mai ai nimic de făcut decât eventual să-i mai adaugi câteva frunze la cununa de lauri.

Clișeul acesta datează încă din timpul vieții sale și s-a impus în istoriografia maghiară prin memoriile generalului Czéczi¹, dar mai ales prin masiva monografie din 1954, *Bem Jozsef*, a lui Kovács Endre², distinsă la vremea respectivă cu premiul „Kossuth”.

În timpul vieții sale, un rol important în a-și inventa o imagine de revoluționar dezinteresat a fost încercarea de a-i atrage pe români de partea revoluției ungare prin mai multe proclamații³.

Fiind un bun strateg, tactician și psiholog, a folosit toate mijloacele menite să înfrângă revoluția românilor din Transilvania.

---

¹ Czéczi János, *Bem erdélyi hadjarata 1848-49 ben*, Pest, 1868.

² C. Câmpeanu, *Recenzie*, în *Studii*, VIII, nr. 3 din mai-iun. 1955, p. 116-122.

³ Vezi anexele.

A dat chiar de la început și o *amnistie* pentru a mai potoli setea de sânge a „echipelor de vânătoare” împotriva românilor, a „tribunalelor de sânge” și a lui Csányi, în momentul când uciderile ajunseseră la 4.425 de români, cifră rectificată de Barițiu la 6.000⁴.

„Amnistia” s-a transformat într-o *capcană*, fapt recunoscut implicit chiar de Bem când scria: „Vreau ca ordinul de amnistie dat de mine și recunoscut până la un punct de guvern să rămână în ființă, fără să fie violat sau chiar înjosit în momeală”⁵. Că amnistia s-a transformat realmente într-o „momeală” o dovedesc tribunalele din Cluj, Ocna Mureșului și Deva, care continuă să pronunțe pedepse capitale și în săptămânile următoare.

O altă acțiune în spiritul tacticilor militare de anihilare sau racolare a „inamicului” a fost cunoscută și elogiata sa acțiune de a sprijini substanțial gazeta *Espatriatul*^{5bis}, cu 500 fl. C.M., știind bine ce rol important are propaganda într-un război. Editarea gazetei lui Bolliac folosea intereselor maghiare, fapt consemnat într-un mod extrem de elocvent de către I. Munteanu, care caracterizează cât se poate de corect încercările unei așa-zise „împăcări”, care de fapt era o capitulare clară și necondiționată a revoluționarilor români. Este un text antologic al lui I. Munteanu, scris pe un volum dăruit lui de către Cezar Bolliac. I. Munteanu a răspuns negativ la invitația de a colabora ca și corector la *Espatriatul* lăță ce scrie pe carte: „Însă, după principiile magiare cetățenii Ungariei numai ca magiari potând fi fericiți, nu luai parte în redigere, ci doream căderea acestor egoiști barbari.

⁴ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ed. II-a, Ed. Științifică, București, 1968, p. 125.

⁵ *Idem*, *op. cit.*, p. 126.

^{5bis} S. Retegan, *Espatriatul – ziar militant pentru înfrățirea popoarelor*, în *Anuarul Institutului de Istorie din Cluj*, VII, 1964, p. 329-338.

- Totuși de Bolliac ca de un român erudit, cu dorere mă despărții; că deși în principii nu ne uneam, scopul tot unul ne era: fericirea tuturor românilor. Însă el sacrifică românii din pământul unguresc magiarismului, numai ca să aibă vecini buni în eluptarea fericirii românilor din pământul român! Așa mi se vede, egoismul prea crud”⁶.

Aceasta este de fapt caracterizarea lucidă a întregii acțiuni privind „proiectul de pacificare” și crearea „legiunii române” care să lupte alături de maghiari.

În afară de faptul că acest „proiect” a fost cras falsificator⁷, el ar fi trebuit să fie și un paravan pentru invadarea principatelor de peste Carpați. Iată ce îi scrie Kossuth lui József Bem (la 14 iulie 1849), într-o scrisoare pe care Nicolae Bălcescu și Cezar Bolliac nu aveau de unde să o cunoască și care este o dovadă de necontestat a *nesincerității* cu care au fost trarați românii: „Această intrare, [în principate - n. ns.] având în frunte legiunea română, n-ar mai putea fi considerată ca o invazie și întreaga populație, văzându-și compatrioții luminați sub drapelul nostru, ne va primi ca pe niște frați și eliberatori”⁸. Istoricii Ioan Chindriș, care a dezvăluit toate dedesubturile acestui așa-zis moment de „înfrățire”, mai confirmă că istoria i-a dat dreptate neîncrederii ireductibile a lui Simion Bărnuțiu, ce demonstrase în discursul său că românii au fost întotdeauna înșelați și așa vor fi din nou, dacă se vor așeza la “masa libertății ungurești”, la care bucatele ar putea fi otrăvite.

Este interesant că acest “tratat” nu a fost semnat formal și de către Cezar Bolliac, ci este un nume de umplură,

⁶ Cornelia Bodea, *1848 la români*, vol. III, Ed. Enciclopedică, București, 1998, p. 440.

⁷ Ioan Chindriș, *Transilvanica*, I, Ed. Cartimpex, Cluj-Napoca, 2003, p. 307.

⁸ *Ibidem*, p. 300-317. “N. Bălcescu și legiunea română la 1849”.

numele său fiind caligrafiat de mâna lui Bălcescu^{8bis}.

Nu este de mirare că românii percepeau tabăra adversă ca *nesinceră*, când chiar și N. Bălcescu vedea în generalul Bem un om FALS, de o politețe rece. “Cu ochii lui mici și cu surâsul ce-i înflorea neîncetat în colțul gurei, îi făcu impresia unui om fals și deși, repeta cu stăruința că nu-l preocupă chestiunile politice, era evident că tănuiește planuri mari”⁹. (Ca invazia principatelor române, de exemplu...).

Pentru a înțelege și mai bine cum a fost inventat mitul lui Bem și cum a fost indus în istoriografia românească, trebuie să luăm în considerare denaturările și zvonurile mincinoase din epocă puse în circulație. Astfel, George Barițiu, după ce confirmă și el că amnistia dată de Bem nu a fost luată în seamă de insurgenții maghiari, dezvăluie și cum un fruntaș secui care lucra cu numeroși spioni, Dobolyi Lajos a pus în circulație informația falsă (“fibula” – cum îi spunea Barițiu) că alături de Bem “ar fi venit în țară și una oaste de 8 mii români curați, puși sub comanda renumitului nostru bărbat Eftimie Murgu și sub a comisarului Gavril Mihali, că din toată oastea lui Bem acei români de la Ungaria ar fi cei mai sălbatici (a leg vadabb) și că ar fi mânioși pe românii ardeleni pentru ca aceștia n-au dat mâna cu maghiarii”¹⁰.

Prezența lui C. Bolliac alături de Bem, este adevărat, a fost din proprie voință și acestuia i-a trecut pofta de a lucra pentru împăcarea românilor cu maghiarii, când a văzut cum honvezii spânzură și împușcă “cu sutele pe românii nearmați și cum comitele Francisc Haller aruncă pe popii

^{8bis} *Ibidem*, p. 307.

⁹ Silviu Dragomir, *Studii privind istoria revoluției române de la 1848*, ed. îngrijită, introducere, note, comentarii de Pompiliu Teodor, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1989, p. 125. Cf. I. Ghica, *Amintiri din pribegie*, București, 1889, p. 270; 272 și urm.

¹⁰ *Transilvania*, X, nr. 16 din 15 aug. 1876, p. 188.

împușcați în râul Târnava, ca nici să-i poată îngropa familiile lor după ritul lor bisericesc”¹².

Cei mai mulți români erau recrutați în oastea ungară a lui Bem cu forța¹³, dar erau și de aceia crescuți în spirit maghiar, care credeau sincer că ungurii luptă și pentru libertatea altor popoare¹⁴. Aceștia n-aveau de unde să știe că până și Bem nu vorbea de “libertatea popoarelor”, ci de “LIBERTATEA UNGUREASCĂ”, ceea ce, desigur, era cu totul altceva...¹⁵

Apar articole care deformează realitățile chiar cu texte din timpul revoluției (Kossuth către Bem) de exemplu, în care guvernatorul Ungariei, încercând să-și încurajeze armata, scria: “Am onoare a te încunoștiința, că dl. Bălcescu, reprezentant și îputemic al partidului național din România, mi-a înaintat un raport al său despre misiunea ce și-o luase de a parlamenta cu revoluționarii ardeleni, și că mi-a predat și o declarație a lui Iancu, în care șefii promit a prepara spiritele poporațiunii pentru unire”¹⁶.

Cu alte cuvinte, Bălcescu intervenea pe lângă Iancu să pregătească spiritele pentru uniunea Transilvaniei la Ungaria.

Despre aceasta informație, “un venerabil bătrân, care a luat parte activă la evenimentele din 1848”, scrie următoarele: “în strâmtoarea sa, [Kossuth] a fost silit a scrie

¹² *Ibidem*.

¹³ *Mișcarea națională a românilor din Transilvania între 1849-1919, Documente*, 1996, p. 75.

¹⁴ Ioan Russu, *Revoluționarii români și cei maghiari*, în *Tribuna*, VI, nr. 83 din 13-25 apr. 1889, p. 330-331.

¹⁵ Cornelia Bodea, *1848 la români*, II, Ed. Șt și Enciclopedică, București, 1982, p. 1023. Vezi și Ela Cosma, *Revoluția de la 1848-1849. Un catalog de documente și vegeste* (Fondul Institutului de Istorie din Cluj), Ed. Argonaut, Cluj-Napoca, 2005, vol. II, p. 191.

¹⁶ *Tribuna*, VI, nr. 83 din 13/25 apr. 1889, p. 331.

lui Bem și a-și încuraja soldații cu tot felul de speranțe culese din vânt; neg însă categoric, că Kossuth ar fi primit din mâna lui Bălcescu ori de la altcineva o declarațiune scrisă de Iancu, în care acesta să fi promis a pregăti spiritele pentru uniune”¹⁷. “Venerabilul bătrân” bănuim a fi fost Vasile Moldovanu, care fusese de față la întâlnirea lui Iancu cu Bălcescu și-l conduse pe acesta până la Ighiu.

Aici se face o confuzie; S. Dragomir indică textul lui Iancu din 3 august 1849¹⁸, în care oferă *neutralitatea*, însă nu și angajamentul de a activa în favoarea uniunii Transilvaniei la Ungaria.

Toate aceste aspecte încâlcite, au dus mai ales înainte de 1989 la creionarea unui general Bem supradimensionat, devenit stereotip, cum ni-l prezenta Mihail Roller, Banyai L., și, după 1989, Egyed Acos¹⁹, care vedeau în el un semizeu.

Desigur, proslăvirea lui avea întemeiate motive politice. A nu se uita că *Istoria Transilvaniei*, apărută la Budapesta în 1986, caracteriza revoluția română din Transilvania drept o mișcare de tipul celei din Vendéea. Iar după revenirea Transilvaniei de Nord la România, teroarea maghiară de dreapta este înlocuită cu una de stânga.

Istoricul David Prodan are pagini remarcabile în *Memoriile* sale privind revoluția de la 1848 consemnată într-o broșură a lui Jordäky Lajos (pe care l-am cunoscut bine, și care prin anii '60 încerca să ne îndoctrineze pe noi, tineri cercetători pe vremea aceea, cu idea dragă lui, că autonomia Transilvaniei ar fi extreme de folositoare). Dar iată ce scria D. Prodan în *Memoriile* sale: “Jordaky, unul din cei mai de stânga, ne întâmpina cu o broșură comunistă, cu două articole, unul al lui Marx despre Kossuth, în care-l executa,

¹⁷ *Ibidem*, VI, nr. 107 din 11/23 mai 1889, p. 425.

¹⁸ S. Dragomir, *Studii...*, p. 133-134; “N. Bălcescu în Ardeal”.

¹⁹ Egyed Ákos, *Erdélyi 1848-1849*, I, Csikszereda, 1998.

celălalt a lui Engels despre Revoluția din 1848, care numai marxistă nu era... Împărțea popoarele în două: popoare revoluționare și popoare reacționare. Revoluționare: germanii, ungurii, reacționare: slavii, românii!" [...] "Evident, de primul articol a fost nevoie pentru a acoperi pe al doilea, ungurii popor revoluționar, românii popor reacționar!"²⁰

Să revenim la aprecierile ditirambice lansate de generalul Czech despre generalul Bem, promovat în istoriografia maghiară și apoi trecut automat, fără pic de simț critic, în istoriografia românească, iată un exemplu: "Bem a fost nu numai un mare soldat, el a fost mare și ca om. *Era nobil, generos, uman și cu simț filantropic.* Cine l-a văzut la Sibiu deplângând moartea colonelului Mikes Kelemen și a aghiontantului său Térey, legionarul și honvedul vienez, căzuți în război; cine a văzut grija delicată pe care a manifestat-o pentru ofițerul de stat major Mesena și alții răniți acolo; cine *i-a văzut lacrimile lucind în ochi atunci când călărea la Simeria pe câmpul de luptă acoperit de morți*, cine i-a auzit exprimarea îngrijorării față de un înalt ofițer superior atunci când acesta a condus în plină seară bătălia de lângă fortificații lipsind timp îndelungat de lângă dânsul, cine i-a fost martor temerii *părintești* cu care și-a trimis aghiotanții și curierii în căutarea acestui ofițer, precum și *bucuria la reparația lui, va admira în Bem pe omul nobil și mărinimos.* Cine, în fine, privindu-i activitatea politică în Trasilvania, maniera în care s-a comportat față de sași și de valahi, ca și față de imperialii învinși nu poate face altceva decât să admire mărinimia și calitățile umane ale acestui

²⁰ David Prodan, *Memorii*, Text îngrijit și adaptat cu o postfață de Aurel Răduțiu, Ed. Enciclopedică, București, 1993, p. 54.

erou ilustru al libertății”²¹.

Iar dacă mai punem la socoteală și faptul că Bem a făcut toată Campania din Transilvania doar cu o singură haină de honved în care și-au lăsat undeva vreo 8-10 gloanțe de calibru mic, și că în “ordinele sale Bem era sever și rece, scurt și precis, iar ceea ce hotăra odată devenea pentru el însuși literă de lege”²², avem imaginea, mai mult decât evident, a unui MIT.

Cum să nu distingi un MIT într-o descriere atât de romantică și percutantă totodată, a celui pe care însuși Bem l-a înălțat la gradul de general de brigadă?

Bem prezintă toate datele pentru ca, privit prin prisma grilei lui Raoul Girardet²³ și Francois Furet²⁴, să constituie Eroul-Salvator care se declară executantul voinței lui Kossuth (TATĂL Revoluției) și al “voinței generale” ungare.

Evident, i se inventează o imagine exemplară, astfel el apare drept întruchiparea unor înalte virtuți morale: este curajos, ferm, umanitar, credincios etc²⁵. În ceea ce privește credința, istoricii care îl proslăvesc uită subit că Bem a trecut cu nonșalanță de la creștinism, la islamism. Iar în ceea ce privește umanitarismul, să citim doar o singură însemnare de pe o carte de rugăciuni din Șimon (Bran): “... aicea în Bran venise Armia lui Bem, au stat aicea 13 săptămâni, au pățimit bieții oameni destule răutăți și era destulă frică în toți, cât nu se poate povesti, mulți copii au degerat fugind, multe muieri îngreioate au făcut copii în zăpadă, și la lunie 9

²¹ Cornelia Bodea, *1848 la români*, III, Ed. Enciclopedică, București, 1998, p. 486.

²² *Ibidem*, p. 486-487.

²³ *Mythes et mythologies politique*, Paris, 1986.

²⁴ *Reflecții asupra Revoluției franceze*, București, Humanitas, 1992.

²⁵ Simona Nicoară, *Mitologiile revoluției pașoptiste. Istorie și imaginar*, Presa Universitară Clujeană, 1999, p. 79.

au intrat Muscalii și Ungurii au fugit, am scris eu, Ioan Vartolomeiu, m.p. normal dascăl în Șimon”²⁶.

El i se devotază comunității maghiare, devine “șeful charismatic” al armatei și “omul unei situații de criză” (al conflictului din Transilvania), singurul ce poate lupta cu succes împotriva “marii conspirații internaționale” menită a sfârâma Ungaria în granițele Sfântului Ștefan.

Investit în poziția de Conducător Șef sau “Om providențial”, el domină evenimentele prin atributele sale excepționale. Fiind un *personaj-simbol*, în jurul său se concentrează așteptările, speranțele și adeviziunea publică, atât de bine schițate și de Gustave le Bon²⁷.

În fine, SALVATORUL trebuie să fie un erou neprihănit, pentru că el continuă “să existe” în memoria colectivă și după moarte. “Mărturie în acest sens, stă acel cult al eroilor celebrat prin monumente, morminte, relicve etc., eroii-salvatori fiind tratați de colectivitățile unde s-au impus, așa cum spunea J. Buckhardt, ca “sfinți secularizați”. Acest lucru este posibil, pentru că există o secretă coincidență, scrie A. Reszler, între acești eroi și interesul, gloria și grandoarea colectivităților”.

“Spiritului maghiar” i se pot reproșa multe (cum susținea Ioan Slavici)²⁸, nu însă și lipsa grandorii. Aceasta vor să o afișeze și să o transpună în *moment* mărețe, dacă se poate pe banii altora...

Recunoștința maghiarilor din Transilvania pentru eforturile generalului Bem de a-i menține într-o situație privilegiată de dominanți politici (adică stăpâni peste valahi), se concretizează în ridicarea de *monumente* care să-i implementeze în “memoria colectivă și după moarte”. Iată

²⁶ *Telegraful roman*, I.VII, nr. 104 din 26 sept (9 oct.) 1909, p. 427-428.

²⁷ Apud S. Nicoră, *op. cit.*, p. 80.

²⁸ I. Slavici, *Studii despre maghiari*.

câteva dintre ele: la începutul anului 1869, în Transilvania începe o campanie susținută de a obliga localitățile românești să participe cu bani la ridicarea unui monument pentru Bem. Presiunea era exercitată și pe față, prin liste de subscripție, cât și pe ascuns, prin dispoziții secrete trimise "solgăbirăilor", care să oblige fiecare comună să participe la colectă, bătându-și astfel joc și de sentimentele naționale ale românilor din comitatul Alba de Jos.

Corespondentul din Blaj al *Federațiunii*, care semnală abuzul autorităților ce nu aveau mandat din partea românilor, scria foarte tranșant: "faceți pe banii poporului câte un monument și pentru Loránd Lépes Verbötzi, Katona Miklós [unul dintre cei mai zeloși ucigași ai românilor neînarmați la 1849 n. ns.] și alți "binemeritați pentru popor!" și încheie: "Faceți pe banii poporului monumente la cei ce au contribuit la apăsarea poporului - ca într-o zi să vă cunoaște pe voi lumea, că sunteți adevărați urmași [urmași - n.ns.] ai lor"²⁹.

Un alt exemplu de monument, ridicat pentru a-l nemuri pe Bem, a fost statuia din Târgu Mureș³⁰, care, după unirea din 1918, așa cum era și firească, a fost predată Poloniei, patria natală a lui Bem³¹. În fine în 1958³² este menționată o fântână arteziană construită încă din 1849 (30 iulie) de comandantul pieței Franz Haller în Sighișoara, cu ajutorul "ofițerilor din garnizoană, a 4-5 familii localnici". Cu cât entuziasm au contribuit românii masacrați la 1848-1849 nu putem ști cu precizie, dar o inscripție pe o placă de marmoră de pe zidul

²⁹ *Federațiunea*, II, nr. 5 din 10/22 ian. 1869, p. 20.

³⁰ Dr. C. Diaconovici, *Enciclopedia Română*, t. I, Sibiu, 1892, p. 447.

³¹ Traian Popa, *Monografia orașului Târgu Mureș*, Târgu-Mureș, 1932, p. 185.

³² Alexe Mureșan, *Descoperirea unui monument închinat generalului Bem*, în *Studii*, XI, nr. 4 din 1958, p. 151-152.

de lângă fântâna (adică "Izvorul libertății) consemna în germană, maghiară și română, urarea:

"Béke és áldás,
Ennek az országnak
Mátol örökre",

care pe românește ar însemna: "Pace și binecuvântare acestei țări / De azi în veci".

Pe linia istoriografică de la 1958, autorul articolului nu uită să afirme că localnicii și-au manifestat "astfel venerația lor față de generalul luptător pentru ideile de libertate, egalitate și fraternitate între popoare". Erau cuvinte mari, nesuținute de documente autentice, ci de propaganda de partid.

Istoriografia română (prin istorici maghiari) consideră că "Eroului-Salvator" al oligarhiei maghiare îi revenea astfel rolul de "gardian al normalității", de garant al perpetuării comunității maghiare din Transilvania, pusă în drepturile ei de a stăpâni peste valahi.

Operațiunea de transfer din istoriografia ungară în cea română o făceau și istorici de stânga ca Bányai László, care, citând din proclamațiile lui Bem, demonstra că: generalul nu a venit să asuprească, ci a venit să "combată despotismul" (deși pentru români despotul era nobilimea maghiară și trupele intervenționiste kossuthiste) și concluzionează că Bem a fost acel "general erou" care a știut să îmbine lupta pentru dezrobirea poporului său cu cauza revoluției europene"³³. De fapt, nu, era vorba de revoluția europeană, ci de *intervenția* guvernatorului Kossuth împotriva revoluției românilor din Transilvania, care amenința hegemonia marilor proprietari de pământ. Iar când Bem, în manifestul lui, îi cheamă pe români să scuture "Jugul rusesc", ignoră că rușii au venit să-i scape pe români de *tribunalele statariale*

(“tribunalele groazei”³⁴, cum le numea chiar el), care prin atrocitățile comise urmăreau de fapt exterminarea românilor din Transilvania. Ori pentru românii ardeleni *jugul unguresc* era cel care îi durea cu adevărat, pe când rușii au stopat în fapt măcelul dezlănțuit de armata ungară condusă de Bem, precum și a unităților paramilitare ale nobilimii maghiare.

Pentru a avea o imagine nefalsificată de interpretările unor istorici incorecți, să cităm dintr-un manuscris din epocă al lui Partenie Gruescu din care se poate vedea cu ochiul liber cum erau recrutați românii în armata lui Bem: “... și cu această ocaziune se tâmplară cele mai grele crime contra umanității, dar și despoieri destule, că unde se tâmpla a scăpa feciorii cu fuga, acolo se puneau execuție de 200 fl. arg și alte pedepse...”, oamenii, se relatează în continuare, fugeau “în păduri ca fiarele sălbatice”, iar bunurile se erau confiscate³⁵. În aceste condiții a reușit totuși să recruteze circa 3.000 de oameni. (În 1999 într-o sesiune științifică la Arad, un cercetător de la Budapesta, dl. Bona, a avansat cifra de 25.000 de români în armata lui Bem!).

Dar să mai cercetăm un manuscris; de data aceasta a lui Pavel Rotariu, care nota în comuna Dragșina de lângă Buziaș în 1849, aflându-se de apropierea armatei lui Bem, toți feciorii apti de recrutare au fugit în pădurea Dragșinei și Bucovățului; iar Pesty Frigyes recunoștea că “la intrarea lui Bem pe teritoriul regimentului (român), locuitorii s-au refugiat în masă”. Se vede că nici aici propaganda lui Bem nu a funcționat.

Cu o ironie formidabilă, scăpată ca prin minune de cenzură (cartea a fost publicată în 1968), I.D. Suciu concluzionează: “Deci atât din relatările lui Partenie Gruescu, cât și a cronicii parohiale din Iaz (Pavel Rotariu), rezultă că Bem avea o atitudine omenească față de

³⁵ I.D. Suciu, *Revoluția de la 1848-49 în Banat*, 1968, p. 226.

populație”[!]³⁶.

Dar dacă “prostimea valahă” fugea din fața “eliberatorului”, ce făceau românii mai instruiți? Un exemplu ar fi tânărul locotenent Ștefan Borgovan, erou al regimentului năsăudean de graniță, care este ales de Bem personal, pentru a-l călăuzi spre Transilvania pe care trebuia s-o cucerească; la prima ocazie fuge și el³⁷.

Luptele lui Bem în Transilvania au fost atât de mistificate încât dădeau impresia că trupele acestuia nu ar fi luptat cu românii, ceea ce este absurd.

După ce, în octombrie-noiembrie s-a instaurat administrația românească în comitatele din Transilvania, trupele lui Bem sunt acelea care reinstaurează administrația nobiliară maghiară în decembrie 1848 și ianuarie-februarie 1849.

În martie 1849, armata țărănească a lui Avram Iancu rezistă trupelor ungare comandate de Bem, care, spre regretul său, nu reușește să cucerească Munții Apuseni, în schimb, ostașii săi se acoperă de “glorie” în două momente mai puțin cunoscute.

La cucerirea Sibiului, ostașii lui Bem ard arhiva Comitetului Național Român iar, la ocuparea Blajului, sub comanda lui Czechs, jefuiesc până și criptele episcopilor greco-catolici.

E drept însă că ostașii polonezi nu-l prea iubeau pe Bem; îl considerau trădător al cauzei poloneze și în 7 noiembrie 1848 când se afla la Pesta, a fost chiar victima unui atentat al unui tânăr polonez, iar dintr-o cerere semnată de 105 polonezi reieșea că nici polonezii din Galiția nu-l iubeau, pentru că aceștia îl rugau pe Kossuth să nu îl numească pe Bem la comanda supremă, ci să-l desemneze pe Joseph

³⁶ *Ibidem*, p. 227.

³⁷ *Observatorul*, V, nr. 32 din 24/6 mai 1882, p. 127; “Căpitanul Șt. Borgovan și generalul Bem”.

Wysocki, care a condus legiunea poloneză în timpul războiului din Ungaria³⁸.

În schimb, conaționali săi din legiunea poloneză îi simpatizau pe români, cum reiese din mai multe documente, precum și dintr-o scrisoare a lui Nicolae Bălcescu către Ioan Ghica, din vara anului 1849, în care arată că "Lehii (adică polonezii) din a lor legioană sunt cu totul pentru români, și au cerut de la Bem ca ei să nu se bată contra românilor"³⁹.

Relațiile Bălcescu-Kossuth (implicit Bem) sunt puse într-o nouă lumină de către Alexandru Vaida Voevod în volumul de memorii din 1998⁴⁰, care se dovedește a fi și un istoric autentic.

După ce sugerează o anumită "schizofrenie" în corespondența lui N. Bălcescu cu I. Ghica, în care când îl ridică în slăvi pe Kossuth când îl da jos de pe pedestal (istoriografia de tip Roller a folosit în exclusivitate scrisorile favorabile lui Kossuth), arată că "Bălcescu iubea și glorifica Ardealul dorurilor și iluziilor sale, prezentându-l ca o realitate. Descrierea lui poetică este însă o viziune".

Kossuth, subliniază Alexandru Vaida Voevod, "nu a cedat până la sfârșit să urmărească realizarea libertății pentru maghiari, a libertății pe seama oligarhiei maghiare, de a putea maghiariza majoritatea nemaghiară a Ungariei". Ori Bem, în solda lui Kossuth, tocmai aceasta făcea: lupta pentru idealul naționalist al guvernatorului, de supremație oligarhică și hegemonie etnică. Și Al. Vaida Voevod, într-o analiză de excepție, care practic ar trebui să se impună definitiv în istoriografia românească, înmormântând "teoriile" lui Roller și a neorollenerilor, constată: Kossuth trece în istorie ca un erou al libertății, iar «lancu este

³⁸ Ela Cosma, *op. cit.*, II, p. 187.

³⁹ I. Ghica, *Amintiri din pribegie*, București, 1890, p. 348.

⁴⁰ Al. Vaida-Voevod, *Memorii*, IV, Cluj Napoca, 1998, p. 169.

prezentat lumii ca un naiv – ca să nu zic ca un prost – care s-a lăsat înșelat de “Viena”.

Totuși, adevărul a fost chiar contrariul! Conduasă de Kossuth, oligarhia maghiară a detronat pentru a 3-a oară dinastia de Habsburg, cu intenția ca după înlăturarea singurei forțe care se opunea maghiarizării Ungariei [și a Transilvaniei – n.ns. G.N.] să facă cea mai destrăbălată și reacționară politică, în numele și cu lozincile ideilor democratice»⁴¹.

Pe lângă cele câteva momente bine mistificate de istoriografia maghiară de atragere a inamicului, care țineau de tactica militară inteligentă a lui Bem, au existat și proclamații considerate catastrofale chiar de către unguri. Dar despre acestea nu se spune nimic. Iată ce raportează deputatul Asztalos Pál lui Kossuth în 24 februarie 1849, de la Cluj: “Mi-a trimis și două apeluri, pe care le anexez aici – onoare lui Bem – dar acestea nu prea dau dovadă de deșteptăciune, căci într-unul ia pământul de la valahi în regiunea militară și îl dă la secui, ori aceasta este scânteie în praful de pușcă, fiindcă neamul valahilor abia pacificat... se va răscula din nou și va lupta pe viață și pe moarte pentru pământul său” ... și încheie: “acest apel va deschide o nouă epocă a măcelurilor”⁴².

Atrocitățile trupelor lui Bem își aveau izvorul principal în ordinele guvernatorului Kossuth Lajos, care nu s-a dat în lături nici din fața unei recomandări făcute generalului Bem, căruia îi cerea să aplice politica *luării de ostatici* pentru a înngenunchea populația cucerită, fapt care nu mai poate fi ascuns sau mistificat de istoriografia maghiară; iată-i conținutul: “Dacă se fac ostaticii potriviți, în special, *clerici, femei și copii*, iar poporul este amenințat că aceștia vor plăti

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Deák Imre, 1848. *Aszabadságharc*, Budapesta, f.a.

pentru fiecare călcare a credinței, atunci se poate avea oarecum încredere în ei”⁴³.

Numeroase au fost și acțiunile de jaf ale trupelor lui Bem, care, desigur, se numeau “rechiziții”. Reamintim una dintre acțiuni, cea din 3 iunie 1849, în care armata de la Brad de sub conducerea baronului Kemény: “Urmând instrucțiunile lui Bem, soldații se răspândesc în satele apropiate spre a jecmăni populația și a-i captura vitele. Aflând acestea, Iancu trimite îndată o ceată bine închegată spre a împiedica jaful și rechiziționarea de la o populație secătuită”⁴⁴.

Din fericire pentru români, oricât talent militar a avut Bem, trupele sale nu au reușit să cucerească Munții Apuseni apărați de oastea țărănească a lui Avram Iancu.

În memoriile sale, intitulate “*Campania ardeleană a lui Bem în 1848-1849*”⁴⁵, Czécz János sublinia că “Bem a părăsit Ardealul fără a fi înăbușit total răscoala românilor”. [Pentru oficialitățile ungare, *revoluția românilor*, nu era decât o “răscoală” - n.n.s]. Și Czécz continuă, mărturisind că aceasta a fost o “*asemenea greșală pe care el ânsuși a deplâns-o amarnic...*”

În ciuda înfrângerii finale, Bem a devenit un mit în conștiința colectivității maghiare și a istoriografiei sale pentru că, așa cum a declarat deputatul Dozsa în dieta de la Pesta în 1865: “Puchner a rupt Ardealul de la Ungaria, dar nemuritorul Bem l-a încorporat din nou coroanei Sfântului Ștefan”⁴⁶.

Iată cum în fapt generalul Bem, devine simbolul *uniunii*

⁴³ Ela Cosma, *op. cit.*, II, p. 190.

⁴⁴ S. Dragomir, *Avram Iancu*, ed. a II-a, București, 1968, p. 209.

⁴⁵ Czécz János, *Bem Erdélyi hadjarata 1848-49*, Pest, 1868, p. 139-140; 142; 148.

⁴⁶ Keith Hitchins, Liviu Maior, *Correspondența lui Ioan Rațiu, cu George Barițiu, 1861-1892*, Cluj, 1970, p. 99.

forțate a Transilvaniei la Ungaria.

Fără îndoială că istoriografia maghiară are tot dreptul de a-și crea un mit din generalul Bem (la care a contribuit din plin și John Paget), dar asta nu înseamnă că istoriografia românească este obligată să îmbrățișeze mitul unui străin, care a îndoliat mii de familii românești.

Dacă Roller a reușit, prin metodele cunoscute, să transfere mitul lui Bem din istoriografia ungară în cea română, acum, când era constrângerilor a dispărut, este absurd ca el să mai fie menținut.

În final, să ne întoarcem la o minte lucidă din epocă, la Alexandru Roman, care a cunoscut evenimentele de la 1848-49, din interior, și se pregătea chiar să redacteze, pe baza documentelor pe care le adunase, o istorie a revoluției române.

Iată cum se pronunța Roman cu privire la acest MIT, creat și susținut de istoriografia ungară: "ROMÂNII NU-I DATOREAZĂ NIMIC LUI BEM"⁴⁷. Singurul său merit autentic a fost că l-a înlăturat pe sângerosul Csányi.

Și dacă nici acum istoricii români nu înțeleg acest lucru, atunci să nu ne mai mirăm că la 1848, în plină revoluție, un tribun a rostit o sentință dureroasă: "Toate națiile își trag spuza pe turta lor, numai românii pe turta altora ...".

Istoricii români profesioniști și obiectivi trebuie să fie de acord cu Alecu Russo, care, în închisoarea de la (Dej, unde a ajuns pentru că la percheziție i-a fost găsit Programul revoluționar în 16 puncte de la Blaj din 3/15 mai 1848), scriindu-i unui prieten, sintetiza astfel poziția românilor din Transilvania «"Elajen Szabadság" [Trăiască Libertatea!] înseamnă lanțuri pentru români»⁴⁸, știindu-se că "libertatea

⁴⁷ *Federațiunea*, II, nr. 5 din 10/22 ian. 1869, p. 20 în notă.

⁴⁸ Gelu Neamțu, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Ed. Carpatica, Cluj-Napoca, 1996, p. 157.

ungurească" era "libertatea" de a MAGHIARIZA.

Din perspectiva istorică, putem concluziona că generalul Bem, conștient sau nu, pentru *această* "libertate" s-a luptat, iar mitul pentru *aceste* "merite" i-a fost inventat de către istoriografia maghiară.

Demitizarea istoriei, presupunând o abordare mai realistă și mai apropiată de spiritul adevărului, impune istoriografiei românești să-și facă ordine în ograda ei și să elimine discursul politic, slujitor al unor interese străine, infiltrate în măduva ei într-o epocă nefastă care a apus, sperăm, pentru totdeauna.

ANEXA I¹

De la ocârmuirea Trupelor din sus în Ardeal cătră lăcuitorii Ardealului

Tabăra Ungurească vine, ca să vă mântuioască pe voi de subt jugul reacții, și tiranismului cătănesc.

Slobozenia asigurată prin constituția statului unguresc, iară se înființează.

Pentru toate greșelile politice se asiguriază amenstie de obște pentru toată țara.

Dar când se țâpă voal (fatyol) peste csele trecute, când locuitorii rătăciți se dă iertarea greșelilor, se reflecteze toți locuitorii țierii, cumca noaele greșelii care se vor face împotriva ocârmuirii constituționale, după legile cătănești se vor pedepsi.

Drep aceea se provoacă toți locuitorii Patrii acesteia, ca tot felul de arme care sunt la dâșșii, la cea mai de aproape Jurisdicție militară să le deie înlăuntru.

¹ *Transilvania*, IX, nr. 15 fin 10 aug. 1876, p. 177-178.

Toate quote sunt de trebuință spre intertenția taberi și forsponturile prin tisturi se vor quieta, și prin comisarii ocârmurii se vor plăti. S-au dat în Cluj în sălașul Tabori de frunte decembr. 27, an. 1848.

Bem, General.

ANEXA II²

Prin un marș foarte greu și fără pildă peste cei mai mari și cu păduri și cu omăt acoperiți munți ne-au succedat nouă a înconjura trupele pismașului la Moroșeni și toate adică un maior, 11 oficiali, un medic, 3 companii de infanterie, 44 husari, 2 tunuri, toată muniția și armele și bagasă ale prinde. Toți soldații prinși după spaima de din ace (?) sau socotit norocoși a nu mai fi supuși oastei rebelilor și... Magyar o dovadă cu ce due (?) și cu ce mijloace poartă rebelii bătaie.

Mai marele înconjuraților Bem au fost destul fără rușine a da afară Proclamație într-o provincie a monarhiei Austriece și pe trupele împărătești ale vinovați de reacție și despotism military.

Români și sași Voi ați văzut cum că făgăduințele despre slobozenie și egalitate făcute de cătră rebeli sunt numai minciuni numai sub domnirea rândului legiuit poate fi slobozenie cetăzeiniască. Mai marele rebelilor Bem n-are patrie el nici e Român, nici Ungur, nici Sas, nici cetățian din monarhia austriacă, nici servitor de stat între trupele lui se află numai blestămați și fugari din toate țările și din toate plasele când noi la porunca Împăratului și regelui purtăm

---

² Publicat de Șt. Manciulea în *Scrisori și acte privitoare la mișcarea revoluționară a românilor din Ardeal și Ungaria în 1848-49* (Din archiva lui Ladislau Csányi), în *Anuarul Inst. de Ist. Natională*, IV, 1926-1927, București, 1929, p. 282-283.

bătaie în contra acestor rebeli și lotri.

În bagasele prinse am aflat cum că acești rebeli au făcut cele mai de jos hoții însă am văzut cu durere din scrisori și aceea cum că în această patrie se afla mai mulți vânzători. Eu pe fiecare vânzător al lucrului nostru cel sfânt îl voi pedepsi cu moarte asta dimineată în Prund s-au pușcat pentru asta crimă un grănițer. Stăpânirile puse de terorismul magyar precum și celea alte făcute dispoziții încetiază astăzi de tot ocârmuirile legiuite cele mai dinainte fără întră în vază. Eu aștept cum că toate satele pentru hrana trupelor în mare număr venitor în momentele ale din ce togma așa de bunăvoie vor purta grija cum de frica și terorismul au fost silite a face pentru oastea Rebelilor.

Mai pe urmă strig eu sculați-vă Românilor și Sașilor jos cu tot rebelul acesta este vouă și prietenilor păcii și a rândului bun ușor a bate pe pismașiu a-i prinde, a-i împrăștia și dacă va fi de lipsă ai omorâ aceasta e de lipsă a se face ca altmintea voi toți veți fi cerșetori și sclavi n-aveți a aștepta hodină nu socotiți cum că rebelii au odihnă cunoștiința lor din lucrările cele rele prin care pe mii au jefuit de avere și viață și silesc pretutindenea numai neorânduiei și împraceri a împrăștia sau volnicește a domni aceasta e libertatea care voiesc ei vouă a vi-o aduce. Aceasta e libertatea care aveți voi de aștepta de la rebeli.

Rușine a fi dacă unor cum e Bem – studenți republicani vienezi și legiuni polecești v-ați supune – încă o dată sculați-vă însă din tot sufletul voitor și întreprinzător așa bate voi ați văzut cum că pizmașului rândurile sale număra numai niște prunci rușine ar fi dacă v-ați lăsa a vă învinge.

Bistrița 14 Febr, 1849.

Urban Oberst³

³ Publicat și de S. Dragomir, în *Studii și documente privitoare la Revoluția românilor din Transilvania în anul 1848-49*, II, Sibiu, 1944, p. 401-402.

ANEXA III⁴

(Traducere din limba maghiară)

Stimate prietene!

Csány este și acum la Dej, după cum vei binevoi altfel a te convinge și din scrisoarea ce ți-a adresat, ca urmare a însărcinărilor pe care le are.

Cred că nu va fi fără interes, să te informez despre anumite lucruri, pe care el încă nu le putea ști, fiindcă scrisorile în care se tratau aceste lucruri i le-am expediat abia astă noapte la ora doi. Este vorba de următoarele:

Bem este furios pentru că inamicul s-a vârat în spatele lui și face ravagii deoarece podul Ferencz, - poate chiar din vina lui, - n-a fost dărâmat și a plecat în ziua de 23 februarie cu cinci mii oameni din Mediaș, de lângă Tg. Mureș cu 12 tuuri, dând ordine, după cum singur scrie, să nu poată trece nici un om în Bucovina, - așa poate să reușească, fiindcă Friedler nu este Schiklik.

Azi la prânz am primit din nou scrisoare de la el în care scrie că azi va fi în Toaca, - o stație de la Bistrița, - așa că se poate produce și acolo o învălmășeală.

Mi-a trimis și două apeluri, pe care le anexez aci, - onoare lui Bem, dar aceste nu prea dau dovadă de deșteptăciune, căci într-unul ia pământul de la valahi în regiunea militară și îl dă la săcui, ori aceasta este scânteie în praful de pușcă, fiindcă neamul valahilor abia pacificat după ce i s-a urât de război, se va răscula din nou și va lupta pe viață și pe moarte în războaie, - dovadă că în focul răscoalei în județul Alba, pe pământul dominat de cetatea Albei Iulia, n-au fost în stare să organizeze o tabără și vestiții

---

⁴ Deák Imre, 1848. *A szabadságharc története levelekben. A hogyan a kortársak látták*, Budapesta, f.a.

de tribuni și prefecți umblă în cete de 70-80, fără armată, - dar acest apel va deschide o nouă epocă a măcelurilor.

A doua greșală este accentuarea cu atâta certitudine a invaziei rusești, care v-a indispuce pe oamenii noștri, dă elan inamicului, fiindcă acela să asociază și cu iadul, nu numai cu muscalii, ca să învingă.

Aceste sunt modestele mele păreri și vă rog de iertare.

Cluj la 24 februarie 1849

Cu stimă prietenească
Asztalos Pál

ANEXA IV

Cluj, 2 martie 1849

Apel către popoarele Transilvaniei!

De când generalul Bem, în Europa vestitul viteaz, au luat ocârmuirea trupelor ungurești a Transilvaniei, fieștecare bătaie este un nou ram de măslin în împletitura învingerilor. Iată și acuma destul i-au fost a pași pe câmpul bătăii și Urban, pe de-a furiș ucigătorul, povățuitorul jefuitoarelor trupe ocârmuitorul, pe dânsul în drum l-au ajuns și mai mult decât în 3 ceasuri gonindu-l tare l-au bătut și din hotarele ungurești l-au strântorit.

Pe acei care se îndoesc, bătaia de la Bargo Rus îi pote învinge despre aceia, cum că de câte ori trupele ungurești în camp slobod se oștesc, dumnezeu causa cea dreaptă cu învingere o răzima. Până acum trupele noastre cele regulate, împotrivicul, numai cu vicleșug și cu vânzare l-au putut învinge.

Se tulbură simțirea omului de omenie văzând, până la a cătea treaptă a celor mai înfiorătoare păcate, s-au pogorât tisturile trupelor austriace între sculele lui Urban și a

tisturilor lui, după adevărul mărturiilor vrednice de crezământ, de la veșmeturile cele basaricești până la scumpeturile ba însă și hainele cele muieresti se află de tot felul de jefuitori; nu este felul de mișelii de care Urban și părtași, a lui tisturi nu s-ar fi slobozit, furțișag, jefuitori, ucideri, vânzări, fără de nice o contenire se săvârșesc prin dânșii.

Sașilor! Românilor! Ați văzut la Piski (Simeria), în zioa cea frumoasă a învingerii ungarilor, semnele păcii, năfrămile cele albe pe baionetele unui battalion austriac. Ați văzut când ungarul, care este cunoscut despre omenie și despre aceea ce lesne crede, cu simțire frățească s-au grăbit a îmbrățișa pe aceia, cari se arată a se întoarce la credința către patrie, fără de a nădăjdui și de a chibzui pe aceia care lesne credea, zaporul gloanțelor i-au cuprins.

O vedenie ca aceasta să împrăștie negura de pe ochii voștri și să vedeți apriat, scopul puterii a tiranelor cătane austriace care nu este altul decât rândul, sistema cea de demult, despotismul carele zilele cele glorioase ale lunii lui martie a anului trecut l-au dărâmat, iară a-l redica la domnie.

Românilor! Voi prin facția tisturilor austriace pe care le povățuiți, ameniți, nenorociților români. Nu-I de când se pomenește omenirea, nu-i în nenumărate foi a întâmplărilor pomenire despre libertatea vieții noastre naționale. Slujitori ați fost pe vremea romanilor, slujitori ați fost supt domnia popoarelor migrante, slujitori ați fost și mai târziu supt decursul veacurilor. Numai ungarul au rădicat în anul trecut peste voi razile slobozenii! Ungarul a rupt legăturile servituții, ungarul v-au rădicat pe voi între cetățenii cei slobozi, cinstindu-vă cu drepturi proprie, cu pământ slobod, asemenea făcând bogatul cu săracul, în folosirea drepturilor omenești. Și voi cari supt jugul slujirii ați fost credincioși, în slobozenia care în cinste v-ați căpătat în loc de mulțămire și

de credința, satele cele ungurești neapărate de cotropiți, le jefuiți, le aprindeți, pe lăcuiitori în mijlocul somnului când nu sunt în stare de apărare îi întâmpinați, îi omorâți și soiul acelora cari împreună cu voi de mai multe veacuri în bine și în rău, ca soți s-au împărtășit, vă străduiți a-l stinge.

Românilor! Răbdarea încă are hotar, patria unită, muma cea bună, până acuma, cu binele s-au străduit pe voi, la cărarea ascultării și a cinstirii legilor a vă aduce îndărăpt. Dară are putere, are un izvor nemărginit a puterilor, pe cei neascultători, pe cei împetriți în necredință, cu pedepse păcatelor lor amăsurate a-I pedepsi. Românilor! Care sunteți supt pavăza ucigătorilor, a vânzătorilor de folos tribune, prefecti și căpitani de astăzi încolo 8 zile pun pe sama voastră pentru reântoarcere și tuturor acelora cari supt acesta tip se vor întoarce la satele, pământurile sale, vestesc iertarea păcatelor, numai la aceea îndatorându-i ca ce au jefuit să deie îndărăpt.

Sus dară Românilor! Slobозиți-vă de pe munții cei sehastru, lăsați taberile voastre, unde mai devreme sau mai târziu cel mai amar favor a înșelăciunilor se va coborâ peste voi, de unde mai timpuriu sau mai târziu neînvingătoare putere a uniții Țării Ungurești din visul orbii voastre vă va smulge. Românilor! Întoarceți-vă îndărăpt la ascultarea către legi, atunci vă chem pe voi îndărăpt pe câmpul vieții cetățianului slobod, din statul vieții voastre care lăsându-vă casile și locurile voastre cu multe patimi și jefuituri este împreunat, când Urban amăjitorul vostru bătându-se s-au încherit din țară și așa pe care mai mult nu vă puteți rezima [...] ⁵ de almintrelea în zadar v-ați răzima. Așadar după învingere vă întind vouă mlădița măzlinului, a păcii, primiți-o pe aceea. De almintrilea, cea mai grea pedeapsă vă așteaptă pentru că prin aceasta declaroz ca cine în opt zile nu se va întoarce la

⁵ Doc. rupt.

scultare, fără de aceia cu toate averile oriunde s-ar afla le va perde, în pedeapsa trupească păcatelor lui amăsurate se va împărtași, din potrivă puteți fi odihniți și învingi (sic!) despre aceia cum că legile din luna lui martie a anului trecut, întărite totdeauna în așa putere, se vor ține și locuitorii patria unite niciodinioară cu greutatea iobăgimii nu se vor înjuga; principiumul egalității este un dar ca acela, în care fără de nici o osebire fieșcare cetățeanu, care cinstește legile, întogma se împărtașește.

Sașilo! Îndeslutiți-vă cu nenumăratele felurimi a nenorocirilor care prin facție și vindere ați adus pe acea patrie, care pe strămoși voștri și pe voi fără de vrednicie v-au împărtașit în bunurile sale. Îndestuliți-vă cu acele mii de jertfe de unguri și de români, cari în mai mare măsură facția și banii voștri le-au pricinuit, decât dumnezeu judecătorul cel drept vouă le v-ar putea ierta. Uitați-vă împrejur și veți vedea că dincolo de Királyhágo trupele ungurești s-au împreunat și veți crede cum că puterea cea unită, puterea austriacă nu o va putea învinge. În zadar vă uitați ctră austriaci, causa cea adevărată și fără de voi și îpotriva voastră își va raporta învingerea sa. Pentru aceea, până când nu va fi târziu, apropiați-vă către patria unită, la acia cari se întorc, li se vor deschide simțirile ei și uitând păcatele cele trecute în brațele sale cele grijnice va cuprinde și pe fii săi sași care se întorc la credinție.

Iară voi cotropiților, jefuiților, nenorociților unguri care în familii, în locurile voastre cele de scutințe și în bunurile voastre pagube ați suferit, u încredințare vă uitați, înaintea unuia bine mai frumos și mai bun. Frațiile voastre, secuii, s-au sculat din cuiburile sale cele strămoșești și s-au dus la tabere spre apărarea țării; așadar să se pogoare iară puterea peste sufletele voastre, pentru că patria mumă, cea nemărginit buna, priveghează peste patimile voastre și după zilele cele viforoasă aducând mai sanine va spăla de pe voi

urmele dureroasei întristări.

Mai pe urmă voi cari despre a religiei voastre slobodă deprindere și despre volnicul trai a limbii voastre sunteți îngrajați, fiți deplin și desăvârșit odihniți că nimica nu ține mai sfânt, a unieii patria abșteasca adunare, decât prețuirea volnicii, cunoștință sufletului și limba a fieșcăruia neam; să credeți cum că toate acele vești, neodihnitore, care în privința slobodei deprinderi, a religii și a limbii s-au lătit, au slugit numai de unealtă, intrigi spre întărâtarea inimilor. Direcția obșeștii adunări, a unieii patria, este simțirea dreptății care o va urma în ocârmuirea lucrurilor de obște. S-au dat în Cluj, martie 2, 1849.

A unieii Țării Ungurești și Ardialului cu întreaga putere Comisariu a țării Ladislau Csány⁶.

ANEXA V

Sibiu, 14 martie 1849

Proclamație către întreaga nație românească din Țercul Țării Ungurești Ardeal.

Apriat era cunoscut tot neamului românesc din acest Țercul cu ce grea soarte, năcazuri, apăsări și greutate era silit mai de multe veacuri crunt a să lupta. Robotele (slujba domnească) cu abuzurile, din aceștia născute, prinderea regruților cu ștrangu, împotriva omenimii și altele nu era alta decât o urâtă unealtă în mâna despotismului, prin care

⁶ Bibl. Acad. Române, Filiala Cluj, Secția mss. și doc. Fond III, Pachetul 15 (Revoluția de la 1848), mapa 1. Proclamație cu litere latine. Azi în custodia Arhivelor Naționale Dir. Jud. Cluj. Publicată cu greșeli în *Cartea de aur*, vol. I, p. 549-550. Vezi și G. Barițiu, *Din istoria Transilvaniei...*, vol. II.

țivilisația țării și dorita acestia fericire precum și luminarea poporului trist să împedecă..

La care privind mulți de sus luminați și iubitori de libertate (slobozenie) bărbați, așa din Țara Ungurească, precum și din așa numitul pân acum Ardeal nu și-au prejetat zioa, noaptea, pentru aceia a asuda, ca tuturor popoarilor să le deschiză o fericitoare cale spre dobândirea doritei slobozării, care și dobândindu-să s-au împărătășit aceasta și eu nația românească, atunci când prin aducerea și statornicirea unii fericitoare legi, același drepturi s-au făcut părtași români din acest țircul, cu care alte nații sunt înzăstrate. Însă durere! Când nația ungurească, pentru facerea de bine, are pre dreptul să aștepte răsplătire și mulțămire de la nația românească, atunci să sculă din diavolescul sfat al unora mulți primeșdioși amăgitori, în neamul românesc, cari nu s-au rușinat pre nedeșteptatul diavolesc sfat au urmat multe ucideri, aprinderi și jăfui, mai în toată țara, prin care să vădea a să amenința obșteasca și întreaga pustiire aceștii frumoasă țări.

Drept aceia cunoscută fiind, înaintea direcției ungurești, primarea pricină acestor nefericiri, că aciăia care fericirea tuturor popoarilor de Țara Ungurească țitoare, fără de osăbire o nutrăște în pieptul său, prin aceasta sărbătorește face cunoscut întrăgului neam românesc, din așa numitul țircul Ardeal, precum că primarea a direcției ungurești dorire este, ca cunoscând amăjitul neam românesc scopul cel sfânt, aceștia să cunoscă deodată și aceia cum că toți s-au silit pentru private sa dobândă și alte urâte întărăsuri, tot neamului românesc, o foarte mare și neuzită rușine a pricinui înaintea lumatelor și țivilizatelor națiuni din Europa.

Să știe dară amăgitul până acum neam românesc, cum că toate ostănelele necruțate și crunta noastră oștire atâta să ține de slobozenia neamului românesc și fericirea acestui cât

și de al altor popoară de Țara Ungurească țiuoare și cum că noi nu atâta pentru dobânda noastră, sau alt privat interes, cât pentru înflorirea binelui de obște, zioa noaptea a asuda nu ne prejetăm.

Pentru aceia dară, acum fiind timpul față în care e ceea mai mare lipsă a să deștepta și a să trăzi odată tot neamul românesc din greul său somn și a să întorce de la primejdoasa sa rătăcire, a cunoaște pre vrătnici de izgonire ai săi amăjitori și pre aceștia din sânul său a-I izgoni, a-i pedepsi. Și de cumva nu-și voiește veșnica și totala sa perire și nefericire în viitoriu, în cel mai folositoriu pentru sine timp, a da mâna cu nația ungurească că așa cu împreunate puteri să ne putem oști pentru obșteasca fericire a patrii, care o primeșdioasă facție să silăște a o împedeca.

Almintrilea de veți rămâne în primeșdioasa voastră orbire și mai încolo și direcții ungurești, vă veți împotrivi, neplăcutele pentru voi urmări și primejdii, nu altora ci vouă înșiși vă veți avea ale imputa. Iară de veți lucre precum prin direcția ungurească să pofteste și să rânduiește, atunci în primejdiile voastră razem și apărare, precum și întru cele ce sunteți păgubiți până acum ajutoriu veți dobândi și mângâiere.

Sibiu 14 martie 1849.

Iosif Bem
Suprem-general⁷

---

⁷ Bibl. Acad. Române, Filiala Cluj, Secția mss. și doc. Fond III, Pachetul 15 (Revoluția de la 1848), mapa 1. Proclamație cu litere chirilice. Azi la A.N.D.J. Cluj.

ANEXA VI⁸

GRĂNIȚERILOR!

Nu este de lipsă ca să vă spun cum v-au înșelat pe voi Împăratul Austrii prin năimiții săi, și cum v-au descris vouă pre maghiari ca vrășmași ai voștri, aceasta acuma nu mai este de lipsă să vi să arate, că singuri voi ați cunoscut-o.

Națiunea maghiară ș-au reluat libertatea sa îndărăpt și o au revărsat aceasta nu numai preste maghiarii săi frați, ci și preste voi, și preste toți câți locuiesc într-această țeară.

Împăratul ș-au mânia pentru că ceea ce el ne-au fost de tras noi ne-am reluat și în mânia aceasta au întărâtat asupra noastră și armada sa și pre voi cari ați crezut cuvintele lui.

Nenorociților! Socotiți mărimea peccatului vostru, care l-ți facut asupra făcătorilor voștri de bine, asupra compatrioților voștri, ba tocma asupra fraților voștri, – că toți oamenii sântem frați.

Mare au fost primejdia care amerință Națiunea Maghiară, așa este întocmită, cât: cu cât sânt mai mari îngrijirile, cu atâta îi este mai mare puterea și cutezarea; și așa s-au întâmplat, cât pană la deplină învingere, numai un pas are de a face.

Grănițelor! În pasul acesta de pre urmă; au sânteti cu noi? Au contra noastră?

De țineți cu noi (că aceasta v-ar folosi vouă), veți face spre plăcere lui Dumnezeu, carele așa precum noi, ca pre niște păcătoși pocăiți, vă va ierta.

Iară de veți sta contra noastră, să știți că eu demand și comand armata aceia bravă, care au bătut și alungat dein țeară atât armata austriacă, cât și pe cea adunită (sic!) russo-

⁸ Publicată în *Transilvania*, IX, nr. 22 din 15 nov. 1876, p. 253 (publicată cu chirilice). Și în: I. Sigmirean, A. Onofreiu, *Istoria jud. Bistrița-Năsăud în documente și texte*, Bistrița, 2001, p. 136.

împărătească.

Alegeți-vă dară; de lucrați contra noastră vă așteaptă pedeapsă, moarte și pustiire, iară de lucrați cu noi, vă așteaptă iertare, viață și libertate.

14/2 aprilie 1849.

De la supremul comandant al armatei ungare în Transilvania.

I. Bem

Feldmareșal locotenente⁹

ANEXA VII¹⁰

Cluj, 24 Iunie 1849

Către locuitorii Ardealului.

Dușmanul, care de câteva luni cu adunatele sale puteri, ce i-au mai rămas, încearcă pe mai nmlte margini a hotarelor țării a face cea mai din urmă lovire asupra libertății, a și izbutit pe la Bistrița și Brașov a străbate înlăuntrul sânelui țării. Această putere mare n-a fost așa ușor a se putea împiedeca, pentru că nu în tot locul de graniță se poate deodată pune o armadie; însă puterea armelor în toată țara răsipită, într-atâta de puternică se află, cât jumătate numai dintru aceasta poate îndestulă fi, ca pe acest vrăjmaș ori să-l respingă, ori cu totul să-l nimicească. În scurtă vreme această putere se va uni și vrășmașul se va izgoni.

Drept aceea sfătuesc locuitorilor acestei țări, ca până

---

⁹ George Barițiu când reproduce "Proclamația" lui Bem către grăniceri, precizează: "dictată lui în penă de către revoluționari" (adică de către unguri).

¹⁰ S. Dragomir, *Studii și documente privitoare la Revoluția rom. din Trans. în a. 1848-49*, II, Sibiu, 1944, p. 117.

atunci să se ție în pace, și în liniște și la nici o frică să nu dea loc, căci numai aceia s-a întâmplat, care îndoiala neutralității (neștiința cu ce parte ține) vecinilor noștri și întinderea cea mare a granițelor noastre fără apărare ai pricinuit-o.

Iară pe împotrivorii libertății și a-i neatârării maghiare, adecă: locuitori ai țării, Sașii și Românii, într-adins îi sfătuiesc să nu ia nici o parte la această luptă, ci să rămână în odihnă, că eu nu poftesc ajutor dela ei spre alungarea unitului vrăjmaș muscalo-austriac; pentru aceasta dară căci aceasta nu poftesc totuși nici voi suferi ca ei în înțelegere cu dușmanii noștri în contra armatei mele să se scoale, sau orice altă ajutorință cu paguba mea să le deie. Însă, care cu nebăgarea în seamă acestei dojana a mele totuși ar îndrăzni a face una ca aceasta, pe acela cu cea mai strașnică și fără milă pedeapsă în viață și în avere îl voi pedepsi.

Cluj, 24 Iunie 1849.

Supremul Comandant al armatei maghiare din Ardeal,

J. Bem

Feldmareșal

Ms. 1058, p. 151

ANEXA VIII¹¹

Locuitori ai Moldovei

Rușii vor să facă o nouă invazie în Ungaria și în Trasilvania, fără nici o declarație de război. Europa tace în fața acestei infrațiuni contra tuturor drepturilor națiunilor, dar ungurii sunt destul de puternici pentru a-și zdrobi inamicii. Intrând cu rușii într-o luptă pe moarte, ungurii

---

¹¹ Silviu Dragomir, *op. cit.*, I, p. 122 (publicat în limba franceză).

doresc ca și popoarele vecine să profite de zdrobirea opresiunii rusești.

Din acest motiv o parte a armatei mele a intrat în Moldova.

Popor moldovenesc! Dacă tu vrei să fi liber și să te bucuri de un guvern constituțional sub suzeranitatea Înaltei Porți, ridică-te pentru a extermina aceste hoarde barbare care infectează pământul tău natal. Toți oamenii capabili să poarte arme, să se arunce asupra inamicului comun, să-i intercepteze toate comunicațiile, și cât de curând, cu concursul armatei ungare și al populației războinice valahe care se va ridica (la luptă) în același timp, distrugerea armatei inamice nu va fi dificilă.

Ajutorul Înaltei Porți nu se va lăsa așteptat, căci ea va simți că emanciparea Moldovei și Valahiei, care vor să rămână sub suzeranitatea lor exclusivă, cum au fost (ele) altădată, numai așa sau prin ea singură poate asigura existența sa politică viitoare subminată de țări din ce în ce mai mult.

Defileul Oituz în Transilvania, 19 Iulie 1849.

Generalul comandant al Armatei Ungare în Transilvania.

(Semnat) Bem

ANEXA IX¹²

Încă în proclamația, pe care am dat-o încă în pasul Oituz, înainte de intrarea mea în Moldova, v-am declarat dorința mea de a vă elibera de jugul rusesc, ca să vă puteți bucura de o constituție cu adevărat democratică sub suzeranitatea Înaltei Porți și liber de influența oricărei puteri străine. Căci rusul, pe care îl alung, este dușmanul libertății fiecărui

¹² S. Dragomir, *op. cit.*, I, p. 126-127 (publicat în limba germană).

popor, fiind astfel dușmanul nostru și al vostru.

Însă noi, care vrem să fim prieteni adevărați cu toate popoarele, trebuie să ne înarmăm cu toții împotriva dușmanului nostru comun și să ne sprijinim reciproc pentru eliberarea națiunilor noastre.

După ce avangarda noastră a reușit să-i înfrângă pe rușii, care ocupaseră granița, și să-i silească să se retragă cu multe pierderi până la Bacău, m-am decis să vin eu însumi la voi.

Dacă vreți să fiți liberi, vă invit pe toți cei care puteți purta o armă, să vă adunați fără zăbavă la cartierul meu general, ca să vă organizez militar cât mai repede cu putință. Și mai bine ar fi dacă ați putea aduce voi înșivă arme și cai.

Veniți numai, și jugul rusesc va fi sfărmat în timpul cel mai scurt.

Cartierul general de la Ocna, 12/24 iulie 1849.

Generalul en chef al armatei ungare din Transilvania:
Bem.

De la Arhiva Gubernului din Transilvania 17.11.1869.

O COMPLETARE ESENȚIALĂ LA TESTAMENTUL LUI AVRAM IANCU

Este binecunoscut conținutul testamentului lui Avram Iancu: „Ultimul dor al vieții mele” este „să-mi văd Națiunea mea fericită, pentru care, după putință am și lucrat până acuma...”.

Cine cunoaște cât de cât viața și activitatea lui Avram Iancu își dă seama că așa a și fost. Însă ceea ce Avram Iancu nu-și putea permite să spună sau să scrie era să completeze *sensul* pe care-l dădea el cuvântului „fericire” din testament.

În calitatea mea de bătrân cercetător al Revoluției românilor de la 1848-49 și vechi membru al Societății cultural-patriotice „Avram Iancu”, mă simt dator să o fac eu acum, mai ales că în ultimii ani am ajuns să văd, cu dezamăgire, cum după o campanie intensă de spălare a creierelor și un atac furibund la adresa *simbolurilor* noastre naționale, atașamentul multor români, mai ales tineri, a început să se clatine.

Românilor, deșteptați-vă! Nu vă lăsați înșelați de niște istorici vânduți și niște politrucii plătiți cu bani grei de neprieteni națiunii române pentru a-i săpa temeliiile.

Sensul pe care-l dădea Iancu „fericirii națiunii” era și acela al *unității* sale!

Un popor unit e de nebiruit. Un popor unit este cu adevărat fericit. O națiune care-și cunoaște trecutul va avea și viitor.

Ne apropiem cu pași repezi de *Centenarul Unirii* și de aceea se accelerează loviturile „cozilor de topor”. Tot ce poate servi la *destructurarea României* este folosit: de la interzicerea, de curând, a imnului, la competiții sportive interne și până la refuzul unor autorități de a folosi drapelul sau eșarfele naționale, totul, dar absolut totul exprimă disprețul și desconsiderarea românilor, parafat oarecum de arborarea în același timp și a steagurilor negre, de doliu. Arderea imaginii lui Avram Iancu este o altă față hădă a campaniilor antiromânești.

Oare cum ar reacționa regizorii campaniilor antiromânești când am descrie și am publica date concrete despre duplicitatea lui Kossuth, care a ordonat atacarea românilor în timpul tratatelor de pace. Despre vina lui Kossuth de a fi autorul moral al celor 40.000 de români exterminați și cum ar privi profilul de terorist al aceluiași Kossuth, dovedit de curând, de când s-a găsit ordinul lui către generalul Bem, în care-i cere să transforme Sibiul într-un morman de ruine și să-i omoare pe sașii „necredincioși” [Revoluției ungare] de acolo?

La aceste trei puncte nu e greu de răspuns.

Important este că *Unirea românilor și lupta cu arma în mână pentru această unitate a fost ordonată într-o proclamație a lui Avram Iancu, despre care se oferă informații amănunțite în Manuscrisul românesc 1059 de la Biblioteca Academiei Române.*

Acest manuscris conține un aspect cu totul NECUNOSCUȚ al războiului civil din Transilvania. Este dovada peremptorie a afirmației că „lupta pentru Dacoromânia” ajunsese până adânc în mijlocul mulțimilor sau, altfel spus, dovedim pentru prima dată în istoriografia românească (dispunând de documente autentice) că în *Transilvania s-a luptat cu arma în mână pentru realizarea Dacoromâniei; încă de la 1848 și până la 1918 idealul a tot lucrat.*

Să vedem acum în ce constau aceste dovezi.

Ele se desprind dintr-o serie de interogatorii luate unor ostași români ai lui Avram Iancu, căzuți prizonieri spre sfârșitul toamnei anului 1848. Aceștia au fost capturați în timpul desfășurării unei campanii de pedeapsă din comitatul Arad și Zarand condusă de maiorul Gál (Gaál) și comisarul Vörös Antal, care au acționat cu o brutalitate ieșită din comun, mai ales între 31 octombrie – 3 noiembrie.

Interogatoriile înregistrate de manuscrisul de la B.A.R., nr. 1059 le-am publicat împreună cu colegul Ioan Chindriș*.

Iată ce spun pe scurt atât de grăitoarele documente.

1. În interogatoriul luat lui Ion Oprea din Ștei acesta recunoaște că toate câte le-a săvârșit au fost din „fidelitate către împăratul și pentru regatul românesc dedus din proclamația lui Avram Iancu”. „Vina” aceasta a înființării Dacoromâniei se pare că era cea mai îngrozitoare; ea ducea invariabil la ștreang, cum l-a dus și pe Ion Oprea, care, atestă procesul verbal, a „îndrăznit” să „promoveze răscoala consătenilor săi, să viseze în țara Ungurească despre înființarea unui regat român”.^{**} Odată cu el sunt condamnați la moarte prin ștreang și Ioan Toma, fost preot în Poenar, și Pavel Feier, preot ortodox, care, și ei, au oferit o mână de ajutor pentru înființarea „unei puteri străine”, adică un regat dacoromân.

2. Tribunalul Ioan Nobili (fost nemeș) din Armeni, capturat și el, va fi condamnat la moarte de către tribunalul statarial și pentru faptul că voia să încerce «totul pentru restabilirea „imperiului dacoromân”» instaurând

---

* *Procese politice antiromânești care au zguduit Transilvania în toamna anului 1848*, Ediție îngrijită și prefăcută de Ioan Chindriș și Gelu Neamțu, București, 1995, Editura „Viitorul Românesc”, p. 21-24 în *Studiu introductiv* de Gelu Neamțu și Ioan Chindriș.

** B.A.R., Ms. rom. 1059, f. 121 și 121 v.

administrația românească în baza proclamației lui Iancu și Buteanu.^{***}

3. Adam Goleș din Brad era considerat și el un „agitator” de frunte. Procesul-verbal cu interogatoriul său este și el un document de primă mână. Recunoaște fără nicio ezitare că: „El a împărțit proclamațiile românilor și a stăruit pe lângă popor să se răscoale împotriva ungarilor. Acuzatul recunoaște „vina”, că a îndemnat poporul la răscoală, dar aceasta a făcut-o numai și numai pentru că, după ideea răspândită la ei, era proiectat să se înființeze pentru români un regat românesc deosebit”.

4. Nicolae Petrovici, tot din Brad, cu un curaj cu totul deosebit, recunoaște întru totul, fără nicio rezervă toate acuzațiile care i-au fost aduse, mărturisind în fața tribunalului de sânge că el și consătenii săi români, săturându-se de stăpânirea ungurească, consideră ca este „glorios” a întemeia un regat român, restituind ideea „imperiului romano-dac”. Mărturia curajoasă l-a dus și pe Nicolae Petrovici tot la ștreang.

5. În fine, preoții ortodocși Grozav Sinisie din Aciuța și Farkas Pavel din Pleșcuța recunosc și ei că „aveau convingerea că planul instaurării dominației poporului valah în spiritul proclamației lui Avram Iancu este dreaptă”.

Deși toți cei enumerați până acuma și-au dat viața și pentru restaurarea imperiului Dacoromân, cercetătorii n-au reușit încă să depisteze, să descopere acea „misterioasă” și „electrizantă” proclamație a lui Avram Iancu.

Pentru aceasta avem două explicații:

1. Documentul fiind compromițător, românii s-au străduit să-l distrugă.

2. Proclamația lui Avram Iancu împreună cu documentele privind tratativele cu Kossuth au fost adunate

---

^{***} *Ibidem*, p. 184-185.

cu siguranță într-un dosar secret prezentat împăratului de către directorul Arhivelor imperiale, așa cum, pe drept cuvânt, presupune istoricul Silviu Dragomir, deoarece dosarul respectiv a produs efecte în curgerea timpului: vezi reducerea gradului de decorații primite de români și mai ales persecutarea lui Avram Iancu de după încheierea revoluției.

Pe baza informațiilor și documentelor menționate în succintul nostru demers, sperăm că am putut demonstra cum că, în tot timpul revoluției, Avram Iancu s-a pătruns, s-a identificat și a luptat cu tenacitate, credință și devotament pentru idealul realizării Dacoromâniei.

Punând acest fapt într-o lumină nouă, mai limpede și mai documentată decât până acum, putem afirma că i-am conferit lui Avram Iancu o nouă dimensiune, alături de aceea a geniului său militar, explicând și mai convingător strălucirea aureolei sale mesianice care a devenit în timp din ce în ce mai splendidă, așezându-i-se astfel bazele cultului său încă în timpul vieții, când și-a cucerit acel măreț și poetic nume de „Crai al Munților”.

Și apoi să nu uităm că acest romantic „Crai al Munților” a stat în fruntea revoluției unui popor, care era descris de aristocratul Nagy Ferencz, în întregimea lui, drept un „popor foarte, foarte ciudat căruia abia i-au crescut fulgii și ar vrea să se înalțe pe aripi de vultur”.

Deci, românilor! Nu renunțați la *Unitatea națională*, pe care și Avram Iancu a considerat-o și în testamentul său, ca făcând parte din *fericirea* națiunii noastre.

O valoare fundamentală.

Mulți români și-au sacrificat viața pentru ea și ar fi păcat ca javrele și cozile de topor să ne-o răpească.

Societatea noastră luptă cu modestele ei posibilități pentru a împiedica noi tentative de dezintegrare și dictat.

REFUGIAȚII DIN TRANSILVANIA IAU DRUMUL MUNTENIEI

În afară de progres, revoluțiile și războaiele aduc popoarelor și țărilor, mari nenorociri.

Ororile revoluțiilor violente și ale războaielor sunt de multe feluri. În mare, putem enumera uciderile, rănirile, mutilările, incendierile, jafurile, căderile în prizonierat, aruncarea în detenție, convertirea prin constrângere și refugiarea.

În general, refugiații încearcă să-și salveze bunul cel mai de preț: *viața*.

Potrivit împrejurărilor, la bejenie recurg mase mari de oameni care se simt amenințați.

Problemele refugiaților de la 1848-1849 n-au fost prea studiate. Deși, refugiații apar în toate sintezele, până azi în istoriografia românească sunt publicate doar trei articole:

1. *Refugiați transilvăneni în timpul revoluției de la 1848-1849 în Țara Românească*, de Constantin Căzănișteanu și Apostol Stan, în 1970¹.

2. *Despre refugiații transilvăneni primiți de Țara Românească în anii 1848-1849*, de Emil Burlacu, în 1999².

3. *Refugiați transilvani în Muntenia la 1849*, de Mihaela Cosma, în 2001³.

---

¹ În *Studii*, Revistă de Istorie, XXIII, nr. 3, p. 501-519.

² În *Angustia*, nr. 4, p. 201-203.

³ În *Anuarul Institutului de Istorie "George Bariț" din Cluj-Napoca*, tom. XL, p. 291-302.

Se simte deci nevoia, cred eu, a unei priviri de ansamblu asupra acestei teme care nu este una minoră.

E vorba aici de zeci de mii de destine, de zeci de mii de drame, de zeci de mii de tragedii personale ale unor oameni constrânși să-și părăsească pământul natal, locul în care s-au născut și să-și piardă bruma de agoniseală numai ca alții să se lăfăie în averi nemuncite și să se laude cu câte suferințe au provocat în numele vreunei idei iluzorii sau al urii...

Refugiații transilvăneni care de la 1848 și 1849 se îndreptau spre Muntenia nu erau numai români, deși românii erau cei mai numeroși. Printre ei se aflau și mulți sași, erau și unguri și secui care nu puteau fi de acord cu exacerbările naționaliste sau cu orgoliile kossuthiste.

După cum consemnează documentele, teroarea instaurată în Transilvania a accelerat procesul refugierii început la sfârșitul lunii octombrie 1848 și se intensifică brusc în luna noiembrie.

Refugiații vin în Țara Românească, în multe cazuri în grupe mari de oameni. De la Vălenii de Munte, comandantul punctului de graniță raportează de la început 500 de suflete.

Într-un timp deosebit de scurt, fenomenul ia o amploare de necrezut. Satele Munteniei și orașele ei – Buzău, Ploiești, Pitești, Craiova, Râmnicu Vâlcea, București se umplu de refugiați transilvăneni. Mii și mii de familii. Țărani, ingineri, profesori, preoți, doamne mai nobile rătăcite de soții lor⁴.

În lucrarea domnului Emil Burlacu se reproduce un foarte interesant document din 22 noiembrie 1848:

„24 de bărbați și femei, lăcuitoari din Austria” au declarat că ei fiind creștini, cu locuința în Întorsura Buzăului, în ziua de 12 noiembrie s-au pomenit cu unguri, „care au vrut să-i ia la război [adică să-i recruteze] și cărora li s-au opus,

⁴ Emil Burlacu, p. 201.

moment în care au început a fi tăiați, li s-a dat foc caselor și li s-au dărâmat bisericile, cerându-li-se să primească „legea lor” (adică religia lor)⁵.

Se cer instrucțiuni cum să se procedeze pentru că erau săraci și se țineau în arestul poliției și primeau hrană de la magistrat ca arestați.

Caimacaonul Constantin Cantacuzino, într-un document precizează poziția cârmuirii: „... fiindcă legile iubirei de oameni ne îndatorează a da azil celor nenoriciți, Căimăcămia, pentru primirea celor ce vor trece în Valahia din Transilvania (...) a rânduit să [se] facă bună primire refugiaților transilvăneni, înlesnindu-le totodată și lăcuințe precum și trebuincioasa hrană”⁶.

Un alt document preciza în același spirit că: „Ungurii și secuii, tulburători, care vor căuta scăpare în Prințipaturi, să se primească asemenea în chipul iubirii de omenire, însă, cu schimbata condiție să depună armele la graniță”.

De remarcat că în fruntea valurilor de refugiați se aflau intelectualii. Motiv pentru care vom da două exemple de refugiere, deși ele se află cu miile, însă aș dori să ne putem face o idee prin ce trece omul (și mai ales omul educat) atunci când trebuie să „fugă”.

Să relatăm foarte pe scurt ce au pățit George Barițiu și Josef Benigni când au pornit în bejenie.

În drum spre Muntenia îl prind din urmă luptele de la Predeal din martie 1849, așa cum consemnează Barițiu în testament, și îi este jefuită de către secui toată averea sa pe care o avea cu sine, în valoare de 5.200 fl. m.c⁷.

---

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 202.

⁷ *George Bariț și contemporanii săi*, X, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 504. Ediție de Simion Retegan.

Tot acolo au fost prădate și familiile dr. Paul Vasici, Andrei Mureșanu și a cumnatului său, preotul Toma Vasiliu⁸.

Josef Benigni o pățește și mai rău. El fusese redactor-șef și scrisese articole critice despre masacrul de la Mihălț. A fost imediat amenințat de către o „conjurație” a unor tineri. Benigni tocmai se pregătea să se alătore convoiului de refugiați spre Muntenia, când mai mulți husari kossuthiști îl traseră cu forța din trăsura sa de călătorie, îl târâră până la locuința sa, unde îl împușcă⁹. Comisarul superior von Bedeus a reușit să se refugieze la timp.

Între intelectualii de marcă refugiați în Țara Românească apar și nume ca acela al lui Timotei Cipariu (condamnat la moarte în contumacie și a cărui casă din Blaj plină cu manuscrise colecționate și cu cărți rare a fost aprinsă fără milă), preotul Sava Popovici, avocatul Servian Popovici, Ion Brote, Simeon Bărnuțiu, Aron Florian, George Roman, Ion Puianu, Emilian Chertes, David Almășanu, Ion Codreanu și mulți, mulți alții¹⁰.

Documentele înregistrează unele cifre interesante, dar ele așteaptă o cercetare sistematică și completă.

Astfel, la sfârșitul anului 1848, în județul Prahova se aflau 957 de refugiați¹¹.

Cârmuitorul județului Prahova raportează că în prima jumătate a lunii martie 1849 erau în județ 4.000 de familii de refugiați.

⁸ G. Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei pe două sute de ani din urmă*, vol. II, ediția a II-a, Brașov, 1994, p. 474.

⁹ Ela Cosma, p. 292-293.

¹⁰ Biblioteca Academiei, Filiala Cluj, Secția de mss. și doc. Fond III, pachet 15 (Rev. de la 1848), mapa 1. Azi la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale. Vezi anexa.

¹¹ C. Căzănișteanu, A. Stan, p. 503.

Se estimează că numai în primul trimestru al anului 1849, numărul refugiaților se ridicase la circa 15.000 de persoane.

Deși refugierile continuă, la începutul lunii aprilie 1849 numărul refugiaților începe să scadă¹².

Cu privire la această dramatică situație a refugierilor, se ridică următoarea întrebare care, credem, nu poate fi ocolită...

De ce atâta încrâncenare?

Ce interese superioare împingeau pe dominanți să epureze, să curețe în așa hal și cu atâta sârg Transilvania de români? Dacă după calcule minime și aleatorii, numărul refugiaților trece de 20.000 și, deși deocamdată se fac cercetări cu privire la numărul pierderilor umane în 1848-1849, deja în 12 februarie 1849, „*Siebenbüurger Bote*” notează că numărul morților din Transilvania a depășit 20.000¹³. Iată deci că întrebarea de mai sus sună parcă mai tare și răspunsul se impune mai cu pregnanță.

La această întrebare, parțial s-ar părea că răspunde un document din cele 9 pe care le-am publicat în „*Itinerarii istoriografice*” în onoarea istoricului Costin Feneșan¹⁴.

Este vorba de scrisoarea lui Várodi Albert, castelanul cetății Tâlmaciului, care propune directorului domeniilor statului colonizarea secuilor în regiunile de frontieră ale Branului, Turnului Roșu și Vulcanului și care, la punctul a) scrie următoarele în 8 mai 1849 (din Tâlmaci): „În prezent e chiar o epocă prielnică colonizării, deoarece e de notorietate publică faptul că mai mulți dintre locuitorii ținuturilor periferice amintite, au pibegit din cauza împrejurărilor prezente, [și] și-au abandonat locuințele...”

---

¹² *Ibidem*, p. 504.

¹³ M. Cosma, *op cit.*, p. 292.

¹⁴ Volum îngrijit de Dumitru Țeicu și Rudolf Gräf, 2011, p. 329-330.

Propunerea este înaintată comisarului regnicolar Szentiványi Cáról de către directorul domeniilor statului, Gyergyai Samu, care o găsește „demnă de atenție” pentru a se dispune cele necesare (Cluj, 14 mai 1849)¹⁵.

Nu putem încheia această succintă cercetare fără a sublinia că refugiații au fost primiți cu brațele deschise de către frații lor din Țara Românească și că aproape toate instituțiile de la biserică și până la armată, prin colecte, i-au sprijinit. Tot așa printr-o evaluare aproximativă, s-au adunat circa 133.837 lei.

Dacă ar fi să tragem niște concluzii înțelepte am putea spune că Munții Carpați n-au despărțit frate de frate, ci au fost un brâu ocrotitor, iar refugiații au răspândit ideea unității românilor de dincolo și de dincoace de Carpați.

Aceasta au intuit-o și contemporanii, pentru că generalul Lúders a făcut o anchetă extrem de interesantă în Muntenia, încercând să dovedească faptul că revoluția românilor din Transilvania a fost un complot dacoromân organizat și de ardeleni și de munteni¹⁶.

După ce am trecut în revistă atâta suferință care a fost pe meleagurile noastre, cu tristețe putem cita și pe Mihai Eminescu: „Dacă rău și ură nu există, nu există istorie...”

Iar istoria la rândul ei ne învață că „răul și ura” vin atunci când unii sau alții se cred superiori, devin aroganți și își închipuie că pot să facă tot ce vor...

Sau cum se spune în popor: „Când Dumnezeu vrea să te piardă, îți ia mințile...”

Despre refugiu și refugiați am mai putea scrie sute de pagini, însă în această epocă a informației, socot că schițarea

¹⁵ *Ibidem*, p. 331.

¹⁶ Vezi M. Regleanu, *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, București, 1962.

ei, așa cum am făcut-o, este suficientă pentru a ne face o *idee* despre ce a însemnat acest fenomen la 1848-1849.

Din păcate, la 1940-1944 *istoria de repetă* la o scară și mai extinsă; alungarea și epurarea românilor din Transilvania de nord ajungând la sute de mii de români. Omorurile și jafurile n-au mai avut limite. Fasciștii unguri în frunte cu Horthy Miklós și-au închipuit că „arbitrajul” dictat la Viena de Hitler și Mussolini va fi veșnic și au încercat prin cele mai violente metode să isprăvească proiectele șoviniste inaugurate și demarate de Kossuth Lajos la 1848 și 1849.

Mesajul final al acestor pagini nu poate fi altul decât acela al bune înțelegeri, al bune învoiri și al conviețuirii pașnice, pentru ca niciodată asemenea orori și grozăvii să nu mai aibă loc.

ANEXA

1849, Mai.

Se intervine la minister să se mijlocească eliberarea tinerilor intelectuali români refugiați și arestați în Țara Românească (Bărnuțiu, Cipariu, Aron Florian, Brote, Roman ș. a.) și se arată meritele lor.

Hohes kk. Ministerium

Die Umtriebe der Magyaren brachten noch im Frühlinge des letztverflossenen Jahres, mit ihren falschen Vorspielungen einer angeblichen Freiheit, worunter sie aber den Umsturz der oesterreichischen Monarchie verstanden, alle Nationen, welche unter der ehemaligen ungarischen Krone standen, in die grösste Verwirrung. In Siebenbürgen waren es, unter den Romanen, die jungen Leute hoherer Bildung: Advokaten, Professoren und Geistliche, welche die

Tendenzen dieser angeblichen magyarischen Freiheit errieten, und zu erst das romanische Volk darauf aufmerksam machten, und es belehrten, in seiner unerschütterlichen Treue und Anhanglichkeit an den Kaiser und die öesterreichische Monarchie zu verharren. Dieses trug so gute Früchte, dass die Romanen sogar dann, als sie unter der magyarischen Schreckensherrschaft mit Hilfe des k. k. Militärs misshandelt und nieder gemetzelt wurden, noch immer dem angebeteten Monarchen, zum Aerger der Tyrannen, ein Lebehoch brachten. Als aber die Magyaren im Monate Oktober in Ungarn und Siebenbürgen zur förmlichen Rebellion schritten, waren es eben diese jungen Romanen hoherer Bildung, welche das Volk unter der Leitung des kaiserlichen Militärs zur Ergreifung der Waffen aufmunterten, um der magyarischen Rebellion Widerstand zu leisten, sie waren es welche dem kaiserlichen Militär 400 Rekruten zur Completierung der Linienregimenter stellten, sie waren es, welche die Grenzer zur Bildung des 3-ten, 4ten und 5-ten Bataillon aneiferten, sie waren es, welche den Landsturm gegen den von allen Seiten angreifenden Feind aufboten, mit dessen Hilfe bis gegen die Mitte November das ganze Land von den Rebellenhorden gesäubert wurde. Die mangelhafte Bewaffnung (denn das Volk kämpfte bloss mit Lanzen und Sensen) und die Uebermacht der unter dem Rebellenanführer Bem aus Ungarn einbrechenden starken Magyarischen Horden gaben in den drei ersten Monaten O. d. J. eine unglückliche Wendung den Dingen in Siebenbürgen, und das kaiserliche Militär sah sich genötigt das Land zu räumen. Bei dieser unglücklichen Catastrophe flüchteten sich vor dem Feinde auch jene verdienstvollen jungen Leute und begaben sich in das benachbarte Fürstenthum Walachei; aber dort, anstatt einen Zufluchtsort zu finden, wurden sie von der dortigen Regierung unter allerlei eitlen Vorwänden

arretiert, einige unter Aufsicht gestellt, andere sogar in Ketten geschlagen und zwar Domherr Tim. Cipariu, Pfarrer Sabbas Popovici, Advocat Servian Popovici, Johann Brote, Simeon Bărnutiu, Aron Florian, Georg Roman, Johann Pujanu, Aemilian Kertez, David Almasianu, Johann Codreanu und andere mehrere deren Namen uns noch unbekannt sind.

Hohes Ministerium. Diese unglücklichen Brüder gehören in die Zahl jener Romanen, die wegen ihrer Geistesbildung und der erprobten Treue gegen den Monarchen das Zutrauen sowohl des Hohen General-Commandos aus Siebenbürgen, als auch der ganzen romanischen Nation geniessen. Sie brachten mit ihrer Lebensgefahr die grössten Opfer für die Integrität der Monarchie, theils als Leiter und Führer des getreuen Volkes, theils als vom Commandierenden Generalen angestellte Beamten und Commissäre, und gaben tatsächliche Beweise ihrer Anhänglichkeit an die österreichische Dynastie. Jetzt aber als sie ihr verunglücktes Vaterland verlassen mussten, traf sie ein Schicksal, das in keiner Geschichte vorkommt. Sie mussten für ihre erprobte Treue und für ihre schweren Opfer, auf dem gastlichen Boden gegen das heiligste Völkerrecht, das unaussprechlichste Elend ausstehen, – von einer Regierung welche mit der unsrigen in keinen feindseligen Verhältnissen steht in Gefangenschaft gehalten werden. Es ist Ihnen sogar die Mögltlichkeit ent, sagt sich nach ihren im Elend zurückgebliebenen Familien zu erkundigen; keine Kunde haben sie von ihren hauslichen Verhältnissen, wir aber kennen sie, leider, und müssen den schmerzlichsten Umstand bedauern, dass die Meisten von ihnen alles Hab und Gut verloren haben, und ihre Anverwandten als unschuldige Opfer für den tief verehrten Monarchen in die Hände der Rebellen gefallen, ihre unerschütterliche Treue zu der Allerhöchsten Dynastie entweder mit dem Tode, oder mit der Sklaverei und Schanzarbeiten bei den Rebellen lösen müssen. Das Elend in

welchem sich diese unsere unglücklichen Bruder befinden ist für sie um so empfindlicher, ja gewisser wissend, dass sie und ihre Nation alles was in ihren Kräften stand, für die Aufrechthaltung der Gesamt Monarchie, getan haben. Eine Linderung ihrer Schmerzen wäre es, wenn sie es vernehmen könnten, dass ihre den kk treuen Truppen einverleibten Brüder in dem Eifer für die gute Sache noch immer brav sind, und dass jene ihre Brüder, die in Siebenbürgen noch frei sind, auch jetzt noch den Feind aufsuchen, und ihn zu schwächen trachten. Diese Linderung der unermesslichen Schmerzen kann ihnen nur das hohe kk Ministerium durch ihre baldmöglichste Befreiung verschaffen.

Wir nehmen uns daher die ehrfurchtsvolle Freiheit im Namen unserer Verunglückten Brüder, Ein hohes Ministerium unterthänigst zu bitten, womit Hochdasselbe geruhen möge, bei der k.k. Bucurester Agentie die nötige Verfügung zu verlassen, dass die von der walachischen Regierung gefangen genommenen Romanen baldmöglichst freigelassen und ihre Rückkehr ins Vaterland mit den k.k. Truppen erleichtert werde.

In der zuversichtlichsten Hoffnung dass die hohe Regierung diese unsere billige aber ehrfurchtsvolle Bitte erhören wird, verharren wir mit aller Hochachtung,

Eines hohen Ministeriums

gehorsamste Diener

Im Monat Mai 1849.

Traducere:

Înalt guvern c.c.!

Încă din primăvara anului trecut, uneltirile maghiarilor, cu promisiunile lor înșelătoare privind o presupusă libertate, prin care însă se înțelegea răsturnarea monarhiei austriece, au adus cea mai mare confuzie în mijlocul tuturor națiunilor ce erau atunci sub coroana ungară. În

Transilvania, în rândul românilor, se aflau oameni tineri de educație mai înaltă: avocați, profesori și clerici care, recunoscând tendințele acestei pretinse libertăți maghiare, mai întâi au atras atenția poporului român asupra acestora, și l-au învățat să rămână la credința și loialitatea sa nezdruccinată față de Împărat și monarhia austriacă. Aceasta a adus roade atât de bune, încât, chiar și atunci când, sub dominația teroristă maghiară, românii au fost maltratați și masacrați cu ajutorul armatei c.c., spre necazul tiranilor, ei tot mai strigau monarhului adorat "Trăiască!" Când însă, în luna octombrie, maghiarii au trecut la rebeliune formală în Ungaria și Transilvania, tocmai acești tineri români de educație mai înaltă au fost aceia care au îndemnat poporul să apuce armele sub conducerea armatei imperiale, pentru a opune rezistență rebeliunii maghiare; ei au fost aceia care au pus la dispoziția armatei imperiale 400 de recruți, spre completarea regimentelor de linie; ei au fost cei care i-au încurajat pe grăniceri să formeze batalioanele 3, 4 și 5; ei au fost cei care au propus [crearea] armatei populare împotriva dușmanului ce atacă din toate părțile, armata cu ajutorul căreia până la jumătatea lui noiembrie întreaga țară a fost curățată de hoardele rebele. Înarmarea defectuoasă (căci poporul lupta numai cu lănci și coase) și supremația puternicelor hoarde maghiare, revărsate din Ungaria sub comanda conducătorului rebel Bem, au produs în primele trei luni ale anului curent o nefericită întorsătură a lucrurilor în Transilvania, iar armata imperială s-a văzut nevoită să evacueze țara. În această nefericită catastrofă s-au refugiat din fața dușmanului și acei tineri meritoși, îndreptându-se spre învecinatul principat al Munteniei; însă acolo, în loc să găsească un refugiu, au fost arestați de către conducerea locală sub diferite pretexte vane, unii dintre ei fiind puși sub supraveghere, alții fiind aruncați chiar în lanțuri, și anume canonicul Timotei Cipariu, preotul Sabbas

[Sava] Popovici, avocatul Servian Popovici, Ion Brote, Simeon Bărnăuțiu, Aron Florian, George Roman, Ion Puianu, Emilian Chertes, David Almășanu, Ion Codreanu și mulți alții, ale căror nume ne sunt încă necunoscute.

Înalt guvern! Acești nefericiți frați aparțin acelor români care, datorită educației lor spirituale și a doveditei credințe față de monarh, se bucură de încrederea atât a înaltului Comandament al Transilvaniei, cât și a întregii națiuni române. Punându-și viața în pericol, ei au adus cele mai mari sacrificii pentru integritatea monarhiei, în parte ca și conducători și căpetenii ale credinciosului popor, în parte ca și funcționari și comisari în slujba comandantului general, dând dovezi efective ale atașamentului lor față de dinastia austriacă. Dar acum, când au trebuit să-și părăsească nefericita patrie, i-a atins o soartă ce nu se mai pomenește în nici o istorie. Pentru credința lor dovedită și pentru grelele lor sacrificii, pe pământul de ospetie [unde erau oaspeți], împotriva celui mai sfânt drept al popoarelor din partea unei conduceri care nu se afla în relații inamice cu cea a noastră, ei au trebuit să îndure mizeria de a fi ținuți în prizonierat. Li s-a refuzat chiar și posibilitatea să se intereseze despre familiile lor rămase în necaz; ei nu au nici o știre despre situația de acasă. Noi însă îi cunoaștem și, din păcate, trebuie să regretăm dureroasa împrejurare că cei mai mulți dintre ei și-au pierdut întreaga avere, în vreme ce rudele lor au căzut pentru preaslăvitul monarh în mâinile rebelilor, ca victime nevinovate, plătindu-și credința nezdruncinată față de preainalta dinastie fie cu moartea, fie cu sclavie și muncă silnică la rebeli. Mizeria în care se află acești nefericiți frați ai noștri este cu atât mai dureroasă, cu cât se știe că ei și națiunea lor au făcut pentru menținerea monarhiei întregi tot ce le-a stat în puteri. Ar fi o alinare a durerii lor, dacă ei ar putea afla că frații lor încorporați în

credincioasele trupe c.c. sunt încă tot bravi în elanul lor pentru cauza cea bună, și că frații lor din Transilvania, care mai sunt încă liberi, și acum îl mai caută pe dușman, pentru a-l nimici. Această alinare a incomensurabilei lor dureri le-o poate aduce doar înaltul guvern c.c. prin imediata lor eliberare.

De aceea, ne luăm libertatea de a ruga, cu respect, înaltul guvern în numele nefericiților noștri frați, să binevoiască a transmite agenției c.c. de la București dispozițiile cuvenite, astfel încât românii arestați de conducerea munteană să fie eliberați cât mai degrabă, ușurându-se întoarcerea lor în țară odată cu trupele c.c.

Cu speranța încrezătoare că înalta conducere va pleca urechea la această justă dar respectuoasă rugămintă a noastră, rămânem cu toată stima,

Ai înaltului guvern slujitori supuși

În luna mai 1849

Bibl. Academiei Române, Fil. Cluj, Sectia de mss. și doc., Fond III, pachet 15 (Revoluția de la 1848), mapa 1. Azi la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale.

DISTRUGEREA DOCUMENTELOR PENTRU A-I ELIMINA PE ROMÂNII ARDELENI DIN ISTORIE

Încă în epoca istorică în care nu era cunoscut scrisul, omul a conferit o importanță deosebită memoriei (mnemonului), care era aceea de a păstra tezaurul spiritual comun al trecutului colectivității.

Uitarea acestui „tezaur” colectiv era echivalentă cu „moartea spirituală” a colectivității.

În epoca următoare, când evenimentele erau consemnate în scris, „documentele” constituiau *memorie*.

Distrugerea lor ducea tot la *uitare*, adică la aceeași moarte spirituală a colectivității.

Deci *memoria* era și este izvorul nemuririi, pe când distrugerea *documentului* înseamnă *uitare*, și *uitarea* devine izvorul morții spirituale.

Istoriografia maghiară și autoritățile maghiare distrugătoare de documente, de la începuturile istoriei lor i-au plasat pe românii ardeleni în zodia zeiței Lethe (zeița uitării).

Oare de ce?

Simplu. Pentru că distrugând, distorsionând, falsificând sau ignorând documentele românilor ardeleni sau despre ei, aceștia puteau fi eliminați mai ușor din istorie.

Este și părerea lui Aron Densușianu, Lapedatu și Teofil Frâncu, pe care i-am depistat a fi fost coautorii seriei de

articole „*Românii și maghiarii*”, din cea mai modernă gazetă a epocii: *Orientul latin*¹.

Iată cum formulau ei acest adevăr evident: „...toți scriitorii maghiari, din timpurile cele mai depărtate, până azi, s-au nevoit a întemeia pentru elementul maghiar tot felul de drepturi, iar pe români a-i retăcea, a-i întuneca și a-i exclude – dacă vom considera toate acestea, vom putea să știm ce avem d-a aștepta de la un cronicar...” [ungur].

Eliminarea românilor din istorie nu urma să se facă numai prin distrugerea, falsificarea sau ignorarea documentelor, ci și prin cunoașterea și cultivarea *defectelor* românilor, care astfel puteau fi manipulați mai ușor și distruși.

Cei trei coautori ai seriei de articole „*Românii și ungurii*” presupuneau că o astfel de acțiune împotriva românilor va fi susținută și desfășurată *timp de mai multe generații* [sb.n. – G.N.]. Să vedem însă mai exact cum formulează ei acest program de disoluție a națiunii române: „Siguranța și netemerea ce i-o procuri față de tine, după ce l-ai lăsat, d-o parte să te studieze până în rinichi, să-ți descopere slăbiciunile și să le adauge” va putea cu ușurință să dezbine puterile românilor.

Procedând în acest fel se face posibil ca pe toate căile și cu toate mijloacele să le fie indusă românilor demoralizarea și să li se corupă simțul de „drept și demnitate națională”, preț de mai multe generații².

Și, într-adevăr, procedeul are reverberații până în ziua de azi.

¹ *Orientul latin*, II, nr. 7 din 22 ianuarie 1875, p. 25. „Bazele supremației maghiare”.

² *Românii și maghiarii*, Reproducțiune din „*Orientul latin*”, Brașov, 1875, p. 164-165.

Un scurt și elocvent exemplu voi da totuși pentru a înțelege mai bine persistența pe durate lungi a unor scopuri în istorie.

Iată ce spune acad. Dinu C. Giurescu în 2011, mâhnit că trecutul nostru este șters pas cu pas și că noua lege a educației, „preconizează o educație în care nu se află sentimentul și identitatea României”, putând fi numită: „*Legea educației fără patrie*”. Și încheie îngrijorat: „... personal am convingerea că există o politică deliberată de a șterge din mintea și sufletul oamenilor, în special ale tineretului, conștiința apartenenței la națiunea noastră”.³

Observația pe care trebuie neapărat să o facem între cum se lucra împotriva românior la 1875 și în 2011 este aceea că în primul caz acțiunea de intoxicare mintală și de inducere a demoralizării o făceau străinii neprieteni ai românilor, pe când același tip de acțiune, acum în zilele noastre, o fac cozile de topor, foarte bine plătite, care peste generații pun umărul cu sârg la disoluția națiunii române.

Dar să revenim la tema noastră atât de gravă și semnificativă a distrugerii documentelor.

Distrugerea documentelor românești nu începe odată cu 1848-49. Ea este mult mai veche dar putem spune că abia acum, odată cu revoluția, acest fenomen grăitor pentru scopul eliminării românilor din istorie ajunge la apogeu.

Iată ce mărturisește marele nostru istoriograf, același George Barițiu, în acest sens: „Știm că au fost epoci în care s-au cules de la români intenționat o mulțime de documente prețioase sub un pretext sau altul și care după aceea nu li s-au mai restituit, ci din contră au fost aruncate în foc ori s-au nimicit în alte moduri.

Așa s-a întâmplat de exemplu în zilele Mariei Tereza cu ocazia înființării regimentelor confiniare; apoi aceeași

³ *Flacăra*, XI, nr. 1 (471) din 7-13 ian. 2011, p. 11.

manoperă se mai repetă și în districtul Făgăraș pe la 1820 de către o comisie compusă din ofițeri și civili.

Au fost și cazuri în care bieții oameni au fost constrânși să-și arate documentele la solgăbirăi care după ce se prefăceau că le citesc atent, le spuneau: „ce voiți cu aceste secături? Nu vă plătesc un baraboi, le puteți arunca în foc sau să înveliți în ele brânză”⁴.

Pentru a înțelege și mai bine atitudinea autorităților maghiare din Transilvania nu numai față de documentele valahilor, ci și față de orice înscris românesc, trebuie să știm că din momentul în care s-a desființat tripla cenzură a ziarelor românești (la Brașov, la Cluj la guberniu și la Viena), kossuthiștii au recurs la o cenzură etnică și mai irațională și mai dură: *Gazeta de Transilvania* a fost arsă inchizitorial în public, în piețe.

Și ce este și mai semnificativ și inetersant e că și după ce *Gazeta* n-a mai putut apărea (își amintește George Barițiu în 1892) „În tot timpul războiului nostru civil de 10 luni, și mai ales în cele 4 luni, martie-iunie 1849, cât au domnit insurgenții maghiari în Transilvania, între alte devastațiuni înfricoșate, orice au aflat tipărit românește s-au silit a nimici [sb.n.G.N.]. Iară anume *Gazeta* era căutată ca și cum ai face vânătoare de vreo feară sălbatecă.”⁵

Gestul urmărea același scop pentru care era distrus orice document românesc, în acest fel să nu mai știe nimeni că în Transilvania au fost români cu aspirații, cereri și pretenții și astfel, pe cât posibil, aceștia să fie eliminați din istorie.⁶

⁴ *Transilvania*, II, nr. 12 din 15 iunie 1869, p. 137-138.

⁵ G. Barițiu către I. Bianu. Sibiu 27/15 septembrie 1892; în *George Bariț și contemporanii săi*, VII, București, 1985, p. 353.

⁶ *Gazeta de Transilvania*, nr. 44 din 31 mai [calendar vechi, de fapt din 12 iunie] 1848, p. 181.

Acestea se petreceau în vară; în toamnă însă, când războiul civil bătea la ușă, la Târgu Mureș, aceiași kossuthiști fanaticizați dădeau semnalul „libertății ungurești” pe care *Organul național* al lui Timotei Cipariu îl înfățișa astfel: mulțimea orașenilor începu să distrugă documentele românești: „Traseră și arhivul jos, și toate actele parte le-au călcat în tină [noroii], parte le-au grămădit pre foc, parte le-au dus și le-au aruncat în tină pe uliță...”⁷

Anul 1849 debutează cu noi și cutremurătoare „fapte de vitejie” kossuthistă împotriva documentelor românești.

Acțiunea se desfășoară imediat după sfânta Bobotează (4-6 ianuarie) odată cu ocuparea Blajului de către trupele lui Bem, care încep cu pângărirea bisericii catedrale în răgnetele honvezilor că a trecut vremea ca Blajul să mai fie o „Romă românească”.

În continuare, documentul care descrie evenimentele, înregistrează scene incredibile pentru o armată ai cărei soldați pretindeau a fi membrii unei națiuni „superioare” românilor: „Biblioteca seminariului o au deprădat cu totul, piața era plină de cărți și de scrisori; [aruncau] unii după alții cu cărți, alții se îmbrăcau în haine bisericesti (popești) și cu câte o carte în mână mergeau prin piață urmași de mai mulți și strigând: «én vagyok Bărnuțiu» [eu sunt Bărnuțiu - n.ns], alții «en vagyok Cipariu» [eu sunt Cipariu - n.ns]. Așa își băteau joc de lucrurile cele mai sfinte și de oamenii cei mai prețuiți ai românilor, în văzul oficialilor, cari în loc de a-i opri sau dojeni își arătau complăcerea desfrânațiilor săi subordonați, pentru că le știu face petrecere”⁸.

⁷ *Organul național*, nr. 20 din 22 septembrie 1848, p. 88-89.

⁸ Biblioteca Academiei Române, ms. rom. 1058, f. 86. O însemnare asupra felului cum au intrat și s-au purtat ungurii la Blaj, 1849.

Un lucru greu de explicat sau poate dimpotrivă, este că aceste acțiuni de jaf erau comandate de *nobilii* din împrejurimi.

Nu trece mult și la 8 februarie 1849, delegații consiliului din Târgu Mureș raportează Consiliului și directorului Poliției o altă faptă de „vitejie”: au reușit să pună stăpânire pe matricolele bisericilor românești, ortodoxă și greco-catolică⁹.

Ce voiau să le facă matricolelor? Era destul de previzibil, deoarece și acestea erau în fond documente românești.

În primăvara lui 1849 (în luna martie), trupele kossuthiste ale lui Bem József aduc alte nenorociri pentru documentele românești, de data aceasta din Sibiu.

La ocuparea Sibiului de către armata lui Bem s-au întâmplat - consemnează George Barițiu - o serie de omoruri, furturi și alte excese militare.

Unul dintre excesele militare cele mai regretabile, echivalent cu acea ștergere a memoriei colective românești, a fost „nimicirea unei părți considerabile din arhivul episcopiei române greco-răsăritene”.¹⁰

Regretabilul eveniment a fost studiat temeinic într-o lucrare remarcabilă¹¹ de către excelenta cercetătoare Ana Grama.

Tot atunci a fost distrusă iremediabil și prețioasa arhivă a Comitetului Național (adunată în cinci luni de revoluție). Dacă arhiva ar fi scăpat întreagă, astăzi am fi avut multe răspunsuri cu privire la numeroase aspecte ale revoluției românești.

---

⁹ Vezi anexa I.

¹⁰ George Barițiu, *Părți alese din Istoria Transilvaniei...*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 474.

¹¹ Ana Grama, *Destinul dramatic al unei arhive sibiene (martie 1849)*, în *Revista Arhivelor*, nr. 1 din 1992, p. 29-33.

Catastrofalul moment este înregistrat tot de George Barițiu: „În 11 martie 1849 seara, când cu căderea Sibiului, prizonierii unguri [printre care se aflau și persoane cu studii înalte - n.ns. G.N.], carii fuseseră închiși vis-a-vis în școluța călugărițelor, scăpând de acolo, alergară drept la locuința Comitetului, unde aruncară în foc toate actele câte se adunaseră în curs de cinci luni în micul său arhiv”¹². Aceștia apucaseră să ardă și câteva brațe din arhiva Comandei generale. Pentru luna următoare, 14 aprilie 1849 avem un document cu totul atipic pe care îl reproducem în anexa nr. II pentru că este în favoarea românilor din zona secuimii.

El atestă că teroarea kossuthisto-șovină ajunsese atât de exacerbată în acea zonă încât i-a îngrozit până și pe oficialii de la Târgu Mureș, care cer comisarului regnicolar Ládisláu Csány să acorde de urgență scaunului Mureș o autorizație pe termen de trei luni pentru a introduce tribunalul statarial pentru crime grave și pentru a pune stavilă actelor nelegiuite ce se săvârșesc mai ales *împotriva populației românești (!)*¹³. Documentul a fost descoperit de Silviu Dragomir. Probabil acest document a cruțat numeroase vieți omeneste și distrugerea multor documente.

El se găsea în fondul Arhivei comisariatului din Transilvania.

Pentru luna mai 1849 avem un alt document care ne face să înțelegem de ce au ajuns până la noi atât de puține documente ale prefecturilor.

Documentul este din Blaj, 19 mai 1849 fiind semnat de comandantul pieții din Blaj și-i aduce la cunoștința lui Csány că îi va trimite actele prefecturii române pe care le-a depistat, imediat ce le va traduce.¹⁴

¹² *Transilvania*, II, nr. 12 din 15 iunie 1869, p. 137-138.

¹³ Vezi anexa II.

¹⁴ Vezi anexa III.

În fine, ultimele două documente¹⁵ sunt două circulare, una a episcopului Vasile Erdely al Oradiei, de la 1 ianuarie 1851 și cealaltă a episcopului Procopie Ivacicovici al Aradului, din 16 ianuarie 1854.

Amândouă circularele confirmă că și stăpânirea habsburgică era interesată în ștergerea unei anumite părți a memoriei colectivității românești care în unele zone a fost obligată să meargă alături de revoluția maghiară.

Tăieturile și distrugerile de documente „ordonate de sus” agrava de fapt situația încurcată în care de aflaseră românii la 1848-1849, plus că fostele autorități maghiare mai aveau încă influență și putere ca profitând de ordonatele epurări ale arhivelor bisericești, să distrugă cu „mâini românești” și documente favorabile românilor, fapt de care m-am convins în 40 de ani de cercetări.

Ca încă o pată serioasă pe obrazul subțire al „cultivatului” cavalier maghiar să nu uităm să o amintim pe aceea despre casa de la Blaj a celui mai mare savant român ardelean din acea vreme, canonicul Timotei Cipariu, care adăpostea o colecție vestită de cărți rare și documente neprețuite și căreia i s-a dat foc fără nicio milă,¹⁶ iar învățatul român a fost condamnat la moarte în contumacie.

În încheierea expunerii succinte a celor câtorva exemple de distrugeri de documente care în cercetarea de față constituie doar o picătură din oceanul evenimentelor de acest gen, se ridică o întrebare legitimă: de ce atâta încrâncenare împotriva *dovezilor* existenței românilor ardeleni pe propriul lor pământ pe care s-au născut și a luptei lor pentru libertate?

Răspunsul nu poate fi altul decât unul singur:

---

¹⁵ Vezi anexa IV și V.

¹⁶ Ilie Rad, Aron Pumnul, arhitectul Adunării din Duminica Tomii, în *Tribuna*, XI, nr. 5-8 din 1-28 febr. 1999, p. 17.

Distrugătorii de documente știau în adâncul conștiinței lor că forța NU creează drept. Iar în momentul în care acest popor, vremelnice îngenunchiat, se va deștepta și își va recuceri locul lui sub soare, să nu aibă repere și să nu se poată sprijini pe date istorice, precise, sigure, concrete.

În plus, istoriografia maghiară avea și are imposibila „misiune” de a ascunde un genocid antiromânesc, cum a fost cel de la 1848-1849 și care se împletea strâns cu distrugerea documentelor, pentru ca astfel să poată fi disimulat mai ușor abominabilul act istoric, care în final avea același scop: acela de a-i elimina pe românii ardeleni din istorie.¹⁷

Aceste momente deloc neglijabile sau marginale le-am adus la lumină pentru ca istoriografia maghiară să înțeleagă odată pentru totdeauna că, bună sau rea, istoria adevărată (și nu aceea care slujește fantasmelor hungariste), trebuie asumată.

Poate nu este superfluu să atragem atenția că același scop al distrugerii documentelor românești și în general al arhivelor, l-au avut și horthyștii din septembrie 1940 până în 1944 când au ocupat Ardealul de Nord. Dovezile aduse de istoricii noștri contemporani că numele românești de pe crucile din cimitirele secuiești au fost distruse, mă face să cred că poate n-ar fi exclus ca și acum să încerce a ne elimina din istorie acolo unde au puterea să o facă.

ANEXA I*)

Târgu Mureș, (8 februar) 1849

Delegații consiliului raportează că au pus stăpânire pe matricolele bisericilor române. (Traducere în limba română)

¹⁷ Gelu Neamțu, „Documente pentru viitorime” privind genocidul antiromânesc din Transilvania 1848-1849, Ed. Argonaut, 2009, 300 p.

Onorat nobil consiliu și onorat domn director polițienesc,

Prezentăm, aici matricolele botezaților și ale celor morți privitoare la orașul Târgu Mureș, luate de la preoții români uniți și neuniți și scoase de sub sechestrul judiciar și anume:

Dintr-ale uniților condica botezaților într-un volum, de la 1807 până în 1823 și într-alt volum de la 1824 până la 1848, iar condica morților de la 1824 până la 1848 într-al treilea volum,

Dintr-ale neuniților, condica botezaților, într-un volum, de la 1821 până la 1848, condica morților într-alt volum, de la 1812 până la 1848.

Ceea ce raportând oficios rămânem cu supusă onoare ai onoratului nobil consiliu și ai domnului director polițienesc supuși servi,

Bodor István, jurat

Münker Görgy, director al treburilor publice

Szabó Iános, cetățean

Nr. 1837/1849.

ANEXA II*)

Târgu Mureș, 14 aprilie 1849

Scaunul Mureșului cere autorizație să introducă pe termen de trei luni tribunalul statarial, pentru crime grave și pentru a pune stavilă actelor nelegiuite ce se săvârșesc mai ales împotriva populației române. (Traducere în limba română)

Către domnul Ládislau Csány, comisar regnicolar cu depline puteri

---

*) Colecția de documente „Silviu Dragomir” a Institutului de Istorie „G. Barițiu”, Cluj-Napoca (nenumerate).

În conformitate cu hotărârea adunării țării numai acei indivizi țin de judecata tribunalului mixt statarial, care stau în contact cu dușmanul, dar despre tâlhăriile de drumul mare, jafuri, incendieri sau ațâțări nu se face mențiune. Cu privire la acestea s-au permis mai înainte să li-se aplice judecata tribunalelor statariale.

Scaunul nostru găsește că e necesar să obțină autorizație pe timp de trei luni pentru aplicarea judecăților statariale, în împrejurările actuale, când există atâția oameni, care se dau de soldați și care descălecând fie într-o localitate, fie într-alta, mai ales în cele locuite de cei cu buze streine [române], nu numai că le sechestrează bunurile, însușindu-și-le, dar chiar mai mult, fără să aibă nici cea mai mică autorizare din partea superiorilor, dețin oameni, îi împușcă, îi execută, cu toate că nici unul din ei nu are competența de a-i judeca și executa.

Spre a împiedica asemenea fapte, rugăm cu onoare pe domnul comisar regnicolar cu depline puteri, să binevoiască a acorda autorizație scaunului să aplice tribunalul statarial în timp de trei luni, cum s-a cerut.

Rămânem cu onoare ai domnului comisar regnicolar cu depline puteri.

Târgu Mureș, 14 april 1849

Szentiváni István

subjude regesc

Dozsa Dániil, vicensotar

Nr. 1873.

ANEXA III^{*)}

Blaj, 19 mai 1849

Locotenentul Alsó, comandantul pieții din Blaj, aduce la cunoștință comisarului suprem că a dat peste actele prefecturii române, pe care le va trimite după ce le va fi tradus. (Traducere în limba română)

Nr. 51

Comenduirea pieții Blaj

Către

Dl. comisar regnicolar al guvernului cu depline puteri în
Blaj

la 19 mai 1849

Cluj

Îmi iau voie, a raporta în prealabil, că am descoperit o mulțime de scrisori oficiale adresate de comitetul valah, către Prefectura care a activat aci exclusiv, pe care îmi voi lua voie a le trimite mai târziu prea stimatului domn comisar al guvernului cu depline puteri, după ce mai întâi le voi fi tradus în limba națiunii noastre.

locotenent Alsó Sándor

comandant al pieții

spre știre

22/5 849

---

^{*)} Colecția de doc. „S. Dragomir”, Fond Arhiva comisariatului din Transilvania (nenumerate).

ANEXA IV*)

Oradea, 1 ianuarie 1851

Amaților în Hristos Frați și Fii!

După ce prin organele înaltei regime s-au luat seama că unii dintre preoți și până astăzi încă țin scripte din timpul revoluției sedatei și acele proclamații, fie înștiințări au mandate, sau dispoziții precum în tipar așa și în scris fie prin ce dregători și de frică cu dânșii împărțășite, și așa se țin și poporul încă în niște nălucitoare cugete și idei revoluționare, fraților voastre în înțelesul dispoziției mai înalte în 22 decembrie 1850, Nr. 944/m.b., căpătate în firul circularu nostru din 17 septembrie 1849, Nr. 492, către cleru diecesan dar, sub cea mai strânsă datorință vi se pune, ca ispitind și cercând toate scriptele precum cele private așa și cele oficioase, și protocoalele, toate scriptele de sub timpul revoluției rămase să le ardeți și de ce cumva fără stricarea altor scripte necesare și bune mai ales în protocoale nu s-ar putea înființa: în caz ca acesta să le ștergeți așa afară din protocoale ca nimenea să nu le poată citi; ce că după voia celor mai mari să se întâmple. V.A. Diaconilor strâns se lasă ca din parohie în parohie în tot districtul său să meargă și să viziteze toate arhivele și protocoalele parohiale au nimicitu-s-au toate scriptele revoluționare precum s-au zis au ba? Că tot unul care va îndrăzni de acum înainte a ține fie ce scripte din timpul revoluției în sensul revoluționar scrisă, și se va afla la el, s-au va îndrăzni cuiva a le arăta sau a vorbi fie unde despre acele în sensul revoluționar, unul ca acela ca

---

*) Document pus la dispoziție de d-na dr. Ana Hancu (sept. 2007), pentru care îi mulțumim. A.N.D.J. Arad, Fond protopopiatul greco-catolic Galșa, Fond 60, inv. 68, dosar 16, fila 9.

revoluționar prin județele așezate se va judeca și pedepsi. Iar circulariul acesta să-l împrotocoliți în întregimea sa și V. Arhidiacon despre plinirea poruncii acesteia îndată aici deplina înștiințare are să facă.

Dat la Oradea Mare, 1 ianuarie 1851,

De binevoitori,

Vasile, episcopu

Semnătura preoților din protopopiatul greco-catolic
Galșa

Adresat protopopului greco-catolic Galșa, Samuil Grama
Ms. Limba română, litere latine.

ANEXA V*)

[1854]-Arad, 16 ianuarie 1854,

Bine cucernice D. Administrator Protoprez[biter],

În urmarea decurând sositei rândueli, mai înalte rânduirile Diecesanului Consistoriu de aicea din 19/31 decembrie 850 sub nr. 363 slobozite, în puterea cărora din Arhivurile Protopresbiterale și Parohiale, toate acelea scrisori sau tipărituri care cuprind în sine rânduielile ocârmuirii Revoluționare din anii 848, 849 pentru înalta casă stăpânitoare și pentru înaltul ei guvern stăpânitoare trebuie de loc să se nimicească cu aceea încredințare să aduc aminte bine încuviințatei d-tale ca îndată ce vei primi aceasta de față: rânduiala a noastră să rânduiesti, Protocelele țircularelor din ani 848, 849 de la fiește care biserică, de sub manuatul Protopresviterat, trecut și alte scrisori și tipărituri purceasă

---

*) Registrul de intrare-ieșire al Consistoriului ortodox din Arad. Protocol nr. 47-49. Nr. 32/1201.

de la ocârmuirea Revoluționară, sau din porunca ei și s-ar mai afla încă nemicite, prin cuvincioasa preoțime pe rând să se aducă la binecucernicia ta ce împlinindu-se, Protocoalele țircularelor le vei cerca, cu toată luarea aminte, și dintrânsele aceleași foi, pe care să scrisă rânduielei Revoluționare și cuprind în sine vătămare asupra stăpânitoarei Casei Austriace măcar de ar fi ștearsă cu negreală le vei tăia afară.

Despre așa feliu de foi tăiate din Protocoale, și despre cele alte de același fel scrisori sau tipărituri pentru fiește care comunitate, cuvinciosul preot va găti, și cu numele să va subscria câte o înșămnare iar bine cucer. D-ta, toate acelea în legături osebite, aducându-le laolaltă, dimpreună cu altele din aceeași categorie scrisori sau tipărituri în Arhivul Protopresvităresc nu cumva aflătoare cel mai îndelungat până cu sfârșitul lui februarie a.c. negreșit pe lângă le vei așterne.

Dacă cu tăierea foilor din Protocoale s-ar întâmpla să se taie afară și așa fel de rânduielei care nu sunt vătămătoare de înalta stăpânire și trebuiesc păstrate, acele trebuie pe hârtie albă osebită a să scrie și a să pune în Protocol.

Lângă aceasta să face băgare de samă că deacă ducerea înșfârșit a rânduielei aceștia, adecă de la 1 martie a.c. înainte la careva Preot s-ar mai afla sau în Protocoale sau în osebite esemplare vre-o rânduială de feliu mai sus numit spre ce diregătoria politică va purta controlarie așa fel de preoți fără cruțare va fi sub pertractarea Judecătoriei Marțiale.

Arad, 16 ianuarie 1854.

Procopie Ivacicovici

Episcopul Aradului

**Istoricul Gelu Neamțu
(1 martie 1939 – 1 martie 2017),
la Institutul de Istorie „George Barițiu”
din Cluj-Napoca, în octombrie 2011.**

„Treptat-treptat, târziu-târziu, mi-am dat seama că în cei 47 de ani dedicați muncii de cercetare în Institutul de Istorie și apoi în colectivul de editare a documentelor Revoluției de la 1848 s-a dus o luptă surdă, corp la corp și aproape la baionetă pentru fiecare document... [...] Acum, la pensie, retroactiv, descopăr noi și noi fațete triste ale colecției noastre de documente...

Una însă, pe care am descoperit-o nu demult, dar care trebuia să-mi sară în ochi încă din 1977, este traducerea (aproape de fiecare dată) a cuvântului oláh = „valah”, cu român. Este o falsificare gigantică, trecută cu vederea până astăzi.

De ce este ea gravă?

Simplu, românii au cerut în protocolul Adunării Naționale de la Blaj, în ședința a II-a din 4/16 mai 1848, prin vocea vicarului Șuluțiu, la punctul 1, ‘ca de aci înainte, în lucrările legale ale celorlalte națiuni transilvane și în limbile lor, românii să se numească români, iar nu oláh și Walach.’

Bun, și atunci unde-i falsificarea?

Traducându-se aproape peste tot cu român, se maschează faptul real că disprețuitorul oláh = valah a fost folosit în continuare. [...]

Această uzanță perversă a fost hotărâtă de traducătorii documentelor, înainte de intrarea mea în colectiv, scăpând chiar și atenției acad. Șt. Pascu.

Dar câte și mai câte momente interesante, palpitante chiar, a mai înregistrat istoria Institutului nostru...

Va scrie-o cineva vreodată?”

(Gelu Neamțu)

ISBN 978-606-730-299-8

<https://biblioteca.digital.ro/ii/institutuldeistoriegeorgebaritiu.ro>